

Nathaniel Hawthorne

Derűvölgy románca

Fordította: Vámosi Pál

TARTALOM

ELŐSZÓ

I. AZ ÖREG MOODIE

II. DERŰVÖLGY

III. AZ ÁLMODOZÓK KÖZÖSSÉGE

IV. A VACSORÁNÁL

V. A LEFEKVÉS IDEJÉIG

VI. COVERDALE BETEGSZOBÁJA

VII. A LÁBADOZÓ

VIII. MODERN ÁRKÁDIA

IX. HOLLINGSWORTH, ZENOBIA, PRISCILLA

X. EGY VÁROSI LÁTOGATÓ

XI. AZ ERDEI ÖSVÉNY

XII. COVERDALE A REMETELAKBAN

XIII. ZENOBIA REGÉJE

XIV. ELIOT SZÓSZÉKE

XV. VÁLSÁG

XVI. BÚCSÚZÁSOK

XVII. A SZÁLLODA

XVIII. A PENZIÓ

XIX. ZENOBIA SZALONJA

XX. ELTŰNNEK

XXI. EGY RÉGI ISMERŐS

XXII. FAUNTLEROY

XXIII. EGY FALUSI ELŐADÓTEREM

XXIV. A MASKARÁSOK

XXV. HÁRMAN EGYÜTT

XXVI. ZENOBIA ÉS COVERDALE

XXVII. ÉJFÉL

XXVIII. A DERŰVÖLGYI RÉT

XXIX. MILES COVERDALE VALLOMÁSA

ELŐSZÓ

E könyv egyik-másik olvasójában bizonyára felmerül a gyanú, hogy „Derűvölgy” a roxburyi Brook Farmnak, vagyis annak a helynek halvány és nem is nagyon hűséges rajza, ahol (immár valamivel több, mint tíz évvel ezelőtt) egy szocialista társaság telepedett meg és gazdálkodott. A szerző nem is tagadja, hogy ennek a közösségnek képe lebegett a szeme előtt, s hogy (mivel a sors jóvoltából egy ideig személyes kapcsolata volt vele) olykor-olykor valóban felhasználta emlékeit, mert remélte, hogy ezáltal az e lapokon felvillantott fantáziavilágnak élethűbb árnyalatokat kölcsönözhet. De szeretné hangsúlyozni, hogy magát az intézményt e regényszerű feldolgozásnak éppúgy tárgyaül tekintette, mint azokat a képzeletbeli személyeket, akiket elbeszélésében lefestett. Ábrázolása a regény fő céljának szempontjából teljesen esetleges; a szerzőnek legkevésbé sem áll szándékában egy elméletet illusztrálni, vagy valamilyen, a szocializmusra nézve akár kedvező, akár kedvezőtlen következtetést levonni.

Egyszóval, a szocialista közösséggel e lapokon csak azért foglalkozott, hogy színpadot teremtsen, ahol elméjének teremtményei a mindennapok országútjától kissé távolabb űzhetik a maguk képzelet szülte groteszk játékait, anélkül hogy a való élet tényleges eseményeivel túlságosan tüzetes összehasonlításnak volnának kitéve. Az óvilág országaiban, ahol a regényírás már régóta dívik, az írónak bizonyos hagyomány szentesítette jogai vannak; alkotását nem mérik szigorúan össze a természettel; a mindennapos valószerűség szempontjából több szabadságot engedélyeznek neki, mert így feltétlenül jobb hatást érhet el. Magunk közt szólva, nálunk még nincs olyan tündérország, amely annyira hasonlít a való világhoz, hogy megfelelő távolságból nézve, meg sem lehet tőle különböztetni, de amelyet különös varázslat levegője leng körül, s ez lakóit önálló, sajátos léttel ruházza fel. Ez az a légkör, amelyre az amerikai regényírónak szüksége van. Mert másként a képzeletbeli lények kénytelenek ugyanolyan alakban mutatkozni, mint a valóságos halandók; ez a kényszerűség pedig a kompozíció külsődleges kellékeit felettébb bosszantóan szembeötlővé teszi. Hogy a szerző legalább részben elkerülje ezt a nehézséget (amelyet mindig nyomasztónak érzett), az emlékezetében szeretettel őrzött, egykori Brook Farm-i otthonát, élete e kétségtelenül legromantikusabb epizódjának színhelyét a maga tetszése szerint - lényegében álmoképnek s mégis ténynek - ábrázolta, s így a képzeletbeli és a valóságos közt egy talpalatnyi szabad helyet teremtett. Amellett e környezet összhangban volt azokkal a személyekkel is, akiket be akart mutatni.

E regényhősök, a szerző ezt szükségesnek tartja megjegyezni, teljesen képzeletbeliek. Igen kevés vonzó tulajdonságot osztott szét fantáziája e teremtményei közt, s így valóban nagy méltánytalanságot követne el egykori, kitűnő társaival szemben, ha nem tagadná, hogy őket akarta megmintázni. Ha ez lett volna a szándéka, legalább a szeretetteljes ceruzavonásokat felfedezhetnék rajtuk. De a szerző semmiféle ilyen célt nem tűzött maga elé. Az önző emberbarát, a nemének szűk korlátaiban magát megsebző, emelkedett szellemű asszony, a beteges leányzó, akit remegő idegei szibillai tulajdonságokkal ruháznak fel, a közepszerű költő, aki életét szenvedélyes becsvággyal kezdi, amely azonban az ifjonti hévvel együtt elenyészik - mindezeket a figurákat joggal kereshettük volna Brook Farmon, de, valamely véletlen folytán, sose bukkantak ott fel.

E témára vonatkozó megjegyzéseit a szerző nem fejezheti be anélkül, hogy hangot ne adjon annak az őszinte óhajának, hogy e vállalkozásban érdekelt sok-sok művelt és filozofikus elme közt akadjon egy, amely történetét megírja végre a világ számára. Ripley, mint az intézmény tiszteletre méltó szülőatyja, vagy például Dana, Dwight, Channing, Burton, Parker - másokkal együtt, akiknek nevét nem említheti, mert elrejtőznek a világ szeme elől - mind rendelkeznek azzal a képességgel, hogy e vállalkozás külső eseményeit, valamint belső igazságát és szellemét feltárják, azokkal az eljövendő kísérletezők számára üdvös tanulságokkal egyetemben, amelyeket a sokéves elmélkedés és fáradtságos munka szükségképpen felszínre hozott. Még a ragyogó tehetségű Howard is éppoly gazdag témát találhatna Brook Farm-i ifjúkori emlékeiben, újszerűbb - és amellettt közeli - témát, mint amilyet azóta távoli vándorútjain Szíriában és a Nílus mentén keres.

Concord (Mass.), 1852. május

I. AZ ÖREG MOODIE

A derűvölgyi utazásomat megelőző este a Fátyolos Hölgy csodálatos bemutatójáról voltam hazatérőben legénylakásomra, amikor az utca egyik sötétebb szakaszán megállított egy eléggé kopottas külsejű, idősebb férfi.

- Mr. Coverdale - mondta halkan -, beszélhetnék önnel pár pillanatra?

Ha már említettem a Fátyolos Hölgyet, hadd mondjam el azoknak az olvasóimnak kedvéért, akik nem ismerik ezt az immár elfeledett hírességet, hogy hipnotikus fenomén volt, s hozzá a legelsők egyike, akinek tevékenysége egy új tudomány születéséről vagy egy régi szemfényvesztés feledéséről tanúskodott. Azóta az efféle foglalkozást űző nők száma annyira megszorodott, hogy külön-külön nem sok figyelmet keltenek; amellet egyikük sem lépett olyan ügyesen kieszt, színpadias körülmények közt a nagyközönség elé, mint amilyenek a szóban forgó hölgy különleges produkcióit rejtelmessé és egyben sugallatossá tették. Manapság a hipnotizőr „alanyának”, „látnokának” vagy „médiúmának” irányítása közben az egyszerű, leplezetlen tudományos kísérlet látszatát akarja kelteni, s ha bevallja is, hogy egy-két lépésnyire behatol a szellemvilágba, való életünk törvényeit oda is magával viszi, s természetfeletti hódításaira is kiterjeszti. Tíz-tizenöt esztendeje azonban a rejtelmes elrendezésnek, festői beállításnak, a fény és árnyék művészies kontrasztjának minden fortélyát igénybe vették, hogy a látszólagos csoda és a mindennapi tények közt minél élesebb ellentétet teremtsenek. Mi több: a Fátyolos Hölgy esetében a nézők kíváncsiságát még tovább csigázta talányos személyisége, s az a képtelen (de egy időben igen elterjedt, s valószínűleg a hipnotizőr által útjára eresztett) szóbeszéd, amely szerint a fátyol sűrű redői mögött egy jó családból származó, gazdag, gyönyörű, ifjú hölgy rejtőzik. A fátyol fehér volt, lágy, ezüstös csillogású, mint egy felhő nap megvilágította oldala; s tetőtől talpig beborítva hordozóját, mintegy elkülönítette az anyagi világtól, tértől és időtől, s a testetlen szellemek jogainak sokaságával ajándékozta meg.

De e hölgy szándékainak - akár csodatételre irányultak, akár nem - vajmi kevés közülük van történetemhez; legfeljebb annyi, hogy derűvölgyi vállalkozásunk sikerére vonatkozóan a Fátyolos Hölgy prófétai képességeit hívtam segítségül. Válasza, mellesleg szólva, valódi szibillai válasz volt, az első pillanatban értelmetlen, de tüzetesebb vizsgálatra a legkülönbébb értelmezéseket tette lehetővé, s ezeknek egyike kétségtelenül összhangban állt a későbbi eseményekkel. Épp e talányon töprengtem, igyekeztem megragadni tovasurranó értelmét, amikor az említett öregember félbeszakította gondolataimat.

- Mr. Coverdale! Mr. Coverdale! - ismételte meg kétszer is a nevemet, mintegy jóvátételként azért a habozó, ügyetlen módért, amellyel kiejtette. - Bocsánatot kérek, uram, de úgy hallottam, ön holnap Derűvölgybe utazik.

Ismertem ezt a sápadt, öreges arcot, vöröslő orrával, fél szemén kötéssel, s valami jellegzeteset láttam abban is, ahogy ez az öreg legény a kapu boltíve alatt áll, s csak annyira mutatja meg magát, hogy felfedezhessem benne az ismerőst. Igen szemérmes ember volt ez a Mr. Moodie, amit annál különösebbnek találtam, mert kenyérkereső foglalkozása révén többet forgolódott a világ sűrűjében, mint általában az emberek.

- Igen, Mr. Moodie - válaszoltam, és eltűnődtem, vajon miért érdekli őt az utazásom. - Holnap Derűvölgybe szándékozom menni. Szolgáltatára lehetek valamiben utazásom előtt?

- Ha megengedi, Mr. Coverdale - felelte -, nagyon nagy szívességre szeretném önt megkérni.

- Nagyon nagy szívességre?! - isméttem olyan hangon, amely bizonyára nem sok segítőkészségről tanúskodott, ámbár mindent megtettem volna az öregembernek, ami nem okoz nekem különösebb fáradságot. - Nagyon nagy szívességre, azt mondja? Kevés az időm, Mr. Moodie, s még sok előkészületet kell tennem az utazáshoz. De azért legyen olyan jó, mondja el, mit óhajt.

- Ó, uram - válaszolta az öreg Moodie. - Nem nagyon szívesen teszem, s ha jobban meggondolom, Mr. Coverdale, tán okosabb volna egy idősebb úrhoz vagy hölgyhöz fordulnom, ha volna szíves bemutatni ilyen valakinek, aki történetesen Derűvölgybe megy. Ön még fiatal ember, uram!

- És ezért kevésbé felelek meg a céljainak? - kérdeztem. - De ha korosabb ember alkalmasabb nálam, itt van Mr. Hollingsworth, ő három-négy évvel idősebb, mint én, sokkal megállapodottabb jellem, s tetejébe emberbarát. Én csak költő vagyok, s a kritikusok állítása szerint nem is túlságosan jelentékeny. De miről van szó, Mr. Moodie? Felkeltette kíváncsiságomat, különösen, mert arra célzott, hogy egy hölgy befolyása volna kívánatos. Hadd halljam; valóban szívesen lennék szolgálatára.

De az öreg legény a maga udvarias és alázatos módján szeszélyesen megmakacsolta magát; úgy látszik, valamit a fejébe vett, s ez korábbi szándékainak megvalósítása dolgában habozásra késztette.

- Nem tudom, uram - kérdezte -, ismer-e egy Zenobia nevű hölgyet?

- Személyesen nem ismerem - feleltem -, de remélem, holnap részem lesz e szerencsében, mert megelőzött minket, s már Derűvölgyben van. Tán irodalmi hajlamai vannak, Mr. Moodie? Vagy a nőjogok szószólóinak sorába állt, vagy valami más okból érdeklődik e hölgy iránt? Mellesleg, mint valószínűleg tudja, Zenobia csak a nyilvánosságnak szóló neve; egyfajta álarc, amelyben azért lép a világ elé, hogy az ismeretlenség előnyeit élvezhesse; egyszóval ugyanolyan fogás, mint a Fátyolos Hölgy fehér redőzete, csak annál kissé átlátszóbb. De késő van már. Megmondaná, mit tehetek az érdekében?

- Bocsásson meg, Mr. Coverdale, ma este már semmit - válaszolta Moodie. - Nagyon kedves öntől, uram, de attól tartok, végül is feleslegesen fárasztottam. Engedelmeivel, tán holnap reggel, mielőtt Derűvölgybe indul, elmennék a lakására. Jó éjszakát, uram, elnézést kérek, hogy feltartottam.

Ezzel elsompolygott, s mivel másnap reggel nem mutatkozott, csak a későbbi eseményekből vonhattam le valamilyen elfogadható következtetést, hogy mit akarhatott. Szobámba érve, egy hosszan égő szénrögöt dobtam a rostélyra, szivarra gyújtottam, s egy órán át csak méláztam, csapongó, hol nagyon vidám, hol meg nagyon komor hangulatban. Mert őszintén szólva, immár korántsem voltam olyan bizonyos, hogy ez az elhatározó lépés, amely visszavonhatatlanul belekever a derűvölgyi kalandba, valóban a legbölcsebb, amit tehetek. Éjfélre járt, mire lefeküdtem, miután megittam egy pohár különlegesen finom sherryt, amelyre akkoriban nagyon büszke voltam. A legutolsó palack volt, egy barátommal ürítettük ki másnap délelőtt, mielőtt elindultam Derűvölgybe.

II. DERÚVÖLGY

Aligha gyúlhat ki bennem (hisz lassanként valóban deres agglegény leszek, akinek bajszában már-már hetenként felbukkan egy-egy újabb ősz szál), aligha lobbanhat fel már előttem a kandallóban olyan melengető láng, mint amilyen - ahogy most visszaemlékezem rá - másnap Derúvölgyben lobogott. Fahasábok égtek egy régi tanyaház tisztaszobájában egy áprilisi délután, de a kéményben szeszélyes szélrohamokkal télies hóvihar üvöltözött. Élénken villan fel előttem ez a kandalló, ahogy most emlékezetemben elkotrom a parázsról a hamut, s éltetőbb fuvallat híján egy sóhajjal elevenítem fel a lángot. Élénken, de csak egyetlenegy pillanatra, s aztán már a leghalványabb csillogással, amely szívemet éppoly kevéssé hevíti, mint az ujjam hegyét! Azok a vastag tölgyhasábok már réges-rég elhamvadtak. Barátságos fényüket, ha egyáltalán érzékeltetni tudom, csak foszforeszkáló pislákolás jelképezheti; ilyet veritékeznek, s talán nem is annyira sugároznak azoknak a korhadt fának nedves darabkái, amelyek az erdőben bolyongó éjszakai vándort tévútra vezetik. Hányan és hányan üldögélhetünk fonnyadt leveleken a tűz ily dermesztő gúnyképe körül, tenyerünket a képzeletbeli meleg fölé tartva, s töprenghetünk egy új paradicsomi élet füstbe ment tervein!

Paradicsom? Ugyan! Bátran állíthatom, hogy senki más kerek e világon, legalábbis a mi új angliai sivár kis világunkban, nem álmodott azon a napon a Paradicsomról, legfeljebb olyanformán, ahogy a sarkok a trópusokat idézik. És az ott levő anyagból még a legügyesebb építész se tudta volna Éva lugásának az eszkimók hókunyhóinál különb mását felépíteni. De mi a vad hófúvás ellenére is nyarat teremtetünk.

Áprilisi nap volt, ahogy már említettem, a hónap közepe táján. Amikor a városban megvirradt, a hőmérséklet elég enyhe volt ahhoz, hogy egy magamfajta városi lakos, aki egy háztömb kellős közepén éledegél, balzsamosnak nevezze; itt minden egyes téglaház a maga kályháiból áradó fülledt hőségen kívül még a többi ház melegében is részesült. De déltájban havazni kezdett, északkeleti szél seprerte végig a havat az utcán, s a háztetőket és járdákat olyan ügybuzgó makacssággal festette fehérre, hogy az a mi legkeményebb januári viharainknak is becsületére vált volna. Szemmel látható komolysággal állt neki e feladatnak, mintha legalábbis biztosítékot kapott volna rá, hogy még hónapokig nem jön olvadás. Így aztán ugyancsak hősiesnek tarthattam magamat, hogy még egy utolsót pöffentve szivaromból, odahagytam két meghitt agglegény-szobámat, ahol a rostélyon jó tűz égett, a szomszédos kamrában még volt egy-két palack a pezsgőskosárban meg egy kevés vörös bor a ládában. Odahagytam, mondom, ezt a kényelmes szállást, s belevetettem magamat a könyörtelen hóvihar kellős közepébe - egy jobb élet reményében.

Jobb élet! Ma már valószínűleg nemigen látszana annak, de elég, hogy akkor annak látszott. A hősiesség útjában álló legnagyobb akadály az a kétely, hogy nem bizonyulunk-e balgának; a legnagyobb hősiesség ellenállni ennek a kételynek - s a legmélyebb bölcsesség felismerni, mikor kell ellenállnunk, s mikor engedelmeskednünk neki.

De azért fogadjuk el okosabbnak, ha nem is bölcsőbbnek, természetes beteljesüléséig követni álmainkat, jóllehet, hogyha látomásunk megálmodásra érdemes, szükségképpen csak kudarc árán teljesülhet be, másként soha. De mit számít ez? Leglégiesebb foszlányában, ha mégoly megfoghatatlan is, több érték rejlik majd, mint bármilyen gyakorlati terv legnyomósabb realitásaiban. Az álom nem az elme szemetje. Ezért ha bármi mást megbánnék is, ne kelljen se bűneim, se balgaságaim közé sorolnom, hogy valaha volt elegendő hitem, erőm a világ

jövőjében őszintén reménykedni - igen! -, s hogy e remények valóra válásáért minden tőlem telhetőt elkövettem, még azt is, hogy otthagyjak egy melengető kandallót, eldobjak egy szivart, amelyből még alig egyet-kettőt szippantottam, s vágatató hóviharban menjek, egyre tovább, még akkor is, midőn már régóta nem hallom a városi órák ütését.

Négyen lovagoltunk együtt a viharban; Hollingswortht, aki megígérte, hogy velünk jön, valami váratlan esemény feltartóztatta, és csak később indult el, egyedül. Emlékszem, hogy miközben ide-oda kanyarogtunk az utcákon, kétoldalt a házak, úgy rémlett, egyenest felénk nyomakodnak, úgyhogy e szűk helyen erős szívünk még dobogni is alig bírt. A hó szintén leírhatatlanul vigasztalannak (már-már azt mondtam, mocskosnak) látszott, ahogy a város füstös levegőjében alászállingózott, megtelepedett a járdán, csak azért, hogy egy-egy toldozott-foldozott csizma vagy sárcipő beletapossa mintázatát. Így aztán az ég legfrissebb adományán egy réges-régi, unalomig ismert forma tűnt fel. De mielőtt elhagytuk a kövezett utat, s a patkók tompán kopogtak az elhagyatott országúton, nyomukat meg egykettőre elseperte a féktelen szélroham, máris jobb levegőt szívtunk. Ezt a levegőt nem szívták be újra és újra, nem lélegezték ki család, semmitmondó és téves szavakban, miként a borongós városok levegőjét!

- Milyen kellemes! - jegyeztem meg, s mielőtt kinyitottam a számat, tüstént tele lett hó pelyhekkel. - Milyen enyhe és balzsamos ez a vidéki levegő!

- Nono, Coverdale - mondta az egyik társam -, csak ne gúnyolódj azon a csekélyke lelkesedésen, amit még megőriztél. Ez a salétromos levegő, állítom, valóban üdítő, s különben is, mi addig nem mondhatjuk magunkat újjászületett lénynek, amíg a februári északkeleti szelet nem tartjuk ugyanolyan kellemesnek, mint a legenyhébb júniusi szellőt.

Így aztán nekibátorodva, szaporán, jókedvűen ügettünk a hullámszerű hófúvásoktól félig elbontott kőkerítések mentén, erdős területeken át, ahol a fatörzsek hófedte oldala szembe-szegült az északkeleti széllel, elhagyatott villák közelében, amelyeknek ösvényein egyetlen lábnyomot se láttunk, szétszórtan álldogáló házak mellett, ahonnét falusi tüzek égő turfa csípős illatával átitatódott füstje áradt felénk. Olykor, ha egy-egy vándorral találkoztunk, szívélyesen köszöntöttük; kiáltásunkra kibugyolálta fülét, kiteve a fergetegnek és a hópelyheknek, türelmetlenül hallgatta szavunkat, mintha üdvözlésünk nem érne fel a kellemetlenséggel, amit okoztunk neki. A bugris! A szélrohamok éles füttyét megértette, de ahhoz bezzeg nem volt már esze, hogy a mi testvéri, derűs hangunk értelmét felfogja. Szívélyes szavaink iránti hitetlenkedése számtalan más megnyilvánulással egyetemben figyelmeztetés volt számunkra, milyen nehéz feladat lesz a világ megreformálása. De rendíthetetlen jókedvvel továbblovagoltunk, s úgy összebarátkoztunk a viharral, hogy utunk végére érve megvallottuk magunknak, szinte nehezünkre esik elbúcsúzni ettől a goromba dühöngőtől. Holott a tagjaim, mi tagadás, csaknem jéggé dermedtek, s azt gyanítottam, rettenetesen megfáztam.

Most azonban az öreg tanyaház kandallójának lobogó tüze mellett üldögéltünk; ugyan a mellett a tűz mellett, amely a fejezet elején olyan halványan pislákolt emlékezetemben. Ott ültünk hát, a hó leolvadt hajunkról és szakállunkról, arcunk égett az iménti zord időtől és a mostani melegtől. Valóban pompás tűz várt ott ránk, nagy, durva hasábokból, göcsörtös ágakból és felaprított tölgyfadarabokból rakva, abból a fajtából, amit a gazdák tulajdon kandallójuk számára tartanak meg, mert ezeket a girbegurba, otromba ágakat nem lehet halomba rakni és piacra vinni. Az egykori Zarándok Atyák családtagjai tették tán fel teavizes kannájukat ilyesféle, csak persze nagyobb tűz fölé; s ahogy a kandallót az én szenesrostélyommal összehasonlítottam, még inkább éreztem, hogy valóban egy világ választ el már attól a társadalmi rendszertől, amely még reggeli idején béklyóba szorított minket.

A kedves, derűs Mrs. Foster (annak a kemény kötésű Silas Fosternek élete párja, akire kellő fizetség ellenében a gazdaság vezetése, no meg a mi oktatásunk feladata várt) szívélyesen fogadott minket. Háta - jókora szélességű háta - mögött két fiatal nő bukkant fel, vendégszeretően mosolyogva, de amúgy meglehetősen félénk pillantással, mintha nemigen tudnák, mi lesz a helyük ebben a mi új világrendünkben. Barátságosan mindenkivel sorban kezet fogtunk, szerencsekívánatok közepette, hisz elmondhattuk, hogy az az áldott testvériség, amelyet célul tűztünk magunk elé, ebben a pillanatban kezdődött. Alig fejeztük be az üdvözlést, nyílt az ajtó, és Zenobia - akivel addig még nem találkoztam, bármilyen fontos szerepet játszott vállalkozásunkban -, Zenobia belépett a tisztaszobába.

Zenobia (ezt aligha kell mondanom a krónikánkkal csak kicsit is ismerős olvasónak) nem a valódi neve volt. Kezdetben folyóiratokban használta álnévként, utóbb azonban barátai, akik szerint jól illett fejedelmi természetéhez és magatartásához, félig tréfásan baráti érintkezésben is így nevezték. Ő maga nemcsak szívesen hallotta, hanem még serkentette is híveit állandó használatára, s e név annyiban csakugyan illett hozzá, hogy a mi Zenobiánk - bármilyen alázatosnak tetszett is új filozófiája - természettől fogva olyan büszke volt, hogy az akármelyik királynőhöz méltó lett volna.

III. AZ ÁLMODOZÓK KÖZÖSSÉGE

Zenobia dallamos, őszinte, lágy hangon üdvözölt minket, sorba mindnyájunknak odanyújtotta igen-igen puha, meleg kezét. Emlékszem rá, mindenki számára volt egy-két találó szava. Nekem ezt mondta:

- Már régen szerettem volna megismerkedni magával, Mr. Coverdale, hogy köszönetet mondhassak gyönyörű verseiért. Egyet-kettőt kívülről is megtanultam, jobban mondva akaratlanul s válogatás nélkül belopták magukat az emlékezetembe. Remélem, nem szándékozik lemondani erről a hivatásról, amellyel máris olyan szép hírnevet szerzett. Inkább lemondanék magáról mint munkatársról, semmint hogy a világ elveszítsen egy igazi költőt!

- Ó nem, ez a veszély semmiképp sem fenyegeti a világot, legkevésbé Zenobia e felbecsülhetetlen dicsérete után - válaszoltam mosolyogva, s bizonyára el is pirultam túláradó örömben. - Sőt ellenkezőleg, azt remélem, most fogok csak igazán olyat alkotni, ami megérdemli a költészet nevet. Valami igazit, erőset, természeteset és édeset, mint amilyen életet itt élni fogunk, amin átcsendül a vadmadarak csivitelése vagy az erdőben süvöltő szél himnusza, ahogy majd épp adódik!

- Nem bánja, ha megzenésítik a verseit? - kérdezte Zenobia nyájasan mosolyogva. - Ezt nagyon sajnálnám, mert egyszer-másszor nyári estéken biztosan énekelem majd őket.

- Ennél nagyobb örömet nem is szerezhetne nekem - feleltem.

Mialatt velem és a többiekkel beszéltem, elnéztem Zenobiát: alakja mélyen bevésődött emlékezetembe, úgyhogy még most is felidézhetem, mint valami szellemet, bár az élőnél kissé halványabban, de azért híven. A lehető legegyszerűbben volt öltözve, amerikai nyomott mintás ruhában (a divatárusok, azt hiszem így nevezik), de selymekendővel, s e között és a ruhája közt épp csak megvillant fehér válla. Ezt a villanást nagy-nagy szerencsémnek tartottam. Fekete, fényes és rendkívül dús haját felettébb józan, szemérmes kontyba kötötte, csigák vagy egyéb dísz nélkül, csupán egy szál virágot tűzött bele. Egzotikus, ritka szépségű virág volt, friss, mintha a kertész most vágta volna a melegházban. Mély gyökeret eresztett emlékezetemben: még most is látom, s érzem illatát. Ragyogó, ritka, s drága virág lehetett, s mégiscsak egy napig élt - ám hívebben kifejezte a Zenobia lényéből fényűzőn sugárzó büszkeséget és pompát, mintha egy nagy gyémánt szikrázott volna a helyén.

Keze igen lágy volt, bár nagyobb, mint amilyet a legtöbb nő kívánná - vagy megengedhetne - magának, de Zenobia impozáns természetéhez képest cseppet sem aránytalan. Öröm volt látni, hogy ez a nagyszerű szellem (mint amilyen az övé volt, noha természetes hajlamai nem az irodalomban bontakoztak ki), ilyen méltó foglalatra talált. Elragadó termetű nő volt, s épp legszebb virágjában. Arcvonásait túlzás nélkül feltűnően szépnek lehetett nevezni, ámbár egyes finnyás ízlésű emberek azt mondhatták volna róla, hogy vonásaiból hiányzik a lágyság és finomság. De ezekből másoknál épp eleget találunk. Tagadhatatlanul vonzóbb volt - ha másért nem, a változatosság miatt - Zenobia viruló egészsége, életerege, amely olyan bőségben adatott meg neki, hogy már ezért is beleszerethetett volna valaki. Nyugodt hangulatban kissé egykedvűnek látszott, de ha valamit komolyan vett, s különösen, ha keserűség fűszerezte érzelmeit, egyszerre - tetőtől talpig - megélénkült.

- Én érkeztem ide elsőnek - folytatta Zenobia melengető mosollyal -, ezért ma én látom el a háziasszony tisztét, úgy üdvözlöm önöket, mintha saját tűzhelyem mellé ülnének. És vacsorára is az én vendégeim lesznek. Holnaptól fogva, ha úgy tetszik, testvérek leszünk, s virradatkor elkezdjük új életünket.

- Tudjuk már, kinek mi lesz a dolga? - kérdezte valamelyikünk.

- Ó, mi, a gyengébb nem tagjai - válaszolta Zenobia zengő, csaknem széles nevetéssel, amelyet gyönyörűség volt hallani, bár csengése egyáltalán nem hasonlított a nők megszokott kacagásához -, mi nők (már négyen vagyunk itt) természetesen a házi munkát fogjuk végezni. Sütünk, főzünk, pirítunk, párolunk... mosunk, vasalunk, súrolunk és seperünk, s kevésbé elfoglalt perceinkben leülünk kötni meg varrni. Ezek, azt hiszem, egyelőre női foglalatosságok lesznek. Egy idő után, amikor tán már kialakulnak egyéni adottságaink, néhányan, akik szoknyát viselünk, kimegyünk majd a földekre, s helyünket a konyhában a gyengébb fivéreknak adjuk át.

- Nagy kár - jegyeztem meg -, hogy a konyhai és általában a házi munkát nem hagyhatjuk ki rendszerünkéből! Milyen furcsa, hogy épp az a fajta munka, amely a nők osztályrésze, különbözteti meg elsősorban a mesterkéltnél életet, az elfajzott halandók életét a paradicsomi élettől. Évának nem kellett se főzéssel, se ruhafoltozással, se nagymosással vesződnie.

- Attól tartok - válaszolta Zenobia, és szeméből csak úgy sugárzott a vidámság -, hogy még legalább egy hónapig nem lesz módunk paradicsomi rendszerre áttérni. Nézze odakint azt a hófúvást! Mit gondol, akad-e itt érett füge? Szedtek-e ma itt ananászt? Óhajt esetleg kenyérfagyümölcsöt vagy kókuszdiót? Fussak ki, és szakítsak netán egy pár szál rózsát? Nem, nem. Mr. Coverdale, közel s távolban az az egyetlen virág, ami a hajamban van, s ezt is a melegházból hoztam ma reggel. Ami pedig az Éva-kosztümöt illeti - tette hozzá tréfásan megborzongva -, azt legfeljebb május elseje után öltöm magamra!

Korántsem Zenobia szándékából eredt - csakis az én képzeletem bűne lehetett -, hogy ezek a szavai meg valami a modorában, ellenállhatatlanul felidéztek ennek a nagyszerű, tökéletesen formált természetnek fügefaleveles képét. Fesztelen, hanyag, pompás kifejezőmódja egyébként is gyakran idézett fel efféle, bár ártatlan, de mégsem egészen illendőnek tetsző képzeteket, valahányszor olyan gondolatból fakadtak, mint amilyenek férfi és nő közt felmerülnek. Ezt akkoriban Zenobia nemes bátorságának tulajdonítottam; nem látott ebben semmi rosszat, s megvetette azokat a kicsinyes korlátokat, amelyek a nők beszédmódját minden elevenségtől, színtől megfosztják. És még egy sajátosságot felfedeztem benne. Manapság hazánkban ritkán találkozunk olyan nőkkel, akikben egyáltalán felismerhetjük a nőt, a mindennapi érintkezésben nemük úgyszólván elmosódik, mit sem számít. Nem így Zenobiánál. Belőle az a fajta hatás áradt, mint amilyen Évából áradhatott, midőn a Teremtő megalkotta, és Ádámmal hozta, mondván: Íme, az asszony! Nem valamilyen különleges gyengédségre, bájra, szerénységre vagy szemérmességre gondolok, hanem egy bizonyos melegségre és jellembeli gazdagságra, ami a kifinomult nők lényéből, úgy látszik, többnyire már kiveszett.

- És most - folytatta Zenobia - megyek, és segítek vacsorát készíteni. Megelégszenek, ugye, füge, ananász és Ádám asztalának egyéb ingyencségei helyett teával és pirítóssal, no meg egy szerény adag sonkával és nyelvvél, amit háziasszonyi ösztönnel egy kosárban magammal hoztam? Lesz még tejbe aprított kenyér is az ártatlanabb ízlésűek számára.

Erre a nőszereg nekilátott háziasszonyi foglalatosságának, leghatározottabban elutasítva felajánlott segítségünket, csak arra kértek, hogy a hátsó udvaron levő hatalmas halomból hozzunk fát a konyhai tűzhely számára. Miután a kelletnél többet is felraktunk belőle, visszatértünk a nappali szobába, székünket közelebb húztuk a kandallóhoz, s elbeszélgettünk kilátásainkról.

Hamarosan hangos lábdobogás közepette megjelent az ajtóban a szikár, izmos, bárdolatlan és torzonborz Silas Foster. Az istállóból jött, a marhák etetéséből, meg a földről, ahol szántott, mígnem a mély hó lehetetlenné tette, hogy barázdát húzzon. Olyasforma hangon üdvözölt minket, minthogyha ökreihez szólna, vas dohányos dobozából bagót vett elő, lehúzta vizes tehénbőr csizmáját, majd harisnyában odaült a tűzhöz. Átázott öltözeke gőzölgött, úgyhogy a derék gazda szinte ködös szellemnek látszott.

- No, emberek - jegyezte meg -, ha ez az idő még sokáig kitart, bizonyára visszakíváncsoznak majd a városba!

És valóban komor látvány volt, ahogy a néma, borongós félhomály leereszkedett az égből, szürke vagy fekete pelyhei elkeveredtek a gyorsan hulló hóval. A vihar, most hogy már esteledett, határozottan barátságtalan ábrázatot öltött. Mintha egyenesen miérettünk támadt volna fel, azoknak a hűvös, vigasztalan, bizalmatlan fantomoknak jelképeként, amelyek az efféle kalandos vállalkozások előestéjén örökké az elménkben kóborolnak, hogy elijesszenek minket, és visszaűzenek a mindennapi élet határai közé.

De bátorságunk nem lankadt. Éppoly kevésbé félemlíthetett meg bennünket az ablak előtt kavargó hóesés, minthogyha nyári szél susogott volna az ágak közt. Mert nemigen éltünk még át ennél reményteljesebb időszakot. Ha akadtak valaha emberek, akik jogosan s anélkül, hogy a világ kacajától, gúnyolódásától visszaretentek volna, ébren álmodtak, s legmerészebb látomásaiknak is hangot adtak, sőt önmaguk és az emberiség földi boldogságáról, mint megvalósítható és elérhető célról bizakodva beszéltek, akkor mi, akik ott ültünk félkörben a lobogó tűz körül, mindenképpen ezeknek az embereknek sorába tartoztunk. A társadalom rozsdás vasvázát magunk mögött hagytuk. Sok, nehéz akadályon vágtuk át magunkat - a legtöbb embert visszatartották volna attól, hogy a fennálló rendszer fárasztó taposómalmából kitorjón, még akkor is, ha azt éppoly terhesnek érzi, mint mi. Lejöttünk a szószékről, félredobtuk a tollat, becsaptuk a főkönyvet, levetettük azt az édes, megbabonázó, ernyesztő nemtörődömséget, amely végül is jobb, mint a legtöbb, halandók számára elérhető élvezet. Az volt a szándékunk - tagadhatatlanul nemes, de nemességével kétségtelenül egyenes arányban képtelen szándékunk -, hogy lemondunk mindarról, amit addig elértünk, s az emberiség elé példaképül olyan életformát állítunk, amelyet nem afféle hamis és kegyetlen elvek irányítanak, mint amilyenekre az emberi társadalom kezdettől fogva épült.

Mindenekelőtt levetköztük a kevélységet, s arra törekedtünk, hogy a helyét családi szeretet foglalja el. Enyhíteni akartunk a munkásemler robotjának súlyos terhén azáltal, hogy izmaink és inaink megfeszítésével magunk is megfelelő részt vállalunk belőle. Anyagi haszonra kölcsönös segítség útján akartunk szert tenni, nem pedig úgy, hogy erőszakkal elragadjuk az ellenségtől, vagy fortéllyal elorozzuk a nálunk kevésbé ravaszaktól (ha ugyan egyáltalán akadnak ilyenek Új-Angliában), vagy önző versengésben elnyerjük szomszédunktól; mert ekképpen, így vagy úgy, minden emberfia, ha akarja, ha nem, kiveszi részét a közös bűnből, de meg is fizet érte. Szervezetünk alapjául verejtékes munkánkat akartuk felajánlani mint imádságot, de egyben mint tevőleges erőfeszítést az emberi haladás érdekében.

Ezért, ha csodálatos légvárakat építettünk (tán helyesebb volna falanszternek neveznünk őket), gyönyörű képeket vetítve magunk elé a kandalló lobogó tűzében, amelyet körülültünk, s ha az összeomló parázzsal együtt mindez elenyészett, s azóta sem támadt fel soha hamvaiból, nem kell emiatt szégyenkezünk. Én magam csak örvendezhettem, hogy valaha túlzott reményeket tápláltam egy jobb világ iránt. Effajta tévedést ritkán követ el valaki kétszer az életben; de ha mégis elköveti, annál értékesebbnek és kiválóbbnak kell tartanunk jellemét, amiért ilyen nagylelkűen kitart tévedései mellett.

A derék Silas Foster nemigen vett részt beszélgetésünkben, de ha olykor szólt egy-két szót, annak nagyon is gyakorlati célja volt. Ilyesmit mondott:

- Melyikük ért legjobban a disznókhoz? A legközelebbi brightoni vásáron egy fél tucát sertést kellene vennünk.

Sertés! Egek, hát ezért hagytuk ott a mi disznóknak való társadalmunkat? Egyszer meg, amikor a piacra szánt korai zöldségek termesztése került szóba, Silas Foster megjegyezte:

- Piacra sose fogunk tudni kertészkedni, hacsak a fehérnépek el nem végzik a gyomlálást. A mindennapos gazdasági munka mellett erre már nem futja az erőnkből, ha hármukat, városiakat egy béressel egyenlő értékűnek számolom. Nem, nem, azt mondom én maguknak, korábban kell felkelnünk, ha a Boston környéki kertészekkel fel akarjuk venni a versenyt!

Mi tagadás, furcsállottam, hogy a kapzsi, vetélkedő, önző világot otthagyva, jóformán legelőször azt a kérdést hányjuk-vessük meg, miképpen tudnánk a környékbeli barbároknak tulajdon mesterségükben fölébe kerekedni. De az igazat megvallva, hamarosan rájöttem, hogy ami a társadalom egészét illeti, helyzetünket inkább új ellenségesség, mint új testvériség jellemzi. És hogy mindaddig nem is igen lehet ez másképp, míg csak a társadalom nagyobbik és jobbik fele a mi oldalunkra nem áll. Szánalmas kisebbséget alkotva, óhatatlanul szinte éppannyira elidegenedtünk az emberiség többi részétől, mint amilyen szoros kapcsolatot létesítettünk mi magunk egymás között.

De ezt a felderengő gondolatot Zenobia megjelenése menten háttérbe szorította. Azzal a jó hírrel toppant be, hogy a vacsora tálalva van. Amikor a tükörbe pillantott, észrevette, hogy az egyetlen csodás virága (valószínűleg a konyhai hőségtől) már kókadozik. A padlóra dobta, éppoly közömbösen, mint ahogy egy falusi lány hajít el egy szál hervadt ibolyát. Illett hozzá ez a gesztus, bár e gyönyörű nő bőséget sugárzó lényéhez tán még méltóbb lett volna, ha friss virágot szór szét, vagy ha kezének érintésével újraéleszti a hervadtakat. Ennek ellenére Zenobia jelenléte azt a - különös, de leküzdhetetlen - érzést keltette, hogy ez a mi merész vállalkozásunk pusztán illúzió, maskarás mulatság, pásztorjáték, amolyan ál-Árkádia, ahol mi, felnőtt férfiak és nők a mindannyiunk számára kiszabott éveket mint valami örök vakációt éljük le. Megpróbáltam elemezni ezt a benyomást, de nem sok sikerrel.

- Igazán bosszantó - jegyezte meg Zenobia, amikor kimentünk a szobából -, hogy Mr. Hollingsworth így késedelmeskedik. Nem gondoltam volna, hogy az a fajta ember, akit egy kis ellenszél vagy néhány, arcába csapódó hópehely visszariaszt.

- Ismeri személyesen Hollingswortht? - tudakoltam.

- Nem, csak mint előadásainak hallgatója - válaszolta. - Micsoda hangja van! És micsoda ember! Nem is annyira szellemi képességei, mint inkább azt mondanám, nemes szíve miatt csodálom. Engem legalábbis mélyen megindított, nem hittem volna, hogy valaha is képes leszek ilyen megindultságra, kivéve tán, ha egy hűséges, erős szív dobogna a szívemen. Milyen kár, hogy csodás tehetségét afféle mocskos, rút és felettébb reménytelen ügynek szenteli, mint a bűnözők átnevelése, amely őt és szánalmasan csekély hallgatóságát csak elszomorítja. Elárulok magának egy titkot: én idáig egyetlenegy emberbarátot sem bírtam soha elviselni. Maga igen?

- Dehogyan - válaszoltam. - Én még most sem bírom.

- Szörnyű kellemetlen emberfajta - folytatta Zenobia. - Mr. Hollingswortht is sokkal jobban kedvelném, ha nem volna filantróp. Szerintem már csak a jó ízlés kedvéért sem volna szabad bűnözőkkel foglalkoznia, inkább olyanoknak próbálna javára lenni, akiken még lehet segíteni.

Gondolja, hogy hajlandó lesz az életét... vagy akár csak néhány hónapot... magunkfajta eléggé erényes és derűs emberek közt eltölteni?

- Szavamra, ebben kételkedem - feleltem. - Ha itt akarjuk tartani, rendszeresen fejenként legalább egy bűnt kell majd elkövetnünk! Apró-cseprő vétkek nem fogják őt kielégíteni.

Zenobia különös oldalpillantást vetett rám: de mielőtt még az okára rájöhettem volna, már benyitottunk a konyhába; mert a vacsorát új, egyszerű, falusi életünkkel összhangban ott tálalták.

IV. A VACSORÁNÁL

A nyájas tűz! Újból és újból vissza kell térnem rá.

A régimódi, széles, mély és terjedelmes konyhai tűzhely belsejében nagy tölgyfatuskó feküdt, két végén vidáman sistergett a nedve. Már fél órája beesteledett. A nyalábnyi jókora gally lángja, amelyet rözse és fenyő élénkített, hatalmasan libegett a füsttől fekete falakon, jókedvre derített minket, úgyhogy mit sem törődtünk vele, miféle zord vihar dühöng, üvöltöz odakint, a megvilágított ablakok túlsó oldalán. A fülledt meleget még csak fokozta egy jó rakás tűzeg, amely az égő parázsban fehér hamuvá omlott össze, s a konyhát kellemes illattal töltötte meg. Ez a túlzott bőkezűséggel rakott tűz már egymagában elárulta volna, hogy nem vagyunk igazi gazdálkodók, mert az új-angliai kisbirtokosok, ha szerencsétlenségükre elérhető távolságban laknak egyik-másik fapiachoz, olyan fukarul bánnak minden egyes gallyal, mintha kaliforniai aranyrúd volna.

Számunkra azonban szerencse volt, hogy merőben új életünknek ezen a télies előestéjén ilyen, talán túlságosan is nagy tűz melegének, ragyogásának fényűzésében részesülhattunk. Ha más célt nem is szolgált, de legalább világánál a férfiak fiatalnak, forróvérűnek és bizakodónak látszottak, a nők pedig - már amelyiket a tűzvarázs még átalakíthatta - olyan gyönyörűnek, hogy boldogan odaadtam volna az utolsó dolláromat, csakhogy minél tovább lobogjon ez a láng. Ami Zenobiát illeti, ragyogó arca láttán Pandorára kellett gondolnom, amint épp kilép Vulkán műhelyéből, tele azzal az égi hővel, amellyel alkotója megedzette és kiformálta.

- Üljenek le, kedves barátaim - szólított fel minket -, foglaljanak helyet minden ceremónia nélkül, s olyan teát fognak kapni, amelyhez hasonlót nem sok munkásember talál ma este a csészéjében. Holnap már ihatnak, ha akarnak, írók. De ma este ezt a nektárt kortyolgatjuk, amelyet, ebben biztos vagyok, még aranyért sem lehet megvásárolni.

Mindannyian leültünk - a torzonborz Silas Fosterrel, gömbölyded élete párjával és a két tenyeres-talpas szolgálóval együtt -, s barátságosan, de kissé elfogódottan nézegettük egymást. Ez volt testvéri egyenlőségre vonatkozó elméleteink első gyakorlati próbája; s mi, műveltebb és kifinomultabb emberek (mert, gondolom, habozás nélkül ezek közé soroltuk magunkat), úgy éreztük, máris egy lépést tettünk a szeretet eljövendő boldog korszaka felé. Holott az az igazság, hogy a dolog nehezebbik része csiszolatlan társainkra hárult, mert könnyebb leereszkedni, mint eltérni a leereszkedést. És titokban az a kérdés is felmerült bennem, vajon egyesek közülünk - Zenobiával együtt - ugyanilyen nyugodtan ülnének-e e jóemberek társaságában, ha nem élünk abban a boldogító tudatban, hogy ezt a magunk jószántából és nem kényszerből tesszük. Noha illőnek tartottuk, hogy teánkat ma este egyszerű cserépbögréből, egyszerű emberek társaságában igyuk meg, de csak tőlünk függött, hogy holnap újból díszes porcelánból igyunk, és ezüstvillával együnk. És ez a megnyugtató érzés, vagyis hogy bármikor visszanyerhetjük korábbi társadalmi helyzetünket, attól tartok, sokban hozzájárult ahhoz a lelki nyugalomhoz, amellyel utóbb a robotolás sok-sok nehézségét és megaláztatását elviseltük. Ha valaha megérdemeltem - s ez nem sokszor fordult elő, sőt, én azt hiszem, sosem -, de ha mégis valaha megérdemeltem, hogy egy embertársam jól képen törüljön, mert titokban nagyra voltam a magam képzelt társadalmi rangjával, ez bizonyára éppen akkor esett meg velem, amikor hivalkodón azt akartam bizonyítani, hogy egyenlő vagyok vele, és nem több nála. Amikor mellette ültem a suszterpadnál, vagy az övéhez csendítettem a kapámat a kukoricaföldön, vagy

földről mocskos kezemmel a keze mellett együtt törtük a kenyeret délidőben. A büszke szegény embernek az efféle együttérzés mindkét oldalát meg kell vizsgálnia.

Amikor leültünk az asztalhoz, nyomasztó csend támadt, amit - mialatt Zenobia illatos teájából az első csészét iszogattuk - úgyszólván egyetlen szó sem tört meg.

- Remélem - szólaltam meg végül -, hogy ablakaink jó messzire világítanak. Egy ilyen viharos éjszakán a magányos vándor számára nincs nyájasabb és bátorítóbb a sötétben feltündöklő fényárnál. Ezek a vöröslő ablaküvegek bizonyára mindenkinek, aki csak meglátja őket, szívderítő látványt nyújtanak. Hát nem csodásan melegek és fényesek a jelzőtüztől, amelyet az emberiségnek gyújtottunk?

- Ez a rőzseláng már nem sokáig lobog - jegyezte meg Silas Foster; de hogy arra célzott-e ezzel a megjegyzésével, hogy erkölcsi lobogásunk is ugyanilyen tisztavirág életű lesz, nem tudom.

- De egy vándornak addig is utat mutathat - mondta Zenobia.

Alig ejtette ki e szavakat, kopogtattak a kapun.

- Az egyik vándor már meg is jött! - jegyeztem meg.

- Úgy is van - szólalt meg Silas Foster. - Ez a tüzfény úgy vonzza majd a csavargókat, mint a gyertya a cserebogarakat egy nyári éjszakán.

Talán élveztük a drámai feszültséget, vagy önző módon a magunk kellemes körülményeit a küszöbön várakozó ismeretlen vendég dermedt és vigasztalan helyzetével hasonlítottuk össze, vagy közülünk, városlakók közül némelyek kissé meglepődtek a kopogtatáson, amely ilyen rosszkor, éjnek idején, viharban hangzott fel a magányos tanyaház kapuján - elég az hozzá, hogy egy-két pillanatig senki sem állt fel kaput nyitni. De hamarosan újra kopogtattak. Az első kopogtatás még nem volt túl hangos, de a második akkorát dörrent a kapu deszkáján, hogy a kopogtató öklének bizonyára nyoma maradt rajta.

- Úgy kopogtat, mint aki jogosan követel bebocsátást - mondta nevetve Zenobia. - Mit tévővázunk? Bizonyára Mr. Hollingsworth jött meg!

Erre aztán a kapuhoz mentem, kireteszeltem, és tágra nyitottam. És valóban Mr. Hollingsworth állt ott; bolyhos télikabátját hó borította. Így e modern emberbarátot nehezen lehetett megkülönböztetni egy jegesmedvétől.

- Nem éppen szívélyes fogadtatás, mondhatom! - szólt mély hangon, amely hordónak is beillő terjedelmű mellkasából tört elő. - Megérdemelték volna, hogy lefeküdjem a küszöbre, és itt töltssem az éjszakát, csak hogy megszegyenítsem magukat. De egy vendéget is hoztam, akinek melegebb és puhább ágyra van szüksége.

Hollingsworth ezzel a kocsihoz lépett, amellyel idejött, majd karjaiba vett, s a küszöbre helyezett egy köpenybe burkolt alakot. Nyilvánvalóan nő volt; helyesebben - abból ítélve, Hollingsworth milyen könnyedén emelte le, s karjaiban milyen csekély helyet töltött ki - egy karcsú, vékony lány. Mivel a küszöbön kissé habozott, Hollingsworth a maga közvetlen és ceremóniától mentes módján betessékelte, s hozzá nemcsak az előtérbe, hanem a meleg, élesen kivilágított konyhába.

- Ki ez? - suttogtam hátra maradva Hollingsworthszel, aki a télikabátját vetette le.

- Hogy kicsoda? Fogalmam sincs róla - nézett rám kissé meglepve. - De annyi bizonyos, hogy ez a fiatal teremtség ide tartozik, s már várták. Zenobia vagy valaki a fehérnépek közül majd mindent elmond magának.

- Aligha - jegyeztem meg, az újonnan jöttre és a konyhában levőkre pillantva. - Ahogy látom, senki sem üdvözlí. Nem gondolnám, hogy várva várt vendég volna.

- No akkor - mondta nyugodtan Hollingsworth -, majd teszünk róla.

Az idegen, akárki volt, továbbra is ugyanott állt a konyhában, ahová Hollingsworth gyengéd kézzel betessékelte. Köpenye szétnyílt, s így látni lehetett, hogy nagyon fiatal teremtés, magasan zárt nyakú, szegényes, de rendes ruhában; divatosságra, cicomára az öltözkéiben semmi sem mutatott. Csuklyája alól barna haja nem csigákban, hanem csak enyhe hullámokban omlott alá; szinte betegesen sápadt arca arról tanúskodott, hogy napfény és friss levegő éppoly ritkán érte, mint egy virágcserejét, amely azon igyekszik, hogy a gyér fényben is kiviruljon. Külséjének szálamasságát még csak teljesebbé tette, hogy a hidegtől, félelemtől vagy idegességtől egész testében remegett, s így árnyéka imbolyogva rajzolódott ki a tűz megvilágította falon. Egyszóval ritkán láttam még ilyen szomorú, ilyen szálamomra méltó teremtést, mint ez a fiatal lány. Kétségbeesésében már-már haragudtam rá, hogy semmit sem tehetek érte. Ez a lány, villant fel agyamban a fantasztikus gondolat, valamiféle vigasztalan teremtés, arra kárhoztatott, hogy örökké hóviharban bolyongjon, s noha most ezek a vöröslő ablakok emberi lakhelyre csalogatták, addig sem marad majd itt, amíg a jég leolvad a hajáról.

Ezt a gondolatot azonban tüstént egy másik követte. Hollingsworth emberbaráti tevékenysége jutott eszembe, s ezért lehetségesnek tartottam, hogy tán valamelyik bűnbe esett gondozottját hozta magával, hogy életformánk játékon hatására visszanyerje lelki egyensúlyát.

A lány még most se moccant. Az ajtó mellett állt, nagy, barna, bánatos szemét Zenobiára - csakis Zenobiára! - függesztette, nyilvánvalóan senki mást észre sem vett a szobában, csak azt a ragyogó, fehér bőrű, rózsás arcú, gyönyörű asszonyt. Soha életemben nem láttam ilyen különös pillantást, sokáig rejtelem, s mindörökké felejthetetlen élmény maradt számomra. Egyszer, úgy látszott, a lány Zenobia felé indul, hogy köszöntse - nem tudom, milyen melegen, milyen szavakkal -, de végül is ehelyett térdre esett, összekulcsolta kezeit, és esdeklőn Zenobia arcába nézett. Hogy nem lelt szíves fogadtatásra, lecsüggesztette fejét.

Sosem tudtam teljesen megbocsátani Zenobiának ezt a viselkedését. De hát a nők az ilyen váratlanul betoppanó idegennel szemben mindig óvatosabbak, mint a férfiak.

- Mit akar ez a lány? - kiáltotta éles hangon. - Nincs eszénél? Nem tud beszélni?

Most aztán Hollingsworth közbelépett.

- Nem csoda, ha szegény gyermekbe belefagyott a szó - mondta, s úgy tetszett nekem, határozott rosszallással néz Zenobiára. - Még a szíve is megfagy kebelében, hacsak maguk, nők, nemükhöz illő gyengédséggel meg nem melengetik!

Hollingsworth külseje e pillanatban igen meghökkentő volt. Akkoriban körülbelül harmincéves lehetett, de nagy, busa feje, tömött szemöldöke, dús szakállá miatt jó néhány évvel idősebbnek látszott. Arcvonásaiból nyers erő sugárzott, mintha vasból kalapálták, nem pedig valamilyen finomabb, lágyabb anyagból csiszolták vagy formázták volna. Termetre nem volt magas, de tagbaszakadt és izmos, ami jól illett eredeti foglalkozásához, mert - mint az olvasó valószínűleg tudja - valaha a kovácmesterséget űzte. Csiszoltság vagy udvarias modor dolgában alig volt különbség egy jól-rosszul idomított medvénel, jöllehet nyájasabb hangulataiban annyi gyengédség bujkált hangjában, szemében, szája körül, mozdulataiban és valamennyi megnyilvánulásában, hogy férfi is nehezen, nő meg egyáltalán nem tudott ellenállni neki. Most azonban szigor és rosszallás rítt le arcáról, e baljós tekintettel első ízben nézett Zenobia szemébe, s hatása ezzel kezdődött az életében.

Zenobia - akinek döllyfős természetéről sokat regéltek nekem - legnagyobb meglepetésemre mélyen elpirult, szemmel láthatóan elszégyellte magát, s zavarba jött.

- Igazságtalan velem, Mr. Hollingsworth - mondta szinte aláztatosan. - Szívesen felkarolom ezt a szegény lányt. A maga védenca? Mit tehetek érte?

- Mit óhajt a hölgytől? - fordult Hollingsworth nyájasan a lányhoz. - Mielőtt elhagytuk a várost, úgy emlékszem, említette a nevét.

- Csak azt, hogy menedéket találhassak nála - válaszolta remegő hangon a lány. - És hogy mindig mellette maradhassak.

- De hisz ez valóságos kaland - nevetett fel Zenobia, visszanyerve önuralmát. - Méltó rá, hogy ezzel kezdjük a szeretetnek és nagylelkűségnek szentelt életünket! Egyelőre ne kérdezzünk semmit, csak - tette hozzá - jobb volna, ha tudnánk a nevét!

- Priscilla - válaszolta a lány. Úgy láttam, habozik, hogy hozzátegyen-e még valamit, de aztán lemondott róla. - Kérem, ne kérdezze a másik nevemet, legalábbis egyelőre. Tegyen meg ennyit egy szerencsétlen teremtésnek.

Priscilla! Priscilla! Háromszor-négyszer is elismételtem magamban ezt a nevet; s e rövid idő alatt ez a furcsa és mesterkélt keresztnév annyira összeolvadt bennem a lány képzetével, hogy úgy éreztem, semmiféle más név nem illenék hozzá. A szegény teremtés eddig egyetlen könnyet se ejtett, de most, hogy látta, befogadták, s legalábbis egy időre révbe jutott, nagy cseppek kezdtek szivárogni a pillája mögül, mintha egész lénye csupa könny volna. Talán kőszívűségre vall, hogy mosolyognom kellett ezen az ismeretlen és érthetetlen szerencsétlenségen, e furcsa jeleneten, amelybe vidám társaságunk - anélkül, hogy választása lett volna, együttérez-e a lánnyal vagy sem - így belegabalyodott. Hollingsworth nálam kétségtelenül sokkal rokonszenvesebben viselkedett.

- Ne firtassuk tovább a titkait - mondta Zenobiának és nekünk, akik távolabb álltunk, és sötét, bozontos arcát az aggódo jóakarát szinte széppé varázsolta. - Tekintsük úgy, hogy a gondviselés küldte hozzánk, mint első gyümölcsét annak a világnak, amelyet mi a mostaninál boldogabbá akarunk tenni. Melengessük meg szegény reszkető testét ezzel a jó tűzzel és szegény, reszkető szívét a lehető legforróbb szeretetünkkel. Adjunk enni neki, s fogadjuk be magunk közé. Úgy segítse minket Isten, amilyen jól bánunk ezzel az elhagyatott lánnyal! Mindaz, amit tudni kívánunk róla, előbb-utóbb úgyis kibuggyan belőle éppúgy, mint ezek a könnyek.

- Legalább azt mesélje el - szóltam közbe -, hogyan és hol találkozott vele?

- Egy öregember hozta fel a lakásomra - válaszolta Hollingsworth -, s arra kért, vigyem magammal Derűvölgybe, ahol, úgy értettem szavait, barátai vannak. Mindössze ennyit tudok a dologról, semmi többet.

Silas Foster egész idő alatt komoran tett-vett az asztalnál, teát töltött magának, s anélkül hogy tudomást vett volna felséges zamatáról. Lekortyintotta, mintha macskamentálötty lett volna. Aztán megmártogatva pirítósát, késpengéjének lapján egy-egy darabot a szájához emelt, felét persze mindig az abroszra ejtette, majd ugyanezzel a hasznos szerszámmal szeletet szelet után vágott a sonkából. Iszonyatos mennyiségű vajat kebelezett be, s egyébként is inkább falánk óriás, semmint civilizált keresztény módjára viselkedett. Amikor már jól megtömte bendőjét, szívderítő vitézkedésére azzal tette fel a koronát, hogy nagyot húzott a vizeskorsóból, s aztán megtisztelt minket a szóban forgó ügyre vonatkozó véleményével. S noha a száját evégből nem törölte meg, a szavak mégis becsületére váltak.

- Adjának a lánynak egy csésze forró teát meg egy jókora szeletet ebből a kitűnő szalonnából - mondta, hozzá méltó józansággal. - Ez kell neki. Hadd maradjon velünk, ameddig akar. Segít majd a konyhán, s feješkor megfogja a tehén tőgyét. Egy-két hét alatt e világból való lény lesz belőle!

Ezek után - Priscillával együtt - leültünk vacsorázni.

V. A LEFEKVÉS IDEJÉIG

Mire befejeztük a vacsorát, Silas Foster levette kabátját, és a konyhai tűzhely mellett egy alacsony székre telepedett, hogy vésőjével, kalapácsával, egy darab talpbőrrel meg pár szál viaszos fonallal megfoltozzon egy ócska tehénbőr csizmát. Mert - az ő szavaival élve - „konyított valamicskét” a suszterkedéshez, akármilyen fokát jelentse is ez a szakértelemnek. Az este folyamán szabályos időközökben állandóan hallottuk kopácsolását. A társaság többi tagja a nappali szobába tért vissza. A derék Mrs. Foster elővette kötését, s bár csakhamar elbóbiskolt, élénken tovább forgatta kötőtűit, s álma fonalaival, amennyire meg tudtam állapítani, gyönyörűen megfejtelt egy harisnyát. S hozzá mekkora harisnyát! A két szolgáló közül az egyik egy törülközőt szegett be, a másik meg vasárnapi dísznek fodrot csinált magának egy kis darab himzett muszlinból, amellyel valószínűleg Zenobia ajándékozta meg.

Furcsa látvány volt, milyen bizakodón s mégis milyen félénken húzódott meg szegény Priscilla Zenobia védőszárnyai alatt. Egy zsámolyon ült mellette, időnként felpillantott rá, s ilyenkor arcára az új barátnője szépsége feletti alázatos boldogság ült ki. Gyakran megesik, hogy egy ragyogó asszonyra már-már imádatnak vagy bálványozásnak beillő hódolattal néz egy fiatal lány, de éppoly kevés reménye van rá, hogy személyesen megismerje, mint arra, hogy az ég csillagai közé emelkedjék. Mi, durva lelkű férfiak ezt meg sem érthetjük. Sőt, az érettebb korú asszonyok is lenézik és megvetik az efféle szenvedélyt. Nem értettem Priscilla viselkedésének okát, legfeljebb arra gondolhattam, hogy tán olvasta Zenobia egyik-másik elbeszélését (hisz az ilyen irodalom mindenhová eljut) vagy a női nem védelmében írt értekezéseit, és csakis az a szándék vezette ide, hogy a rabszolgája legyen. A férfitermészetben, azt hiszem, egyetlen életkorban sem lehet ehhez hasonlót találni: ilyen balgán önzetlen, ilyen szép érzést; de ha mégis, ebből arra lehet következtetni, hogy az ilyen önfeledt szeretetre képes ifjúból kifinomult, ritka jellemű férfi lesz.

Zenobia történetesen épp helyet változtatott, s én megragadtam az alkalmat, hogy odasúgjam neki, miféle gondolatok járnak a fejében.

- Ha ilyen költői fényben látja ezt a fiatal nőt - válaszolta hasonlóképp halk hangon -, akkor írhatna egy balladát erről az esetről. Nagyszerű téma, méltó rá, hogy csodás elemekkel színezzé ki. A vihar, a riasztó kopogtatás a kapun, Hollingsworth, a titokzatos lovag betoppanása ezzel a rejtélyes hóleánnyal, aki épp, amikor éjfél üt az óra, jéghideg tócsává olvad a lábamnál, átáztatja papucsomat, s ezzel haláloamat okozza! Ha majd már megírta, és kedvére át meg átcsiszolta a költeményt, akkor én is elmondom magának, hogy szerintem kicsodamicsoda ez a lány.

- Árulja el már most - kértem -, beleszövöm majd a balladámba.

- Ez a teremtés se nem több, se nem kevesebb - válaszolta Zenobia -, mint egy városi varrólány, s valószínűleg nincsenek is transzcendentálisabb vágyai, mint hogy csip-csup dolgokat varrjon nekem. Mert, gondolom, azt aligha várhatja, hogy a ruháimat vele fogom csináltatni.

- Honnan tud ilyen egykettőre véleményt alkotni róla? - kérdeztem.

- Ó, azok a jelek, amelyekből mi, nők felismerjük egymást, elkerülik a nehéz felfogású férfinépség figyelmét - felelte Zenobia. - Maga valószínűleg csak azt fogadná el meggyőző bizonyítéknak, ha tűnyomok volnának a mutatóján. De feltevésemmel teljes összhangban van

a sápadtsága, idegessége és szálnalmas törekenysége. Szegény teremtés! Szűk szobácskában, izzó kis kályha fűledt melegében élt, kávéat ivott, fánkkal, mazsolával, cukorkával és más hasonló vacakokkal táplálta magát, s így nem csoda, hogy félholtnak is alig mondható. Olyan vézna, hogy egy magafajta költő szemében, Mr. Miles Coverdale, átszellemült lénynek tetszhetik!

- Figyelje csak! - suttogtam.

Priscilla mereven nézett ránk, sápadt arcán kimondhatatlan szomorúság ült, nagy könny-cseppek csorogtak rajta végig. Nehezen tudtam elfojtani magamban az érzést, hogy bármilyen óvatosan lehalkítottuk is a hangunkat, meghallotta a gúnyos megjegyzéseket, amelyeket Zenobia rá és szándékaira tett, s ez sebet ütött rajta.

- Milyen éles hallása van! - suttogta Zenobia félig tréfás, félig őszinte bosszúsággal tekintetében. - Megvallom, nehezen igazodom el ezen a lányon. Én igazán nem vagyok rosszindulatú, hacsak valaki nagyon fel nem ingerel, s mivel maga, különösen pedig Mr. Hollingsworth annyira érdeklődik e furcsa teremtés iránt, aki egyébként igen-igen halkan az én szívemen is kopogtat, hát befogadom! Ezentúl igyekszem majd minél kedvesebb lenni hozzá. Nem élvezet nekem egy nemembeli lényt gyötörni, még ha nagyobb vonzalommal tisztel is meg, mint amennyit könnyen el lehet viselni: mert, hadd tegyem hozzá, Mr. Coverdale, az efféle vonzalomnál bosszantóbb vétket már nem is lehet elkövetni egy nő ellen.

- Értem - válaszoltam mosolyogva. - Nem is szándékozom elkövetni.

Zenobia ezzel Priscillához lépett, megfogta kezét, s rózsás ujjaival kecsesen, gyengéden megsimogatta a haját. Érintésének varázslatos hatása volt. Ujjai alatt a lány arcán örömpír áradt szét, minthogyha a szomorú és sápadt Priscillát felkapta volna valaki, s egészen más lényt ültetett volna a helyébe. Hogy Zenobia önszántából megsimogatta, ezt ez az ismeretlen lány nyilvánvalóan zálognak fogta fel mindarra, amit tőle kívánt, akármilyen volt is ez a szavakba nem foglalt jótétemény. Ettől a pillanattól kezdve Priscilla szép csendesen beleolvadt közösségünkbe, nem volt többé idegen elem benne. Bár továbbra is örökös rejtély, különös érdeklődésünk és beszélgetéseink gyakori tárgya maradt, ám derűvölgyi tartózkodása azontúl véglegessé vált, ebben éppoly kevéssé kételkedtünk, mintha Priscillában házi koboldra leltünk volna, aki e falusi tűzhelyhez már jóval azelőtt is el-eljárt, hogy mi a lángjainál melegedtünk.

Most Priscilla a magával hozott kézimunkatáskájából kis faszerszámokat vett elő (nem tudom, minek hívják őket), és nekiállt, hogy valamit kössön vagy horgoljon, amiből aztán egy selyemerszény lett. Miközben ezzel foglalatostkodott, eszembe jutott, hogy már láttam pontosan ilyen erszényeket. Sőt, nekem is volt egy. Különleges erényük finom és ízléses kidolgozásuk mellett abban rejlett, hogy beavatatlan személy nemigen jöhetett rá, hol kell kinyitni őket; jóllehet, gyakorlott kéz érintésére olyan tágra nyíltak, amilyenre csak a jótékonyság vagy a tékozlás óhajtotta. Vajon ez az erszény, tűnődtem magamban, nem Priscilla rejtélyes lényének jelképe?

Vendégünket a Zenobia jóvoltából feléledt önbizalma ellenére is szemmel láthatóan nyugtalanította a vihar. Valahányszor egy-egy erősebb szélroham havat szórt az ablakokra, és a tanyaház tölgyfaváza meg-megreccsent, Priscilla ijedten ránk pillantott, mintha azt kérdezné, vajon ezek a vijjogó, vad szélrohamok nem valamilyen rendkívüli fenyegető veszély előjelei-e. Kétségkívül egy szűk zugban nőtt fel, a város valamelyik rút, szélvédett udvarán, ahol a legvadabb vihar őrjöngése sem tudta megrázni kis szobája ablakát, még ha a tetőpalát leszórta is a téglákkal körülvett térségre. A függönytelen, fekete ablaktáblákon túl fenekedő hatalmas, végtelen tér érzete félelemmel töltötte el ezt a szegény lányt, akit az utca túloldali lakásainak pislákoló lámpafényei szűk, emberi határokhoz szoktattak hozzá. Valószínűleg úgy tetszett

neki, mintha a ház az éjszaka nagy óceánján hánykolódnék. Eddigél a természetből csupán az égbolt kicsiny négyszögét ismerte, úgyhogy most a határtalan távlatok minden félelmetességét átérezte. Egyszer, amikor a szélroham megint felüvöltött, Zenobia ruhájába kapaszkodott, pontosan azzal az arckifejezéssel, mint aki a távolból a nevét hallja, de semmiképpen sem akar a hívásnak engedelmesskedni.

Az estét eléggé hallgatagon töltöttük. Hollingsworth csak ismételt és kitartó nógatásunkra szólalt meg. Ilyenkor töprengésének sűrű bozótjából úgy meredt ránk, mint dzsungelből a tigris, s a lehető legkurtább válasz után máris szíve és elméje magányába húzódott vissza. Ez a barátságtalan szokás az eszméi feletti szakadatlan töprengés, no meg a hallgatósága részéről irántuk tanúsított csekély rokonszenv következtében ragadt rá erre a szegény flótásra, jóllehet ez utóbbi körülmény inkább még fokozta beléjük vetett, magától értetődő hitét. Szíve mélyén, azt hiszem, sosem érdekelte igazán a mi szocialista vállalkozásunk, állandóan az a furcsa, s a legtöbb ember számára megvalósíthatatlan terv foglalkoztatta, hogy bűnözőket, nemesebb ösztöneikre apellálva, jó útra térítsen. Bármennyire szerettem is Hollingswortht, ezeket az elveket nagyon nehezen bírtam elviselni. Vizsgálódását szerintem önmagán, valamilyen roppant bűn elkövetésével kellett volna kezdenie, s nemesebb ösztöneinek jellegét csak aztán lett volna szabad tanulmányoznia.

Mi, többiek, bizottságot alakítottunk, hogy újszülött közösségünknek valamilyen találó nevet adjunk; ez azonban sokkal nehezebb feladatnak bizonyult, mint ahogy azt a beavatatlan olvasó képzelné. Derűvölgy, mint név nem volt se jó, se rossz. Felvehettük volna a környék régi indián nevét, ha ez is olyan könnyed és kellemes hangzású lett volna, mint amelyet az őslakók helynévül nemegyszer felettébb szerencsésen választottak. De a mienket történetesen kemény, rosszul tagolt, rendkívül hosszú szóval jelölték, úgy hangzott, mintha valaki nagyon szikkadt agyag és nagyon morzsálékos kavics keverékét forgatná a szájában. Zenobia egy jobb társadalmi rendbe vetett reményeink érzékeltetésére a „Fényes látomás” nevet javasolta. Egy ideig rágódtunk rajta, elismertük szépségét, de végül arra az eredményre jutottunk: túlságosan finom és érzelgős (irodalmi ízlésű hölgyek hasonló esetekben óhatatlanul ebbe a hibába esnek) -, napbarnította férfiak nem dolgozhatnak ilyen cégér alatt. Jómagam halk szóval megkockáztattam az „Utópia” nevet, ezt azonban egyhangúlag lehurrogták, a javaslattevőt pedig alapos fejmosásban részesítették, mintha valamilyen burkoltan szatirikus megnevezéssel állt volna elő. Egyesek amellet kardoskodtak, hogy nevezzük intézményünket „Oázisnak”, mivel a világ erkölcsi pusztaságában az egyetlen zöld liget lesz, mások meg ragaszkodtak hozzá, hogy egy év múlva vizsgáljuk meg újból ezt a kérdést. Akkor tán már véglegesen eldönthetjük, vajon „Oázisnak” vagy „Szaharának” nevezzük-e el. Így aztán, mivel ez idő szerint sehogy sem tudtunk valami jobbat kiagyalni, elhatároztuk, hogy megmaradunk az amúgy is szép reményeket sugalló Derűvölgnél.

Így telt-múlt az este. Az ablakon át komoran, vészjóslón, elmosódottan - mint valami teljesen idegen létforma - tekintett be ránk az odakinti magányosság. Ott ólálkodott pár lépésnyire a mi kis világunktól, amelynek melegében és fényében mi, percemberké, fecsegtünk, fontoskodtunk. Egy idő múlva nyílt az ajtó, és megjelent pamutkendővel a feje körül, faggyúgyertyával a kezében Silas Foster.

- Fogadják meg tanácsomat, földműves-testvérek - mondta nagy, széles, feneketlen ásítással -, s menjenek mielőbb lefeküdni. Pirkadatkor megszólaltatom a tülköt, még reggeli előtt meg kell etetnünk a marhákat, meg kell fejnünk kilenc tehenet, és még egy sereg egyéb tennivalónk is lesz.

Így végződött első derűvölgyi esténk. Borzongva indultam el fűtetlen szobámba, abban a keserves tudatban (amely már néhány óra óta egyre mélyült bennem), hogy rettenetesen

megfáztam, s hogy a tülök hangjára valószínűleg kórházi ápolásra szoruló betegként fogok ébredni. Lázas éjszaka várt rám. Legnagyobb részét abban a nyomorúságos állapotban töltöttem, amikor az ember agyában, mint Sisera halántékában a szög, valamilyen rögeszme tanyázik, mialatt számtalan egyéb gondolat jön és megy, kering benne erre-arra, az örökös változást kibíratatlan egyhangúsággal vegyítve. Ha feljegyeztem volna ennek az éjszakának féléber álmait, azt hiszem, elbeszélésem számos fontos epizódját, köztük a katasztrófa sötét árnyait is megsejthettem volna. Végül felriadtam, s ekkor láttam, hogy a vihar elvonult, hold világítja meg a havas tájat, amely mintha a világ márványba dermedt, élettelen mása lett volna.

A holdfényben csillogó, távoli folyó partjai felől egyetlen felhőt hajtott felénk sebesen a szél, égen úszó sötét árnyéka átsuhant mezők, dombok felett, eltűnt a csupasz fák csoportjai közt, majd az innenső oldalon újból előbukkanva, végigsepert a küszöbökön.

Micsoda hideg Árkádia!

VI. COVERDALE BETEGSZOBÁJA

Pirkadatkor megszólalt a tülök, ahogy arra Silas Foster figyelmeztetett minket, harsányan, mennydörögve, könyörtelenül elnyújtva, álomból riasztón, mintha ez a kemény szívű, öreg gazda a végítélet harsonáját fújta volna meg.

Mindenfelől ágykeretek recsegését-ropogását hallottam - a derűvölgyi testvérek szunyókálásukból felriadva, bizonyára a legnagyobb összeviaskodásban kapkodták magukra ruhájukat, hogy minél előbb nekifoghassanak a világ megformálásának. Zenobia kikukkantott a bejáróba, s megkérte Silas Fostert, hagyja már abba ezt az éktelen zenebonát, s legyen szíves, tegyen le egy nyaláb tűzifát és egy vödör vizet az ajtaja elé. Attól tartok, a világ megváltására rendeltetett apostoli társaságunkból csakis Hollingsworth - s tán Priscilla, akinek e téren való szokásairól nem kezeskedhetem - kezdte imádkozással a vállalkozásunkat. Hálószobámat csupán egy vékony fal választotta el Hollingsworthétól, ünnepélyesen mormoló hangja átszűrődött rajta, s így akarva-akaratlan végighallgattam áhítatos együttlétét a Teremtővel. Ez mély tiszteletet ébresztett bennem Hollingsworth iránt, amit sem akkori ismeretségünk, sem későbbi, egyre bensőségebb viszonyunk, sőt, még utóbb észlelt nagy hibái sem tudtak igazában megrendíteni. Manapság ritka dolog (kivéve persze a szószéken) ájtatos emberrel találkozni, ezért az ilyen hívő lelkeket az Istennel folytatott beszélgetés után valóságos dicsfény övezi, s így aztán mintegy glóriásan látnak neki a mindennapi tennivalóknak.

Ami engem illet, ágyban maradtam, s ha imádkoztam, akkor fonákul: keservesen átkozódtam, mint maga a türelmes Jób. Mi tagadás, a városi lakás melegháza s korábbi fényűző életem szerfelett elernyesztette fizikumomat, s az előző napi télies szélfuvallat a szellős, vén tanyaház hűvösségével egyetemben egészen a csontom velejéig s a szívemig hatolt. Ebben az állapotban az volt a legfőbb óhajom - akármilyen önzőnek látszik is ez -, bárcsak a társadalom megreformálása egy fél évszázadig vagy legalábbis addig váratna még magára, hogy én már semmiképpen se bonyolódhassam bele.

Mert - kérdem a józan ész nevében - miért kellett volna nekem jobb társadalom annál, mint amilyenben eddig éltem? Hisz minden igényemet kielégítette. Ugyan hol találhattam volna jobbat a kellemes, napos és árnyékos, lefüggönyözött és szőnyeggel takart agglegénytársalgómnál meg a hálószobámnál; a könyvekkel és folyóiratokkal borított kerek asztalkámnál; íróasztalomnál, rajta a magam szerkesztette strófákban írt, félig kész versemmel; délelőtti semmittevésemnél az olvasóteremben vagy a képtárban; déli sétámnál a derűs utcán a gondolatébresztő arcok rendjével és az elevenen nyüzsgő élettel, amelynek magam is része voltam; ebédemnél az Albionban, ahol száz és száz fogás állt rendelkezésemre, s olyan pompás lakomában részesedtem, mint Michael Scott, a varázsló, midőn az ördög a francia király konyhájának ingyencségeit tálalta elébe; a biliárdklubban, koncerten, színházban, vagy, ha kedvem szottyant rá, valamilyen társaságban eltöltött estéimnél - hol találhattam volna jobbat ezeknél? Tán jobb a tanyaudvar kupacai közt kapálni, kaszálni, robotolni, két pár ökör és egy tucát tehén szolgálóleánya lenni, sózott marhahúst enni és azt is arcom verejtékével megkeresni, s ezáltal kivenni egy szerencsétlen fráter szájából az utolsó falatot, beleártva magamat a foglalkozásába? És mindenekfelett jobb-e lázasan feküdni, Istent káromolva meghalni, ahogy ez velem most, úgy látszik, megesik?

E nyomorúságos állapotban, szívemben-agyamban egy-egy kemencével, amelyeknek hősége testemet állandóan forrponton tartotta, de egyszersmind borzongva a puszta gondolattól, hogy akár csak a kisujjamat is kidugjam a szoba jéghideg levegőjébe, feküdtem az ágyban egészen a reggeli idejéig, amikor is Hollingsworth kopogtatott be hozzám.

- Nocsak, Coverdale - kiáltotta -, a jelek szerint magából kitűnő földműves lesz! Nem szándékozik ma felkelni?

- Se ma, se holnap - válaszoltam elkeseredetten. - Nem hinném, hogy valaha is fel fogok még kelni!

- Miért, mi baj? - kérdezte.

Elmondtam neki, milyen rosszul érzem magamat, s arra kértem, küldjön vissza egy csukott kocsiban a városba.

- Szó se lehet róla! - mondta Hollingsworth nyájas, komoly hangon. - Ha valóban beteg, majd mi gondját viseljük.

Erre tüzet rakott a szobámban, s mivel úgysem tudott volna egyebet tenni, amíg a földet hó borítja, beállt mellém ápolónak. Orvost is hívtak, aki azonban a természetes gyógymód megszállottja lévén, kéthetes kezelése idején csak annyi gyógyszert adott nekem, amennyi egy tűhegyen is elfért volna. Híg zabkásalevesen tartottak, ezért aztán egykettőre amolyan kriptaszökevény lettem. De ezzel a betegséggemmel kapcsolatban mégis sok-sok szép emléket őrizgetek.

Hollingsworth testvérinél is testvéribb gondozása kimondhatatlanul jólesett nekem. A legtöbb férfi - és semmiképpen sem állítom, hogy jómagam mindig kivétel volnék - vele született könnyel, sőt, olykor egyenesen ellenséges érzelmekkel viseltetik azok iránt, akik önző létünk durva forgatagában valamilyen betegség, gyengeség vagy bármilyen fajta szerencsétlenség miatt elerőtlenedve botladoznak. Igaz, a keresztény nevelés, a hasonló tapasztalat okozta együttérzés és a nők példamutatása meglágyíthatja, sőt, esetleg el is törölheti férfinemünk e rút vonását. De eredendően ott rejtőzik bennünk; analógiáját megtalálhatjuk állattestvéreinknek abban a szokásában, hogy csordájuk beteg vagy elgyengült tagjait, mint valami ellenséget, kiűzik maguk közül. Ez az oka annak, hogy a sebesült szarvas félrehúzódik, a beteg oroszlán pedig mogorván barlangjába rejtőzik. Igazi gyengédséget legfeljebb a szerelemben vagy rokoni érzelmekben és más, hosszan tartó, megszokott vonzalmakban érzünk. De Hollingsworth nagy, izmos egyéniségébe valami nőies ötvöződött; nem szégyellte, pedig a férfiak gyakran épp a legjobb tulajdonságaikat szégyellik, s látszólag nem is sejtette, hogy ilyen gyengédség rejtőzik a szívében. Én azonban akkor minden percben tapasztaltam, bár utóbb csaknem teljesen megfeledkeztem róla. Úgy gondoltam, Hollingsworthnek nem is lehet párja a világon. Kandalló lángja sose melengette, vidította úgy csüggedt és borzongó lelkemet, mint Hollingsworth - bozontos szemöldöke alatt mélyen ülő, sötét - szemének fénye.

Boldog ember, aki, midőn halálán van, ilyen baráttra talál! Ha viszont nincs - s valószínűleg nem lesz - a közelében Hollingsworthhoz hasonló barátja, akkor legokosabb, ha eltökéli magát, hogy magányosan hal meg. Hány emberrel találkozhatunk életünkben, tűnődtem, akit halálos ágyunk mellé kívánnánk?! Válságos, lázas pillanataimban arra kértem Hollingswortht, ne engedjen be senkit a szobába, de a maga jelenlétét újból és újból éreztesse velem egy érintéssel, egy szóval - vagy ha helyesnek tartja, imádkozással -, s legyen tanúja, milyen bátran nézek akkor majd szembe a legrosszabbal is. Még most is, mondhatnám, sajnálom, hogy nem haltam meg akkor, amikor már többé-kevésbé el voltam szánva rá; mert Hollingsworth elkísért volna az élet legvégső határáig, és nyájas, reményt keltő szavait utánam küldte volna, midőn én már

messze, odaát az ismeretlen ösvényen bolyongok. Most, ha elküldenek érte, aligha jönne el az ágyamhoz, de jelenléte nem is könnyítené meg a távozást.

- Még nincs itt a halál órája - mondta komolyan, mosolyogva. - Magának fogalma sincs a betegségekről, s az állapotát a valóságosnál sokkal súlyosabbnak tartja.

- Addig jöjjön értem a halál, amíg megfelelő hangulatban vagyok - feleltem, mert még most sem szabadulhattam léha modoromtól.

- Hát nincs semmi dolga az életben - kérdezte Hollingsworth -, hogy ilyen könnyűszerrel itt hagyná?

- Semmi - válaszoltam -, tudomásom szerint semmi. Hacsak az nem, hogy szép versikéket faragjak, és fellépjek Zenobiával meg a többi műkedvelővel a pásztorjátékunkban. Ez azonban lázam kódén átnézve nagyon jelentéktelen életcélnak látszik. De maga, kedves Hollingsworth, nyilvánvalóan arra hivatott, hogy pap legyen, éjt s napot embertársai mellett töltsön, segítsen nekik, hogy békében leheljék ki lelküket.

- És maga szerint melyik tulajdonságom tesz erre a szörnyű hivatásra alkalmassá? - tudakolta.

- A gyengédsége - válaszoltam. - Amely szememben az isteni szeretet hű tükörképe.

- Azt mondja, gyengéd vagyok?! - ismételte elgondolkodva Hollingsworth. - Szerintem jellemem uralkodó vonása a hajthatatlanul szigorú céltudatosság. Halandó embernek nincs is joga rá, hogy olyan hajthatatlan legyen, mint amilyen természetemnél és a szükségességnél fogva én vagyok!

- Ezt nem hiszem - jegyeztem meg.

De aztán a maga idejében visszaemlékeztem ezekre a szavaira.

Betegségem, ahogy Hollingsworth is mondta, valószínűleg kevésbé volt súlyos, mint ahogyan azt én az efféle dolgokban való tudatlanságomban gondoltam. A halálra való hosszú felkészülés után határozottan megalázó dolognak éreztem, hogy javulóban vagyok.

Közösségünk valamennyi tagja legeslegjobb képessége szerint igyekezett minél kedvezőbb lenni hozzám. Zenobia hozta be nekem mindennap a saját kezűleg (őszintén szólva, nem nagyon jól) elkészített zabkását, s valahányszor kedvem támadt társalogni, leült az ágyam mellé, s olyan élénken beszélt, hogy az érverésem egy-két indokolatlan lüktetéssel tüstént szaporább lett. Szegény kis történetkéi és eszmeifuttatásai korántsem voltak méltók értelmi képességeihez; csupán a kedvezőbb lehetőségek hiánya kényszerítette őt arra, hogy szellemi kibontakozását az irodalomban keresse. Ezer és ezer egyéb foglalkozás közt, amit ugyanúgy választhatott volna, született hordószónok volt. Alapos műveltségre nem találtam nála; gondolkodását ellepte a gaz. Akkori testi-lelki bátortalanságomban filozófiájának vakmerősége olykor egyenesen meghökkentett; intézményeinket minden aggály nélkül félrelökte, s mintegy legyezőjének szelével szerteszórta őket. A női reformerek a társadalom elleni támadásaik során ösztönösen megérik a lényegét, s rögtön azt célozzák meg. És természetesen kiváltképpen a nemek közti viszony vonja magára figyelmüket.

Zenobia valóban fenséges nő volt. Királynői alakjának szépségét egyszerű öltözéke nem tudta leplezni, de még elhalványítani sem. Szerte a világon sok-sok ilyen termetű és arcú nőnek kellene lennie. Az emberiséggel szembeni igazságtalanság, hogy csak ilyen kevesen gyönyörködhetek látványában. Igazi helye a színpadon lett volna. Mi több: kötelességének kellett volna éreznie, hogy örökkön-örökké modellt üljön a festőknek és szobrászoknak, kiváltképpen az utóbbiaknak; mert a márvány hideg méltósága megfér a lehető legkevesebb redőzettel, s így Zenobia testi tökéletessége a maga teljességében gyönyörködtethette volna a szemérmes

tekintet. Nem is tudom, miképpen érzékeltessem, hogy arcszínének természetes pírja, gömbölyű karjának testi melege, s ami dús kebléből látható volt - egyszóval megtestesült nőiessége -, olykor-olykor arra kényszerített, hogy lehunyjam a szememet, mintha nem volna egészen illedelmes dolog elnézni őt. Rossz egészségi állapotom és a kimerültség kétségtelenül betegesen érzékennyé tett.

Megfigyeltem - de nem értettem, Zenobia miként csinálja -, hogy mindig friss virág van a hajában. És mégis melegházi virág volt, idegen virág, a trópusok virága, mintha lángolva, olyan talajból sarjadt volna ki, amelynek még a dudvája is buja és fűszeres. Noha egyik szál sem hasonlított az előző napihoz, valamennyi pompás volt, s annyira illett Zenobia dús szépségéhez, hogy mindannyiszor úgy éreztem, csakis ez az egy szál méltó rá, hogy viselje; minthogyha a természet boldog bőkezűségében ezt a virágékszert azzal az egyetlen szándékkal teremtetten volna, hogy Zenobia fejét méltóképpen ékesítse. Lehetséges, hogy lázas fantáziálásom egyre e sajtáságos virág körül keringett, s nagyszerűbbnek, csodálatosabbnak mutatta, mint amilyenek józan szem látta volna. Világosan emlékszem rá, egyszer, betegségem csúcspontján egyenesen arra ragadtattam magamat, hogy természetfelettinek nevezzem.

- Zenobia varázsló! - súgtam Hollingsworthnek. - A Fátyolos Hölgy nővére! A hajában levő virág valószínű talizmán. Ha valaki hirtelen kivenné onnan, Zenobia menten eltűnne vagy átválna.

- Mit mond? - kérdezte Zenobia.

- Csupa sületlenséget - válaszolta Hollingsworth. - Úgy látszik, nincs egészen magánál. Azt mondja, hogy maga boszorkány, s hogy a hajában levő virágnak valamiféle varázsereje van.

- Lázás költőhöz méltó ötlet - jegyezte meg Zenobia nevetve, szánakozón, s kivette hajából a virágot. - Nincs szükségem semmiféle varázslatra. Fogja, Mr. Hollingsworth, őrizze meg, amíg tart a bűvereje, bár azt nem ígérhetem, hogy holnap nem fogok másikat viselni. Ez ragyogóbb, boldogabb napjaim egyetlen emléke!

A legfurcsább az volt a dologban, hogy ez a naponkénti friss virág enyhe önkívületem múltával is még sokáig, sőt, e különös nővel való ismeretségem egész ideje alatt hatással volt képzeletemre. Utóbb ugyan már csökkent az ereje, de véglegesen sosem múlt el. Talán azért, mert ez a kedvenc dísz - akár szándéka volt ez Zenobiának, akár nem - híven fejezte ki lényét.

Sokat törtem rajta a fejemet, a legkülönbébb - s hozzátehetem: pimasznál is pimaszabb - feltevésekkel játszogatva, vajon Zenobia férjénél volt-e valaha. Hangsúlyoznom kell, semmiről se tudtam, semmi olyan célzás nem jutott fülembe, ami ezt az elképzelést alátámasztotta volna. Ahogy magam előtt láttam, fiatalon, olyan üdén és rózsásan, hogy ezer nő közt se lehetett volna párját találni, a legcsekélyebb okom sem volt feltételezni, hogy sorsa már betelt; sokkal valószínűbbnek látszott, hogy az eljövendő évek hozzák majd meg neki az élet legszebb ajándékait. De ha a nők életének nagy eseményén már túl is lett volna, a világ akkor sem tudott erről semmit, holott a világ Zenobiát nagyon is szemmel tartotta. Mi tagadás, nevetségesen romantikus elképzelés volt, hogy ez a gyönyörű, gazdag és kétségtelenül előkelő társadalmi helyzetben levő nő olyan titokban mehetett férjhez, hogy az emberek addig-addig ne sugdosdtk, gyanakodtak volna, míg végül mindenre lassanként fény nem derült. Igaz, azt is figyelembe kellett vennem, hogy Zenobia korábbi lakhelye sok száz mérföld távolságban volt. Elképzelhetőnek tartottam, hogy az ottani társasági körökben különféle híresztelések keringenek vagy keringtek, de csak lassan terjedtek szél ellenében mifelénk, a mi északkeleti metropoliszunk felé, s talán útközben szertefoszlottak.

Feltételezésemnek, nyomatékosan ismétlem, tudomásom szerint a legcsekélyebb alapja sem volt. Ámde van az ösztönös megérzésnek egy válfaja - az önámítás vagy a tények titokzatos

felismerése -, amely szervezetünk legyöngült állapotában ébred bennünk. Emésztő betegség után, vagy ha növényi étrend következtében esetleg túl sok éter kerül az ember vérébe, a lélek a test fölé kerekedik. Ilyenkor gőzök szállnak fel az agyba, s olyan alakot öltenek, amelyek többnyire hamis, de néha igaz képzeteket vetítenek elénk. Embertársaink egyénisége ekkor összehasonlíthatatlanul nagyobb hatással van ránk, mint amikor a jó egészség elhárító, önvédelmi energiával ruház fel bennünket. Zenobia egyénisége, azt hiszem, rendkívüli hatást tett rám, s betegségem idejére amolyan hipnotikus látnokká avatott.

Ráadásul fesztelen magatartása, ahogy azt bárki megfigyelhette (noha egy fiatalos özvegnél vagy egy virágzó családanyánál egyesek a legtökéletesebb modernak vélhették), nem volt éppenséggel lányos. Hol akad lány, aki úgy nevetne, mint Zenobia? Hol akad lány, aki ilyen lágy hangon beszélne? Könnyed, biztos fellépése, ismételtettem magamnak, olyan nőről árulkodik, aki előtt a házaselet már felnyitotta a titkok kapuit. De olykor szégyenkezni kellett a feltevéseim miatt. Férfiúi otrombaságnak tartottam, a gonoszkodó értelmezés bűnének, amelyet a férfiak a másik nem ellen gyakran elkövetnek, félremagyarázva a nemes, nagylelkű jellem szép, előítéletektől mentes, de nőies őszinteségét. Csakhogy hiába vitáztam önmagammal, hiába korholtam magamat. A makacs gondolat: Zenobia férjes asszony! Zenobia már élt és szeretett! E tökéletesen kinyílt rózsában nincs többé zárt szírom, nincs rejtett harmatcsepp! - e gondolat ellenállhatatlanul elűzött minden más megfontolást, valahányszor visszatértem e témához.

Zenobia észrevette, hogy figyelem, de azt, gondolom, nem sejtette, milyen következtetésekre jutottam.

- Mr. Coverdale - mondta egy napon, amikor látta, hogy figyelem őt, miközben asztalomra teszi a zabkását -, az alatt a néhány év alatt, amíg a világban forogtam, sokan meresztették rám a szemüket, de olyan pillantásokkal, mint amilyeneket maga vet rám, azt hiszem, még soha senki se tisztelt meg. Úgy látszik, felettébb érdekesnek talál, ám ha női ösztönöm nem csal, mégse számíthatom magát a hódolóim közé. Mit fürkész bennem?

- Életének rejtélyét - válaszoltam, e váratlan támadás okozta meglepetésemben kibökve az igazat. - Amit maga sose fog elmondani nekem.

Felém fordulva lehajtotta fejét, hogy a szemébe nézhessek, mintha kihívón arra akarna felszólítani, bocsássak le mérőónt tudatának mélységeibe.

- Most nem látok semmit - mondtam behunyva szememet -, hacsak nem egy koboldarcot, amely egy mély kút fenekéről nevet rám.

Az agglegények mindig rászédettnek érzik magukat, ha tudják vagy gyanítják, hogy valamelyik nőismerősük másnak adta a szívét. Egyébként ez a dolog nem is érdekelt volna. Csak amolyan fejtörősdí volt, hisz semmilyen körülmények közt nem szerettem volna bele Zenobiába. Ez a rejtvény azonban érzékeny testi-lelki állapotomban annyira idegesített, hogy én, hálátlan lélek, már-már azt kívántam, bár hagyna Zenobia békében. Ráadásul a zabkásája is pocsék volt, úgyszólván mindig éreztem rajta a fenyőfa füstjét, azt az ízt, ami állítólag a boszorkányoknak még a legínyencebb főztjébe is belevegyül. Miért nem bízza valamelyik másik nőre a zabkása készítését? Akármilyen képességei vannak Zenobiának, annyi bizonyos, hogy a természet nem szakácsnőnek szánta. Vagy ha mégis, akkor csak a legzsírosabb, legfűszeresebb ételekkel volna szabad kontárkodnia, olyanokkal, amelyeket lakomákon részegítő borok kortyolása közben ízlelgetnek.

VII. A LÁBADOZÓ

Mihelyt zavaros elméleti állapotom megengedte, hogy a közelmúlt eseményein elgondolkozzam, természetesen megtudakoltam, mi történt furcsa kis vendégünkkel, akit Hollingsworth hozott közénk. Kiderült, hogy szegény Priscilla mégsem csak úgy az égből pottyant alá, ahogyan azt mi eredetileg hajlandók lettünk volna feltételezni. Időközben ugyanis az egyik városi gondozónőtől ajánló soroknak szánt levél érkezett, erkölcsi bizonyítvánnyal, s bizonyos körülményekre való utalással, amelyek a levélíró véleménye szerint rendkívül kíváncsúsítják, hogy Priscilla közösségünkben menedéket találjon. A levél meglehetősen homályos formában arra célozgatott, hogy Priscilla nemrégiben veszélyes, nehéz helyzetből szabadult, vagy pedig, hogy ez a veszedelem vagy baj - akármi legyen is - még mindig fenyegeti. Méltatlanok lettünk volna rá, hogy jótékony testvéri közösségnek nevezzék minket, ha megtagadjuk a segítséget egy bajba jutott kérelmezőtől, akit ennyire nyomatékosan ajánlanak gondjainkba. Nem is szólva arról, hogy ez a különös lány azonnal szorgalmasan munkához látott, s tűjével igen jó szolgálatokat tett nekünk. De a bizonytalanság ritkás köde még mindig ott lebegett körülötte, megakadályozva, hogy a hús-vér lények közt végleg megtalálja a helyét.

Az a rejtelmes vonzódás, amelyet Priscilla ideérkezésének első pillanatától kezdve Zenobia iránt tanúsított, mit sem veszített erejéből. Gyakran hallottam puha, halk lépteit, amint Zenobia könnyű, de határozott lépteit kíséri, fel a lépcsőn; új barátnője oldalán végigoszon a folyosón, majd megáll, amikor Zenobia belép a szobámba. Zenobiát időnként kissé bosszantotta, hogy Priscilla ennyire állhatatosan követi. Ilyenkor ellentmondást nem tűrő s nem nagyon nyájas hangon azt tanácsolta neki, menjen sétálni, szívjön egy kis jó levegőt, vagy munkájával üljön be a pajtába, s kényszeredetten megígérte neki, hogy majd ő is leül mellé a szénára, ha ideje megengedi. Priscilla szemmel láthatóan csekély viszonzszeretetre talált nála. Hollingsworth szintén Priscilla kedvencei közé tartozott. Amíg hallóidegeim megőrizték legyengült állapotomból fakadó túlérzékenységet, olykor hosszú percekig át egyfolytában halk, kellemes mormolást hallottam fölszállni az alattam levő szobából, míg végül felismertem Priscilla hangját, ahogy, mint valami kis patak, duruzsol Hollingsworth fülébe. Hosszasabban és nyíltabban beszélt vele, mint Zenobiával, aki iránt nem is annyira bizalmat, mint inkább ösztönös vonzalmat érzett. Sokkal jobb véleménnyel lettem volna a magam jellemvonásai felől, ha Priscilla a harmadik helyet nekem jelöli ki vonzalmaiban. De - noha látszólag eléggé kedvelt - korántsem dicsekedhettem azzal, hogy engem is ugyanúgy kitüntet ragaszkodásával, mint Hollingswortht vagy Zenobiát.

Lábadozásom idején az egyik délelőtti halk kopogtatást hallottam szobám ajtaján. - Tessék, Priscilla! - mondtam azonnal, mert tévedhetetlenül megéreztem, ki kopogtat. És nem is csalódtam. Valóban Priscilla volt, ez a halvány, nagy szemű kis nő (mert tízes éveinek abban a szakaszában járt, hogy lánykora már végéhez közeledett), de immár sokkal kevésbé sápadtan, mint amikor előző alkalommal láttam, s testileg-lelkileg sokkal jobb állapotban. Amikor először találkoztunk, azokra a növényekre emlékeztetett, amelyek azon igyekeznek, hogy a zárt udvar téglái közt, ahol alig-alig van talaj, és ahová sose hull napfény, valahogy eltengődjenek. Most pedig úgy láttam, hogy bár még korántsem virágzott ki, de már mégiscsak emberi vér csörgedez az ereiben.

Priscilla halkan az ágyam mellé lépett, és egy gondosan kivasalt, hófehér vászonholmit nyújtott felém. Viselkedésén nem látszott elfogódottság, sem zavar. Gyenge állapotom, gondolom, olyan légkörrel vett körül, amelyben Priscilla könnyen közeledhetett hozzám.

- Szokott ilyesmit viselni? - kérdezte. - Magának csináltam.

Egy hálósapkát tartott a kezében!

- Kedves Priscillám - mondtam mosolyogva -, soha még hálósapka nem volt a fejemen! De most, hogy ilyen nyomorult invalidus vagyok, talán csakugyan okosabb volna, ha viselnék. Milyen gyönyörű! Nem, nem; eszem ágában sincs, hogy egy ilyen csodás hálósapkát feltegyek, legfeljebb nappal, ha látogatók jönnek hozzám!

- Használatra készítettem, nem dísznek - felelte Priscilla. - Ha kihímezném, még sokkal szebb volna.

Miközben felemeltem a hálósapkát, és a remek kézimunkát csodáltam, észrevettem, hogy Priscilla egy pecsétes levelet tart a kezében, várva, hogy elvegyem tőle. Aznap délelőtt érkezett a falusi postáról. Mivel nem mutattam rá rögtön hajlandóságot, hogy átvegyem a levelet, visszahúzta, keblére fektette, s két kezét rászorította, ahogy ez valószínűleg megrögzött szokása volt. Mármost, midőn szememet a hálósapkáról Priscillára fordítottam, hirtelen rádöbben-tem, hogy a tartása, bár nem az alakja, s az arckifejezése, de nem a vonásai, egy jó ismerősöm-re, korunk egyik legtehetségesebb asszonyára emlékeztetnek. Lehetetlen megmagyaráznom, miért. Még leginkább az a jellegzetessége szolgálhat magyarázatul, hogy vállának sajátságos ívelése volt, meg hogy félig lehunytt szeme a keskeny résen át fürkészőbben pillantott a szemembe, mintha tágra nyitotta volna. A hasonlóságnak és a tökéletes különbözőségnek furcsa, szokatlan keveredése volt ez.

- Ideadná nekem azt a levelet, Priscilla? - kérdeztem.

Összerezcent, kezembe adta a levelet, s eközben tekintete, amely magára vonta figyelmemet, máris megváltozott.

- Priscilla - tudakoltam -, ismeri Miss Margaret Fullert?

- Nem - válaszolta.

- Mert rá emlékeztetett - mondtam -, épp most, amikor furcsa módon ezt a levelet történetesen tőle kaptam!

Priscilla, nem tudom, miért, erre nagyon bosszúsnak látszott.

- Jobb szeretném, ha nem képzelnék rólam ilyen furcsákat az emberek! - mondta durcásan. - Csak amiatt, hogy a levelét a kezemben tartom, miért hasonlítanék ahhoz a hölgyhöz?

- Ezt bizony magam is nehezen tudnám megmagyarázni, Priscilla - válaszoltam. - És nem is hiszem, hogy a levélnek ehhez bármi köze volna. Pusztán véletlenség, semmi más.

Priscilla kiszaladt a szobából, s felépülésemig nem is láttam többé.

Lábadozásom idején, amikor sokat voltam egyedül, szüntelenül olvastam: Mr. Emerson esszéit, a *Dial*-t¹, Carlyle műveit, George Sand regényeit (ezeket Zenobia adta kölcsön nekem) és egyéb könyveket, amelyeket egyik-másik testvér vagy nővér hozott magával Derűvölgybe. Mondanivalójuk nem sokban hasonlított egymáshoz, legfeljebb annyiban, hogy többségük hangja az emberi haladás úttörőinek valamelyik előretolt őrhelyén állomásozó magányos őrszem kiáltására emlékeztetett. Máskor meg a hang a múlt beomlott romjai közül szállt fel szomorúan, de mégis bizakodó visszhangra lelve a jövőben. Jól illettek (vagy legalábbis jobban

¹ „*Dial*” – az amerikai transzcendentális mozgalom irodalmi orgánuma, 1840-től 1844-ig jelent meg, egy ideig Emerson szerkesztette.

illettek, mint bármilyen más szellemi termék, amelynek illanó anyagával nyomtatott oldalakat festettek be) a magunkfajta vándorokhoz, akik a pionírok minden seregénél jóval messzebbre masírozva ütötték fel táborukat a végeláthatatlan káoszban. Fourier műveit - egy rettenetesen unalmas sorozatban - szintén nagy figyelemmel tanulmányoztam, mert persze felismertem a hasonlatosságot az ő rendszere és a miénk között. E hasonlatosság valójában sokkal kisebb volt annál, mint ahogy a világ képzele, hisz e két elmélet fő elveiben úgy különbözik egymástól, mint a zenit a nadírtól.

Elbeszélgettem Hollingsworthszel Fourier-ről, s le is fordítottam neki néhány részletet, amelyek a legnagyobb hatást tették rám.

- Ha majd már a földgolyónk - mondtam - az emberi haladás jóvoltából maga a tökély lesz, az egész óceánból olyan fajta limonádét csinálnak, mint amilyen Párizsban annak idején közkedveltségnek örvendett. Fourier ezt az italt *limonade à cèdre*-nek nevezi. Nem vicc! Képzeld csak el, a városi dokkokat dagálykor minden nap ez a pompás ital fogja majd elárasztani.

- Akkor miért nem csinált ez a francia rögtön puncsot belőle? - kérdezte Hollingsworth. - Bezzeg a vén tengeri medvék ezer örömmel futnának ki hajóikkal a tengerre, és szorgoskodnának ilyen elemekben.

Tovább magyarázgattam, amennyire szerény képességeimből futotta, Fourier rendszerének egy s más részletét, időnként egy-két oldallal illusztrálva őket, majd megkérdeztem Hollingswortht, véleménye szerint nem volna-e helyénvaló e nagyszerű ötletek egyikét-másikat nálunk is megvalósítani.

- Ugyan, miket beszél! - kiáltotta mély undorral. - Ezt sose fogom megbocsátani ennek a fráternek! Megbocsáthatatlan bűnt követett el! Hisz maga a sátán se tudott volna förtelmesebb gonoszságot kieszelni, mint hogy rendszere legfőbb rugójául az önzés elvét válassza, minden emberi rossz elvét, az emberi szív mételységét, amelytől elborzadunk, s amelynek kiirtása a lelki fegyelem legfontosabb célja volna. Hogy valaki kiválogassa és istápolja mindazt az aljas, kicsinyes, mocskos, ronda, állatias és undorító romlottságot, amely lényünket megfertőzte, s épp ezeket tegye e pokoli megújulás leghatásosabb eszközeivé! Tökéletes paradicsoma, ahogyan azt ő ábrázolja, méltó lenne ahhoz az ördögi hatalomhoz, amelyre e paradicsom megeremtésénél számított. Undorító gazember!

- És mégis - jegyeztem meg -, figyelembe véve rendszerének kilátásba helyezett gyönyöreit, amelyeket rendkívüli voltuk miatt Fourier honfitársainak feltétlenül értékelniük kellene, csak csodálkozni tudok azon, hogy egész Franciaországban habozás nélkül nem ültették át a gyakorlatba elméletét. De nincs abban valami nemzeti jellegzetesség, ahogy Fourier előadja nézeteit? Ihletettségre nem támaszt igényt. Nem hiteti el magával - ahogy azt Swedenborg tette, és a franciákon kívül mindenki más megtenné, ha ilyen fontos küldetésről adna hírt -, hogy égi hatalom nevében beszél. Rendszerét, amennyire ezt meg tudom állapítani, kizárólag saját felelősségére hirdeti. Pusztán egyéni intellektusának erejével és fortélyosságával fürkészte ki és fedezte fel a Mindenható szándékát az emberiség múltjára, jelenére és pontosan hetvenezer éves jövőjére vonatkozóan!

- Vigye ezt a könyvet a szemem elől! - robbant ki Hollingsworth. - Mert másként, figyelmeztetem, tűzbe dobom. Ami pedig Fourier-t illeti, tegye csak, ha tudja, paradicsommá a gyehegnát, ahol, hívón hiszem, máris ott kapálódzik!

- És gondolom, üvöltözik - tettem hozzá, nem mintha rosszindulatot éreztem volna Fourier iránt, hanem csak mert fel akartam tenni Hollingsworth képzelgéseire a koronát -, üvöltözik hön szeretett *limonade à cèdre*-jének egy cseppjéért!

Ámde nem sok értelme van megpróbálni vitatkozni valakivel, aki efféle dörgedelmekre ragadtatja magát, hát elejtettem a témát, és soha többet nem is hoztam szóba.

Amellett, ha ez a rendszer, amely Hollingswortht így feldühítette, mégoly nagy emberi bölcsességet, szellemi éleslátást és képzeletdús szépséget ötvözött volna is össze, az ő elméje, azt hiszem, akkor sem tudta volna befogadni. Lassanként rájöttem, hogy nem az érdemeink és reményeink iránti igazi rokonszenv vezette közénk, hanem elsősorban az a körülmény, hogy mi is elidegenedtünk attól a világtól, amellyel ő, egyedüli és kizárólagos célja következtében, már régóta hadilábon állt. Hollingswortht eredetileg bizonyára nagy, mély és meleg jóindulat töltötte el, s így mindannak az önzetlen jósnak forrása lehetett volna, amellyel csak valaki a gondviselés kegyelméből embertársait elhalmozhatja. Ez a vele született ösztön még mindig élt benne. Jómagam is hasznát láttam nehéz helyzetemben. És abban is megnyilatkozott, ahogy Priscillával bánt. A derűvölgyi véletlen körülmények felelevenítették benne az együttérzés égi erejét, s amíg hatásuk tartott, Hollingsworth a leggyengédebb embernek, leghűségesebb barátjának látszott. De aztán a tegnapi gyengeség lassanként tovatűnt, s rá kellett ébrednem a rideg valóra, hogy Hollingsworthnek egy sokkal-sokkal meghittebb barátja van. És ez a barát hideg, kísérteties szörnyeteg volt, amelyet Hollingsworth maga idézett fel; erre tékozolta szívének minden melegét, és ennek lett végül - ahogy ez az ilyen rendíthetetlenül céltudatos emberek elkerülhetetlen sorsa - a rabszolgája. E szörnyeteg az emberbaráti elmélete volt!

Nagyon-nagyon szomorúan töprengtem ezen a fordulaton, különösen, mert arra kellett gondolnom, hogy mindezt épp szenvedélyes, túlburjánzó filantropizmusának köszönhette. Szomorú dolog volt, igen, de korántsem szokatlan. Hollingsworth minden jóindulatát arra szoktatta, hogy meleg áramát egyetlenegy csatornába csorgassa; úgyhogy az emberszeretet más nagy megnyilvánulásai számára már egy csepp se maradt, s alig-alig maradt valami az egyéni vonzalmak táplálására, hacsak egy s más módon nem szolgálták azt a szörnyű önzést, amit Hollingsworth Isten angyalával tévesztett össze. Ha liberálisabb nevelésben részesült volna, talán nem kellett volna óhatatlanul ebbe a csapdába esnie. De ugyane megszállottság nevelte. Tudása az égvilágon semmi másra nem terjedt ki, csak egyetlen területre, s ezen a téren gondolatai annyira határozottak, érzelmei olyan mélyek voltak, hogy Hollingsworth számára a világegyetem minden értelme és igazságossága ide összpontosult.

Szerintem életének ebben a korszakában Hollingsworth egyre bolondabb lett, s mint a többi bolondnál (közjük sorolok minden fajta humoristát is), ismerőseit csakis a legállhatatosabb barátság tarthatta vissza attól, hogy ne nevezzék kibíratatlanul unalmas fráternek. Mennyit rágódott egy és ugyanazon a dolgon, milyen kitaróan fejtegette ugyanazt az eszmét a legkülönbözőbb formákban! Tulajdonképpen célja (amelyre a közvélemény figyelmét előadások és röpiratok útján a kelleténél nyomatékosabban felhívta) arra irányult, hogy pénzt szerezzen egy épülethez, egyfajta kollégiumi alapítvánnyal. Ennek keretében szándékozott ő maga és néhány tanítványa bűnöző testvéreink megreformálásának és szellemi épülésének szentelni életét. Hollingsworthnek ez a látomásos épület volt az egyetlen légvára; abból az anyagból készült, amelyből emberbaráti álmait szövögette; s tervét még határozottabb formába öntötte, még erősebben markolta meg, még makacsabban tartotta kezében azáltal, hogy az emberi szem számára is érzékelhetővé tette. Százszor is láttam őt ceruzával és egy ív papírral, amint éppoly gondosan rajzolgatja az épület homlokzatát, oldalnézetét és hátát, tervezeti belső berendezését, mint ahogy valaki az otthonát tervezgeti, ahol, reméli, feleségével és gyerekeivel boldogságban fog élni. Láttam, ahogy nekilát, hogy kis kövecskékből felépítse a ház modelljét - köveit a patakparton szedte, ahová mi szénagyűjtés idején a déli forróságban hűsölni jártunk le. Szelleme - minden más szellemmel ellentétben - nem valamilyen időmarta, felhalmozott szeretettel, örömmel és bánattal tele épületben bolyongott, hanem olyan falak közt, amelyek még nem is léteztek.

- Kedves barátom - mondtam egyszer Hollingsworthnek, mielőtt még elhagytam betegszobámat -, teljes szívemből kívánom, bárcsak a terveit magamévá tehetném, hisz nagyon-nagyon boldog volnék, ha egy és ugyanazon az úton járhatnánk. De attól félek, nincs meg bennem a kellő eltökéltség, hogy ezen a téren, és csakis ezen a téren filantróp legyek. Megbocsátaná nekem, ha félelmem alaposnak bizonyulna?

- Annyit megígérek, hogy egy ideig még várni fogok - válaszolta szigorú, komor pillantást vetve rám. - De hogyan lehetne élethossziglani barátom, ha nem törekszik velem együtt életem nagy céljára?

Isten bocsássa meg nekem! Szörnyű gyanú lopódzott ekkor a szívembe, s akár a vipera, méregfogaival a kellős közepébe mart. Lehet-e, tűnődtem, hogy Hollingsworth azzal a hátsó gondolattal ült az ágyam mellett, ápolt olyan áldozatosan, hogy a maga hitére térítsen?

VIII. MODERN ÁRKÁDIA

Május elsejét - nem emlékszem már, hogy csak Zenobia határozatára vagy közösségünk egyhangú szavazatára - változó ünnepnek nyilvánítottuk. Későbbre halasztottuk, kellő időt adva a napnak, hogy eltakarítsa a kőfalak szélről védett oldalán felgyülemlett havat, és előcsalogasson néhány korai vadvirágot. A kijelölt napon délelőtt, miután egy kis enyhe levegőt engedtem be a szobámba, úgy döntöttem, ostobaság és elpuhultság volna, ha továbbra is raboskodnék. Lementem hát a nappali szobába, s mivel ott senkit sem találtam, a pajta felé indultam, ahonnan már korábban Zenobia hangját hallottam meg egy lányos nevetést, amelynek eredetét nem tudtam biztosan megállapítani. Amikor odaértem, nem kis meglepetéssel tapasztaltam, hogy e vidám kacagás Priscilla torkából buggyán ki.

Majálisra készülődtek, kettesben. Kökőrcsint bőségesen találtak, houstoniát is marékszámra, néhány szál galambvirágot, egy-két hosszú szárú ibolyát, itt-ott fehér szalmavirágot, s megtöltötték kosarukat a bokrok és fák friss rügyeivel is. Legszebbek a jávorfaágak voltak - levelük májusban olyan, mint egy skarlát bimbó, októberben pedig, mint egy tál növényi arany. Zenobia - aki ilyesmiből nem csinált lelkiismereti kérdést - az egyik cseresznyefáról is elorzott egy virágos ágat; s most mindezzel a változatos erdei dísszel épp Priscillát ékesítette. Remek ízléssel igazán elragadóvá tette; arra a sápadt, átfagyott lányra emlékezve, nem is képzeltem volna, hogy Priscilla ilyen elragadó lehet. Ámde ezek közt az illatozó virágok közt, s hozzá igen szembeszökően, egy szál rossz szagú, csúnya gaz is ágaskodott, amely - mihelyt észrevettem - az összes többi növény hatását tönkretette. Zenobia szemében bujkáló, huncut - hogy ne mondjam, gonoszkodó - fény villant, arról tanúskodott, hogy a virágok elrendezésében némi rosszmájúság is vezette.

Maga Zenobia lenézte a vadon nőtt rügyeket és leveleket, s most is csak a trópusi virágját viselte.

- Most hogy tetszik magának Priscilla, Mr. Coverdale? - kérdezte úgy méregetve a lányt, ahogy a gyerek a babáját. - Nem érdemelne meg egy-két strófát?

- Csak egyvalami nem tetszik rajta - válaszoltam.

Zenobia felnevetett, és lehajította a csúnya gizgast.

- Igen - mondtam -, most már valóban megérdemel néhány strófát, s hozzá nálam külön költőtől. Az új-angliai tavasz valóságos szimbóluma lehetne; halvány, kissé még hűvös, de napfénnel kecsegtető tavaszé, amely pár szál hegyi virággal ajándékoz meg minket foglalként az eljövendő dúsabb, bár aligha szebb látványra. Legjobban a kökőrcsin illik hozzá.

- Azt tartom legkülönösebbnek Priscillában - jegyezte meg Zenobia -, hogy minél egészségesebb, annál pajkosabb. Ki hitte volna, olyan csendes kis teremtnak látszott! Amikor az imént együtt sétáltunk az erdőben, alig bírtam visszatartani; mint egy mókus, mindenáron felmászott volna a fákra! Eddig még nem is sejtette, mit jelent friss levegőt szívni, s most úgy megrészegül tőle, mintha bort kortyolgatna. Amellett azt hiszi, ez itt maga a paradicsom, mi meg, különösen Mr. Hollingsworth és jómagam, angyalok vagyunk. Nevetséges dolog, s már-már rosszmájúvá teszi az embert, ha ilyen boldognak lát valakit, kiváltképpen egy nőt.

- Miért, hisz a nők általában boldogabbak, mint a férfiak - jegyeztem meg.

- Ezt a nézetét meg kell változtatnia, Mr. Coverdale - válaszolta megvetően Zenobia -, másként azt kellene hinnem, hiányzik magából a költői léleklátás. Hát látott már valaha boldog nőt? Persze, nem lányokra gondolok, Priscillára vagy a hozzá hasonlókra, akik mind egyformák, amíg a tapasztalatok napos oldalán élnek, hanem felnőtt asszonyokra. Hogyan lehetnének boldogok, ha egyszer rájönnek, hogy a sors csak egyetlen élményt tartogat nekik, s ezt kell valamiképpen egész életük lényegévé tenniük? A férfiak tömérdek élmény közt válogathatnak.

- De szerintem az asszonyok ennek az egyetlen élménynek folytonos ismétlésével kárpótolhatják magukat a változatosság hiányáért - replikáztam.

- Ó, igen! - mondta Zenobia.

Beszélgetésünk közben Priscilla meglátta a távolban Hollingswortht, amint kék munkaruhában, vállán kapával hazafelé tart a földekről. Azonnal elébeszaladt, szökdécselve, könnyű kedvvel, mint a májusi reggel fuvallata, bár tagjai a kevés testmozgás következtében még nem voltak eléggé ruganyosak. Tapsolt is hozzá nagy, széles mozdulatokkal, ahogy fiatal lányok szoktak, ha telítve vannak villamossággal. De egyszerre, félúton Hollingsworth felé megállt, körül-nézett, a folyóra, az útra, az erdőre pillantott, majd visszanézett ránk, hallgatózott, mintha szólították volna, de nem tudná pontosan, mely irányból.

- Maga babonázta így meg? - kérdeztem Zenobiától.

- Nem - felelte -, de már láttam egyszer-kétszer, amikor ugyanezt csinálta. Mit gondol, mi lehet vele?

- Fogalmam sincs róla - válaszoltam -, hacsak nincs meg az az adottsága, hogy azokat „az ember nevét sziszegő légnyelveket” hallja, amelyekről Milton beszél.

Priscilla jókedve, miért, miért nem, elillant. Egy sziklára ült, s ott várta meg Hollingswortht; s amikor a férfi kézen fogva visszavezette hozzánk, megint inkább az emlékezetemben élő, sápadt, bátoratlan Priscillára, mintsem a pár pillanattal ezelőtti virágzó májuskirálynőre hasonlított. Az efféle rendkívüli idegérzékenységre valló hangulatváltozás mindvégig Priscilla jellegzetessége maradt, bár gyakorisága - ahogy a lány mind egészségesebb lett - csökkent.

Jómagam most már talpra álltam. Betegségem amolyan átmenet volt két életforma közt: alacsony boltívű, homályos kapunyílás, amelyen mintegy négykézláb kúsztam ki a régi sablonos életből, és bebocsátást nyertem a túlnani szabadabb régiókba. Ilyen értelemben a halálhoz hasonlított. És miként a halál esetében, jó volt átesni rajta. Mert másként nem szabadulhattam volna meg ezernyi dőreségetől, sallangjaimtól, előítéleteimtől, szokásaimtól és mindattól a világi portól, amely a széles országúton elkerülhetetlenül rátelepszik a tömegre, s már délre mindannyiukat egyöntetűen mocskossá teszi, akármilyen frissen indultak is el vándorútjukra a harmatos reggelen. Maga a csontjaimat borító anyag sem volt alkalmas rá, hogy a megszokottnál jobb, igazabb és határozottabb életmódot folytassak vele. Így hát a sors lehántotta rólam, félredobta, mint akármilyen más használt vagy az idénynek meg nem felelő öltözetet; s most, miután egy ideig borzongtam csupasz csontvázamban, lassanként új, és a korábbihoz képest sokkal kielégítőbb ruhát öltöttem magamra. Testi-lelki értelemben egészen új ember lettem. Az a fajta élénk ujjongás töltött el, amellyel a szellem örökös vándorlásának új szakaszába lép, maga mögött hagyja a földi sírban halandósága súlyos terhét, s éppoly kevésbé érdekli, mi lesz azzal, mint ahogy most engem sem érdekelt az elvesztett húsom.

A kellemes napfényre kikerülve szinte úgy éreztem, testvéri szövetségünk fáradozása árán máris megvalósított egyet s mást Fourier jóslataiból. A felvilágosult földművelés és az erények, amelyekkel társaim magasztosabbá tették életüket, immár hatni kezdtek az anyagi világra s

annak éghajlatára. Friss keletű lelkesedésemben úgy láttam, a férfiak erősek és méltóság-
teljesek, a nők ó, milyen gyönyörűek, s a föld, mint valami zöld kert, tarkabarka pompában
virágzik! Így hát a természet, amelynek törvényeit sokféle mesterként módon megszegtem,
szigorú, de szerető anyja módjára viselkedett, aki csintalanságáért elpáholja kisfiát, de aztán egy
mosollyal, egy csókkal, szép játékokkal vigasztalja a kis gézengúz a büntetésért.

Szobafogságom ideje alatt számos újonc csatlakozott szentekből és mártírokból verbuválódott
kis seregünkhöz. Többségük azok közé tartozott, akikben az átélt tapasztalatok undort
ébresztettek a szokásos emberi tevékenységek iránt, de akik nem voltak még olyan öregek, és
nem szenvedtek még oly sokat, hogy a jobb jövőbe vetett hitüket elvesztették volna. Amikor
nézeteiket összehasonlították, nemegyszer rájöttek, hogy e közösség eszméje néma, fel nem
ismert vonzóerővel már évek óta sarjadozik bennük. Akadtak köztük töprengő, mélyen
barázdált arcok, komor szemöldökök, de szemüvegre nem volt szükségük, hacsak a tanuló-
szoba lámpafénye idő előtt el nem homályosította látásukat, s hajukban is csak elvétve
csillogott egy-egy ezüstsál. Múlthoz ragaszkodó s a szokások megkövesedett kérgével
borított öregkor, amely már minden rugalmasságát elvesztette, a mi vállalkozásunkhoz sehogy
sem illő képtelenség lett volna. De szinte éppily kevéssé volt alkalma céljainkra a kora ifjúság;
mert ugyanazon az elfonnyadt fűcsomón és meddő homokon látta volna felcsillanni szelle-
mének friss fényét, ahol a legtöbben közülünk valaha tovatűnni láttuk. Igaz, voltak köztünk
fiatalok is, pelyhes állú legénykéek, tízes éveikben levő rózsás lányok, épp csak térdünk
magasságán felüli gyermekek, de ezeket többnyire tanulni küldték ide, mert a nevelés is
intézményünk céljai és módszerei közé tartozott. Aztán voltak bentlakóink is, a városból és
máshonnan, családtagokként éltek közöttünk, többé-kevésbé rokonszenveztek elméleteinkkel, s
olykor a munkánkban is részt vettek.

Egészeben véve ilyen társaság csak nagy ritkán verődik össze, s józan ésszel nem is igen
várható, hogy sokáig együtt maradjon. Kiforrott egyéniségű embereket - göcsörtös botokat,
ahogy némelyikünket nevezhette volna valaki éppenséggel nem könnyű kötegbe kötni. De,
gondoltuk, amíg egyesülésünk fennmarad, értelmes, érző, szabad szellemű emberek közel s
távolban mégse igen találhatnak a miénkhez hasonló vonzerejű helyet. A legkülönbébb hitű és
meggyőződésű emberek voltak köztünk, s általában minden téren türelmet tanúsítottunk. A
bennünket összefűző szálak, úgy gondolom, nem helyeslő, hanem helytelenítő nézetekből
fonódtak. Múltunkban mindannyian találtunk egyet s mást, amivel perlekedtünk, s nagyjából
valamennyien egyetértettünk abban, hogy a régi rendszer útjain tovább kóborolni nem érdemes.
De abból a szempontból, hogy mivel kellene a régit helyettesíteni, már jóval kisebb egyetértés
uralkodott köztünk. Nem nagyon lelkesedtünk - én legalábbis nem lelkesedtem - azért az írott
alkotmányért, amellyel földi paradicsomunk megkezdődött. Azt reméltem, hogy elmélet és
gyakorlat közt sikerül majd valamilyen igazi és megvalósítható életformát kikovácsolni, s hogy
ha a végén mégis kudarcot vallunk, akkor sem vesztegettük el a kísérletre fordított hónapokat,
éveket; mert kísérletünket vagy múltó élvezetnek fogjuk tekinteni, vagy olyan tapasztalatnak,
amely bölcsébbé teszi az embert.

Noha árkádiaiak voltunk, öltözékünk semmiben sem hasonlított a költészet és a színpad
pásztori népét jellemző, felszalagozott zekékre, selyem térdnadrágokra és harisnyákra meg a
műrózsákkal gombolódó papucsokra. Külsőnkben, illő szerénységgel elismerem, inkább
koldusok vagy útonálló bandájának látszottunk, semmint derék munkásemberek gyüleke-
zetének vagy filozófusok testületének. Ha egy s másban eltértek is nézeteink, valamennyien
azzal a takarékoság szülte, dicséretes szándékkal jöttünk Derűvölgybe, hogy itt majd elnyújuk
ócska ruháinkat: öltözékünket, amely átereszt a levegőt, ha kimegyünk a földekre! Magas
gallérú vagy gallér nélküli, széles szárnyú vagy fecskefarkú kabátot viseltünk, dereka valahol a
csípő és a hónalj közt volt; mindenféle, egymás utáni korszakokból származó nadrágot

hordtunk, térdük alaposan megkopott mindattól a megaláztatástól, amit viselője a szíve hölgye előtt elszenvetett - egyszóval a néhai divatok élő mintaképei voltunk, rongyosnál is rongyosabb emberek, akik valaha jobb napokat láttak. A rongyokba bújt előkelőséget testesítettük meg. Nem egy közülünk megőrizte tudós vagy papos magatartását, s így akár az irodalmi bohémnegyed polgárainak is vélhettek volna minket, akik mezőgazdasági munkával óhajtanak javítani életkörülményeiken; vagy Coleridge tervezett s most kísérleti, stádiumban levő pantiszokráciája² tagjainak; vagy Candide-nak és az ő különféle rendű-rangú társainak, amint épp a káposztáskertben szorgoskodnak; vagy bárki másnak, szánalmasan tátongó lyukkal a könyökén, otromba fölttal a fenekén. Falstaff rongyosgárdájának felesküdt tagjai lehettünk volna. A gazdálkodás egyéb területein ugyan csekély szakértelemmel dicsekedhettünk, madárijesztőnek azonban valamennyien nagyszerűen beillettünk volna. És a legrosszabb az volt a dologban, hogy az első erőteljes mozdulat, ami pedig az igazi, megfeszített munkához elengedhetetlenül szükséges, egyszer s mindenkorra kivégezte nyomorúságos hacukáinkat. Így hát lassanként rendre ledobtuk őket, s helyette tisztas háziszőttest vagy gyapjú és pamut-szővetből készült ruhát vettünk fel, mert egészében véve ez mégiscsak előnyösebb volt, mint a, gondolom, Vergilius által javasolt „ara nudus; sere nudus”³, ami - ahogy azt Silas Foster mondta, midőn lefordítottam neki ezt az életelvet - alighanem meghökkentette volna az asszonynépet.

Kellő gyakorlat után nagyon jól megszoktuk a paraszti életet. Arcunk immár szívesen tűrte a tűző napot, mellbőségünk gyarapodott, vállunk szélesebb, egyenesebb lett, nagy barna öklünk olyan volt, mintha soha nem feszült volna rajta glaszékesztyű. Markunk is megszokta az ekét, a kapát, a kaszát meg a szénavillát. Az ökrök engedelmeskedtek szavunknak. Már csaknem olyan derekas munkát végeztünk, mint maga Silas Foster, s utána álomtanul aludtunk, pirkadatkor pedig épp csak kissé elmerevült ízületekkel ébredtünk, de a reggeli idejére ez a merevség is általában feloldódott.

Igaz, legközelebbi szomszédaink úgy tettek, mint akik nem hiszik, hogy valóban értünk a mesterséghez, amibe belefogtunk. Rágalmakat terjesztettek rólunk, hogy nem tudjuk igába fogni ökreinket, vagy már igába fogva nem tudjuk kihajtani okét a földekre, vagy este kifogni szegény párakat a kötelékeikből. Volt képük azt mesélni, hogy a tehenek fejeskor nevetnek ügyefogyottságunkon, s minduntalan felrúgják a sajtárt; részben mert rossz oldalra állítjuk a zsámolyt, részben mert zokon vesszük, hogy a tehenek farkukkal csapkodnak, s ezért egyik kezünkkel ezeket a természetes légyecsapókat szorongatjuk, s a másikkal fejünk. Meg azt is mondogatták, hogy több hektáron kikapáltuk a kukoricát és a többi veteményt, s a földet gondosan a gaz köré hánytuk, s hogy ötszáz nyaláb bojtortjánt ültettünk, mert káposztával tévesztettük össze, s hogy az ügyetlen vetés következtében a magok jórészt nem hajtottak ki, vagy ha mégis, gyökérrel felfelé, s hogy a június legnagyobb részét a bab megfordításával töltöttük, mivel az ilyen lehetetlenül bújt ki a földből. Azt is híresztelték, nálunk mindennapos dolog, hogy délelőttönként egyikünk-másikunk két-három ujját is levágja, mert nem tudunk bánni a szénavágóval. Végül pedig e hazug gazemberek azt a hírt adták szájról szájra, hogy mi, e kommuna tagjai, végső katasztrófaként utolsó szálíg kiirtottuk, tulajdon kaszáinkkal szét-szabdaltuk egymást! - s hogy a világot eme kis baleset következtében semmi veszteség nem érte.

Mindez azonban a szomszéd gazdák részéről merő irigység és rosszindulat volt. Új életmódunk nem azt a veszélyt rejtegette magában, hogy nem leszünk tapasztalt földművelők, hanem hogy

² *Pantiszokrácia* – S. T. Coleridge és R. Southey tervezett kommunája a Susquehanna folyó partján.

³ Meztlen szánts, meztlen vess.

a végén valószínűleg csakis azok leszünk. Amíg vállalkozásunk pusztán elméletben létezett, az átszellemült munka gyönyörű látomásai lebegtek szemünk előtt. Amolyan magunk módja szerinti imának, szertartásos istentiszteletnek szántuk. Úgy gondoltuk, minden kapavágás a bölcsességnek valamely aromás, a nap elől ez ideig rejtegetett gyökerét fogja feltárni. Ha megállunk a földeken, hogy a szél elhajtsa homlokunkról a verejtéket, felnézünk majd, és megpillantjuk az igazság távoli lelkét. Ebből a szempontból nézve a dolog nem egészen a várakozásunknak megfelelően ütött ki. Tény és való, hogy olykor, ha a fáradtságos munka közben véletlenül körülnéztem, az égi és földi tájaknak gazdagabb, színesebb formáit véltem felfedezni. Ilyenkor a természet arcán újszerű, szokatlan vonásokat láttam, mintha megleptem, váratlanul rátörtem volna, s így nem volt módja levetni valóságos külsejét és felöltöni azt az álarcot, amellyel a halandók elől rejtelmesen elfedi magát. De ennyi volt az egész. A rögök, amelyeket megműveltünk, állandóan át- meg átforgattunk, sose szellemültek gondolattá. Éppen ellenkezőleg: a mi gondolataink váltak egyre inkább rögössé. Munkánk semmit sem jelképezett, és alkonyatra szellemünk ellustult. A szellemi tevékenység nem fér össze a nehéz testi fáradsalmakkal. A gazda és a tudós - a gazda és a legkifinomultabb erkölcsi kultúrájú, bár nem szükségképpen a legjózanabb és legbecsületesebb ember - két teljesen különböző fajta, amelyet sosem lehet eggyé olvasztani vagy összeforrasztani.

Zenobia egykettőre felismerte ezt az igazságot, s gúnyolódott is rajtam, amikor egy este a kemény napi munka után Hollingsworthszel elheveredtem a fűvön.

- Attól tartok, ma, miközben a szénásszekeret rakta, egyetlen dalt sem írt - mondta. - Nem úgy, mint Burns árpabetakarításkor.

- Burns sem írt soha dalt szénakaszálás idején - válaszoltam igen határozottan. - Gazdálkodás közben nem írt verset, és versírás közben nem gazdálkodott.

- Voltaképpen melyik típus áll közelebb a maga szívéhez? - kérdezte Zenobia. - Mert úgy gondolom, maga se tudja e kettőt Burnsnél különbül összeegyeztetni. Ó, már látom lelki szemeimmel, milyen fajta ember lesz magából két-három év múlva! A mogorva Silas Foster a maga mintaképe, kerges tenyerével, rozsdás vasízületeivel (amelyek egész nyáron át megőrzik azt a merevséget, amit ő téli reumának nevez), és ki tudja, miből, tán fodros káposztából való agyával. De a magáé talán karfiolból lesz, az valamivel finomabb fajta. A maga edzett embere pácolt marha- és sült disznóhússá alakul át, gondolom, napi másfél fontos sebességgel; legalábbis nekünk a konyhában átlagosan körülbelül ennyit kell főznünk. A napi tisztálkodása pedig (ebben is az elbűvölő Silas Fosterhez hasonlóan) abból fog állni, hogy a lépcsőnél egy kis bádoglábosban leöblíti az ujját meg a képét, fa zsebfésűvel végiggereblyézi a haját egy hétszer kilenc hüvelykes tükör előtt. És az egyetlen mulatsága az lesz, hogy egy fekete pipacsonkból valamilyen undorító dohányt szív.

- Kegyelem! - kiáltottam. - De hisz Silas a bagóval nemcsak pipálgatva hessegeti gondjait.

- Az egyetlen olvasmánya pedig – folytatta Zenobia szemmel látható élvezettel - a Földműves Kalendárium lesz; mert a mi Foster barátunk, ahogy látom, az újságig még nem jutott el. S ha maga szabad perceiben történetesen leül, menten elbóbiskol, s e tényt éppúgy horkolva hozza majd a világ tudomására, mint ő; s az eljövendő Mrs. Coverdale-nek magát is úgy kell majd minden vacsora után felráznia szunyókálásából, és rábeszélnie, hogy feküdjön le már tisztességesen. És vasárnaponként felveszi majd a rézgombos kék kabátját, s eszébe se jut, hogy valami mást is tehetne, mint hogy a kőfalnál és a vaskerítésnél ácsorogva bámulja a szárba szökkenő kukoricát. És aztán szakavatott szemmel elnézi majd az ökröket, be-bemászik a disznóólba, megtapogatja a kocákat, megpróbálja kiszámítani, mit fognak nyomni, ha majd leszúrta és

kibelezte őket. Hiszen máris az orrán át beszél, és húzza a szavakat. Ha mégis írt ma verset, kérem, ezen a hangon szavalja el!

- Coverdale már felhagyott a versírással - szólt közbe Hollingsworth, aki nem sokra értékelte költészetemet. - Hát lehet ilyen manccsal szonettet írni?! Ennek a fáradságos életnek legalább az az egy előnye megvan, hogy kiöli az ostoba képzelgést az emberből, és csak azt hagyja meg neki, ami csakugyan a sajátja. Ha egy gazda az eke szarvánál verset tud írni, akkor ezt a természete követeli meg tőle, s ha ez így van, írjon csak verset, Isten nevében!

- No és maga? - kérdezte Zenobia más hangra váltva át, mert Hollingsworthszel sosem évődött úgy, mint velem. - Maga, azt hiszem, továbbra is gondolatokkal és érzelmekkel tele életet él.

- Én mindig komoly ember voltam - válaszolta Hollingsworth. - Vasból kovácsoltam ki gondolataimat, s a vasat előbb a szívemben izzítottam! Nálam nemigen számít, milyen testi munkát végzek. Ha rabszolga volnék egy bánya mélyén, akkor is ugyanazok a célok vezérelnének, ugyanúgy bízna végző beteljesülésükben, mint most. Miles Coverdale nem komoly ember, se mint költő, se mint munkás.

- Túlságosan szigorúan ítélek felőlem, Hollingsworth - szóltam kissé megbántódva. - Lépést tartottam magával a földeken, s a csontjaim tanúsága szerint komolyan vettem a munkát, akárhogy álljon is a dolog az agyammal!

- Sehogy sem érem fel - jegyezte meg Zenobia nagy nyomatékkal s kétségtelenül őszintén hangot adva pillanatnyi érzelmeinek -, sehogy sem érem fel ésszel, hogy valaki, mint Mr. Coverdale állandóan egy erős és nemes lélek környezetében lehet anélkül, hogy hatására erősebbé és nemesebbé váljon!

A szépséges Zenobia hízalgő megjegyzése megerősítette azt a már korábban támadt gyanúmat, hogy Hollingsworth, sok más neves prófétához, reformerhez és filantróphoz hasonlóan, valószínűleg legalább kétszer annyi női, mint férfi hívet szerzett magának. Zenobia és Priscilla! Ők voltak (ha csak a magam érdemtelen személyét nem számítom harmadiknak), azt hiszem, egyedüli tanítványai; s nagyon sok időt töltöttem el, haszontalanul, azzal, hogy megpróbáljam kiokumlálni, mit is szándékozik Hollingsworth velük csinálni - s ők vele!

IX. HOLLINGSWORTH, ZENOBIA, PRISCILLA

Attól tartok, nem a legegészségesebb szellemi foglalkozás, ha valaki kizárólag egy-egy férfi vagy nő tanulmányozásának szenteli magát. Ha a megvizsgált személy önmaga, szinte bizonyosra vehető, hogy az eredmény beteg szív működés lesz, jóformán mielőtt még egy pillantást vethetne önmagára. Vagy ha azt a szabadságot vesszük magunknak, hogy egy barátunkat tegyük mikroszkóp alá, óhatatlanul kiszakítjuk megszokott környezetéből, felnagyítjuk sajátosságait. Ízekre szedjük, s persze nagyon balkezesen rakjuk megint össze. Nem csoda hát, hogy ilyenkor ijesztő szörnyeteggel kerülünk szembe, amelyet végső soron - noha az élő személyben minden egyes torz vonást meg tudnánk mutatni - mégis többé-kevésbé magunk teremtetünk!

Így aztán, ahogy azt lelkiismeretem gyakran elsuttogta nekem, nagy bűnt követtem el Hollingsworth ellen, mert mindenáron ki akartam fürkészni jellemét, s talán ugyanakkora bűnt követek el most is, ebben a pillanatban, amikor hitelt adok felfedezéseimnek. De hiába. Ha kevésbé szerettem volna őt, tán jobban bántam volna vele. Hollingswortht - meg Zenobiát, Priscillát, önmagukért is és vele kapcsolatban is - képzeletemben elkülönítettem közösségünk többi tagjától, s így mintegy mutatóivá váltak a problémának, amelyet kötelességemnek tartottam megoldani. Némi időt szenteltem ugyan másoknak is, más dolgok felett is el-eltöpregtem, egyes, futólagos események magukkal ragadtak, ameddig tartottak. De elmélkedéseim állandóan hármuk körül örvénylettek, keringtek, csak feléjük iparkodtak. Vidám társaságban gyakran fogott el a magányosság érzése, mert akarva-akaratlan azt kellett látnom, hogy jóllehet, mind a három személy, aki az én magánszínpadomon ilyen fontos szerepet játszik, valószínűleg barátjának tart, de azért én mindegyiküknél legfeljebb csak másod- vagy harmadlagos szereplő vagyok.

Szerettem Hollingswortht, ezt már eddig is elég világosan érzékeltettem. De mindinkább felismertem, hogy van valami szigorú és ijesztő sajátosság benne, amely csakis végzetes hatással lehet mindazok boldogságára, akik túlságosan bensőséges kapcsolatba kerülnek vele. Hollingsworth nem volt egészen emberi. Húson, véren, rokonszenven, vonzalmakon és égi ihleten kívül volt benne még valami más is.

Így van ez mindazoknál, akik egyetlen uralkodó célnak rendelik alá magukat. Céljuk nem annyira kívülről sarkallja őket, s nem is mint valami belső ösztönző erő működik, hanem teljesen összeforr minden gondolatukkal és érzésükkel, úgyhogy végül jóformán egyetlen elvvé formálja át őket. S ha egyszer ez a veszedelmes helyzet bekövetkezik, nem gyáva, hanem egyenesen bölcs dolog kerülni ezeket a megszállottakat. Mert nincs bennük se szív, se együttérzés, se értelem, se lelkiismeret. Nem ismernek barátot, hacsak valaki nem teszi magát céljaik visszhangjává. Agyonütik, megölik, a holttestén taposnak, s hozzá még eltökéltebben, ha szörnyűségesen egyenes ösvényükön az első lépést megteszi velük, de a másodikat, a harmadikat és a többit már nem képes megtenni. Bálványt imádnak, s főpapjainak szentelik fel magukat, szent cselekedetnek tartják, hogy a legbecesebbet is feláldozzák neki, s nem is gyanítják - olyan ravaszul csalta őket lépre a sátán -, hogy az a hamis istenség, amelynek az egész emberiség iránti engesztelhetetlen, rideg vonásaiban ők merő jóindulatot és szeretetet látnak, a valóságban magának a főpapnak a környező sötétségre kivetített spektruma. És minél magasztosabb és tisztább az eredeti cél, s minél önzetlenebbül szegődtek szolgálatába, annál csekélyebb a valószínűsége, hogy felismerik majd azt a folyamatot, amelynek során az isteni jósnak beillő érzelem mindent elemészto önzéssé aljasul.

Persze, jól tudom, hogy ennél a megállapításnál azon igyekezetemben, hogy minél találóbb legyen, túlzásokba estem. A meggyőződéses filantrópok sokat megengednek maguknak, de ennyit, gondolom, azért egyetlen eredetileg jó ember sem engedett meg magának. Az elmondottak súlyát csökkentse annyival az olvasó, amennyivel helyesnek tartja. De megállapításom, igazságaival és túlzásaival egyetemben, mégis híven érzékelteti a Hollingsworthben eluralkodott hajlamokat, s egyben példázza azt a fajta tévedést is, amelyet én vizsgálódási módszereim miatt elkövettem. A vége az volt, hogy magányomban gyakran elborzadtam barátomtól. Fölidézve sötét, lenyűgöző arckifejezését, vonásai a valóságosnál szigorúbbak, szembezőköbbek lettek, ahol mélyek és árnyékosak voltak, ott homályosabbá, ahol fényesek, ott ragyogóbbá váltak; a ránc, amely épp csak átfutott homlokán, kemény barázdává torzult. Ha aztán megint találkoztam vele, s mélyen ülő szeme jóindulatúan, mint valami barlang mélyén égő családi tűzhely izzó fénye sugárzott felém, nemegyszer lelkifurdalás töltött el. „Mégiscsak ember, gondoltam magamban, Teremtőjének leghívebb képmása, az emberszerető ember! Nem az a sátán kifundálta acélgépezet: a filantróp!” De erdei sétáim alkalmával és csendes szobámban üldögélve újból csak az a sötét arc meredt rám.

Ha egy fiatal lány efféle ember környezetébe kerül, éppolyan veszélynek van kitéve, mint a régi klasszikus mítoszokban az a szűz, akit a sárkánynak vetettek oda. Ha Hollingsworthszel kapcsolatban egyáltalán volt valami kötelességem, ez csak az lehetett, hogy Priscillát igyekezzem megóvni attól a fajta imádattól, amit a nők a szentekre és hősökre olyan gyakran pazarolnak. Néha elég egyetlen mosoly, amely a hős szeméből a lány vagy az asszony szívébe jut, s ez az imádat, a legteljesebb rokonszenv és bizalom érzéséből, máris szenvedélyes szerelmmé alakul. Mármint Hollingsworth gyakran mosolygott Priscillára, gyakrabban, mint bárki másra. Nem csoda, hogy a lány gyönyörűnek látta őt. Hisz magam is gyakran gyönyörűnek láttam, arcán a gyengéd figyelmesség és a nyájas együttérzés kifejezésével, amit, úgy látszott, csakis Priscilla képes a vonásaira varázsolni. Zenobia, gyanítom, szívesen odaadta volna a szemét, ragyogó szemét, egyetlen ilyen pillantásért; szegény Priscilla mi mást tehetett, mint hogy a szívét adta e gyakori pillantásokért. S ez annál nagyobb veszélyt jelentett számára, mert hát a derűvölgyi életkörülményeink merőben különböztek a szokásos társadalmi élet körülményeitől. Itt hajlamossá váltunk az aranykor lágy érzelmeire, s így valamennyien: férfiak, nők mintegy feljogosítva éreztük magunkat, hogy bárkibe beleszeressünk, tekintet nélkül arra, hogy máshol mit tartottunk volna illőnek vagy okosnak. Ezért aztán ez a gyengéd szenvedély változatos, enyhe vagy heves formában igencsak divott körünkben, de ugyanaz az állapot, amely kiváltotta, többnyire hamarosan el is altatta. Mindez rendben lett volna, de ha egy olyan lány, mint Priscilla és egy olyan nő, mint Zenobia, egy olyan ember szerelméért vetélkedik, mint Hollingsworth, ennek nemigen lehet jó vége.

Ha olyan köszívű lettem volna, mint amilyennek gyakorta képzeltem magamat, a szenvedélyeknek az a harca, amely itt elkerülhetetlenül kialakulóban volt, bizonyára rendkívüli módon elszórakoztat. De őszintén szólva, valójában sok mindenre hajlandó lettem volna, hogy legalább Priscillát megóvjam a katasztrófától, amelybe ennek a drámának előbb-utóbb torkollnia kellett.

Priscillából közben igen csinos lány lett, s még egyre bimbózott és virult, naponta valamilyen új bájjal ékeskedett, amelyet, mihelyt felfedezett az ember, az összes korábbinál varázslatosabbnak látott. Priscilla kiforratlanul, határozott egyéni jelleg nélkül érkezett közénk, s most a természet úgyszólván szemünk láttára formált nőt belőle, ez azonban még csak fokozta a női test és lélek rejtelve iránti áhítatos érzéseinket. Tegnap az arca még sápadt volt, mára kivirágzott. Mosolya, mint egy csecsemő első mosolygása, csodálatos újdonság volt. Gyengeségei és hibái egyfajta játékos érzelemmel töltöttek el, ennél megbabonázóbb érzésben még sose volt részem. Egy-két hónapos derűvölgyi tartózkodás után jóformán állandóan csak úgy

buzgott és forrt benne a felpeszduilt életerő, s jóval nagyobb testi tevékenységre kényszerítette, mint amennyire akkori erejéből futotta. Nagyon szeretett a többi lánnyal a szabad levegőn játszani. Márpedig nemigen akad a világon szebb látvány annál, mint amikor fiatal lányok, már csaknem kifejlett nők, játszanak, s úgy átadják magukat a légies lendületnek, hogy a lábujjuk alig-alig érinti a földet.

A lányok a fiúknál összehasonlíthatatlanabbul szilajabbak, elevenebbek, nehezebben fékeezhetőek, és szabályt, korlátokat nem ismerve, szakadatlan változatosságban a jókedv új és új formáiban törnek ki, de azért mindig harmonikusan illedelmesek maradnak. Léptük, hangjuk szabad, mint a szél, s mégis valamilyen számunkra hallhatatlan muzsikával összhangban szárnyal. Ezzel szemben a fiatalemberek és fiúk elismert szabályok szerinti régi, hagyományos játékokat játszanak, amelyek nem tűrik a képzelet szeszélyeit, de a vad ösztönök kitörésének azért elegendő teret engednek. Mert a férfiak: fiatalok és öregek, játékból is meg komolyan is, hajlamosak a durvaságra.

Különösen elbűvölő látvány, ha életerős fiatal lányok versenyt futnak; ilyenkor hátra vetik a fejüket, tagjaik a kelleténél hevesebben mozognak, s testtartásuk hol a madár, hol a csikó testtartására emlékeztet. Priscillának sajátos bájta kölcsönzött, hogy verseny közben gyámoltalanul, szabálytalanul futott. Úgy nőtt fel, hogy csakis szegény, kicsiny ujjait gyakorlatoztatta, s ezért lábát még nem tudta tökéletesen használni. Így hát akkora lendülettel eredt neki, mintha gyorsaságban Atalantán kívül senki sem kelhetne versenyre vele, de botladozva, s az is gyakran megesett, hogy a fűre bukott. Az efféle baleset - bár nemigen érdemli meg, hogy törődjünk vele - nevetnivaló, ám mégis könnyeket csal az ember szemébe, s még akkor is megmarad emlékezetében, amikor sokkal nagyobb örömek és bánatok, mint elavult ócskaságok már réges-rég kirepültek belőle. Priscilla élete, ahogy figyeltem, tele volt apróságokkal, amelyek pontosan ilyen hatást tettek rám.

Amikor már egészen otthonosan érezte magát közösségünkben, sokszor támadt az az érzésem, hogy valamennyi lány közt a legtöbb huncutságot és csínytet ő követi el. Egyszer például hallottam, amint Silas Foster felettébb zordonan megfenyegeti, hogy hátraköti a sarkát, mert más fiatalokkal együtt felmászott egy rakomány szénára, amely aztán lecsúszott a szekérről. Hogyan békítette meg Priscilla, nem tudom, de nem sokkal később láttam, hogy az öreg Silas izmos kezével átfogja a derekát, ide-oda lengeti őt, majd első lovaglőleckeaként felülteti az egyik ökörré. Amellett Priscillát fejés közben is szörnyű balesetek érték, aztán kiengedte a szárnyasokat a kertbe, amit ő készített vacsorára, azt többnyire elrontotta, tömérdek edényt tört el, legnagyobb korszakát a kútba ejtette, s - eltekintve a tüvel meg azokkal az erszénykészítésre szolgáló faszerszámokkal végzett munkájától - éppoly használhatatlan tagja volt a társadalomnak, mint hazánk akármelyik ifjú hölgye. Semmi máshoz nem értett. És mégis mindenki kedves volt hozzá, mindenki szerette, nevetett rajta, de csak szemtől szembe, sose a háta mögött. Mindenki szívesen megosztotta volna vele az utolsó falat kenyerét, vagy odaadta volna neki a mazsolás süteményének nagyobbik felét. Mindez tagadhatatlanul arra vallott, hogy valamennyien vonzó gyengeséget ismertünk fel benne, s úgy éreztük, nemigen tudja megvédeni érdekeit vagy megvívni harcát a világgal. És Hollingsworth - talán azért, mert ő vezette be Priscillát új otthonába - szemmel láthatóan védencének tekintette.

Egyszerű, gondtalan, gyerekes hangulatai gyakran elszomorítottak. Játszózó pillangónak láttam, amely a napfény egy villódzó foltocskáját szerteáradó, örökös nyárral téveszti össze. A jókedv forrását olykor szigorúbban kérjük számon, mint a bánatét - jó okának kell lennie, mert másként a nevetésnek sírás lesz a vége. Amellett Priscilla vidámsága arra is ráébresztett, milyen törékeny hangszer ez a lány, milyen vékony hárfahúrok az idegei. A leglágyabb érintésre édes hangokat hallattak, de már egy erősebb pendítéstől elpattantak volna. Bármilyen remény-

tellenek látszott, megpróbáltam beszélni a fejével, rávenni, hogy ne legyen túlonatúl jókedvű, mert azt hittem, ha kevésbé tékozlóan merít a boldogság forrásából, akkor az hosszabb ideig fog bugyogni. Emlékszem, hogy figyelmeztettem rá egy nyári estén, amikor mi, fáradt munkások, mint Goldsmith vénei, a falusi galagonya alól elnéztük a játszadozó fiatalokat.

- Mi haszna vagy értelme van az ilyen vidámságnak? - kérdeztem tőle, amikor egyszer a nagy ugrabugrálás után épp kifújta magát. - Mindennek szeretem kellő okát látni, s erre most nem látok semmi okot. Mondja meg, kérem, miféle világnak képzeled ezt, hogy így vigadozik?

- Ezen még sosem törtem a fejemet - válaszolta nevetve. - De az biztos, hogy ebben a világban mindenki kedves hozzám, s én itt mindenkit szeretek. A szívem táncol, s mindaz a bolondság, amit a maga szeme láttára művelek, csak a szívem repesése. Hogyan lehetnék szomorú, ha a szívem nem engedi?

- Nincsenek szomorú emlékei? - tudakoltam. - Ha nincsenek, akkor igazán a szerencse gyermeke!

- Ó! - válaszolta halkan Priscilla.

És ekkor megint azt a rejtélyes mozdulatot tette, mint aki valamilyen távoli hangra figyel.

- Ami engem illet - folytattam, attól a jó szándéktól vezettetve, hogy a magam komor kedvével beárnyékoljam Priscillát -, az én múltam éppenséggel elég zaklatott volt, s mégis sokkal szívesebben nézek vissza, mint előre. Mert a jövőnköt ugyan nem ismerjük, de abban biztosak lehetünk, hogy a jót, amire törekszünk, nem fogjuk elérni. A jót, amit az ember hajszol, sose kapja meg. Ha véletlenül mégis megvalósul, akkor is valami más lesz, amiről nem is álmodott, s amit nem is nagyon óhajtott. Aztán meg afelől is bizonyosak lehetünk, hogy a mai barátaink néhány év múlva már nem lesznek barátaink; s ha egyet mégis megtartunk közülük, azt is csak a többiek rovására; de legvalószínűbb, hogy egyet sem tudunk megtartani. Igaz, találhatunk másokat, de ki akar új barátokat szerezni, még ha a mostaniaknál jobbak volnának is?

- Én semmiképp se! - vágta rá Priscilla. - Én a mostaniakkal élek-halok!

- De hagyjuk a jövőt - folytattam. - Ami a jelent illeti, ha belepillanthatnánk azokba a szívekbe, amelyeknek vonzalmát leginkább szeretnénk megnyerni, vajon mit láthatnánk ott? Önmagunkat a szív legbensőbb, legszentebb rekeszében? Ó, nem hinném! Lehet, hogy egyáltalán ott se volnánk. Vagy talán csak poros mását találunk meg, az egyik sarokban elrejtve, ahonnan majd előbb-utóbb kidobják, hogy bárki lábbal taposhassa. Ha nem ma, hát holnap! Ezért, Priscilla, nem tartom nagyon bölcs dolognak, ha valaki ebben a világban túlságosan vidám.

Csaknem hét évet töltöttem a társadalmi élet forgatagában, mígnem bekaptároztam azt a keserédes mézet, amelyet most Priscillának kínálgattam. De ő nem nyúlt utána!

- Egy szavát se hiszem el! - mondta újból felnevetve. - A múlt emlegetésével egy pillanatig elszomorított, a múlt azonban sose tér vissza. Kétszer nem álmodjuk ugyanazt az álmot, ugye? Márpedig én semmi mástól nem félek.

Ezzel elszaladt, elbotlott a zöld fűvön, ahogy ez gyakran megesett vele, de aztán felállt, sértetlenül.

- Priscilla, Priscilla! - kiáltott oda neki Hollingsworth a küszöbről. - Jobb volna, ha ma estére abbahagyná a szaladgálást. Túlságosan kifárasztja magát. És ne üljön le a szabadban, mert már minden csupa harmat.

Priscilla a férfi első szavára odament, s leült a tornác alján, Hollingsworth lábánál, elégedetten, boldogan. Miféle bűverő rejlett Hollingsworth darabos tömörségében, amely így vonzotta, s

ilyen egykettőre lecsendesítette ezt az árnyyszerű lányt? Engem az efféle dolgok láttán mindig furdalt a kíváncsiság, s most úgy tetszett nekem, hogy azzal a felfoghatatlan és látszólag ok nélküli boldogító érzéssel, amely Priscillát eltöltötte, a szerelem ajándékozta meg a tapasztalatlan szíveket, mielőtt még egyáltalán rájöhetnének, mi is történik velük. A hetedik mennyországba ragadja őket, s ha valaki megkérdené tőlük, hogyan kerültek oda, nem tudják megmondani, s nem is akarják megtudni, csak azt a mámorító hitet melengetik magukban, hogy örökre ott fognak lakozni.

Zenobia történetesen az ajtóban állt, nem messze Hollingsworthtól. Nagyon furcsán bámult Priscillára. Igaz, bámulatra méltó és elragadó látvány volt, ahogy ez a szép lány ott ült annak a fekete, hatalmas férfinak a lábánál. Priscilla szerény, gyengéd, szüzies magatartása arról tanúskodott, hogy Hollingsworth uralma alatt áll, vonzódik a férfihoz, és öntudatlanul is az erejére szeretne támaszkodni. Nem bírtam levenni róla a szememet, de reméltem, hogy Zenobián és rajtam kívül senki se figyeli ezt a jelenetet. Még most is magam előtt látom az esti félhomályban, amelyet az emlékezet még szürkébbre fest.

- Jöjjön ide, Priscilla - szólalt meg Zenobia. - Szeretnék magának mondani valamit.

Szinte suttogott, de a suttogás - furcsa módon - gyakran tökéletesen kifejezi az ember hangulatát. Priscilla rögtön megérezte, hogy valami baj van.

- Haragszik rám? - kérdezte. Lassan felkelt a helyéről, és lehorgasztott fejjel megállt Zenobia előtt. - Mit csináltam? Csak nem haragszik rám?!

- Nem, nem, Priscilla! - mondta Hollingsworth mosolyogva. - Felelek érte, hogy nem haragszik. Maga az egyetlen kis teremtes a világon, akire senki se haragudhat!

- Haragudni magára, gyermekem?! - kiáltott fel Zenobia nevetve. - Szó sincs róla! De kedves Priscillám, maga úgy megszépült, hogy feltétlenül duennára van szüksége; és én, aki idősebb vagyok magánál, van valami élettapasztalatom, és rendkívül bölcsnek tartom magamat, vállalom a nagynéni szerepét. Naponta negyedórás leckét tartok majd magának a társadalmi élet erkölcséről, a jó modorról és az illemszabályokról. Ha erre a pásztorjátékunkra egyszer lehull majd a függöny, az én nagyvilági bölcsességem, Priscilla, nagyon jó szolgáltatokat tesz majd magának.

- Attól félek, haragszik rám! - ismételte meg szomorúan Priscilla. Mert noha a lénye formálhatónak látszott, mint a viasz, Priscilla gyakran éppoly makacsul, mint szelíden kitartott elképzelései mellett.

- Ó istenem, mit mondjak ennek a gyerekek? - kiáltott fel Zenobia tréfás bosszúsággal. - Nos jó, ha mindenáron ragaszkodik hozzá, hogy haragszom, jöjjön tüstént a szobámba, hadd verjem el.

Zenobia nyájasan jóéjszakát mondott Hollingsworthnek, és mosolyogva felém bólintott. De ahogy Priscillával befordult a homályos tornácra, még egy pillanatra megláttam az arcát. Egy tragika megcsinálhatta volna szerencséjét, ha arra a percre kikölsönzi ezt az arckifejezést, amikor épp keblébe nyúl az odarejtett törért, vagy elővesz egy éles hajtút, vagy pedig patkánymérget kever a szerelme poharába vagy a vetélytársnője teáscsészéjébe. Nem mintha efféle drámai fordulatra számítottam volna, mert furcsa módon az az igazság, hogy a szokás épp a nagy szenvedélyeink szülte bosszúszomjat képes legbiztosabban féken tartani. Amellett, ha Olaszországban lettünk volna s nem Új-Angliában, a helyzet akkor sem ért volna még meg a tőrre és a méregpohárra.

De azon gyakran csodálkoztam, hogy Hollingsworth olyan meggondolatlan gyengédséget tanúsít Priscilla iránt, s meg sem fordul a fejében, milyen hatással lehet ez a lány szívére.

Csakhogy Hollingsworth - mint ezt már említettem - emberbaráti tervének túlburjánzása miatt teljesen elvesztette erkölcsi egyensúlyát, és emberi kapcsolataiban sem igazodott már el. Nemegyszer úgy láttam vagy képzeltem, hogy valójában korántsem érzéketlen Zenobia női vonzereje iránt. De kétségtelenül még nagyobb gyönyörűséggel töltötte el Priscillának a terveivel kapcsolatban tanúsított néma és minden kritikától mentes együttérzése, amely az értelmi helyeslésnél is jólesőbb volt, hisz ez az utóbbi a rejtett rosszallás lehetőségét mindig magában hordja. Egy férfi - költő, próféta vagy bárki más - könnyen elhitetheti magával, hogy joga van mindarra a hódolatra, amellyel valaki önszántából adózik neki. Hollingsworthtól - viszonzásképpen az emberiség üdvét szolgáló terveiert - nemigen lehetett megtagadni, hogy vigaszra leljen a fiatal lányszívben, amelyet kezében tartott, és amelynek illatát, akár egy rózsabimbóét, belehelte. De mi történik akkor, ha e gyengéd rózsabimbót, mialatt szagolgatja, összezúzzák az ujjai?!

Ami Zenobiát illeti, nem láttam okot rá, hogy aggódjam miatta. Vele született ellenálló képessége és élettapasztalatai jóvoltából aligha lehetett szüksége a segítségemre. Ennek ellenére az emberiség azt diktálta, hogy iránta is több-kevesebb érdeklődést tanúsítsak. Hisz hibái mellett (sokat ismertem közülük, de számuk jóval nagyobb is lehetett) voltak nemes tulajdonságai is, s a szíve, legalábbis fiatal korában, bizonyára csodás kincs volt. És most, úgy látszott, meggondolatlanul éppúgy oda akarja dobni, mint Priscilla. Azt kellett gyanítanom, hogy ha csupán játszik Hollingsworthszel, olyan hatalommal játszadozik, amelyet nem képes teljesen felmérni. Ha pedig komolyan veszi, önnön szenvedélyessége és a férfi sötét, önáltató önzése következtében a dolog komolyra fordulhat: valamilyen tragikus katasztrófába torkolthat, még ha törre vagy méregpohárra nem kerül is sor.

Időközben közösségünkben már az a pletyka járta, hogy szerelmesek egymásba. Együtt sétálgattak, s nemegyszer látták őket az erdei ösvényen, ahogy Hollingsworth ünnepélyes és szigorúan patetikus hangon, elmerülten szónokol. Zenobia ragyogó arcával, szokottnál szelídebb fényben tündöklő szemével olyan gyönyörű volt, hogy még ha Hollingsworth százszor is filantróp lett volna, lehetetlennek látszott, hogy Zenobia egyetlen pillantására el ne olvadjon, ne változzon vissza filantrópból férfivá. Leggyakrabban az egyik legelőn egy magaslatot kerestek fel, amely szinte az egész birodalmunk fölé emelkedett, s ahonnan kilátás nyílt a folyóra meg a távoli, ködbe vesző dombok hosszú sorára. Közösségünk alapszabályai értelmében minden egyes tagnak joga volt a területünk határain belül a maga számára tanyát építeni, lerakni otthonának alapját, körülkeríteni egy meghatározott és kíváncsú nagyságú magánbirtokot, s ennek ellenére tovább részesülhetett a közösségi élet előnyeiben. Mindenki meg volt győződve róla, hogy Hollingsworth és Zenobia e kedvenc helyükön fogják felépíteni otthonukat.

Tréfálkozó hangon megemlítettem Hollingsworthnek ezeket a mendemondákat.

- Ha kikérte volna a tanácsomat - tettem hozzá -, én egy másik helyet javasoltam volna, ettől valamivel balra, kissé elrejtve az erdőben, ahonnan két-három ponton is ki lehet kukucskálni a fák közül. Ha ezen a kopár lejtőn építi fel a házát, már az évek borongósabb völgyében fog jární, mire nyájas árnyat adó fákat nevelhet fel a tanyája körül.

- Csakhogy én azt akarom, hogy ország-világ lássa az épületemet - válaszolta Hollingsworth -, hogy példát vehessenek róla, és sok hasonlót építsenek. Ezért a nyílt domboldalon szándékozom felépíteni.

Bárhogy csűrtem-csavartam ezeket a szavakat, kielégítő magyarázattal nemigen szolgáltak. Aligha látszott valószínűnek, hogy Hollingsworth épp a tanyai építészet terén óhajtja csiszolni a közönség ízlését, ha ez mégoly kíváncsú is lett volna.

X. EGY VÁROSI LÁTOGATÓ

Hollingsworthszel kettesben egy juharfa ligetben ültünk. Tizenegy óra volt, s épp falatoztunk - aznap délelőtt mi ketten krumplit kapáltunk, mialatt a testvériségünk többi tagja a gazdaság egy távolabbi részén dolgozott -, amikor földünk mezsgyéjén egy idegent láttunk közeledni. Az út széléről a forgókereszten át jött befelé, és szemmel láthatóan beszélni akart velünk.

Mellesleg szólva, sokan tiszteltek meg minket látogatásukkal Derűvölgyben, különösen olyanok, akik rokonszenveztek elméleteinkkel, s tán azt forgatták a fejükben, hogy részt vesznek majd kísérletünkben, mielőtt az kellő sikerrel kecsegtet. Meglehetősen nevetséges, sőt mulatságos volt látni - legalábbis számomra, akinek lelkesedése a hosszú napok kemény munkájának verejtékével együtt észrevétlen elpárologott -, hogy ezeknek a lelkes hívőknek képzeletében milyen dicsfény övezi életünket és fáradozásunkat. Szemükben éppoly költőiek voltunk, mint az árkádiaiak, s amellett gyakorlatiasak, mint a legkeményebb öklű massachusettsi gazdálkodók. Mi ugyan nem sok időt vesztegettünk rá, hogy juhainknak furulyázzunk, vagy hogy ártatlan szerelmünkről daloljunk a szépnemnek, e kívülálló azonban mégis abban a hitben élt, hogy mindennapos paraszti foglalatosságainkat egyfajta vallásos költészettel itatjuk át, s így még tehénistállóink és disznóóljaink is csodálatosan illatoznak, akár a virágoskertek. Páratlan szórakozás volt számomra elnézni egy-egy ilyen hozzá nem értő rajongót, amint kapát ragad - mert a többség ezt tette -, s akkora lendülettel lát neki a munkának, amelyből legfeljebb tíz-tizenöt rosszul irányzott kapavágásra futhatta. Korunkban, a szégyenletes fizikai tespedtség e napjaiban, midőn sokan a bölcsőtől a sírig egyetlen percig sem élvezik a megszokott munka utáni édes fáradságot, az emberek csodálatosan hamar betelnek a tevékenykedéssel. Csak nagy ritkán fordult elő, hogy a friss lelkesedés egy negyedórai munka után a júliusi nap alatt ne vált volna olyan ernyedtté és petyhüdtté, mint új hívők verejtékkel átitatott inggallérja.

De ennek a most felbukkant személynek magatartásában semmi sem emlékeztetett ezekre a nyájas rajongókra. Idősebb férfi volt, kissé kopott, de azért még rendes szürke szalonkabátban, amely már barnásra fákult, meg ódivatú, széles peremű fehér kalapban. Haja ezüstösen csillogott, egyetlen fekete szál sem volt benne, orra hegyén bíborfolt éktelenkedett, ez azonban semmiképp sem mutatott afféle vigadozó hajlamra, aminek a vörös orr közismert jelképe. Látogatónk szomorkás, zárkózott embernek látszott, aki ugyan hébe-hóba kétségtelenül megiszik egy pohár szeszes italt, sőt valószínűleg a kelleténél többet is, ám nem azért, hogy mértéktelenül mulatozzék, hanem hogy kedélyállapotát a világ vidámságának általános szintjére emelje. Ahogy közelebb jött, féltékenység ült ki arcára, mintha szégyellné szegénységét, vagy legalábbis egy s más okból jobb szeretné, ha oldalvást és nem előlről pillantanánk rá. Azt a furcsa látványt nyújtotta, mintha a bal szemén levő kötés mögé akarna rejtőzni.

- Ismerem ezt az öregurat - mondtam Hollingsworthnek, ahogy ott ültünk és figyeltük a közeledőt -, helyesebben százszor is láttam a városban, és gyakran eltűnődtem, vajon mi lehetett a korábbi foglalkozása? Most vendéglőkbe és hasonló helyekre járkal, s az a furcsa szokása, hogy megbújik egy sarokban vagy, ha lehet, egy ajtó mögött, s kezét kinyújtva valamilyen kis holmit kínál eladásra. Úgy látszik, kerüli az embereket, pedig hát szükségképpen sokat forgolódik közöttük. Sose gondoltam volna, hogy a szabad ég alatt találkozom vele.

- És megtudott valamit a múltjáról? - kérdezte Hollingsworth.

- Semmit az égvilágon - válaszoltam -, de valami furcsa lehet benne. Ártalmatlan s többé-kevésbé tisztességes embernek tartom, de alamuszi viselkedése patkányra emlékeztet, olyan patkányra, amelynek nincsenek rossz szándékai, nincs vadul villogó szeme, harapásra szánt vagy harapni vágyó foga. Nézze csak! Most is ott, a bokrok mentén akar elsettenkedni, hogy a juharfák túlsó oldala felől közelítsen meg minket!

Hamarosan meghallottuk az öregember halk lépteit a fűvön, ami arról tanúskodott, hogy már csak néhány lépésnyire van tőlünk.

- Jó napot, Mr. Moodie - mondta Hollingsworth, régi ismerősként üdvözölve az idegent. - Forró és fárasztó útja lehetett a városból idáig. Üljön le, és egyen velünk egy falat kenyeret meg egy kis sajtot.

Látogatónk beleegyezőleg, halkan, hálásan mormolt valamit, de kissé távolabb ült le, úgyhogy amikor körülnéztem, csak a sötét nadrágját meg a poros cipőjét láthattam, felsőtestét jóformán eltakarták a bokrok. És a beszélgetésünk során se jött elő a rejtékhelyéről. Úgy nyújtottuk oda neki a magunkkal hozott ételt meg egy barna korsóban a vízzel kevert szörpöt (bár csak pálinkával vagy valami jobbfajta itallal melengethettük volna hűlő, öreg szívét!), mint ahogy a papok rakják le ingyencégeiket áldozatul a szentélyben rejtőző, láthatatlan bálvány elé. Fogalmam sincs róla, volt-e betevő falatja vagy sem, de mindenesetre megindulva hallgattam, ahogy a kenyérhéjat majsolja.

- Mr. Moodie - mondtam -, emlékszik rá, hogy egyszer eladott nekem egy olyan szép kis selyemerszényt, amelyre, úgy látszik, monopóliuma van a piacon? A mai napig is öröm, biztosíthatom róla.

- Ó, örülök neki - mondta a vendégünk. - Igen, Mr. Coverdale, egy időben sokat eladtam ezekből a kis erszényekből.

Bágyadtan beszélt, és csak erre a néhány szóra szánta rá magát, mint valami fáradt rugójú óra, amely egy-két percig ketyeg, aztán újra megáll. Nagyon reményvesztett öregembernek látszott. Fiatalságom, erőm s kedvező körülményeim okozta léhaságomban szokásommá vált, hogy mintegy zsákmányul ejtsem mások egyéniségét, s most megpróbáltam beleélni magamat ennek az öreg legénynek gondolkodásmódjába, az ő szemén keresztül nézni a világot - mint amikor valaki kormos üvegen át a napba néz. S ez minden élettől megfosztotta a tájat. Gazdaságunk nyájasan hullámozó lankáit, ahogy leereszkedtek a széles mezők felé, amelyeken át lomhán kanyargott a Charles folyó magas árja, innenső és túlsó partján öntözgetve a hosszú szárú sást; a nap mindent elárasztó csillogását a kigyózó víz felett; ezt a furcsán festői tájat, ahol fokok és földnyúlványok merészen szökelltek ki a sík mezőbe, mint valami zöld tóba, a hegyfokok közt keskeny öblökkel; az árnyas erdőt, amelynek mélyébe csillogó fénysugarak záporoztak; a tömjénként szerteáradó, rekkenő hópárát, amely gyönyörűséggel töltötte el lelkemet, hisz a szenvedélyes napszaknak meg a szerelemtől izzó földnek csodás buzgalmát jelezte. Mindezt most az öreg Moodie szemével nézegettem. S ha majd a szemem még a mostaninál is homályosabb lesz, egyszer újból ellátogatok oda, hadd lássam, vajon helyesen éltem-e bele magamat a gondolatvilágába, s vajon nem érzem-e akkor én is olyan hidegnek, élettelennek ezt a tájat, mint most ő.

És mégsem tudtam számot adni magamnak, miért érdeklődöm ennyire az öreg Moodie iránt.

- Ha nem veszi rossz néven - szóltam -, árulja el nekem, ki csinálja ezeket a kis erszényeket?

- Ezt már gyakran kérdezték tőlem az urak - válaszolta lassan Moodie -, én azonban ilyenkor csak rázom a fejemet, egy-két szót mondok, vagy még annyit se, s igyekszem, amennyire tőlem telik, kibújni a válasz alól. Kevés beszédű ember vagyok; s ha valamit mondanék az uraknak,

valószínűleg tovább faggatnának. De most történetesen úgy áll a dolog, Mr. Coverdale, hogy ön többet tudna mondani nekem ezeknek a kis erszényeknek a készítőjéről, mint én önnek.

- Miért zaklatja fölösleges kérdésekkel, Coverdale? - vágott közbe Hollingsworth. - Hisz már régóta tudnia kell, hogy Priscilláról van szó. Tehát őt jött meglátogatni, kedves barátom? No, ennek örülök. Majd meglátja, mennyire megjavult az egészsége, az óta a téli este óta, amikor gondjaimra bízta. Az arca egészen kivirult.

- Az én sápadt kislányom kivirult? - ismételte halk, csodálkozó hangon Moodie. - Priscilla arca kivirult! Ó, talán nem is fogom már megismerni az én kislányomat. És boldog?

- Mint a madár - válaszolta Hollingsworth.

- Akkor, uraim - mondta a látogatónk aggodalmas hangon -, azt hiszem, jobb, ha nem is megyek tovább. Csak azért ballagtam ide, hogy Priscilla felől érdeklődjem; s most, hogy ilyen jó híreket hallottam, tán legokosabb, ha szépen visszaballagok. Ha meglátná öreg arcomat, eszébe jutnának azok a szomorú idők, amiket együtt töltöttünk. Azok a nagyon-nagyon szomorú idők! Tudom, már elfelejtette őket, őket és engem, másként nem lehetne boldog, s nem virult volna ki az arca. Igen, igen, igen - folytatta ugyanazon a bágyadt hangon -, nagyon köszönöm önnek, Mr. Hollingsworth, s most visszaballagok a városba.

- Szó se lehet róla, Mr. Moodie - vágta rá nyersen Hollingsworth. - Priscilla gyakran emlegeti magát; s merem mondani, arca csak azért nem virít még úgy, mint a damaszkuszi róza, mert nem láthatja magát. Jöjjön, keressük meg őt.

- Mr. Hollingsworth! - szólt az öregember a maga tétova módján.

- Tessék! - felelte Hollingsworth.

- Kereste itt valaki Priscillát? - kérdezte Moodie. Arcát ugyan nem láhattuk, hangja azonban kétségtelenül arról tanúskodott, hogy kérdését rejtelmes bólintással és szemhunyorítással kísérte. - Azt hiszem, tudja, uram, mire gondolok.

- Halvány sejtelmem sincs, mire gondol, Mr. Moodie - válaszolta Hollingsworth. - Tudomásom szerint magát kivéve senki se kereste itt Priscillát. De jöjjön, ne vesztegessük az időt, útközben sok mondanivalóm lesz a maga számára.

- Mr. Hollingsworth! - ismételte meg Moodie.

- Hát nem nyugszik?! - kiáltotta türelmetlenül a barátom. - Most meg mit akar?

- Van itt egy hölgy - mondta az öregember, s hangjában most kissé feloldódott a fárasztó tétovázás. - Valószínűleg furcsállni fogja, hogy szóba hozom, de történetesen gyerekkora óta ismerem ezt a hölgyet. Úgy hallottam, gyönyörű asszonnyá érett, és szépsége, tehetsége meg vagyonának nemes célokra való adományozása ragyogó helyet biztosított neki a világban. Azt mondták nekem, megismerem arról a pompás virágról, amelyet a hajában hord.

- Fakó gondolatai milyen gazdag színárnyalatokkal telnek meg, mihelyt Zenobiáról beszél! - súgtam oda Hollingsworthnek. - De hogyan lehet bármiféle közös érdek vagy kapcsolat kettőjük közt?

- Ennek az öregembernek - súgta vissza Hollingsworth -, ahogy valószínűleg maga is észrevette, már évek óta nincs egészen helyén az esze.

- Azt szeretném megtudni - folytatta Moodie -, vajon ez a gyönyörű hölgy jól bánik-e az én szegény Priscillámmal?

- Nagyon jól - felelte Hollingsworth.

- Szereti őt? - kérdezte Moodie.

- Azt hiszem, igen - válaszolta a barátom.

- Mindig együtt vannak.

- Mint egy úrnő s a szolgálója, ugye? - találgatta az öregember.

Ezt olyan különös hangszíjjal kérdezte, hogy önkéntelenül hátrafordultam, hátha egy pillanatra megláthatom az arcát, s már-már azt képzeltem, valaki mást fogok látni, nem az öreg Moodie-t. De ő ült ott, arcának kötéssel borított oldalát fordítva felém.

- Inkább mint nővér és hű - válaszolta Hollingsworth.

- Ó! - mondta Moodie, immár elégedettebben, mert az imént nyersség és keserűség bujkált a hangjában. - Felvidítaná öreg szívemet, ha ezt láthatnám. Annak még én is tudnék örülni, Mr. Hollingsworth, ha a tulajdon szememmel láthatnám, ahogy ez a gyönyörű hölgy kézen fogja az én kislányomat.

- Jöjjön - mondta Hollingsworth -, talán része lesz benne.

Furcsa látogatónk még egy ideig habozott, de aztán elindultak kettesben, az öreg Moodie egyik lépéssel lemaradva Hollingsworth mögött, úgyhogy az utóbbi nem tudott könnyűszerrel az arcába nézni. Én a juharfák lombja alatt maradtam, s igencsak törtem a fejemet, hogy az iménti jelenetből valamit kisússek. Hollingsworth odavetett megjegyzése ellenére sem volt az az érzésem, hogy különös vendégünknek nincs helyén az esze, legfeljebb, hogy valamiképpen fel kellene hangolni, mint egy rég nem használt hangszert, amelynek húrjai nem rezegnek eléggé tisztán és élesen. Úgy gondoltam, hasznos volna számunkra, a boldog élet tervezői számára, ha ezt az öreg, szürke árnyat körünkbe fogadnánk, mint közénk tartozónak gondját viselnénk, hadd kóboroljon erre-arra birodalmunkban, hogy miértünk valamivel vidámabb lehessen, s mi őérette valamivel szomorúbbak. Az emberi sors, ha nem keveredik bele valami kis érzékelhető feketeség vagy szürkesség, baljós színt ölt. Aztán meg ha testvériségünk egyik-másik tagja a bőség feletti boldogság lázában égne, egyfajta csillapítószer lehetne számára beosonni az erdőbe, s eltölteni egy órát, egy napot vagy annyi időt, amennyit a kúra megkövetel, szakadatlan együttlétben ezzel a szánalomra méltó, öreg Moodie-val!

Amikor déltájban hazafelé tartottam, megláttam őt egy fatörzs mögé bújva, ahogy feszülten figyel a tanyaház egyik ablakát. És kisvártatva meg is jelent az ablakban Priscilla, játékosan maga után húzva Zenobiát, aki ugyanúgy ragyogott, mint a ránk tűző nap, csak azzal ellentétben élete még messze, nagyon messze járt a deleléstől. Biztos voltam benne, hogy Priscilla az öregember kedvéért rendezte ezt a bájos jelenetet. De vagy túl sokáig fogta Zenobia kezét, vagy pedig kedveskedését Zenobia megengedhetetlen bizalmaskodásnak tartotta, mert egyszerre határozottan eltolta magától, s olyan gögös pillantást vetett rá, mint úrnő a cselédjére. Az öreg Moodie a fejét rázta; láttam, amint egyre csak a fejét rázva vonul el az úton. S mielőtt még a tanyaház eltűnt volna a szeme elől... megfordult, és felemelt botját rázta felé.

XI. AZ ERDEI ÖSVÉNY

Nem sokkal ez eset után egy szabadnapot vettem ki, hogy pihentessem a szakadatlan munkától sajgó csontjaimat, s a taposómalom egyhangú terhei alól lélekben felszabaduljak. Azt terveztem, hogy ezt a napot a reggeli idejétől alkonyatig egyedül töltöm a környező erdő legmélyebb rejtekében. Bár szerettem a társaságot, lelki alkatom megkövetelte, hogy időnként - még Derűvölgyben is, ahol pedig a világtól eléggé elvonultan éltünk - magányban töltsék néhány napot. Mert énem jobbik részét elvesztettem volna, ha fel nem frissítem, ha nem húzódok vissza még néhány lépéssel, hogy magamba szállhassak. Gondolataim már-már elszíntelenedtek, érzékelő képességem kiszikkadt, mint a moha (amely árnyékban, esőben vagy déli harmatban él), porladozott a napfényben, régóta zivatar után epekedve. Így aztán, szívemben szunnyadozó gyönyörűséggel s óvakodva, nehogy bárkivel beszédbe elegyedjek, és ezzel eleve elrontsam hangulatomat, sietősen elindultam, és csakhamar egy erdei ösvényen bandukoltam. Felettem ágak íveltek, lábam alatt a talaj feketésbarna volt.

Eleinte szedtem a lábamat, mintha a társadalmi élet háborgó árja a sarkamban dübörögne, egykettőre utolérne és elsodorna, hacsak minden erőm latba vetésével nem próbállok menekülni előle. De amikor már az ösvény távolabbi kanyarulataihoz értem, lassítottam léptemet, s körülnéztem, nem látok-e valahol egy oldalfolyosót, amelyen át éppúgy bejuthatok e zöld katedrális legbelsőbb szentélyébe, mint ahogy az emberi kapcsolatoknál is valamilyen véletlenül támadt rés hirtelen beenged egy rejtelmes szív régóta áhított bizalmába. Annyira elmerültem gondolataimban - vagy inkább hangulatomban, mert a jellege még túlságosan kiforratlan volt, s így nem lehetett gondolatnak nevezni -, hogy bár a leveleken lépések zizegtek, s egy alak surrant el mellettem, e hang és e látvány alig-alig ért el a tudatomig.

Egy pillanat múlva néhány lépéssel mögöttem megszólalt valaki, éles, pimasz hangon, amely teljesen ellentétben volt akkori kedélyállapotommal, s éppoly hirtelen szertefoszlatta, mint amikor az ember szappanbuborékba dugja az ujját.

- Hé, barátom! - kiáltotta ez a legrosszabbkor jött hang. - Álljon meg egy pillanatra! Beszélni szeretnék magával!

Megfordultam, nevetségesen ingerült hangulatban. Ezt a háborítást felettébb súlyos sérelemnek éreztem, aztán meg a hangnem is felbosszantott. És mindennek tetejébe szerintem egy férfi, hacsak vonzalma nem őszinte, semmivel sem mutathatja ki nyíltabban megvetését embertársa iránt, pimaszabb, fenségesebb magatartást már nem is ölthet magára - ennyire megromlott az ízlésünk -, mint hogyha barátjának titulálja őt. Ez az indokolatlan megszólítás különösképpen kiváltja egyes szekták rejtett ellenséges érzületét, s ugyanúgy mindazokét is, akik bármilyen nemes célzattal, elzárkóznak a tömegtől. Igaz, ez az érzés talán csak a szív legrejtettebb zugában él, ott dörmög a sötétségben, de csupán akkor némul el, ha már a szakadályok elegendő hatalomra tettek szert, eléggé tág teret nyertek, hogy a világ iránt nagylelkűséget tanúsíthassanak. Ami engem illet, sokkal kisebb sértésnek tekintettem volna, ha „hékás”-nak, „pojácá”-nak vagy „fajankó”-nak szólítanak. Falusi öltözékem (vászonujjas, kockás ing, csíkos nadrág, szalmakalap a fejemen, göcsörtös hikori bot a kezemben) mindezeket a megszólításokat jogossá tette volna. De az adott körülmények közt az indulat épp az ellenkező végletbe taszított: nem baráti, hanem ellenséges magatartást öltöttem.

- Mit akar? - kérdeztem megfordulva.

- Jöjjön kissé közelebb, barátom - mondta az idegen, s hívogatóan intett felém.

- Nem megyek - válaszoltam. - Ha nagyobb fáradtság nélkül bármit tehetek önért, mondja meg, mit óhajt. De ne feledje, kérem, hogy nem ismerőséhez beszél, s még kevésbé barátjához.

- Szavamra, igaza van! - válaszolt, s némi kíváncsisággal végigmért. Majd megemelve kalapját, köszöntött, eléggé gúnyosan ahhoz, hogy sértő legyen, de ugyanakkor épp eléggé kétes udvariassággal, hogy a sértődöttséget nevetségessé tegye. - Bocsánatot kérek! Már látom, valami tévedést követtem el. Ha szabad találgatásokba bocsátkoznom, ön bizonyára azok közé az esztétikus... jobban mondva eksztatikus... munkások közé tartozik, akik itt a környéken letelepedtek. Ez az önök ardennes-i erdeje, s ön vagy maga a száműzött herceg, vagy pedig valamelyik kíséretében levő főnemes. Talán a méla Jacques? Tegyük fel. Akkor bizonyára megkérhetem egy szívességre.

Soha életemben nem éreztem kevesebb kedvet rá, hogy valakinek szívességet tegyek.

- Dolgom van - mondtam.

Olyan váratlanul bukkant fel előttem az idegen, hogy szinte kísértetnek véltem. És jelenléte (a homályos erdei magányban) kétségtelenül kirívóbb volt, mintha egy torzonborz, levelekkel övezett ősember szökkent volna elő a sűrűből. Fialat, tán még harmincéves se volt, magas, jó növésű, a legszebb férfi, akit valaha láttam. De szépsége, tagadhatatlanul férfias szépsége korántsem felelt meg az ízlésemnek. Tekintetében - nem is igen tudom, hogyan írjam le ezt a sajátságot - szemérmertlenség tükröződött, durvaság, kifejezésében pedig valami kemény, nyers, tolakodó arcátlanság, amelyet szép külseje a legkevésbé sem enyhíthetett. Nem mintha közönséges lett volna. De hiányzott belőle a természetes finomság, a szemében (bár talán ravaszság is bujkált benne) volt valamilyen leplezetlen feltárulkozás, amelynek nem lett volna szabad ennyire nyilvánvalónak lennie. Ezt a sajátságot, amit már más arcokon is láttam, bizonytalan célzásaim, gondolom, épp azokkal fogják - az ösztönös ellenszenv miatt - legjobban megértetni, akik legkevésbé rendelkeznek vele.

Haja, valamint szakálla és bajsza koromfekete volt, szeme is fekete és fényes, foga pedig feltűnően ragyogó. Kissé hanyagul, de jól és divatosan volt öltözve, nyári délelőthöz illő ruhát viselt. Mellényén finom művű aranylánc futott végig. Sose láttam még az övénél simább, fehérebb ingmellet, benne egy tű - ékköve, a lombok árnyékában, ahol a férfi állt, akár az eleven parázs szikrázott. Sétapálcát hordott, fogantyúját élethűen kifaragott kígyó díszítette. Azt hiszem, részben azért is utáltam, mert ápoltsága és piperkőcsége mellett az én öltözékem nagyon szegényesen festett.

- Hát akkor, uram - mondtam ingerültségem miatt kissé szégyenkezve, de még most is minden felesleges udvariaskodás nélkül -, legyen szíves, beszéljen már, mert nekem is dolgom van.

- Sajnálom, hogy kissé szerencsétlen formában szólítottam meg - jegyezte meg mosolyogva; mert, úgy látszik, nagyon éles eszű ember volt, s többé-kevésbé felismerte, milyen érzelmekkel viseltetem iránta. - Nem akartam megbántani, s ezentúl, ígérem, illő udvariasságot fogok tanúsítani. Csak egy hölgy, egy régi ismerősöm után szeretnék egy-két szóval érdeklődni, aki most az önök közösségében él, és azt hiszem, nagyon is érdekelt a társadalmi vállalkozásunkban. Önök, úgy gondolom, Zenobiának nevezik.

- Ez az írói álneve - jegyeztem meg. - Barátai, az ő engedelmével, így beszélhetnek róla. És így is szólíthatják, de azt már nem vehetik tudomásul, hogy egy idegen vagy futólagos ismerős így nevezze.

- Nocsak! - mondta ez a kellemetlen ember, s egy pillanatig félrefordult, egy röpke nevetésre, amely, úgy találtam, híven kifejezi jellemét. - Ugyanolyan alapon, mint ön, tán én is jogot formálhatok rá, hogy a hölgyet ezen a kiváló tulajdonságaihoz olyan jól illő néven szólítsam. De hajlandó vagyok öt bármilyen ön által javasolt néven szólítani.

Bár nagyon szerettem volna, ha valamivel agresszívebb, vagy sokkal kevésbé agresszív, vagy pedig ha egyáltalán abbahagyja a beszélgetést, de azért megmondtam Zenobia nevét.

- Igaz - jegyezte meg -, társaságban még sose hallottam öt más néven emlegetni. De végül is kár volt erre ennyi szót vesztegetnünk, hisz én csak azt szeretném megtudakolni, mikor, hol és hogyan találkozhatom legegyszerűbben ezzel a hölggyel.

- A jelenlegi lakóhelyén, természetesen - válaszoltam. - Menjen oda és mondja meg, hogy beszélni szeretne vele. Ez az ösvény épp oda visz a házhoz. Isten önnel.

- Egy pillanatra, kérem - makacskodott az idegen. - Az ön által említett út és mód szokásos délelőtti látogatásnál bizonyára megfelelő volna. Csakhogy nekem személyes jellegű és kissé különleges magánügyben kell vele beszélnem. Márpedig az efféle közösségben, gondolom, minden kis eseményt sokkal aprólékosabban megtárgyalnak, mint ahogy ez nekem kellemes volna. Persze, én csak a magam személyéről beszélek, semmiképpen sem akarom azt mondani, hogy a hölgynek ez ne volna teljesen közömbös. Egyszóval kifejezetten négy szemközt szeretnék vele beszélni. Ha a szokásai nem változtak, valószínűleg gyakran lehet vele találkozni az erdőben vagy a folyóparton. S ön, azt hiszem, megteheti nekem a szívességet, hogy megmutatja, melyik az a kedvelt sétány, ahol ebben a napszakban, ha egy kis szerencsém van, találkozhatom vele.

Úgy gondoltam, túlzott lovagiasság volna részemről Zenobia őrzőjének fölcsapni, hisz szolgálataimért - ha ez az eset tudomására jutna, csak örökös gúnyolódással fizetne. Így hát megjelöltem egy helyet, amelyet Zenobia - ugyanolyan gyakran, mint bármely más helyet - a napnak ebben az órájában fel szokott keresni. Nem is esett olyan messze a tanyától, hogy Zenobiát, akármiféle ember ez az idegen, túlságosan nagy veszély fenyegetse.

- Még csak egyetlen szót - mondta a jövevény, s fekete szemében nem is tudom, mi villogott, jókedv-e vagy kajánság, de annyi bizonyos, hogy úgy éreztem, mintha az ördög kukucskált volna ki belőle. - Tudomásom szerint az önök testvéri közösségében van egy ájtatos és jóakarátú kovács, aki többféle értelemben is vasember; faragatlan, mogorva, jó szándékú ember, s - ahogy ez könnyen elképzelhető, eléggé bárdolatlan modorú, és korántsem valami nagy műveltségű. Filantróp szónok, két-három tanítvánnyal, s van valami terve, amelynek első lépéseként nagy darab földet akar vásárolni, s rajta egy tágas épületet emelni. Persze, anyagi eszközeit jóval meghaladó költséggel, mert hát azokat vörösrézben vagy ócskavasban sokkal könnyebb számolni, mint aranyban vagy ezüstben. Ugyanolyan hévvel üti ezt a vasat is, mint valaha a lópatkót! Ismeri ezt az embert?

Tagadóan ráztam a fejemet, és indulni készültem.

- Barátunkat - folytatta az idegen - izmos, torzonborz, komor és rossz külsejű férfiként írták le nekem, akinek, azt képzelné az ember, nincsenek afféle adottságai, hogy beférkőzhetnék a szépnem kegyeibe. De ez a derék ember ennek ellenére nagy sikereket ért el az említett hölgnél, s most azt reméli, bőséges anyagi erőforrásaiból megszerezheti azt a pénzösszeget, amellyel tervét téglá és malter formájában megvalósíthatja!

És ekkor az idegen, úgy látszik, annyira felvidult Hollingsworth jellemének és szándékának ecsetelésén, hogy nevetési roham vett rajta erőt, hasonló ahhoz az iménti kurta, fémcsacajhoz, csak annál sokkalta huzamosabb és hevesebb. Túláradozó vidámságában kitátotta a

száját, mire felső fogsorán egy aranypánt villant elő, s így kiderült, hogy valamennyi ragyogó záp- és metszőfoga hamis. E felfedezés különös hatást tett rám. Ez az egész ember, tűnődtem, erkölcsi és testi értelemben szélhámos; csodálatosan szép arca, mit tudom én, akár álarc is lehet; s noha alakja magasnak, csinosnak látszik, de talán csak összeaszott, szürke és töpörödött manócska, akin a gonosz vigyoron kívül semmi sem valódi. Ez a képzeletbeli szellemalak, no meg különös vidámságának érzelmeimre tett fertőző hatása olyan hangulatba hozott, hogy csakhamar magam is harsogva nevettem.

De aztán az idegen egyszerre abbahagyta a nevetést, s hozzá olyan hirtelen, hogy jómagam egy ideig egyedül kacarásztam.

- Bocsásson meg! - mondta. - Beszélgetésünk, úgy látszik, immár vidámabb fordulatot vett.

- Itt azonban véget is ér - jelentettem ki. - Szégyellem magamat, mert most az ostobaságom miatt elvesztettem azt a jogot, hogy a barátom feletti gúnyolódását rossz néven vegyem.

- Engedje meg, kérem - mondta erre, s egy lépést tett felém, majd kesztyűs kezével megérintette ingujjamat -, még egy szívességet kell kérnem öntől. Van itt önöknél Derűvölgyben egy fiatal személy, akiről hallottam; talán ismerem is őt, s mindenképpen nagy érdeklődéssel viseltetem iránta. Az Új-Angliában gyakran fellelhető, érzékeny, ideges, ifjú teremtesek közé tartozik, ez a típus, úgy gondolom a fiatal nők szervezetének manapság jellegzetes túlfinomodása következtében alakult ki. Egyes filozófusok az efféle testalkatot ugyan magasztalják, átszellemültnek nevezik, de szerintem ez inkább annak a következménye, hogy az ilyen kisasszonyka meg az anyja helytelenül táplálkozik, rossz levegőt szív, elhanyagolja a szabad ég alatti testmozgást és a fürdést, s ez aztán valamiféle örökletes emésztési zavart idéz elő. Zenobia, még a maga kellemetlenül túlzott vitalitásával is, sokkal jobb mintaképe a nőiességeknek. De hogy visszatérjek e fiatal teremtesre, önök Priscilla néven ismerik őt. Nem tudna valamilyen módot találni rá, hogy beszélhessek vele?

- Ön már annyi kérdést tett fel nekem - jegyeztem meg -, hogy eggyel talán én is fáraszthatom. Mi az ön neve?

Átnyújtott egy névjegyet, „Westervelt professzor” volt rávésve. Ugyanekkor mintegy a gyakran jogtalanul viselt professzori cím igazolásaként szemüveget vett fel, s ez annyira megváltoztatta arcának jellegét, hogy alig ismertem rá. De ezt az új ábrázatot a korábbinál semmivel sem találtam vonzóbbnak.

- Nem óhajtok tovább foglalkozni az ön ügyeivel - mondtam elhúzódva tőle. - Hogy Zenobiát merre találhatja, azt már megmondtam. Ami pedig Priscillát illeti, vannak neki nálam közelebbi barátai, akiknek útján, ha ők ezt helyesnek tartják, összeköttetésbe léphet vele.

- Hát akkor - válaszolta a professzor, szertartásosan megemelve a kalapját -, isten önnel.

Ezzel eltávozott, s hamarosan el is tűnt a kanyargó erdei ösvényen. Rövid tűnődés után már megbántam, hogy ilyen ellentmondást nem tűrő hangon véget vettem a beszélgetésnek, holott az idegen láthatólag még szívesen folytatta volna. Nyilvánvalóan igen jól ismerte három barátom dolgait, s így esetleg hasznos felfedezésekre vagy következtetésekre juthattam volna általa. Különösen az lepett meg, hogy Priscilla ideérkezése óta az események olyan fordulatot vettek, amely közte és Zenobia közt valamilyen kapcsolatot sejtetett vagy hozott létre. Priscilla elsősorban Zenobia védelmét keresve jött közénk. Az öreg Moodie, úgy látszik főként azért látogatott el ide, hogy meggyőződjön, vajon Priscilla elérte-e ezt a célt. Ma pedig megjelent itt ez az állítólagos professzor, aki kérdezősködései során együtt emlegette őket, és mindkettőjükkel beszélni akart.

Időközben elment a kedvem a kóborlástól, s így a gazdaság közelében ődöngtem; tán az a homályos gondolat vezérelt, hogy Westerveltnek Zenobiával tervezett beszélgetése valamilyen újabb eseményhez fog vezetni. Nekem mindezekben a dolgokban rendkívül alárendelt rész jutott. Szerepem az antik drámák kórusához hasonlított - maga a kórus nincs érdekelve az eseményekben, csak mások sorsát követi reménnyel, félelemmel, boldogsággal vagy bánattal, s közte és a többiek között ez az együttérzés az egyetlen kapcsolat. A végzet - a legügyesebb színpadi rendező - csak ritkán alkot olyan jeleneteket, fejleszt ki úgy a drámát, hogy legalább egy elfogulatlan szemlélő ne legyen a színpadon. Ennek hivatása, hogy tapsoljon, ha kijár a taps, olykor egy-egy óhatatlan könnyet ejtsen, felmérje a jellemek és a cselekmény végső összhangját, és hosszas töprengés közepette leszűrje az előadás erkölcsi tanulságát.

Hogy ne legyek túlságosan messze, ha hivatásszerű feladatomra szükség volna, de ne is lábatlankodjam ott, ahol sem a végzet, sem a földi halandók nem óhajtják jelenlétemet, az erdő közelében maradtam. Elkerültem Zenobia szokásos sétájának útvonalát, de mégsem voltam annyira távol tőle, hogy a kellő pillanatot felismerve, gyorsan ott ne teremhessek.

XII. COVERDALE A REMETELAKBAN

A környező erdőnek ebben a szögletében már régebben felfedeztem egy kis remetelakot. Amolyan lombsátor volt, magasan fent a levegőben, egy sima fenyő legbelső ágai közt. Szokatlanul nagy és buja vadszőlő kigyózott fel a fára, s miután kusza indáival körülölelt minden ágat, még három-négy szomszédos fára is ráfonódott, s az egész facsoportot kibogozhatatlan poligámiába házasította össze. Egyszer egy nyári zápor elől menekülve, pillanatnyi szeszélyből felkapaszkodtam ebbe a látszólag áthatolhatatlan lombsűrűbe. Az ágak utat nyitottak nekem, majd megint összeborultak alattam, mintha mókus vagy madár surrant volna rajtuk keresztül. S ekkor fent a magasban, a középső fenyő törzse körül csodás fészekre találtam - Robinson Crusoe vagy Károly király is megirigyelte volna! Az inda szerelmetes ölelésével megfojtott néhány fenyőágot, leveleivel napfénytől elzárt légi sírverembe rejtette őket, s pusztulásuk aztán egy kamrácskát: nagyszerű menedékhelyet alakított ki. Csekély leleményességre volt csupán szükség, hogy kitágítsam belsejét, és a zöld falon kukucsáló réseket nyissak. Ha a szerencse valaha életemben mézeshetekkel ajándékozott volna meg, komolyan megfontoltam volna, ne hozzam-e el ide ifjú feleségemet, ahol a legközelebbi szomszédunk a facsoport egy másik részén fészkelő két sárgarigó lett volna.

Nagyszerű hely volt a versírásra, az inda leveleit meg-meglebbentő szellő szimfóniájához igazíthattam ütemét; vagy eltöprenghettem egy esszén a *Dial* részére. A természet itt sok nyelven suttozta titkait s tán csak egy kissé hevesebb fuvalomra várt, hogy elmondja a rejtély megoldását. S mivel e lombsátor nyitva állt a légáramlatok számára, arra is a legalkalmasabb zug volt, hogy élvezettel elszívjak benne egy szivart. Ez a remetelak, amíg csak a szocialisták testvéri közösségébe tartozónak tekintettem magamat, egyetlen kizárólagos tulajdonom volt. Egyéniségemet jelképezte, s hozzásegített, hogy sértetlenül megőrizsem. Senki sem fedezett fel itt, kivéve egyszer egy mókust. Vendéget sosem hoztam ide, mert amikor Hollingsworthben csalódtam, egyetlen teremtet lélek sem akadt már a világon, akivel mindezeket megoszthattam volna. Tehát ott üldögéltem, mint valami bagoly, de azért megértő és vendégszerető gondolatokkal eltelve. Számlálgattam a tömérdek vadszőlőfürtöt, becsülgettem várható bő termésemet. Már előre örültem, milyen meglepetést szerzek majd közösségünknek, ha mint a dús október megtestesítője betoppanok, érett szőlő terhe alatt görnyedő háttal s néhány összenyomott szőlőszem vércseppjétől vöröslő homlokkal.

Felkapaszkodtam a természetes tornyocskába, és sorra kikukucsáltam kis ablakain. Vén fenyőfám magasan kiemelkedett ebből a viszonylag fiatal erdőből. Még ott is, ahol ültem, félúton a gyökér és a legfelső ág közt, elég magasan voltam ahhoz, hogy kilátótornyomból elnézhessem, ha nem is a csillagokat, de azokat az evilági dolgokat, amelyekben ugyanolyan végtelen tanulságok rejtőznek, mint a bolygókban. Az egyik kémlelőnyíláson át kiláttam a csendesen csordogáló folyóra meg a rétre, ahol néhány testvérem a meredek part közelében tőzeget ásott téli tüzelőül. Gazdaságunk belső dűlőútján megpillantottam Hollingswortht meg egy pár ökröt, kövel megrakott borona elé fogva, mert időközönként, amikor más munkánk nem akadt, azzal foglalatostkodtunk, hogy kőből kerítést húzzunk fel. A nyers hang, amelyen Hollingsworth a lomha ökröket noszogatta, még ilyen távoból is azt az érzést ébresztette bennem, hogy ez a csalódott filantróp valamiért nyugtalan, és szívében harci szellem ágaskodik.

- Hóha, hajszás! - kiáltotta. - Mozgás, ti lusták! Mit csináltok? Ne te ne!

Hollingsworth szemében, gondoltam magamban, az emberiség is csak egy pár ökör, konok, ostoba és rest, mint a mi Barnánk és Cifránk. Fennhangon szid minket, szívében elátkoz, s holnap talán már bottal fog ösztökélni. De hát mi az ökrei vagyunk? Milyen jogon teszi meg magát hajcsárunknak? És miért pocskoljuk arra az erőnket, amikor épp elég más tennivalónk is akad, hogy emberbaráti képtelenségeink súlyos terhét állandóan magunkkal hurcoljuk? Innét a magasból nézve ez az egész dolog nevetségesnek látszik!

A tanyaház felé fordulva megláttam Priscillát (nagyon messze volt ugyan, de hívó szemem biztosított róla, hogy ő az), Zenobia ablakában ülve; gondolom, kis erszényeket varrogatott, vagy tán közösségünk ócska fehérneműjét foltozta. Egy madár repült el a fám mellett, s ahogy továbbsuhant a napos légrétegek felé, üzenetet küldtem vele Priscillának.

„Mondd meg neki - üzentem -, hogy életének vékony fonala kibogozhatatlanul összefonódott más, erősebb fonalakkal, s hogy ezért az övé valószínűleg el fog szakadni. Mondd meg neki, hogy Zenobia nem sokáig lesz a barátnője. S mondd el azt is, hogy Hollingsworth szíve, ha a tervéről van szó, lángban ég, de minden emberi vonzalom iránt jéghideg; s hogy ha Hollingsworthnek adta a szívét, ez épp olyan, mintha sírverembe dobna virágot. És mondd meg neki, hogy ha valaki halandó ember igazán szereti őt, az én vagyok, s még én se a való lényét szeretem - a szegény kis varrónőt, miként Zenobia találóan mondta -, hanem az ábrándképet, amelyet hiú képzelgésemben felékesítettem.”

A forró nap hatására az erdő kellemes illatokat küldözgetett felém, mintha valamilyen fülkében üldögélő bálvány lettem volna. Számtalan fa vegyítette tömjénét ebbe az ezerszagú illatárba. Az alattam elterülő éles déli napfény, úgy látszik, érzéki hatással volt rám. Tán részben ennek tulajdonítható, hogy az erkölcsi szépség és hősiesség iránt hirtelen tamáskodó hangulat fogott el, s az a meggyőződés vett rajtam erőt, hogy a világ üdvének szolgálata merő ostobaság. A mi különleges reformtervünk, amelyet kilátótornyomból magam előtt láttam, olyan képtelenségnek tetszett, hogy nem tudtam elfojtani nevethetnémet.

De ez a tréfa kissé otromba, mondtam magamban, s ha okos volnék, minden erőmmel igyekeznék kikerülni ebből a kutyaszorítóból, s aztán csak nevetnék a többieknek, akik benne maradtak.

Miközben így tűnődtem, alattam az erdőben tisztán hallhatóan felhangzott az a sajátos nevetés, amit az imént Westervelt professzor egyik kellemetlen tulajdonságának neveztem. Ez emlékezetembe idézte beszélgetésünket. Rájöttem, hogy elsősorban ennek az embernek a hatása alatt jutottam arra a szkeptikus és gunyoros nézetre, amely most a jobb élet tervezgetése dolgában gondolatvilágomat eltöltötte. És nem is annyira a magam, mint inkább az ő szemével vizsgáltam Hollingsworth nagyszerű, de megvalósíthatatlan álmait, Zenobia jellemének nemes világiasságát, sőt még Priscillát is, akinek felfoghatatlan bája különös módon a betegség és a szépség határán rejtőzött. Mindhármuk legfőbb varázsa most tovalebent. Mert bizonyos fajta szférákkal való érintkezés óhatatlanul lealacsonyítja a magasztosat, megrontja a tisztát, eltorzítja a szépet. Csak rendkívüli erejű és kevésbé befolyásolható elme engedheti meg magának az effajta kapcsolatot, s kerülheti el, hogy mindörökre lealacsonyodjék; s épp a professzor hangja képviselte azt a nagyvilági társaságot, ahol a hideg szkepticizmus szellemi törekvéseinkből mindent, amit csak tud, elfojt, a többit meg nevetségessé teszi. Megvettem az efféle embereket; annál is inkább, mert egyéniségem, mint most kiderült, könnyen hatásuk alá kerül.

A hangok most az erdőnek ahhoz a részéhez közeledtek, amely a fám szomszédságában terült el. Hamarosan megpillantottam két alakot - egy férfit meg egy nőt -, Zenobiát és az idegent, amint felém tartva, komoly hangon beszélgettek.

Zenobiának ragyogó, de könnyen változó arcszíne volt. Többnyire pírban égett, máskor meg hirtelen elhalványodott. Szeme izzott, fénye olykor úgy villogott felém, a magasba, mint ahogy egy földön heverő fényes tárgy veri vissza a nap sugarait. Mozdulatai könnyedek és különös-képp lenyűgözőek voltak. Egész lényét szenvedélyes hév töltötte el, s most felismertem, hogy szépsége ilyenkor teljeseedik ki. Minden szenvedély illetet volna hozzá, de talán valamennyi közt leginkább a szerelmi szenvedély. Most azonban nem a szerelem, hanem elsősorban megvetéssel vegyes harag fűtötte. És mégis furcsa módon az a gondolat fészkelte be magát az agyamba, hogy kettejük közt valamilyen bizalmas viszony van, amely szükségképpen legalábbis Zenobia részéről - régmúlt napok mély szerelmének a következménye, csak hogy ez a szerelem immár mindörökre ugyanolyan mély gyűlöletté érlelődött. Ahogy elhaladtak a fák között, Zenobia ugyan fesztelenül mozgott, de arra azért nagyon vigyázott, hogy még a ruhája szegélyével se érintse az idegent. Vajon mindig ilyen - szigorúan őrzött - szakadék tátongott kettőjük közt? - tűnődtem.

Ami Westerveltet illeti, Zenobia szenvedélyessége éppoly kevésbé hevítette, mint a szalamandert a tűz, amelyben született. Teljesen szoborszerű lett volna, ha nem bujkál tekintetében némi, erős gúnnyal árnyalt zavarodottság. E válságos pillanatban szellemi képességei nemigen tudták kisegíteni. Nem értette s nem is nagyon akarta megérteni, miért dül-fül ennyire Zenobia; beírta azzal, hogy mindez merő ostobaság, nem egyéb, mint a számlálhatatlan asszonyi szeszélyek egy újabb megnyilvánulása, amit a férfiak sose fognak megérteni. Hány és hány asszonyt vert meg balsorsa ilyen férfival! A természet némelyikünket érzelmek dolgában siralmasan tökéletlenül taszítja ki a világba, alig-alig több érzékenység birtokában, mint amennyi állati lényként a sajátunk. Nem fűtenek szenvedélyek, legfeljebb érzékiek; nem érzünk áhítatos gyengédséget, sem ebből eredő tapintatot. Ezek a férfiak külsőleg voltaképpen nem sokban különböznek a többiektől, s tán minden kellemmel rendelkeznek, kivéve a legnemesebbet; de ha egy nő egy ilyen férfi hálójába kerül, előbb-utóbb ráeszmél, hogy igazi nőiességének a férfiban nincs ellenpárja. Legmélyebbről jövő szavaira nem kap választ, sőt minél mélyebbről jön a kiáltása, annál halálosabb a férfi némasága. Lehet, hogy ez nem is a férfi hibája, hisz nem adhat a nőnek olyasmit, ami sosem élt a lelkében. De az asszony nyomorúsága, a hamis és sekélyes étellel együtt járó erkölcsi romlás, az élet megédesítéséhez szükséges erő hiánya - mindez a legszánalmasabb sorsok közé tartozik, ami halandónak kijuthat.

Ahogy a magasból letekintettem erre a férfira és nőre - akik a szemnek olyan szépek voltak, s akár egy szerelmespár sétálgattak az erdőben -, azt gondoltam, hogy Zenobiát valamikor, ifjabb éveiben tán ez az említett balszerencse érte. És amikor szenvedélyes nőiessége, ahogy ez eleve elkerülhetetlen volt, ráébresztette tévedésére, akkor alakult ki lényében az a különtség és az a dac, amely életének mostani, jobban ismert szakaszát jellemezte.

A dolgok eddigi kedvező alakulásának láttára már-már azt képzeltem, a sors talán be akar avatni Zenobia összes titkába: leülnek majd fám alá, s beszélgetésük minden kíváncsiságomat kielégíti. De a tisztesség kétségkívül még akkor is megkövetelte volna tőlem, hogy jelenlétemre valamiképpen figyelmeztessem őket - egy marék éretlen szőlőt kellett volna ledobnom, vagy pedig olyan túlvilági sóhajt hallatnom rejtekhelyemen, mintha ez a fényő Dante eleven ligetében állna. Csak hogy a való élet sose ölt az ábrándok világának pontosan megfelelő alakot. Először is nem ültek le. Másodszor Zenobia a fa alá érve annyira sietősen és szaggatottan beszélt, Westervelt meg annyira hűvösen és halkan, hogy egyiküktől sem hallottam egyetlenegy érthető mondatot. Amire mégis emlékszem, azt is gyanítom, ezek felett a dolgok felett tűnődve csak a képzeletem rakosgatta utólag össze.

- Miért nem rázza le magáról ezt a lányt - kérdezte Westervelt -, s hagyja, hadd menjen?

- Kezdetől fogva csügg rajtam - válaszolta Zenobia. - Nem tudom és nem is érdekel, mit talál olyan vonzónak bennem. De szeret, és én nem akarok neki csalódást okozni.

- Csak bajt fog magára zúdítani - jegyezte meg a férfi - többféle módon is.

- Ez a szegény gyerek?! - kiáltott fel Zenobia. - Se jót, se rosszat nem tehet nekem. Hogyan is tehetne?

Nem tudom, mit suttogott Westervelt válaszképpen, s Zenobia ezt követő kiáltása sem adott rá magyarázatot. Csak azt láttam, hogy e válasz Zenobiát borzalommal és undorral tölti el.

- Miféle lénnel kötött össze a sors?! - kiáltotta. - Ha a Teremtő csak egy kicsit is törődik a lelkeimmel, szabadítson ki már ebből a nyomorúságos kötelékből!

- Én nem tartom annyira súlyosnak - jegyezte meg a férfi.

- Dehogynem - válaszolta Zenobia -, a végén még megfojt!

És ekkor hallottam, ahogy tehetetlenül felnyög, olyan hangon, amely egy hozzá hasonlóan büszke és erős lény szívéből feltörve, mélyebb hatást tett rám, mintha az erdőt ezer és ezer sikoly és jajkiáltás fájdalmas hangjával verte volna fel.

Ezek után még más rejtelmes szavakat is váltottak, én azonban semmi többet nem értettem belőlük, s még azt is kétlem, hogy valójában ennyit megértettem. Ha hosszasan töprengünk emlékeinken, képzeletbeli anyaggal rokon és attól alig megkülönböztethető anyaggá szőjük át őket. Néhány pillanat múlva Zenobiáék már olyan messze jártak, hogy többé nem hallhattam, mit beszélnek. Nyomukban könnyű szellő kerekedett, a környező fák lombjának nyelve megeredt tőle, úgy fecsegett, mintha Zenobia titkát egyszerre számtalan pletyka kapta volna szárnyra. De amikor a szellő megélénkült, hangja az ágak közt mintha azt mondta volna: csitt! csitt!, s én elhatároztam, hogy senki földi halandónak nem fogom elmondani, amit hallottam. És ez, ámbár így is, úgy is lehet okoskodni, szerintem mégis a legbecsületesebb szabály, amelyhez efféle helyzetekben tarthatjuk magunkat.

XIII. ZENOBIA REGÉJE

A jeles derűvölgyi társaság, noha nagyon komolyan fáradozott az emberiség üdvéért, robotos életének egy-egy délutánját vagy estéjét néha azért szórakozással töltötte. Közkedveltek voltak körünkben az erdei piknikek, a műkedvelő előadások, amelyeknek során rövidebb darabokat, mint például tragédiák és komédiák egy-egy felvonását játszottuk el, a drámai példázatok és a kitalálás társasjátékok. Zenobia nagyon szeretett Shakespeare-ből felolvasni, s előadásából olyan mély tragikus erő vagy olyan bővérű humor áradt, hogy gyakran úgy éreztük, a világot pótolhatatlan veszteség éri, ha tüstént nem lép színpadra. Szórakozásaink közé tartoztak továbbá az élőképek is: ilyenkor a bíborsálak, öreg selyemköpenyek, nyakfodrok, bársonyok, prémek és mindenféle más ócskaságok valamennyiünket egy festői világ polgáraivá avattak. Az előző fejezetben elmondott eseményeket követő estén is ezzel szórakoztunk. Noha már számos nagyszerű művészi alkotást bemutattunk - hol régi mesterek rézkarcai alapján, hol történelmi vagy regénybeli jeleneteket keltve életre -, mégis könyörögve kértük Zenobiát, hogy rendezzen még néhány hasonlót.

Zenobia elgondolkodva állt, egy nagy darab fátolszövetet vagy más lenge anyagot tartott, mintha azt fontolgatná, milyen kép töltsen most ki a keretet; lábánál pedig egy halom tarkabarka öltözék hevert, amelyet élénk fantáziával és varázslatos ügyességével olyan könnyedén tudott hősök és hercegnők pompás redőzetévé átalakítani.

- Unom már ezt - mondta rövid gondolkodás után. - Arckifejezésünk, alakunk és magatartásunk nagyon szembeötlően kibújik a magunkra öltött figurák mögül. Túlon túl ismerjük már egymás igazi lényét, s ezért a képzelet világába nem tudunk tetszésünk szerint átlépni. Ne rendezzünk ma este több élőképet. De mit szólnának ahhoz, ha tőlem telhető szerény kárpótlásként a pillanat hatása alatt kitalálnék valamilyen vad, kísérteties regét?

Zenobiának ugyanis megvolt az az adottsága, hogy csak amúgy kapásból elmondjon valamilyen fantasztikus történetkét, s hozzá általában sokkal hatásosabban, mint ahogy utóbb ugyanazt írásban kidolgozta. Javaslatát tehát örömujjongás fogadta.

- Történetet! - kiáltották az ifjú lányok. - Legyen!

- Ó, igen, meséljen egy történetet, igen, egy bármilyen csodákkal tele, minden szavát elhisszük. És legyen, kérjük szépen, kísértettörténet.

- Nem, nem lesz éppenséggel kísértettörténet - válaszolta Zenobia -, de annyira hasonlítani fog hozzá, hogy nem is igen tudják majd attól megkülönböztetni. Maga, Priscilla, álljon ide elé, hadd lássam, s merítsek ihletet a szeméből. Ma este olyan mély és révedező a szeme.

Nem tudom, történetének itt következő változata mennyire őrizte meg eredeti frissességét, de annyi bizonyos, hogy meghallgatását egészen különleges élménnyé avatta Zenobia szenvedélyes, lendületes előadása, amelynek során semmiféle szertelenségtől nem riadt vissza, s olyan képtelenségekre ragadtatta magát, hogy nem is merem őket elismételni. Utánozhatatlan hangja a legváltozatosabb árnyalatokat öltötte, s élénk arca festői illusztrációul szolgált szavaihoz, mi meg élvezettel ízlelgettük elméjéből kibuggyanó gondolatainak friss zamatát. Annak idején nem is igen tudtam volna megmondani, vajon csak meg akart-e minket nevetetni, vagy komolyabb hatásra törekedett. A történet elejétől végig merő képtelenség volt, ez azonban mit sem vont le érdekességéből.

AZ EZÜSTÖS FÁTYOL

Hallottak, ugye, kedves barátaim, a Fátyolos Hölgyről, aki néhány hónappal ezelőtt hirtelen olyan nagy hírnévre tett szert? S vajon nem gondolkoztak-e el azon, milyen furcsa, hogy ez a csodálatos teremtes - midőn hírneve még növekvőben volt, nem unt rá a közönség, és személyének rejtélye, ahelyett hogy megoldódott volna, minden egyes előadáson tovább fokozódott - egyszerre csak eltűnt? Utoljára, mint tudják, zsúfolt padosorok előtt lépett fel. Másnap este, noha a plakátok minden utcasarkon óriási vörös betűkkel hirdették felléptét, a Fátyolos Hölgyet mintha a föld nyelte volna el! Hallgassák meg egyszerű kis mesémet, s akkor megtudják, milyen fordulatot vett az élete - ha ugyan életnek lehet nevezni, ami csak annyi valóságossággal bír, mint az alkonyaiban egy sötét ablaküveg külső felületéről gyertyafényben ránk kukucskáló képmásunk -, milyen fordulat következett be ennek az árnyékszerű jelenségnek életében.

Az egyik délután egy fiatalemberekből álló társaság pár üveg pezsgő mellett mulatozott - amire fiatalemberek olykor kedvet kapnak -, s közben más, kevésbé rejtélyes hölgyekről folytatott terefere után, érthető módon a Fátyolos Hölgyre terelődött a szó. Mintegy az ital szikrázó gyöngyeiből bukkant fel, s a mámoros szemeknek még a szokásosnál is testetlenebb és fantasztikusabb fényben jelent meg. A fiatalemberek hol tréfálkozva, hol komolyan mesélték egymásnak a szájról szájra járó különös történeteket, s nagyobb hatás kedvéért bizonyára minden tévovázás nélkül hozzájuk fűztek egy s más apró körülményt, amit pillanatnyi találékony szeszélyük sugalmazott.

- De miféle arcátlan mendemonda volt az - kérdezte az egyik fiatalember -, amely szerint ez a különös teremtes egy fiatal hölggyel - s itt egy nevet említett -, az egyik legelőkelőbb itteni család sarjával volna azonos?!

- Ó, sok minden rejtélyes van ebben a dologban - szólt egy másik fiatalember. - Megbízható forrásból tudom, hogy a szóban forgó ifjú hölgyet abban az időpontban, amikor a Fátyolos Hölgy megjelenik a nyilvánosság előtt, sose lehet látni; ilyenkor még a családja sem tud nyomára bukkanni. Eltűnésére semmiféle kielégítő magyarázatot nem lehet adni. Amellett arról se feledkezzünk meg, hogy az öccse nem olyan legény, aki a saját árnyékától megijedne. Lehetetlenség, hogy a nővéréről szállongó mendemondák ne jutottak volna a fülébe. Hát miért nem áll ki nővére jó hírének védelmében, ha nem azért, mert attól tart, hogy egy esetleges vizsgálat csak rontana a dolgon?

Regém feltétlenül megköveteli, hogy az egyik fiatalembert megkülönböztessem a társaitól, ezért, hogy valamilyen finom és jó hangzású nevet adjak neki (amilyet mi, irodalmár hölgyek a hőseinknek általában adományozni szoktunk), úgy gondoltam, Theodore-nak fogom hívni.

- Ugyan! - kiáltott fel Theodore. - Az öccse nem esett a feje lágyára. Senki, ha csak nincs az agya éppúgy tele buborékokkal, mint ez az ital, senki az égvilágon nem ad hitelt az efféle nevetséges híresztelésnek. Én például merem állítani, hogy tegnap este, ha csak az érzékszerveim nem csaptak be (amit eddig még sose tapasztaltam), tulajdon szememmel láttam az előadáson ezt a hölgyet miközben a fátyolos fenomén a maga szemfényvesztő mutatványait végezte. Ehhez mit szóltok?

- No akkor valamilyen fantomot láttál - válaszolták a barátai általános nevetés közepette. - A Fátyolos Hölgytől ilyesmi könnyen kitelik.

De ezt a mesészerű magyarázatot Theodore határozottan elutasította. Így aztán más, város-szerke keringő pletykára tértek át. Egyesek szerint a fátyol a leggyönyörűbb arcot takarja, ami csak létezik a világon, mások meg azt a - Fátyolos Hölgy nemére való tekintettel kétségtelenül

hihetőbb - hírt terjesztették, hogy a legcsúnyább, legborzalmasabb arca van, s ez az egyetlen oka, amiért elrejt. Halálfej; csontvázkoponya; szörnyűséges ábrázat, Medúzáéhoz hasonló kígyófürtökkel, s homloka közepén nagy, vörös szemmel. Megint mások azt állították, hogy a fátyol alatt nem egyetlen, változhatatlan arc rejtőzik, hanem hogy ha a fátyolt bárki föl meri emelni, minden élőlény közül annak az arcát fogja megpillantani, aki jó- vagy balsorsa lesz; talán szerelmének gyengéd mosolya fogja köszönteni, vagy ugyanilyen valószínűséggel legelkeseredettebb ellenségének halálos pillantása rontja majd meg örökre életét. És e szóbeszéd meghökkentő magyarázataként azt is mondogatták, hogy az a varázsló, aki a Fátyolos Hölgyet a közönségnek bemutatja - és aki mellesleg szólva a leggyönyörűbb férfi a világon -, eladta lelkét egy démon hétévi birtoklásáért, s hogy a szerződés utolsó esztendeje immár a vége felé közeledik.

Ha érdemes volna, akár éjjel után egy óráig is sorolhatnám mindezeket a képtelenségeket. De a végén a mi Theodore barátunk, aki felettébb büszke volt józan eszére, kijött a békétűrésből.

- Bármilyen összegbe fogadok - kiáltotta, s akkora erővel csapta le poharát, hogy a talpa menten letörött -, hogy még az éjjel megoldom a Fátyolos Hölgy rejtélyét!

Fiatalemberek, úgy mondják, borközi állapotban nem sokat teketóriáznak, ezért aztán rövid vita után meglehetősen tetemes összegű fogadást kötöttek, leszámolták a tétet, s Theodore elindult, hogy a maga módján eldöntse a vitát.

Hogy miképpen sikerült bejutnia a házba, nem tudom, de igaz történetem szempontjából nincs is nagy jelentősége. A legkézenfekvőbb mód persze az volt, hogy megvesztegeti a portást, de lehet, hogy ehelyett inkább az ablakon mászott be. Elég az hozzá, hogy még aznap este, mialatt a teremben folyt az előadás, Theodore-nak sikerült belopakodnia abba a magán fogadószobába, ahová a Fátyolos Hölgy mutatóványainak végén vissza szokott vonulni. Itt várakozott, s figyelte, gondolom, a nagyszámú hallgatóság fojtott mormolását, s bizonyára hallotta a varázsló mély hangját, ahogy misztikus magyarázataival a csodatételeket még homályosabbá és bonyolultabbá tette. És talán az előadást kísérő vad, élénk zene szüneteiben ideszűrődtek a Fátyolos Hölgy halk szibillai válaszlai is. Bármilyen jó idegei voltak Theodore-nak, s bármennyire büszkélkedett rendíthetetlen valóságérzetével, mégsem volnék meglepve, ha kiderülne, hogy a szíve a szokottnál kissé szaporábban vert.

Theodore egy függöny mögé bújt. Az előadás annak rendje-módja szerint véget ért, s bár azt nem tudom, hogy ekkor halkan nyílt-e az ajtó vagy a hölgy szellemalakja a falon át jött-e be, de annyi bizonyos, hogy egyszerre - a fiatalember nem is tudta, miképpen történt - egy fátyolos alak állt a szoba közepén. Más dolog volt ezzel a rejtelmes lényel az előadóteremben szembekerülni, ahol a többi, száz és száz halandó életteli, sűrű tömege bátorságot önt a nézőbe, s ahol a Hölgy hatása sokak között oszlik meg, s megint más egyedül lenni vele, s hozzá ellenséges vagy legalábbis jogosulatlan és igazolhatatlan szándéktól vezettetve. Theodore, gondolom, most eszmélt rá, hogy e kaland komolyabb, mint amilyennek a cimboráival pezsgő mellett üldögélve képzelte.

Mi tagadás, a tetőtől talpig ezüstös fátyolba burkolózott alak igen különös módon lebegett ide-oda a szőnyeg felett; s a fátyol, bármilyen kitapinthatatlannak, éterinek, és anyagtalannak látszott is a szövedéke, éppoly áthatolhatatlanul elrejtette a Hölgy alakját, mint a legsötétebb éjszaka. S a Hölgy nem lépkedett, nem! Lebegett, ide-oda surrant, erre-arra szálldogált a szobában - egyetlen lépését sem lehetett hallani, egyetlen tagja sem moccant -, mintha kóbor szellő sodorta volna szilajul és gyengéden maga előtt, saját gyönyörűségére. De aztán egy idő múlva ebben a látszólag céltalan repkedésben mégis valami szándékot lehetett felfedezni. A Hölgy keresett valamit. Tán finom sejtelve megsúgta neki, hogy a fiatalember ott van a

szobában? És ha igen, vajon a Fátyolos Hölgy kereste-e őt vagy ellenkezőleg: kerülni akarta? Ám Theodore kételyei egykettőre eloszlottak, mert a Hölgy egy-két percnyi céltalannak látszó röpködés után határozottan feléje suhant, majd mozdulatlanul megállt a függöny előtt.

- Itt vagy! - mondta egy lágy, halk hang. - Gyere elő, Theodore!

Neve hallatán Theodore-nak, e bátor ifjúnak nem maradt választása. Előbújt rejtékhelyéről, megállt a Fátyolos Hölgy előtt, s arcából valószínűleg kifutott az ital okozta pír.

- Mi dolgod velem? - kérdezte a Hölgy változatlanul nyugodt, szelíd hangon.

- Rejtelmes teremtés - válaszolta Theodore -, azt szeretném tudni, ki vagy, mi vagy!

- Ajkaim nem árulhatják el a titkot - felelte a Fátyolos Hölgy.

- De nekem fel kell fednem - jelentette ki Theodore -, bármilyen kockázat árán.

- Akkor - mondotta a rejtelmes lény - nincs más mód, mint hogy felemeld a fátylamat.

Mire Theodore, aki addigra többé-kevésbé visszanyerte bátorságát, azonnal előrelépett, készen rá, hogy megfogadja a Fátyolos Hölgy tanácsát. Csakhogy az a szoba túlsó oldalára lebbent, mintha a fiatalember pusztá lélegzetével odábbfújta volna.

- Várj egy pillanatig - mondta a lágy, halk hang -, s tudd meg, merész szándékom milyen feltételekhez van kötve! Vagy elmegy innét, s többé nem is gondolsz rám, vagy pedig, ha akarod, felemelheted ezt a rejtélyes fátyolt, amely mögött halálnál is rosszabb, szomorú, magányos fogságban élek. Mielőtt azonban felemeled, szűzies szeméremmel kérlek, hajolj előre, és illesd csókkal a fátyolt, ahol leheletem lebegtettem. Szűz ajkammal megérintem majd az ajkadat, s attól a pillanattól kezdve, Theodore, te az enyém leszel és én a tied... nem lesz többé fátyol köztünk. S minden földi és túlvilági boldogság kettőnké lesz. Ennyit mondhatok én, a lány a fátyol mögül. De ha ettől visszarettenesz, van még egy másik mód is.

- Mi az a másik mód? - tudakolta Theodore.

- Hát habozol - kérdezte a Fátyolos Hölgy -, hogy ajkam érintésével elígérkezz nekem, amíg arcomat e fátyol borítja? Nem súgja meg a szíved, ki vagyok? Nem áhítatos hittel, tiszta, nemes szándékkal jöttél ide, hanem gúnyos szkepticizmustól és hívságos kíváncsiságtól hajtva? De még így is felemelheted a fátyolt. Csakhogy attól a pillanattól kezdve arra leszek kárhoztatva, hogy a végzeted legyek, s neked se lesz soha többé egyetlen boldog perced!

E szavaknál kimondhatatlan szomorúság bujkált a hangjában. De Theodore, aki természettől fogva hajlott a szkepticizmusra, a Fátyolos Hölgy javaslatát szinte sérelmesnek, sértőnek találta. Hogy egy ilyen kétes személynek egész életére, az örökkévalóságig elkötelezze magát? Még egy következmények nélküli csóktól is viszolygott volna, hisz megeshet, hogy a Hölgy arca nem épp elbűvölő. Valóban pompás ötlet, hogy egy halott lány ajkát vagy egy csontváz állkapcsát, vagy egy szörnyeteg szájának vigyorgó üregét megérintse! S még ha kiderülne, hogy egyébként elég csinos lány, akkor is tíz az egyhez annak az esélye, hogy csúnyák a fogai, ami pedig, ha a csók gyönyöreiről van szó, rettenetes hátrány.

- Bocsáss meg, szép hölgy - jegyezte meg hát Theodore, s azt hiszem, alig bírta elfojtani nevetetnékjét -, de előbb inkább felemelném a fátyladat, ami pedig a csókot illeti, arról majd aztán döntünk.

- Választottál - mondta az édes, szomorú hang a fátyol mögül, s úgy tetszett, valami gyengéd, de korántsem neheztelő érzelmek csendül ki belőle, mintha ajánlatának megvető értelmezésével a fiatalember az egész női nemet bántotta volna meg. - Tilos azt mondanom neked, gondold meg jól, bár a sorsodat még a kezvedben tartod!

Theodore megfogta a fátylat, fellebbentette, s mögötte meglátott, de csak egyetlen pillanatra egy gyönyörű, halvány arcot. Aztán a látomás eltűnt, az ezüstös fátyol lassan lelibegett a földre, és szétterült a padlón. Theodore egyedül maradt. S regénk is búcsút vesz tőle. Büntetése az lett, hogy örökre, mindörökre sóvárogjon e sápadt, szomorú arc után - amely egy életen át otthonának öröme-boldogsága lehetett volna -, egyre csak vágyakozzon utána, lázas keresésben tékozolja el életét, ám a lányt ne lássa meg soha többé.

De hát mi történt valójában a Fátyolos Hölggyel? Tán egész lénye ebben a rejtelmes fátyolban rejtőzött, s most megsemmisült? Vagy talán égi malaszttal teljes szellem volt, amelyet emberi boldogságra lehetett volna ébreszteni, ha Theodore elég bátor és állhatatos, hogy magához ölelje? Figyeljete, kedves barátaim, figyeljen, kedves Priscilla, s még hallanak egyet s mást Zenobiától.

Pontosan abban a pillanatban - már amennyire ezt meg lehet állapítani -, amikor a Fátyolos Hölggy eltűnt, rajongó, jobb élet után sóvárgó emberek kis körében egy sápadt, árnyszerű leányzó bukkant fel. Olyan szelíden, szomorúan toppant be közéjük - valamilyen megnevezhetetlen melankólia olyannyira kiváltotta együttérzésüket -, hogy eszükbe se jutott megtudakolni, honnan jött. Talán már addig is létezett, de az is lehet, hogy áttetsző lénye épp csak abban a pillanatban, midőn meglátták, formálódott ki a légből. De ők ezzel mit sem törődtek, a leányzót szívükbe fogadták. Volt köztük egy hölggy, akihez ez a sápadt, rejtelmes lány különösképpen vonzódott.

Történt egyszer, hogy amikor ez a hölggy egy délelőtt az erdőben sétált, egy napkeleti öltözékű, fekete szakállas férfival találkozott. Ezüstös fátyolt tartott a kezében, s intett a hölggynek, hogy álljon meg. A hölggy, aki bátor nő volt, nem kezdett sikoltozni, nem futott el, s nem is ájult el, ahogy helyében a legtöbb nő tette volna, hanem nyugodtan megállt, és megkérdezte a férfitől, mit óhajt. Az igazság az, hogy már korábban is látta e férfi arcát, s nem ijedt meg tőle, pedig tudta, hogy ez az ember félelmetes varázsló.

- Hölggy - mondta a varázsló és figyelmeztetőn intett -, ön veszélyben forog!

- Veszélyben?! - kiáltott fel a hölggy. - Miféle veszélyben?

- Egy bizonyos leányzó - válaszolta a varázsló -, aki a rejtelmek birodalmából jött, az ön legbensőbb barátnője lett. Mármint a végzet úgy rendelte, hogy ez az idegen, akár saját akaratából, akár nem, az ön leghalálosabb ellensége legyen. Arra van kárhoztatva, hogy az ön reményeit a szerelemben, a földi szerencsében, a boldogság keresésében megrontsa. Végzetes hatását csak egyetlenegy módon lehet megghiúsítani.

- S mi ez a mód?

- Fogja ezt a fátyolt - válaszolta a varázsló, s feléje nyújtotta az ezüstös anyagot. - Ez varázseszköz, hatalmas bűvereje van. A lány számára készítettem, ez alatt tartottam valaha fogságban. Dobja ezt a fátyolt észrevétlenül e titkos ellensége fejére, dobbantson egyet, s kiáltsa el magát: „Jer, varázsló, itt a Fátyolos Hölggy!” S akkor én tüstént előbukkanok a föld alól, megragadom a lányt, s attól a pillanattól fogva ön biztonságban van!

A hölggy átvette az ezüstös fátylat. Olyan könnyű volt, mintha levegőből vagy valamilyen éteri anyagból szótték volna, s ha elengedi, tán fel is lebben és eltűnik a felhők közt. Hazatérve az árnyszerű lányt azoknak az álmodozó transzcendentalistáknak körében találta, akik még egyre a jobb életet keresték. A lány most már jókedvű volt, arca virult, mint a rózsza, s a kerek földön nemigen lehetett volna nála szebb és boldogabb lényt találni. A hölggy azonban nesztelen mögé surrant, s a fejére dobta a fátyolt. A könnyű, éteri anyag végigomlott rajta, a szegény lány

megpróbálta felemelni, s eközben halálos félelmében mélységesen szemrehányó pillantást vetett kedves barátnőjére. Ez azonban a hölgy szándékán mit sem változtatott.

- Jer, varázsló! - kiáltotta a hölgy, s egyet dobantott. - Itt a Fátyolos Hölgy!

E szavakra felbukkant a napkeleti ruhába öltözött, szakállas férfi, a gyönyörű, fekete varázsló, aki eladta lelkét! Átölelte a Fátyolos Hölgyet, s mindörökre a rabjává tette!

Zenobia egész idő alatt kezében tartotta a lenge anyagot, s valahányszor a bűvös fátyolról volt szó, meglebbentette, hogy ezzel is fokozza a történet drámai hatását. Amikor a válságos fordulathoz ért, s elkiáltotta a végzetes szavakat, a lenge anyagot Priscilla fejére dobta; mire hallgatói - mi tagadás! - egy pillanatra visszafojtották lélegzetüket, s már-már azt képzelték, a varázsló menten felbukkan a padló alól, és szemük láttára magával ragadja szegény kis Priscillánkat.

Priscilla magába roskadva állt köztünk, s meg sem kísérelte, hogy levegye a fátyolt.

- Hogy érzi magát, kedvesem? - kérdezte Zenobia. Felemelte a fátyol egyik csücskét, s pajkos mosollyal mögé kukkantott. - Ó, ez a szegény kis teremtés! Nézzék csak, mindjárt elájul! Mr. Coverdale, Mr. Coverdale, hozzon, kérem, egy pohár vizet!

Priscillának nem voltak éppenséggel kötélből az idegei, s így az este folyamán nem is igen nyerte vissza lelki egyensúlyát. Nagyon sajnáltuk, de azért úgy gondoltuk, Zenobiától nagyszerű ötlet volt, hogy ilyen hatásosan fejezte be történetét.

XIV. ELIOT SZÓSZÉKE

Derűvölgyben nem tartottuk meg annyira szigorúan a vasárnapot, mint ahogy az a Zarándok Atyák leszármazottaihoz illett volna, holott néha azzal kérkedtünk, hogy épp az ő magasztos vállalkozásukat tesszük magunkévá, folytatjuk és emeljük olyan csúcsokra, amelyeknek eléréséről ők nem is álmodtak.

Igaz, ezen a megszentelt napon mi is megpihentünk. Ökreinket kioldottuk hétköznapi jármukból, s így szabadon kóborolhattak a legelőn. De az igaspárok még itt is egymás közelében maradtak, a szokás hatalmából és tunya rokonszenvből továbbra is fenntartották azt az egységet, amelyet gazdájuk nehéz feladatának elvégzése végett köztük megteremtett. Ami pedig minket, az emberi igaspárokat, a robotos társakat illeti, akik a hét folyamán együtt pendítették kapájukat, ki erre, ki arra kóborolt el, hogy élvezze a pihenés idejét. Némelyek, gondolom, jámbor szívvel a falusi templomba tértek be. Mások tán egy városi vagy vidéki szószékre léptek fel, s olyan méltósággal viselték ott papi talárjukat, hogy aligha gyaníthatta volna bárki is, hogy paraszti gúnyájukat csak a fejés befejeztével dobták le magukról. Megint mások hosszú órákon át a környékbeli dűlőutakat és ösvényeket járták, meg-megállva visszanéztek a rézsútos tetejű, fekete, öreg tanyaházakra; a modern nyaralókra, e játékházacskákhoz olyannyira hasonlatos épületekre, hogy úgy tetszett, igazi öröm vagy bánat nem is lakozhat bennük; az igényesebb villákra, amelyeknek fa oszlopsorai felesleges és pökhendi előcsarnokok támasztékaul szolgáltak. Egyesek közülünk a tágas, homályos pajtákba húzódtak be, s ott órákon át heverték az illatos szénán, miközben a napsugarak és árnyékok együtt szorgoskodtak - az előbbieket, hogy vidámmá, az utóbbiak pedig, hogy ünnepélyessé tegyék a pajtát -, s ezek is, azok is győzedelmeskedtek. Fecskék csicseregtek víg himnuszukat, hol felbukkantak, hol eltűntek, ahogy ide-oda röpködtek az aranyos fénynyalábok közt. Mások néhány lépésnyire besétáltak az erdőbe, levetették magukat az anyaföldre, fejüket egy mohakupacra, egy öreg, megzöldült, korhadt farönkre hajtották; s míg bóbiskoltak, poszméhek és szünnyogok zöngtek, zöngicséltek a fülük mellett, úgyhogy szunyókálás közben állandóan forgolódtak, meg-megrázkódtak, de anélkül hogy felébredtek volna.

Hollingsworth, Zenobia, Priscilla és jómagam a vasárnap délutánt mindig egy bizonyos sziklánál töltöttük. Ezt a sziklát Eliot szószéke néven ismertük, mert a hagyomány szerint a nagytiszteletű Eliot apostol két évszázaddal ezelőtt itt prédikált indián hallgatóságának. Az öreg fenyőerdő, amely valaha az apostol szavaitól visszhangzott, már réges-rég kipusztult. De ezt a felettébb durva és hepehupás földet szemmel láthatóan sohasem művelték meg; az egykori fák helyén most más növényzet, juhar-, bükk- és nyírfaerdő terült el, úgyhogy a tájék most is olyan vadon volt, amelyet Eliot indiánjainak ük-ükunokái (ha még élnének) wigwamjaik helyéül és rejtekéül kívánnának. Ez a mostani növényzet azonban már elvesztette az őserdő komoly ünnepélyességét. Ám teljes elhanyagoltságában szelídebb vadon kusza ábrázatát öltötte magára, a susogó levelek közt vidáman szikrázott a napfény; a sötét törzsű fenyők közt így sose szikrázhatott volna.

Maga a szikla mintegy húsz-harminc láb magasra emelkedett - széttöredezett gránitkövekből rakódott össze, s e szabálytalan körvonalú, itt is, ott is megrepedezett gránittömbből cserjék, bokrok, sőt fák sarjadtak, mintha gyökereiket a hasadékok szegényes talaja bőkezűbben táplálta volna, mint bármilyen más termőföld. A szószék lábánál a széthasadt kőszálak egymás felé hajoltak, úgyhogy alacsony barlangot alkottak, ahol kis társaságunk olykor egy-egy nyári zápor idején menedéket talált. Küszöbén vagy kissé beljebb a megfelelő évszakban néhány szál

halvány harangláb meg ibolya nőtt, olyan sápadt, árnyszerű, magányos teremtmények, mint amilyen Priscilla volt, amikor megismertük; a nap gyermekei, akik azonban sose látták apjukat, nedves moha közt éltek, holott semmiféle rokon szál nem fűzte őket hozzájuk. A szikla csúcsára egy nyírfák lombkoronája terített árnyékot, s e lombkorona szolgált a szószerék hangterelő mennyezetéül. Árnyékában (ha félig becsuktam szememet, és szabadjára eresztettem képzeletemet) magam előtt láttam az indiánok szent apostolát, amint a leveleken átszűrődő napfény beragyogja, s mintegy a színeváltozás alig-alig érzékelhető izzásával megdicsőíti alakját.

Azért írtam le ilyen részletesen ezt a sziklát meg ezt a kis vasárnapi menedékhelyünket, mert Hollingsworth kérésünkre nemegyszer felkapaszkodott Eliot szószerékére, s ha nem is épp prédikált, de beszédet intézett hozzánk, tanítványainak kis csoportjához, s hangja úgy szárnyalt, mint a szél lehelete a nyírfák levelei közt. Soha emberi beszédet nem hallgattam olyan áhítattal, mint ezeket a szónoklatokat. Úgy éreztem, nagy veszteség - sőt, egyenesen szerencsétlenség a világ számára -, hogy aranyló gondolatainak kincsét ilyen tékozlón hármunk közt szórja szét, holott ezerfőnyi hallgatóságot gazdagíthatna velük, s amellet a sokaság rokonszenve Hollingswortht is gazdagabbá tenné. Hosszabb vagy rövidebb szónoklat után, már ahogy épp adódott, Hollingsworth lejött a szószerékről, s többnyire végigvetette magát a földön, arccal előreborulva. Mi pedig körülötte ülve elbeszélgettünk azokról az eszmékről, amelyeket szónoklata sugalmazott.

Westervelttel való találkozása után Zenobia szeszélyes hangulatváltozások rabja lett, s ezt barátai nehezen bírták elviselni. Midőn Hollingsworth e találkozást követő első vasárnap leereszkedett Eliot szószerékéről, Zenobia komoly, szenvedélyes, sőt haragos hangon vádat emelt a világ ellen a nők és önmaga iránti igazságtalanságért, amely nem tűri, hogy a nők szabadon, megbecsüléstől és a legteljesebb jóindulattól övezve nyilvánosan szónokolhassanak.

- Ez nem maradhat így örökre! - kiáltotta. - Ha megélem a jövő évet, majd én szót emelek a nők nagyobb szabadságáért!

Tán észrevette, hogy elmosolyodom.

- Mit talál ezen olyan nevetségesnek, Miles Coverdale? - tört ki haragtól szikrázó szemmel. - Ez a mosoly, megmondom nyíltan, alacsonyrendű érzelmekről és sekélyes gondolatokról tanúskodik. Az a meggyőződésem, igen, s ha előbb halnék meg, a jóslatom, hogy ha a női nem kivívja végre jogait, minden egyes ékesszóló férfira tíz ékesszóló nő fog jutni. Ez ideig a világon egyetlenegy asszony sem öntötte ki egész szívét, összes gondolatait. A társadalom óriási többségének bizalmatlansága és rosszallása, mint torkunkat szorongató két hatalmas marok fojtja belénk a szót! Néhány erőtlen mondatot talán elmotyogunk, de ezer értékesebbet elhallgatunk. Igaz, azt megengedik nekünk, hogy egy s másról írogassunk, csak hogy a toll nem a nő igazi fegyvere. Mert a nő ereje a természetességben és közvetlenségben rejlik. Csupán élőszóval kényszerítheti rá a világot, hogy elismerje értelme fényét és szíve mélységét!

Mármost - noha ezt nem árulhattam el Zenobiának -, én nem azért mosolyogtam, mert lebecsülöm a nőket, vagy elvitatom tőlük azokat a jogokat, amelyeket mostanában egyre hevesebben követelnek. Azon szórakoztam és töprengtem, hogy egy nő, szellemileg bármily magasrendű, többnyire csak akkor törődik nemének jogaival, hátrányos helyzetével, ha egyéni vonzalmi paragon hevernek, vagy nem találhatnak viszonzásra. A nők nem születtek reformernek, csak valamilyen különleges balszerencse hatására válnak a haladás bajnokaivá. Zenobia lelki problémáit híven tükrözte, mennyire gyűlölködve vetette bele magát a nőknek a férfiakkal folytatott örökös viszályába.

- Vessen csak meg tetszése szerint, Zenobia - válaszoltam -, ha bármikor rajtakap, hogy akár a legszelebb körű szabadság ellen, amiről nő valaha álmodott, kedvezőtlen nézeteket hangoztatok. Teljesíteném minden követelésüket, sőt sokkal többet, azt is, amit talán nem kívánnak, de amit a férfiak, ha nagylelkűek és bölcssek volnának, a maguk jószántából megadnának nekik. Így például nagyon szeretném, ha legalább az elkövetkező ezer évre a kormányrúd mindenben a nők kezébe kerülne. Nem bírom elviselni tulajdon nemem uralmát; felkelti féltékenységet, sérti önérzetemet. A testi erőszak vastörvénye: a kikényszerített engedelmség lealacsonyít minket. De milyen boldogan, milyen szívből jövő hódolattal térdelnék egy uralkodónő elé!

- Igen, ha fiatal és szép - mondta Zenobia nevetve. - De mi történne, ha hatvanéves és madárijesztő volna?

- Ó, látja, maga becsüli le a női nemet - mondtam. - De hadd folytassam. Sose bírtam egy szakállas papot üdvösségem végett eléggé közel engedni szívemhez és lelkiismeretemhez. Még a pusztá gondolatára is pirulok! Bárcsak az Ég egy jobban rendezett világban megadná nekünk, hogy a lelkek gondozását a nőkre bízhatnánk! Ha ennek egyszer eljönne a napja, a Mennyei Országának kapuinál csak úgy tolongának a bebocsáttatásra várók! Ez a feladat a nőket illeti meg. Isten is nekik szánta. Őket ruházta fel a legmélyebb és legtisztább vallásos érzéssel, megtisztítva azoktól a durva, intellektuális elemektől, amelyeket valamennyi férfi teológus hozzávegyít, kivéve Egyet, aki bár halandó férfi alakjában jött közénk, valójában isteni volt. Mindig irigyeltem a katolikusokat, mert hisznek abban az édes, szent Szűzanyában, aki köztük és az istenség közt állva felfog valamit félelmetes fényességéből, ám ugyanakkor megengedi, hogy az isteni szeretet a női gyengédség közvetítésével az emberi értelem számára érzékelhetőbben ragyogja be a hívő lelkeket. Ezzel eleget mondtam, ugye, Zenobia?

- Nem hiszem, hogy ez igaz volna - jegyezte meg Priscilla, aki eszmefuttatásom közben tágra nyílt szemmel, rosszallóan nézett rám. - És az biztos, hogy egyáltalán nem szeretném, ha igaz volna!

- Szegény gyermek! - kiáltott fel megvetően Zenobia. - Lám, ez az a nőtípus, amelyet a férfiaknak évszázados munkával sikerült kialakítaniuk. A férfi csak akkor elégedett, ha lealacsonyíthatja magát azáltal, hogy leereszkedik ahhoz, akit szeret. Jogainkat megtagadva, tulajdonképpen sokkal nagyobb vakságot tanúsít a saját, mint a mi érdekeink iránt!

- Igaz ez? - kérdezte Priscilla gyermeki bizalommal Hollingsworth felé fordulva. - Igaz volna mindaz, amit Mr. Coverdale és Zenobia mond?

- Nem, Priscilla - válaszolta Hollingsworth a tőle megszokott nyersséggel. - Egy szó sem igaz abból, amit mondtak.

- Maga lenézi a nőket? - kérdezte Zenobia. - Ó, Hollingsworth, ez nagyon nagy hálátlanság volna a maga részéről!

- Dehogyan nézem le őket! - kiáltotta Hollingsworth, s felemelte és rosszallóan rázta nagy, bozontos fejét, szeme pedig már-már vad fényben izzott. - A nő a maga helyén és szerepében Isten legcsodálatosabb alkotása. Helye a férfi oldalán van. Hivatása az együttérzés; a fenntartás és kétely nélküli bizalom, a minden más formában megtagadott, de könyörületből a női szív útján adományozott elismerés, amely nélkül a férfi elveszítené önmagába vetett hitét: visszhangja Isten e szavainak: „Jól vagyok”. Az asszonynak minden, ezzel ellentétes cselekedete hamis, ostoba és hiú volt, és mindig az is lesz, megrontja a legjobb, legszentebb tulajdonságait, minden üdvös hatást nélkülöz, és csakis elviselhetetlen bajt okoz! A férfi nő nélkül bitang ember; de a nő a férfi és elismert vezető nélkül szörnyeteg, hál' istennek, szinte felfoghatatlan és ez idáig csupán képzeletbeli szörnyeteg! Esküszöm halott anyám drága emlékére, ha a legcsekélyebb kilátás volna rá, hogy a nők olyan társadalmi helyet foglaljanak el, amilyenről

egyese: szegény, szájalomra méltó, torzszülött teremtések csak azért álmodoznak, mert asszonyi boldogságban nem részesültek, vagy mert a természet se férfivá, se nővé nem tette őket, ha a legcsekélyebb esély volna rá, hogy e szoknyás szörnyetegek valaha elérik ezt a maguk elé tűzött célt, felszólítanám a férfiakat, hogy fizikai erővel, a szuverenitás e félreérthetetlen bizonyítékával űzték vissza őket a helyükre! De erre nem lesz szükség. Az igazi női szív tudja, hol a tevékenységi köre, s nem kíván annak határain túl tévelyegni!

Soha halandót nem áldottak meg - ha ez áldás volt - olyan tökéletes alázatot, olyan kétely nélküli, boldogságtól teljes hitet sugárzó pillantással, mint amilyet a mi kis Priscillánk ösztönösen Hollingsworthre vetett. Úgy tetszett, mintha egyenest a szívébe zárta volna a férfi nézeteit, hogy ott aztán tökéletes elégedettségben eltűnődjön felettük. A Hollingsworth által lefestett nőnek hű mása - a szelíd élősd, egy nála hatalmasabb lény gyengéd tükörképe -, íme, ott ült a férfi lábánál.

Zenobiára néztem, s azt vártam, rossz néven veszi - mert méltatlankodástól felforrósodott vérem tanúsága szerint úgy éreztem, nagyon is rossz néven kellene vennie - a férfiúi önzésnek ezt a heves és felháborító megnyilvánulását. Hollingsworth a mindenség középpontjának önmagát tekintette, a nőt még a lelküktől, kifejezhetetlen és felmérhetetlen valójuktól is megfosztotta, hogy a férfiúi teljesség pusztá függvényévé tegye. Kertelés nélkül kimondta, amit ő és a hozzá hasonló zsarnokok milliói gondolnak. Akaratlanul is felfedte előttünk ezeknek a zavaros vizeknek forrását. Ha máskor nem, most mindenképpen illetett volna, hogy Zenobia a női nem védelmezőjeként lépjen fel.

Zenobia azonban legnagyobb meglepetésemre és felháborodásomra csak megalázottnak látszott. Szemében néhány könnycsepp csillogott, de a bánat és nem a harag könnyei.

- Lehet, hogy így van - mondta. - Nekem legalábbis jó okom van rá, hogy azt higgyem, magának van igaza. Legyen a férfi férfias és istenhez hasonló, akkor a nő szívesen vállalja mellette mindazt a feladatot, amiről maga beszélt.

Elmosolyodtam - igaz, kissé keserűen -, a magam balszerencséjén tűnődve. Milyen csekély vonzalmat érez ez a két nő irántam, pedig én egész szívemmel és minden fenntartás nélkül elismertem összes igényüket, sőt még annál is többet. És mégis Hollingsworth volt az, aki rettenetes igazságtalanságának valamiféle varázslatával mindkettőjüket térdre kényszerítette.

A nők többnyire így viselkednek, gondoltam magamban. Mi ennek az oka? Ez volna a természetük? Vagy ez csupán évszázados, kényszerű megalázottságuk következménye? De akár így van, akár úgy, lehetséges lesz-e valaha is felszabadítani őket?

Most azonban valamilyen ösztön mindannyiunknak azt sugallta, hogy legalábbis egyelőre zárjuk le ezt a beszélgetést. Egy emberként felálltunk, s a kusza aljnövényzeten átvágva elindultunk egy hívogató erdei ösvény felé, amely az összeboruló fák közt kanyargott. Egyik-másik ág olyan alacsonyan csüggött, hogy az elől haladókat a mögöttük lépkedők úgyszólván nem is láthatták. Priscilla valamennyiünkönél könnyedebben ugrott fel helyéről, s előrefutott - jól láthattuk, milyen széleseben szárnyal, mert egy madár történetesen épp vele egy irányban repkedett fáról fára. Talán sosem volt még olyan boldog, mint aznap délután. Szökdécselt - mi mást tehetett volna? -, hisz csak úgy repesett a szíve az örömtől.

Zenobia és Hollingsworth követte. Szorosan egymás mellett lépkedtek, de nem kart karba öltve. Amikor elhaladtunk egy nyárfa lecsüggő ága alatt, tisztán láttam, hogy Zenobia két kezébe fogja Hollingsworth kezét, kebléhez szorítja, majd elengedi!

Hirtelen mozdulata csupa szenvedély volt; a vágy szemmel láthatóan váratlanul csapott le rá, s mindent elárult! Ha letérdelt volna Hollingsworth előtt, vagy ha a mellére borulva azt lihegi: „Szeretlek!” - e jelenet akkor sem lehetett volna félreérthetlenebb. Aztán tovább sétáltak, úgy, mint eddig. De amikor a hanyatló nap Zenobia felnagyított árnyékát az ösvényre terítette, láttam, egész testében remeg, s a hajába tűzött gyönyörű virág, mintegy összhangban érzelmeivel, erre-arra hajladozik.

Priscilla az iménti jelenetről - legalábbis a szemével - semmiképp sem szerezhetett tudomást. És mégis láttam, hogy abban a pillanatban magába roskad. Elevensége - madáréhoz hasonlatos elevensége - most egyszeriben cserbenhagyta; mintha elszállt volna belőle az élet, még a teste is áttetsző, szürke lett. Akár egy árny, amely fokozatosan beleolvad az erdő homályába. Léptei annyira lelassultak, hogy Hollingsworth és Zenobia elhaladt mellette, én pedig, anélkül hogy gyorsabb ütemre váltottam volna, utolértem.

- Jöjjön, Priscilla - mondtam s fürkésző pillantást vettem sápadt, szomorú arcára -, siessünk barátaink után. Talán rosszul érzi magát? Az imént még olyan fürgén szökdécselt, hogy gondolatban madárhoz hasonlítottam magát. Most pedig éppen ellenkezőleg. Mintha nehéz volna a szíve, s alig volna ereje hordani. Karoljon belém, kérem!

- Nem - válaszolta Priscilla. - Nem hinném, hogy ez segítene rajtam. Mert jól mondja, a szívemtől vagyok ilyen fáradt, de nem tudom, miért. Az előbb még nagyon boldog voltam.

Tagadhatatlanul szentségtörést követtem el, amikor megpróbáltam felfedni szűzi rejtelmét; de a többi barátja, úgy látszik, félrelökte őt. Vagy hanyagul leejtette, mint valami elunt virágot, s így nem tudtam ellenállni a kísértésnek, hogy ne vessek legalábbis egy pillantást Priscilla összecsucódott szirmai mögé.

- Az utóbbi időben nagyon összebarátkozott Zenobiával, ugye? - kérdeztem. - Kezdetben, az első estén, amikor hozzánk jött, nem fogadta magát olyan melegen, ahogy az ember elvárta volna tőle.

- Emlékszem rá - válaszolta Priscilla. - Nem csoda, hogy nehezen fogadott szeretetétbe, hiszen nem is ismert. Nem voltam se bájos, se szép, ő maga pedig olyan gyönyörű!

- De már megszerette magát, ugye? - faggattam. - És maga most is úgy érzi, hogy ő a legjobb barátnője?

- Ezt miért kérdezi? - kiáltott fel Priscilla, mintha megrémült volna, hogy érzéseinek vizsgálatára kényszerítem. - Furcsa gondolatokat ébreszt bennem. De én nagyon-nagyon szeretem Zenobiát. Ha ő csak félannyira szeretne engem, már boldog volnék!

- Hogy is kételkedhet ebben, Priscilla? - kérdeztem. - De nézze csak, milyen szépen, boldogan sétál együtt Zenobia és Hollingsworth. Még látni is gyönyörűség! Igazán örülök, hogy Hollingsworth ilyen hozzá illő, odaadó baráttra talált! Pedig sokan bizalmatlanok iránta, nem hisznek benne és kinevetik, s alig akad, aki méltányolja és elismeri, milyen csodálatos ember. Ezért aztán valóságos áldás számára, hogy egy Zenobiához hasonló nő rokonszenvét sikerült megnyernie. Erre a rokonszenvre minden férfi büszke lehetne. Zenobia csodálatra méltó nő, bárki beleszerethet, még az olyan nagy ember is, mint Hollingsworth. S milyen gyönyörű Zenobia! És ezt Hollingsworth is tudja.

Mindebben volt talán egy csepp alantas rosszindulat is. Szép dolog a nagylelkűség, megfelelő időben s kellő határok közt. Az viszont elviselhetetlenül kínos érzés, ha nőismerőseink minden gondolatát egyetlen egy férfi köti le, mi pedig közben kintrekedve didergünk, s még azzal sem vigasztalódhatunk, amit szerencsésebb társunk félrelökött. Igen, szívem bolond keserősége beszélt belőlem.

- Menjen csak előre - szólalt meg hirtelen Priscilla, nála teljesen szokatlan fensőbbiséges hangon. - Jobb szeretek egyedül barangolni. Nem tudok lépést tartani magával.

Egy kis kézmozdulattal elbocsátott. Rosszul esett nekem, pedig hát ez volt a legelbűvölőbb mozdulat, amit valaha láttam tőle. Engedelmeskedtem óhajának, s rosszkedvűen hazafelé indultam, eltöprengve - ahogy ezt már ezerszer is tettem -, vajon Hollingsworth hogyan fog elbánni ezzel a két női szívvel, amelyeket (világosan láttam, s nem kételkedtem benne, hogy Hollingsworth éppúgy látja) roppant önzésének igájába fogott.

De volt még egy, töprengésre nem kevésbé érdemes probléma. Milyen magatartást tanúsított Zenobia Hollingsworth iránt? Vajon független nőként lépett fel, aki eddig még senkit sem ajándékozott meg szerelmével, senkinek sem ígerte oda kezét, s így mindkettőt tetszése szerint odaadhatja cserébe azért a szemmel láthatóan hön óhajtott szívért és kézéért? Pusztán látomásnak voltam-e szemtanúja az erdőben? Vajon Westervelt csak kobold volt? Zenobiának fülem hallatára elhangzott szenvedélyes, izgatott szóáradata pusztán színészkedés volt? Levegőnél is könnyebb anyagból szövődött? Vagy ha mégis volt súlya, nem veszélyes és szörnyű bűn-e, amit Zenobia önmaga és Hollingsworth közt tervezget?

A tanyaház közelébe érve visszanéztem a legelő hosszú-hosszú lejtőjére, s megláttam őket, ahogy a lenyugvó nap fényében épp azon a helyen állnak, ahol a közösségünkben elterjedt pletyka szerint az otthonukat fel akarják építeni. Priscilla pedig ezalatt egyedül és elfeledten bolyongott az erdő árnyai közt.

XV. VÁLSÁG

Így múlt el a nyár - dolgoz, érdekes nyár, tele élményekkel, amelyek talán nem voltak épp kellemesek, de mégis mélyen belefészkeltek magukat a szívembe, s ott gazdag tapasztalattá érték. Várakozással eltelve néztem, ha nem is egy emberélet, de mindenesetre sok-sok év elébe, amelyeket, gondoltam, ugyanilyen körülmények közt fogok eltölteni. Közösségünk immár hosszú időre szóló terveket kovácsolt. Az egyik ilyen tervünk az volt, hogy falansztert építünk (azt hiszem, Fourier után így neveztük, bár az akkori idők kifejezései már nem élnek eléggé frissen emlékezetemben), ahol nagy családunk közös lakhelye lett volna. Azok a tagok, akik vallási okokból ragaszkodtak a családi tűzhely szentségéhez, az erdőszélen vagy a szellős lankákon, vagy valamilyen kis völgy védett zugában kerestek helyet az otthonuk számára aszerint, hogy a kényelem vagy a festői táj vonzotta őket. Elménk a külvilág felé fordulva életünket az újdonság látszatával ruházta fel, s olyan bizakodva tervezgettük jövőnket, mintha a talpunk alatti talajt ölnyi mélységben nem is azoknak a csalatkozott nemzedékeknek pora töltötte volna meg, amelyeknek nyakába szintén úgy csimpaszkodott a világ, miként egy pártában maradt lány.

Hollingsworthszel gyakran elbeszélgettem ezekről a tervekről. De egykettőre rájöttem, hogy nem nagyon lelkesedik értük, kételkedik reményeink beteljesülésében, vagy legalábbis olyan szenvtelenül beszél róluk, mintha semmi köze nem volna hozzájuk. Nem sokkal az Eliot szószékénél lejátszódott jelenet után Hollingsworthszel kettesben egy öreg kökerítést javígtattunk, s ekkor időtöltésből egy pillantást vetettem a jövőbe.

- Ha majd öregemberek leszünk - méláztam -, bácsinak meg apónak, Hollingsworth apónak és Coverdale bácsinak fognak szólítani minket, s akkor derűs kedvvel vissza-visszanézünk ezekre az első napokra, és súlyos megpróbáltatásainkból és nehézségeinkből romantikus (s az se lesz baj, ha a valóságosnál kissé romantikusabb) történetet szövünk a fiatalok számára. Egy-két évszázad múlva mindegyikünkben mitikus vagy mindenesetre rendkívül festői és költői személyiség lesz. S az utódainknak lesz egy közös nagy termük, falán ott fog függni a maga portréja meg az enyém, s még húsz más kortársunké. Engem a kép ingben fog ábrázolni, feltűrt ujjal, hadd lássák duzzadó izmaimat. Micsoda történeteket fognak mesélni hatalmas erőnkéről! - folytattam, felemelve és helyére illesztve egy nagy követ - noha utódaink a sok-sok emberöltőn át folytatott egyszerű, természetes és munkás élet után nálunk valójában sokkal erősebbek lesznek. Micsoda legendák fognak keringeni Zenobia szépségéről, Priscilla karcsú, árnyékszerű bájáról és azokról a rejtelmes tulajdonságairól, amelyek a lélekbeli fényességtől szinte áttetszővé teszik! S eljön annak is az ideje, hogy mindannyian egy eposz hősi alakjai leszünk, s valamennyien... vagy legalábbis én... láthatatlanul a jövő költője fölé hajolunk, s ihletet ébresztünk benne az íráshoz.

- Úgy látszik - gúnyolódott Hollingsworth -, maga azt akarja kipróbálni, hogy egy szuszra mennyi ostobaságot képes mondani.

- Már rájöhetett volna - replikáztam -, hogy még a legmélyebb bölcsességhez is kilenctized ostobaságot kell vegyíteni, másként kimondani is időpocsékolás. Bárcsak állnának már tervezett tanyáink, hogy a futónövények lassan-lassan felkúszhassanak rajtuk, falaikat ellepje a moha, s a fák, amelyeket majd elültetünk, jókora árnyékot vessenek rájuk. Ezek a tiszta, rendes, vadonatúj dolgok nincsenek egészen ínyemre. És annak is eljött már az ideje, hogy körülünkben gyerekek szülessenek. Az elsőszülött még várat magára. És mindaddig nem fogom

életünket valóságos, gyakorlati és poétikus emberi életnek érezni, amíg valaki közülünk a halálával meg nem szenteli.

- Valóban kitűnő alkalom a mártíromságra! - kiáltott fel Hollingsworth.

- Ugyanolyan kitűnő, mint bármilyen más - válaszoltam. - Kíváncsi vagyok, Hollingsworth, hogy ezek közül az erős férfiak, szép nők és lányok közül ki van arra ítélve, hogy elsőként haljon meg? Nem volna helyes már most, mielőtt még feltétlenül szükséges, temetőnek való helyet keresni? A legrosszabb, leghepehupásabb, legkevésbé művelhető területet válasszuk ki a Halál kertjének; a Halál úgyis rákényszerít majd minket, hogy sírjainkkal apránként megszépítsük. Békés, csendes elmúlásunk, temetkezési szertartásunk légies könnyedsége meg a sírkövekre vésett derűs allegóriák eloszlatják majd az utolsó út borzalmait; így aztán boldogan fogunk élni-halni. Remélem, senki sem hal meg köztünk fiatalon. De ha a gondviselés mégis így rendelné, akkor se legyen ez gyászos esemény, hanem inkább gyengéd, édes érzéseket, enyhe melankóliát s már-már mosolygós szánakozást ébresztő élmény!

- Vagyis - dünnyögte Hollingsworth - pogányként akar meghalni, ugyanúgy, ahogy él. De ide figyeljen, Coverdale. A maga fantasztikus ábrándozása hallatára ébredtem csak rá igazán, micsoda nyomorúságos, képtelen tervre pocskoltuk el életünk e szép nyarát. Hát komolyan gondolja, hogy mindaz, amiről maga és az itteniek közül sokan mások álmodoznak, valaha megvalósulhat?

- A legkomolyabban - válaszoltam. - A valóság persze mindennapi, közönséges, poros és nagyon szerény köntösben fog megjelenni, ahogy ez már történni szokott. Szerintem, ha az irreális képzelgéstől eltekintünk, még legcsodásabb ábrándjaink is a józan ész szilárd alapján nyugszanak.

- Maga se hiszi egészen, amit mond - jegyezte meg Hollingsworth -, ami pedig engem illet, nem bízom ebben az álomban, s egy fityinget se adnék a megvalósulásáért, ha ez egyáltalán lehetséges volna. Mit kíván még tőle? Témául szolgált a költészetéhez. Érje be ennyivel. Legyen végre józan ember, kérem. Segítsen nekem, hiszen az én vállalkozásom minden fáradozásunkat s még nálunk sokkal erősebbek fáradozását is megérdemli.

Beszélgetésünket nem érdemes tovább részleteznem. Elég, ha azt mondom, hogy Hollingsworth újból előhozakodott merev, képtelen ötletével: a bűnözők jó útra térítésének gondolatával. Tervét erkölcsi, szellemi és ipari módszerekkel akarta megvalósítani, tiszta, alázatos s mégis rajongó elmék rokonszenvére s tanítványainak eddigi sorsuknál méltóbb élet utáni sóvárgására építette. Kiderült, hogy Hollingsworthnek, hacsak nem értékelte túl anyagi eszközeit, megvolt rá a lehetősége, hogy megvásárolja (s meg is akarta vásárolni) épp azt a darab földet, ahol közösségünket létrehoztuk, s amelyet mi még nem vettünk meg végérvényesen. Épp ilyen alapokra volt szüksége. A mi eddigi tevékenységünket, gondolta, könnyűszerrel hozzáigazíthatja nagy tervéhez. A már végrehajtott munkálatok szépen beépülének rendszerébe. Elmélete tetszetősnek, mi több: gyakorlatinak látszott; hosszas töprengés eredményeként észszerű külsővel ruházta fel, minden egyes részletét bonyolult áttételekkel a többihez illesztette, minden ellenvetést könnyedén elhárított, úgyhogy, ami a logikát és érvelést illeti, minden valóban neki adott igazat.

- De hisz önnek nincsenek anyagi eszközei - jegyeztem meg -, honnan fogja hát e kísérlethez elengedhetetlenül szükséges óriási tőkét előteremteni? Nem hinném, hogy az állam túlságosan bőkezűen támogatna egy efféle vállalkozást.

- Vannak eszközeim - válaszolta -, legalábbis annyi, amennyi kezdetben kell. Ha szükséges, egy hónapon belül elő tudom teremteni.

Gondolataim Zenobiához tértek vissza. Hollingsworth csakis az ő vagyonával rendelkezhetett ilyen bőkezűen. Vajon milyen feltételekkel kapta meg? Vajon Zenobia számlálatlanul dobta-e oda, nagylelkűen, mint az olyan nők, akiket az ösztönük készlet nagylelkűsége? S vajon pénzével együtt önmagát is odadobta? Hollingsworth nem adott semmiféle felvilágosítást.

- És nem sajnálja felborítani - tudakoltam - ezt a szép, új életformát, amelyet olyan nagy gonddal terveltünk ki, s amely most olyan szép reményekre jogosítón kezd virágozni körülöttünk? Milyen gyönyörű ez az egész, s amennyire eddig meg tudjuk állapítani, meg is valósítható! Évszázadok várják jövőtünket, s most végre itt vagyunk, elsőként kíséreljük meg, hogy halandó életünket szeretetben és egymást segítve éljük le. Nem vinne rá a lélek, Hollingsworth, hogy ennek a vállalkozásnak megghiúsításában közreműködjem.

- Akkor bízsa az én lelkiismeretemre! - válaszolta, fekete szemöldökét ráncolva. - Én átlátok ezen az életformán. Elejétől végig csupa hiba, helyrehozhatatlan és megbocsáthatatlan hiba! Nincs is benne egyéb! Ha markomba veszem, pelyva az egész. Nem az emberi természet szól belőle.

- De miért rejti véka alá a terveit? - kérdeztem. - Isten őrizz, hogy rossz szándékkal vádoljam, de a filantrópoknak szerintem megrögzött bűnük az erkölcsi kétértelműség. A tisztesség-érzetük nem azonos mások tisztességérzetével. Pályafutásuk egy bizonyos szakaszán, nem tudom pontosan, hol és mikor, kísértésbe esnek, hogy meghamisítsák a jót, s akarva-akaratlan meggyőzik önmagukat, s a közösségi célok elsőbbségére hivatkozva elhallgattathatják lelkiismeretüket. Ó, kedves barátom, ne essen bele ebbe a hibába! Ha azt tervezi, hogy felborítja ezt a szervezetet, hívja össze társainkat, közölje velük szándékát, vesse latba minden ékesszólását, de adjon nekik lehetőséget rá, hogy megvédjék magukat.

- Ez nincs ínyemre - válaszolta Hollingsworth. - És nem is kötelességem.

- Szerintem kötelessége volna - jegyeztem meg.

Hollingsworth homlokát ráncolta, nem haragosan, hanem mint a végzet, kifürkészhetetlenül.

- Nem vitatkozom ezen - mondta. - Csak azt szeretném tudni, s ezt egyetlen szóval megmondhatja nekem, vajon ebben a nagy és üdvös tervemben számíthatok-e az együttműködésére? Álljon mellém! Legyen testvérem e vállalkozásban! Ez majd célt ad életének (márpedig, ahogy azt többször is elismételte nekem, magának mindenekelőtt erre van szüksége), a legnagyobb önfeláldozásra, sőt, ha Isten úgy akarja, mártíromságra is méltó célt. Ebben a hitben teszem meg javaslatomat. Nagy szolgálatot tenne az emberiségnek. A maga sajátos képességei, irányításom mellett, tág teret kapnának e vállalkozásban, nem hevernének többé parlagon. Kezet rá! S meglátja, ettől a pillanattól kezdve sosem érzi majd azt a nemtörődöm, félig elfoglalt emberekre jellemző kedvetlenséget, levertséget. Talán céltalan szépség nem lesz többé az életében, de lesz benne helyette erő, bátorság és kérlelhetetlen akarat, mindaz, amit csak egy férfias, nagylelkű jellem kíván! Tervünket siker fogja koronázni! Minden tőlünk telhetőt megteszünk majd ezért a szerencsétlen világért; s a boldogság (amely mindig véletlenül érkezik) észrevétlen toppan majd be hozzánk.

Úgy látszott, nem akar többet mondani. De miután elhallgatott, mélyen ülő szemét könnyek futották el, s két kezét felém nyújtotta.

- Coverdale - suttogta -, nincs e földön ember, akit úgy tudnék szeretni, mint magát. Ne hagyjon cserben!

Most hogy sok-sok hűvös, homályos év múltán visszatekintek erre a jelenetre, úgy érzem, Hollingsworth akkor mintegy a szívembe markolt, és szinte emberfeletti erővel maga felé rántotta. Máig is rejtély, hogyan tudtam neki ellenállni. De emberbaráti tervében őszintén szólva

csakis förtelmes vonásokat láttam. Gyűlöletes dolgokat, amelyek mindörökre befészkelnék magukat mindennapos munkámba! Nagy, sötét, rút bűnök tömegét láttam, amit Hollingsworth ezernyi emberi szívből akart összegyűjteni; s azt az életem át tartó kísérletet, hogy ezt a bűnt valamiképpen erénnyé változtassuk! Ha csak megérintettem volna felém nyújtott kezét, delejes erejével talán sikerült volna nézeteit átplántálnia belém. De én óvakodtam ettől. Kételyekből merítettem erőt: vajon, kérdeztem magamtól, Hollingsworth céltudatosságának roppant ereje nem fog-e becsületessége fölébe kerekedni, nem kényszeríti-e majd arra, hogy félrelökje azokat a megfontolásokat, amelyeknek minden másnál fontosabbnak kellene lenniök.

- Zenobia részt vesz a vállalkozásban? - kérdeztem.

- Igen - felelte.

- A gyönyörű, a felséges Zenobia? - törtem ki. - Hogyan tudta rávenni, hogy efféle mocskos dolgokkal foglalkozzon?

- Nem valamilyen aljas módszerrel, ahogy ezt maga, úgy látszik, gyanítja - válaszolta -, hanem azáltal, hogy legjobb, legnemesebb jellemvonásaira apelláltam.

Hollingsworth a földet bámulta. Mivel gyakran - sőt, szokásos töprengése közepette általában - lesütötte szemét. Így nem tudtam eldönteni, vajon most valamilyen különleges okból kerül-e tekintetemet. Nem tudom pontosan megmondani, mi készítetett a következő kérdésekre, de elkerülhetetlenül, mintegy a saját akaratából buggyant ki belőlem, s így indokoltnak kellett lennie.

- És mi lesz Priscillával?

Hollingsworth vadul, szikrázó szemmel nézett rám. Ha karddal ketté akart volna hasítani, arca akkor se ölthetett volna vészjóslóbb kifejezést.

- Miért hozakodik elő ezeknek a nőknek a nevével? - kérdezte egy másodpercnyi sokatmondó szünet után. - Mi közük ahhoz a javaslatához, amit magának tettem? Arra válaszoljon, hajlandó-e ennek a nagy célnak szentelni magát, mindent feláldozni érte? Akar-e mindörökre a legjobb barátom lenni?

- Az ég szerelmére, Hollingsworth - kiáltottam haragosan, s örültem e haragnak, mert csak így bírtam ellenállni rettenetes céltudatosságának és hajthatatlanságának -, hát nem tudja felfogni, hogy nem csupán a maga által elképzelt tervekkel szolgálhatja valaki a világ üdvét, s harcolhat érte? És eltaszítaná magától barátját, aki semmi rosszat nem követett el, csak azért, mert az ragaszkodik egyéni jogaihoz, és saját szemszögéből nézi a dolgokat, s nem a magáéból?

- Velem vagy ellenem! - makacskodott Hollingsworth. - Nincs harmadik lehetőség.

- Hát akkor döntöttem - válaszoltam. - Nem hinném, hogy a terv bölcs volna. Amellett tartok tőle, hogy a végrehajtásában alkalmazott módszerek, ha elfogulatlan lelkiismerettel vizsgáljuk őket, nem állják ki a próbát.

- Tehát nem áll mellém?

- Nem!

Soha nem mondtam ki szót - sem addig, sem azóta - ezredrész akkora erőfeszítéssel, mint most ezt az egyetlen szótagot. Szívembe nyilallt, s nem is pusztán átvitt értelemben: mellemet a kínok kínja hasogatta. Közben le nem vettem szememet Hollingsworthról. Úgy láttam, őt is mintha golyó érte volna. Arca halálsápadt lett, ami barna bőrű embernél mindig ijesztő látvány. Nyakizmai görcsösen rángatóztak, mintha erőszakkal magába fojtott volna valamilyen szót, amely harcolva, küszködve fel akart törni belőle. Harag vagy fájdalom szava volt-e, nem

tudom; noha sokszor, nagyon sokszor gyötörtem magamat, hogy kitaláljam, melyik volt e kettő közül - de mindhiába. Ha Hollingsworth még egyszer a barátságunkra hivatkozott volna - ahogy ezt korábban tette -, levett volna a lábamról, az erős ellenkezéstől annyira ellankadtam. De ő nem erőltette tovább a dolgot.

- Jól van! - mondta.

Ennyi volt az egész! Bármit mondott volna még, hálás lettem volna érte, még ha a szava úgy szíven üt is, mint őt az enyém. De egyetlen szót sem szólt, s néhány másodperc múlva mindketten egy akarattal újból nekiálltunk a kőkerítés javításának. Hollingsworth, mint megfigyeltem, úgy dolgozott, akár egy titán, ami pedig engem illet, óriási köveket emeltem fel. Ma is és akkor is, nyugodtabb hangulatban, hihetetlennek tartottam volna, hogy ekkora köveket emelgessek, éppolyan hihetetlennek, mint azt, hogy Gaza kapuit a hátamon elvigyem.

XVI. BÚCSÚZÁSOK

Néhány nappal a Hollingsworthszel való tragikus összezőrdülésem után, a szokott zubbony helyett kabátomban jelentem meg az ebédlőasztalnál. Szatén nyakkendő, fehér mellény volt rajtam meg miegymás, s így furcsán, idegenül éreztem magamat. Ami társaimat illeti, ettől a szokatlan látványtól nagy mozgolódás támadt a fapadokon, az egyszerű asztal mindkét oldalán.

- Mi történt, Miles? - kérdezte egyikük. - Faképnél hagy minket?

- Igen. Egy-két hétre - válaszoltam. - Ki akarom pihenni magamat, s ebben a kánikulában le kell mennem néhány napra a tengerpartra. Az egészségem megköveteli.

- Látszik is magán! - dörögte Silas Foster, akinek sehogy sem volt ínyére, hogy egy jó munkást elveszítsen, mielőtt még túl volnánk a munka dandárján. - Ez ám a derék legény! Mióta idejött közénk, vállban legalább hat hüvelykkel szélesebb lett. Ha akarja, bármelyik férfi vagy ökör mellett ellátja a munkát a földeken, s most mégis azzal áll elő, hogy egészsége miatt lemegy a tengerpartra! No, anyjuk - tette hozzá a feleségéhez fordulva -, adj még egy tányérral abból a disznóhúsból meg a káposztából. Úgy látom, nekem is fogytán van az erőm. Ha majd a többiek már mind kinyaralták magukat, mi is kiruccanunk kettesben Newportba vagy Saratogába!

- De azt csak megengedi nekem, Mr. Foster - mondtam -, hogy egy kis lélegzethez jussak.

- Lélegzethez?! - vágott vissza a gazda. - Hisz úgy dolgozik a tüdeje, mint a kovács fűjtatója. Mi a csudát akar még? De menjen csak! Értem a dolgot. Sose látjuk magát itt többé. Ami Miles Coverdale-t illeti, a világ megreformálása véget ért!

- Szó sincs róla! - feleltem. - Kész vagyok akár egy árokban meghalni a jó ügyért.

- Árokban meghalni! - morogta mérgesen Silas, aki igazi jenki módra nem állhatta, hogy valaki abbahagyja a munkát, kivéve persze a vasárnapot, július negyedikét, az őszi tenyészállatvásárt, a hálaadó ünnepet, no meg a nagybőjtöt. - Árokban meghalni! Szó, ami szó, ott is halna meg, ha a két keze munkájával kellene eltartania magát!

Az igazság az, hogy rettenetes kedvetlenség és fáradtság vett erőt rajtam. Derűvölgy nem volt már a régi. Egyszerre minden megfakult. Napégette, szikkadt erdőink és legelőink az augusztusi ég alatt csak félig-meddig érzékeltették azt az aszályt, amely egyik napról a másikra mintegy felperzselte gondolataim ösvényeit, s elmém legbelső, legárnyékosabb zugaiba is behatolt. Ilyen változást akkor észlelünk, ha boldog napok után egy s más fontos körülmény módosulása vagy megszüntetése ellenére megpróbáljuk ugyanazt az életmódot ugyanazon a helyen folytatni. Egyszeriben rádöbbenünk (amit odáig talán észre sem vettünk), hogy mi kölcsönzött az egésznek ragyogó színt és elevenséget.

Nemcsak Hollingsworthhoz, hanem Zenobiához és Priscillához fűződő kapcsolatom is megváltozott. Ami az utóbbiakat illeti, az a fajta álomszerű, kegyetlen változás volt, amely még a panaszkodás jogát is megtagadja tőlünk, mert nem hivatkozhatunk semmiféle határozott sérelemre, semmilyen kitapintható bajra. Olyasmiről van szó, amit látni nem lehet, csak érezni, s ha megpróbáljuk elemezni, elveszti valóságosságát, s beteges hangulatban oldódik fel. Értelmünk talán reményt merít ebből a negatívumból, de szívünk nem nyugszik bele egykönnyen. Szakadatlanul háborog, bár többnyire olyan halkán, hogy jóformán nem is lehet felismerni. De hébe-hóba felsikolt, követeli, hogy meghallgassuk, hogy hitelt adjunk neki. „A dolgok

megváltoztak” - ismételve. „Hiába akarsz elhallgattatni! Nem maradok nyugton! Minden dobbanásom csupa kín! Meglásd, nehéz leszek, vigasztalan, s borzongok majd a hidegtől! Mert én, a szíved, tudom, mikor kell jajgatnom, mint ahogy azt is tudtam, mikor kell ujjonganom! Minden megváltozott körülöttünk! Már nem szeretnek minket!” És ha előlről kezdeném életemet, mindig hallgatnék bensőm e Kasszandrájára, bármilyen hangosan szólna is a felszíne-sebb régiókban a muzsika, bármilyen lármás volna is a multság.

Hollingsworthszel való összezördülésünkről a többiek ugyan semmi biztosat nem tudtak, mégis nagy hatással volt a közösségünkben uralkodó erkölcsi atmoszférára. Olyan szoros kapcsolatba kerültünk egymással, hogy ha bármely két társunk közt megszakadt a barátság, ez többé-kevésbé valamennyiünket felkavarta, kényelmetlen érzésekkel töltötte el. Ez az ideges rokon-szeny (amely az érzelmek dolgában jellemző volt ránk, s nyilvánvalóan a köztünk levő szeretetteljes kapcsolatról tanúskodott) a gyakorlatban még feszélyezett minket, hisz a halandó ember hangulata nagyon ingadozó és szeszélyes. Ha valamelyikünk pofon vágta volna a szomszédját, mindnyájan azonnal ugyanott és ugyanúgy éreztük volna az ütet. Így aztán, még ha feltételezzük, hogy mi másoknál kevesebbet torzsalkodtunk, időnk jó részét szükségképpen mégis arra fecsértük, hogy a képünket dörzsöltük.

E töprengés közepette kimondhatatlan vágy fogott el, hogy legalább egy időre új környezetbe kerüljek. Gondoltam, átvágok a Sziklás Hegységen, vagy átkelek Európába, vagy felhajózok a Níluson, önként csatlakozom egy felfedező expedícióhoz, néhány esztendeig ide-oda bolyongok, mindegy, hogy hol, megkerülöm a világot, úgy térek majd vissza. S akkor, ha a derű-völgyi telepések addigra már véglegesen kialakították vállalkozásuk formáját, esetleg eldobom a vándorbotot, levetem poros sarumat, s ugyanolyan békében pihenek meg majd itt, mint bárhol másutt. Vagy ha Hollingsworth közben a javítóintézetével elfoglalta ezt a földet, ahogy tervezte, addigra már elegendő evilági bűnöm lesz, s ez majd megadja nekem azt az egyetlen módot, amivel, úgy láttam, biztosíthatom barátságát. Időközben pedig, mielőtt még valamilyen végső elhatározásra jutok, gondoltam, elmegyek valahová a közelbe, hogy mintegy kívülről vegyem szemügyre, mi is történt itt tulajdonképpen.

Ez azonban, őszintén szólva, zavarba ejtő feladat volt, mert közösségünk agyában a nézetek terén nagy-nagy erjedés ment végbe. Derűvölgy egyelőre amolyan bolondokháza volt; bár persze a legvadabb, legrombolóbb gondolatokból is megszülethet az a szent, békés, tiszta bölcsesség, amely aztán nemes és boldog életben testesül meg. De a mostani körülmények közt úgy éreztem (s én, aki hajlamaimnál fogva realista vagyok, ennek az érzésnek sosem örültem), hogy ítélőképeségem, ami a világ állapotát illeti, megrendült. Már-már nem is értettem, miféle világ ez - a számtalan terv közepette, hogy milyen is lehetne, s milyen legyen. Akkori helyzetünkben óhatatlanul befészkelte magát agyunkba a gondolat, hogy a természetben és az emberi létben minden cseppfolyós vagy hamarosan cseppfolyóssá válik; hogy a föld kérge sok helyütt feltöredezett, s az egész felszíne baljósan feltüremlik; hogy válságos időket élünk, s hogy mi magunk e forgatagnak kellős közepén evickélünk. Nagy földgömbünk, mint valami jelentéktelen buborék lebegett a végtelen űrben. Ép elméjű ember, aki csupa reformer és haladó szellemű lény közt él, nem sokáig őrizheti meg ép elméjét, hacsak időnként nem tér vissza szokott kerékvágásába, s a régi szempontból kiindulva nem ellenőrizi és helyesbíti új szemléletét.

Ezért itt volt az ideje, hogy elbeszélgessek egy kicsit a konzervatívokkal, az *Észak-Amerikai Szemle* munkatársaival, a kereskedőkkel, a politikusokkal, a cambridge-i egyetemet járt emberekkel, s mindazokkal a tiszteletre méltó, öreg tökfilkókkal, akik az ügyek e megfoghatatlan és ködös állapotában halálos elszántsággal ragaszkodnak egy-egy olyan gondolathoz, amely nem ma jött divatba.

A testvérek szívélyes istenhozzádot mondtak nekem, ami pedig a nővéreket illeti, nagy kedvem lett volna mindegyiküket megcsókolni, de aztán elálltam ettől, mert az ilyen búcsúzkodásban ugyanannyi az önsanyargatás, mint az élvezet. Így hát senkit sem csókoltam meg, s őszintén szólva, ezt szemmel láthatóan senki nem is várta el tőlem.

- Akarja - kérdeztem Zenobiától -, hogy a városban és a fürdőhelyeken bejelentsem azt a szándékát, hogy a nők jogairól előadásokat fog tartani?

- A nőknek nincsenek jogai - válaszolta kissé melankolikus mosollyal -, s amúgy is csak a kislányoknak meg a nagyanyáknak volna ereje rá, hogy e jogokkal éljenek.

Fesztelenül, nyájasan kezét nyújtott, s úgy láttam, szánakozó pillantást vet rám. De szemében nem égett az önnön sorsa feletti öröm tartós fénye sem, csak egy szomorkás, szenvedélyes láng libgett ott szeszélyesen.

- Voltaképpen sajnálom, hogy itthagyt minket - mondta -, annál is inkább, mert úgy érzem, életünknek ez a szakasza lezáródott, és soha többé vissza nem idézhetjük. Tudja, Mr. Coverdale, nemegyszer már-már azt latolgattam, hogy jobb és bölcsőbb tanácsadó híján, magát választom bizalmasomul? De gyóntatóatyának még fiatal, azt viszont nem köszönte volna meg, ha úgy bánok magával, mint azokkal a jó kis komornákkal szoktak, akiknek a tragédiák királynői szerelmi titkaikat elsuttogják.

- De legalább hű és állhatatos lettem volna - feleltem -, s ha bölcslet nem is, de becsületes szándékú tanácsokat adtam volna.

- Igen - mondta Zenobia -, túl bölcs és túl becsületes lett volna. Becsületesnek és bölcsnek lenni kitűnő szórakozás, mások rovására!

- Ó, Zenobia - kiáltottam -, ha legalább megengedné, hogy beszéljek!

- Szó se lehet róla - válaszolta -, legkevésbé most, amikor ezzel a testhez álló ruhával együtt egy egész sereg társadalmi kötöttséget is felvett magára. Akkor akár egy ügyvédnek vagy egy lelkésznek is kiönthetném a szívemet! Nem, nem, Mr. Coverdale; ha jelenlegi helyzetemben tanácsadót választanék, egy angyalt vagy egy örültet kellene választanom. S attól tartok, okosabb tanáccsal az utóbbi szolgálna. Aki az örvények örvényében hajózik, annak eszeveszett kormányosra van szüksége! Felszedtem a horgonyt - isten önnel!

Priscilla ebéd után azonnal behúzódott egy sarokba, és nekilátott, hogy egy kis erszényt készítsen. Amikor odaléptem hozzá, nyugodt, komoly pillantást vetett rám; mert Priscilla, túlfinomult idegei ellenére, különös önuralmat tanúsított, s érzelmei a mindennapos élet háborgásától éppoly biztos távolban rejtőztek, miként egy mély kút vize.

- Nekem adja emlékbe ezt az erszényt, Priscilla? - kérdeztem.

- Igen, ha megvárja, amíg elkészülök vele - válaszolta.

- Sajnos, még emiatt sem várhatok - mondtam. - Itt találom magát, amikor visszatérek?

- Soha nem megyek el innen - felelte.

- Többször is megfordult már a fejemben - jegyeztem meg mosolyogva -, hogy maga, Priscilla, egy kis jósnő; vagy legalábbis sugallatai vannak olyan dolgok felől, amelyeket mi, durvább anyagból való lények fel sem foghatunk. Ha valóban így van, akkor szeretném megkérdezni magától, mi készülődik itt? Mert engem balsejtelmek gyötörnek, attól félek, ha történetesen holnap reggel visszatérek, már akkor is mindent megváltozva találnék. Magának nincsenek ilyen előérzetei?

- Ó, nem - válaszolta, s félénk pillantást vetett rám. - Ha ilyen szerencsétlenség fenyeget, az árnyéka akkor se jutott még el hozzám. Isten ments! Én azt szeretném, ha soha semmi nem változna, nyárra nyár jönne, s mind az ideihez hasonló volna.

- Tovatűnt nyár sose tér vissza, és egyik sem hasonlít a másikhoz - mondtam magamnak is meglepő orfikus bölcsességgel. - Változnak az idők s változnak az emberek is. S ha a szívünk nem változik velünk, annál rosszabb nekünk. Isten áldja, Priscilla!

Megszorítottam a kezét; tűrte, de nem viszonozta kézszorításomat. Priscilla szíve mély volt, de nem tágas; csak nagyon kevesek, a legszeretettebbek számára akadt benne hely, s engem sosem számított ezek közé.

A lépcsőn Hollingsworthbe ütköztem. Egy pillanatnyi ösztönös érzés azt diktálta, hogy kezet nyújtsak, vagy legalábbis búcsúképpen biccentsek, de aztán sem ezt, sem azt nem tettem. Ha egy őszinte, meleg vonzalom kihűl, nem szabad a múlt szentségét a mindennapi érintkezésben szokásos, üres udvariaskodással kigúnyolni. Mindketten meghaltunk egymás számára, s így nem illett volna, hogy hullaszerű kezünk érintésével megdermesszük egymást vagy áthatolhatatlan, üveges szemmel udvarias pillantást váltsunk. Ezért úgy mentünk el egymás mellett, mintha láthatatlanok volnánk.

Nem tudom megmagyarázni, miféle szeszély, kópéság vagy perverzitás készítetett rá, hogy ezek után a disznóólhoz menjek, és a kocáktól is elbúcsúzzam! Ott feküdt négy hatalmas, fekete hízó, a lomha nyugalom és a testi kényelem jelképeként mélyen beletemetkezve a szalmába. Aludtak, kurta, nehéz lélegzéssel, oldaluk hullámozott. De közeledtemre kinyitották szemüket, fátyolos pillantást vetettek a külvilágra, s együttesen halkán felröfögtek. Nem fáradtak azzal, hogy emiatt külön lélegzetet vegyenek, csak amikor úgyis rákerült a sor, egyet röföntek. Beburkolóztak, szinte belefűltek, élve beletemetkeztek testi valóságukba. Ezek a hájas teremtmények vonakodva, nehézkesen épp csak annyi lélegzetet vettek, hogy szervezetüket mozgásban tartsák, ami, úgy látszott, még csak fokozza létük feletti tespedt, zsíros elégedettségüket. Apró, vörös, alig látható szemükkel felém pislantottak, majd megint elaludtak, de szunyókálásuk nem volt olyan mély, hogy az álom és valóság közt hájas boldogságukról megfeledkezzenek.

- Idejében vissza kell jönnie, hogy jusson magának is a bordájukból - mondta Silas Foster, és alaposan megszorította kezemet. - Ezek a kövér legények hamarosan sarkuknál fogva lógnak majd, hallja-e!

- Ó, kegyetlen Silas, micsoda szörnyű ötlet! - kiáltottam. - Ezt a négy hízót kivéve mindannyiunknak, férfinak, nőnek, állatnak csupa kín az élet, csak ők boldogok, s maga elvágna a nyakukat, s megenné őket! Jobban szolgálná a közérdeket, ha ők ennének meg minket, igaz ugyan, hogy mi keserű vagy ízetlen falatnak bizonyulnánk!

XVII. A SZÁLLODA

A városba érve (ahol legénylakásomnak már régóta más lakója volt) egy-két napra egy jó hírű szállodában telepedtem meg. Eléggé messze esett régebbi környezetemtől; akkori hangulatomban ugyanis nem kívántam találkozni régi barátaimmal, akiktől megváltozott érdeklődésem immár elválasztott, s akik műkedvelő munkás voltomon valószínűleg csak gúnyolódtak volna. A fogadás a tágas épület második emeletének egyik udvari szobájában helyezett el. Az ég beborult, időnként eleredt az eső, s komisz keleti szél fújt, egyenest a hűvös, búskomor tenger felől, végigsöpört a háztetőkön, és alig-alig vesztve erejéből elkeveredett a város fekete füstjével. A régmúlt napok elpuhultsága tüstént erőt vett rajtam. A nyár ellenére tüzet rakattam a rozsdás kályharostélyon, s örültem, hogy ettől a mesterséges hőmérséklettől kissé felmelegedhetek.

Úgy éreztem magamat, mint hosszú barangolás után távoli vidékekről megtért utazó, aki végre újból egykori megszokott környezetében üldögel. Új és régi furcsa módon egyetlen benyomásban sűrűsödött össze, úgyhogy hirtelen rádöbentem, milyen különös mozaikkocka illeszkedett be az utóbbi időben az életembe. Igaz, egy bizonyos szemszögből nézve, csak egyetlen vidéki nyárról volt szó. De mélyebb összefüggéseiben vizsgálva egy más korszak része volt, más társadalmi helyzet, céljaiban és eszközeiben sajátos lát egy darabkája, valamilyen, a jelen történetébe beiktatott kötet rejtelmes lapja, amelyről az idő nem is vesz tudomást. Egyik pillanatban a mostani környezetem: a szénből rakott tűz, a lármás szálloda sivár szobája látszott távolinak, felfoghatatlannak, a másikon meg Derűvölgy képe mosódott el, mintha térben és időben messze-messze lett volna, s vált oly árnyékszerűvé, hogy azt kérdezhettem volna valaki, vajon az ott történtek nem csak egy tűnődő ember képzeletének szüleményei-e? Sose kerültem még olyan hangulatba, amely a környező világot ennyire megfosztotta volna valóságosságától. És mégis volt benne valamilyen varázslat, amely engem - önnön érzelmeim szegény epikureusát - arra késztetett, hogy gondolatban megálljak, és élvezzem ezt a lelki csemegét, míg csak szerte nem foszlik.

Bármennyire vonzódtam is a magányhoz és a természet szépségeihez, a városok sűrű, ködös, fullasztó levegője, az összezsúfolódott embertömeg kusza élete, noha mocskos és hiányzik belőle minden szépség, mégis mindig lenyűgözött. Úgy éreztem, sose fogok betelni vele. Minden egyes hangja sokatmondó volt - fel kellett figyelnem rá. Alattam és körülöttem a szálloda zajait hallottam, a vendégek, a gazda vagy a csapos hangos szavát, a lépcsőn visszhangzó lépteiket, a vendégek érkezését és távozását jelző csengőt, az ajtóm előtt csoszogó szállodai szolgát, aki a vendégek csomagjait lehuppantotta a szomszéd szobák padlójára, a folyosón futkározó szobalányok könnyed lépteit - szinte nevetnivaló, miért érdekelt mindez! Kintről idehallatszott az utca forgatagának zaja, az egész házat szüntelen lármával töltötte el, egymásba folyó, mély hangokkal, amelyekre csak az ilyesmihez nem szokott fül figyel fel. A helyőrség egy százada rezesbandával masírozott el a szálloda előtt, nem láttam ugyan őket, de dörgő lépteiket és hangszereik harsogását nagyon is jól hallottam. Olykor-olykor a város harangjai egyszerre mind megkondultak, jelezve, hogy valahol tűz ütött ki, mire - akár a tűzészeti rohamra induló sereg - megjelentek masináikkal a tűzoltók. A toronyórák óránként felelgettek egymásnak. Nem messze tőlem egy nyilvános teremben, úgy látszik, dioráma előadást tartottak, mert a nap folyamán háromszor is felharsant ugyanaz a fülsértő zene, amely aztán - mintha ágyúk dörögnének, puskák ropognának - hatalmas robbanással ért véget. Nézők tapsa követte, csattantak a tenyerek, botok és cipősarkak hangos dobogása közepette. Mindez

a maga módján ugyanolyan becses volt számomra, mint a szél sóhaja az Eliot szószékére árnyékot terítő nyírfák között.

És mégis vonakodtam, hogy az emberi tevékenységnek és szórakozásnak ebbe az iszapos árába vessem magamat. Pillanatnyi hangulatomnak jobban megfelelt, hogy csak amúgy a szélén ácsorogjak, felette lebegjek a levegőben. Így aztán az első napot és a második nap jó részét édes semmittevésben töltöttem: hintaszékben üldögéltem, illatos szivart szívtam, vízszintesen felraktam papucsba bújtatott lábamat, kezemben egy regénnyel, amelyet a vasúti könyvtárúsnál vásároltam. Könnyű, enyhe pöffentésekkel szívtam szivaromat. Könyvem rendkívül unalmas volt, de a maga lassúdad módján mégiscsak csordogált, mint a folyó vize, amelyen csónakunk hol úszik, hol megfeneklik. Ha sebesebb sodrása lett volna, ha lebilincselőbb szenvedélyeket tárt volna fel az elbeszélés, gyorsan kievickélek zavaros áramából, s átadom magamat hullámozó gondolataimnak. Így azonban ez a renyhe könyv tapintatos kíséretül szolgált kedélyállapotomhoz és környezetemhez. De egyszer-másszor, amikor túlon túl álmosító lett - nem a türelmemet kezdte ki, csak a szememet alig bírtam már nyitva tartani -, mégis megmozdultam, felkeltem a hintaszékből, és kinéztem az ablakon.

Szürke égbolt; a szemközti épületsor mögött nyújtózó templomtorony szélkakasa keleti szelet jelzett; az ablaktáblát apró, rosszindulatúnak látszó esőcseppek permetezték be. Ha azt forgattam volna a fejemben, hogy elapadt energiáim ellenére kimerészkedem az utcára, ezek az előjelek akkor is menten eltérítettek volna elhamarkodott szándékomtól.

Miután ilyenformán többször is ellátogattam az ablakhoz, már eléggé jól megismerkedtem a világegyetem hátsó oldalának elébem táruló kicsiny részletével. A szállodával és a szomszédos házakkal szemben, mintegy negyven-ötven yard távolságban, egy tágas, modern és elegáns lakosztályok számára szolgáló épületsor hátsó fala húzódott. A házak közti, pázsittal borított területet parcellákra osztották fel, itt-ott a házak egyikéhez vagy másikához tartozó szerény kertecskével. Alma-, körte- és őszibarackfákat is láttam, különlegesen nagy, pompás gyümölcsök lógtak rajtuk, buja bőségben; s ez nem is volt csoda ebben a meleg, védett környezetben, ahol a talaj eredeti termékenységét bizonyára még javították is. Két-három helyen a lugasokra szőlőt futattak fel, ez máris bíborfürtöket hozott, amelyek beéréskor máltai vagy madeirai borok aromájával kecsegtettek. Zord éghajlatunk száraz szelei nem árthattak ezeknek a fáknek és szőlőknek. A napfény, noha későn terült rá erre a vidékre, s a környező házak korán elállták a sugarak útját, mégis trópusi meleget adott, holott az éghajlat másutt még mérsékelt sem volt. A környék képét a barátságtalan időjárás ellenére derűssé tették a verebek és más madarak - szárnyukat kiterjesztve seregestül repkedtek erre-arra, hol itt, hol ott szálltak le, szorgalmasan csipegették táplálékukat a kukacokkal tele földből. A madárhad jó része egy erős, egészséges platánfán fészkel. Ez a fa magasan a házak teteje fölé nyújtózott, és sűrű lombkoronáját egészen a térség közepéig kiterjesztette.

Egy macskát is láttam - ilyen helyeken mindig látni egy-egy macskát -, amely a város szokásos, szűk környezetében is nyilvánvalóan feljogosítva érezte magát, hogy az erdei életforma előnyeit élvezze. Elnéztem, ahogy végigmászik a melléképületek alacsony, lapos tetején, leereszkedik a falépcsőn, végigsurran a fűvön, s a tollas teremtmények iránti gyilkos szándéktól vezettetve megostromolja a platánfát. Csakhogy ezek a madarak a városban nevelkedtek, s így bizonyára tudták, hogyan kell védekezniök a helyzetükből eredő sajátos veszélyek ellen.

Képzeletemet mindig lenyűgözték azok a zegzugok, ahol a természet, akár egy madártársaitól eltévelygő fogoly, a réges-régi lakhelyek közt mintegy meghúzza magát. És általában azt is megfigyelhetjük, hogy városban és vidéken egyaránt sokkal festőibb, az eredeti, jellegzetes stílushoz sokkal hívebb s kifejezőbb a házak hátoldala, mint a homlokzata. Az utóbbi mindig mesterkéltséget; a világ szemének van szánva, ezért leplez és rejteget. A valóság a háttérbe húzódik,

a látszat és szemfényvesztés előőrsét tolja maga elé. Egy öreg tanyaház, amely mögött váratlanul vasútvonalat építettek, hátulról nézve egészen más látványt nyújt, mint az ősrégi országút felől, úgyhogy a néző az alatt az egy-két pillanat alatt, amíg a vonat pöfögve elsuhan a tanya mellett, merőben új benyomásokat szerez a falu életéről és egyéni jellegéről. S a városban nem kevésbé feltűnő a különbség a között, ami a nyilvánosságnak és ami a családnak van fenntartva.

De hadd térjek vissza szállodai ablakomhoz. Hosszasan nézegettem a gyümölcsfákat, a szőlőt, a platánfát, a macskát, a madarakat és még sok egyebet, s azt sem mulasztottam el, hogy alaposan végig ne vizsgáljam azoknak az elegáns házaknak sorát, amelyekhez mindezek tartoztak. Ott azonban, mi tagadás, tökéletes egyhangúság uralkodott. A legfelső emelettől le a földszintig a házak annyira egyformák voltak, hogy úgy gondoltam, lakóik is - akár azok a német fa játékkerberkék - azonos minta szerint vannak kifaragva. Az egész épületsor fölé egyetlen, hosszú, összefüggő tető borult, ezer és ezer palalemeze csillogott az esőben. Azok után, hogy az utóbbi időben olyan sokféle emberrel találkoztam, egyenesen zavarba ejtett és bosszantott, hogy az emberi sajátságoknak ezt a kombinációját sehogy sem tudom határozott alkotóelemeire bontani. Úgy éreztem, egynél több ilyen család létezésének nincs is sok értelme, hiszen valamennyien ugyanazt a darabka eget látják, ugyanarra a térségre néznek, egyformán részesülnek az elülső ablakokon át beáradó napfényben, s az utcának, amelyben laknak, pontosan ugyanazokat a zajait hallják. Az emberek természettől fogva annyira egyformák, hogy ha a körülményeik nem teszik különbözővé őket, kibírhatalanná válnak.

Alighogy idáig jutottam szemlélődésemben, bejött egy pincér. Közben ugyanis csöngettem, és egy pohár jeges, fűszeres sherryt rendeltem.

- Meg tudná mondani nekem - tudakoltam -, miféle családok laknak ott a szemben levő házakban?

- A szemközti ház előkelő penzió - felelte a pincér. - Két ott lakó úr a mi istállónkban tartja a lovait. Annak a háznak a lakói, uram, igen fényűzően élnek.

Erre, ha kissé tüzetesebben megnézem a házat, talán magamtól is rájöttem volna. Az egyik emeleti szobában egy fiatalembert láttam, hálóköntösben állt a tükör előtt, s egy negyedórán át fésülködött. Aztán ugyanilyen hosszasan igazgatta, nyakkendőjét, majd frakkot öltött, amely, azt gyanítottam, nemrégiben érkezett a szabótól, s gazdája most először készült elmenni benne valamilyen estélyre. Az alatta levő emelet ablakán két csinosan öltözött gyerek nézett ki. Egy idő után egy középkorú úr lépett nesztelenül mögéjük, a kislányt megcsókolta, a kisfiúnak pedig játékosan megcibálta a fülét. Kétségtelenül a papa volt, most jött haza az irodájából; és csakhamar megjelent a mama is, ugyanolyan nesztelenül sompolygott a papa mögé, mint ahogy az az imént a gyerekek mögé, s kezét, hogy meglepje, a vállára tette. Aztán a papa és a mama összecsókolóztak; de hangtalanul, mert a gyerekek meg se fordították fejüket.

Áldom a Teremtőt, hogy ilyen derék emberek is vannak, gondoltam. Ennél szebb jelenetet, mint amilyenben itt ez az előkelő penzió részesített, vidéken egész nyáron egyszer sem láttam. Ezentúl majd több figyelmet szentelek neki.

A földszinten vaskorlát húzódott végig a magas, széles ablakok előtt, amelyek bizonyára egy szalonhoz tartoztak, s mélyen a ház belsejében, a tolóajtók boltozatán túl láttam az utcai ablakok csillogását. Semmi jelét nem láttam annak, hogy ezekben a szobákban lagnának; a függönyöket védőburkolat borította, úgyhogy a karmazsinvörös anyagból csupán egy kis darabka látszott. De a lakásban két szobalány szorgoskodott, tehát remélni lehetett, hogy a penzió nem sokáig fogja nélkülözni fényűző és hasznos hajtó vendégeit. Addig is, amíg megérkeznek, tekintetem az alsóbb régiók felé fordítottam. Ott, a félhomályban, amely már

korán beborítja az effajta helyeket, egy konyhai tűzhely vörös fényét láttam. A kimelegedett szakácsnő vagy az egyik alantasa merőkanállal kezében megjelent a hátsó ajtóban, hogy egy kis friss levegőt szívjon. Alighogy eltűnt, egy fehér kabátos ír szolga lopakodott elő, egy porcelántál darabkát szórta ki, a tálát nyilvánvalóan pár pillanattal ezelőtt törte össze. Nem sokkal később egy mutatósan öltözött hölgy, azt gyanítom, hamis hajból bodorított, vöröses-barna fürtökkel - bár a távolság miatt ezt tisztán nem láthattam -, egyszóval a penzió tiszteletre méltó tulajdonosnője suhant el a konyhaablak előtt, s aztán eltűnt. Ezzel a végső, mindenre kiterjedő pillantással óhajtott meggyőződni róla, rendben elkészült-e a leves, hal és hús, lehet-e már tálalni a vacsorát.

Más, figyelemre méltó dolgot nem láttam a ház körül, ha csak azt nem, hogy az egyik, tetőre nyíló manzárdablak tetején egy galamb ült; nagyon búsnak és reményvesztettnek látszott. Olyannyira, hogy nem is értettem, miért ül ott a hideg esőben, amikor társai minden bizonnyal meleg és kényelmes galambdúcban fészkelnek. A galamb azonban egyszerre kiterjesztette szárnyát, s a levegőbe emelkedve a túlsó oldalról egyenest felém repült, úgyhogy azt gondoltam, az én ablakpárkányomon készül megtelepedni. De röptének utolsó szakaszában oldalt kanyarodott, felfelé ívelt s eltűnt, s vele együtt tovalebent az a képzeletbeli kis szomorúság is, amellyel körülvettem.

XVIII. A PENZIÓ

Másnap, mihelyt eszembe jutott, hogy újból a szemközti házra pillantsak, a galambot ugyanott láttam a manzárdablak tetején!

Nem volt éppenséggel korán, mert előző este végül mégiscsak rászántam magamat, hogy színházba menjek. Így aztán későn feküdtem le, és Silas Foster kürtszavától immár nem zavartatva, alaposan kialudtam magamat. De egész éjjel álmok gyötörtek. Az elmúlt hónapok során agyamba vésődött gondolatok, amelyektől meg akartam szabadulni - hisz elsősorban ezért jöttem el Derüvölgyből -, fel-alá futkározva könyörtelenül követték régi nyomdokaikat, s én szunnyadozva nem bírtam féken tartani őket. Mihelyt otthagytam három barátomat, máris befurakodtak álmaimba. Ezen az éjszakán Hollingsworth és Zenobia, ágyam két oldalán állva, szenvedélyes csókot váltottak. Priscilla a szobám ablakán bekukucskálva meglátta őket, mire álmképe lassanként szertefoszlott, és csak szomorú tekintete maradt meg a szívemben. Még akkor is ott bujkált, amikor felébredtem; mint valamilyen ok nélküli bánat, csillapíthatatlan, mert nincs, amiben a józan ész megkapaszkodhatnék.

Szürke délelőtt volt, szemerkélt az eső; városban is szomorú idő, de még szomorúbb azokon a tájakon, ahová emlékezetem makacsul vissza-visszakergetett. Mert bármennyire igyekeztem elterelni gondolataimat, csak az járt a fejemben, milyen viharos eső söpör most végig gazdaságunk lejtőin, völgyein; milyen ázottak lehetnek a szószékszikla fölé boruló levelek; milyen vigasztalan egy ilyen napon a remetelakom - bagolyhoz illő hangulataim magányos erdei menedékhelye - a magas fenyőfa indákkal körülkerített szívében! Honvágó kínozott. Túlontúl hirtelen szakítottam ki magamat megszokott környezetemből. De most már nem volt választásom, túrnöm kellett minden szívszaggató fájdalmat, s azt a csalóka gyöttrődést (akár egy rég levágott végtag sajgását), amellyel egy múltbeli életforma mintegy átplántálja magát az utána következőbe. Meddő, formátlan megbánást éreztem. Agyamba fészkelte magát a gondolat, hogy nem teljesítettem kötelességemet. Talán lett volna erőm, hogy a végzet szerepét vállalva elhárítsam barátaimról a szerencsétlenséget, de ehelyett sorsukra hagytam őket. Az az ösztön és értelem közti hűvös hajlam, amely arra késztetett, hogy okoskodó kíváncsisággal kifürkésszem embertársaim szenvedélyeit és érzelmeit, úgy látszik, túlságosan elragadott, kivetköztetett emberi mivoltomból.

De olykor nem tudjuk eldönteni, vajon hideg vagy meleg-e a szívünk. Most úgy érzem, ha Hollingsworth, Zenobia és Priscilla megítélésében valóban tévedtem, ezt akkor is inkább a túlságosan forró, semmint a túlságosan langyos együttlérés okozta.

Hogy elhessegessem magamtól ezeket a kellemetlen gondolatokat, újból elfoglaltam öröhelyemet az ablaknál. Első pillantásra semmi változást nem láttam. Az általános kép ugyanaz volt, mint tegnap, csak azzal a különbséggel, hogy a mai, még zordabb idő fészükbe kergette a verebeket. A macska is a házban húzódott meg, de aztán kisvártatva mégis előbukkant, nyomában a szakácsnővel, és szájában, úgy láttam, egy jókora darab sült csirkével. A frakkos fiatalembert most nem láttam, ám az alatta levő emeleten a két gyerek egy gyereklány felügyelete mellett a szobában hancúrozott. A földszinti szalon damaszt függőnye immár teljes pompájában tündökölt, méltósággal függött alá a mennyezettől a szőnyegig érő ablakok teljes hosszában. A szalon bal oldalán egy keskenyebb ablakon át egy kis szobába, valószínűleg budoárba hullt be a fény, s ott épp csak hogy láttam egy légies ruhába öltözött lány alakját.

Karja egy pillanatra sem nyugodott, mintha valamit hímezett vagy más efféle szép és haszontalan kézimunkával foglalkozkodott volna.

Mialatt a lányt figyeltem, egyszerre észrevettem, hogy a szalon egyik ablakában egy alak jelenik meg. Balsejtelem fogott el; vagy tán már ez az első - noha csak felületes és oldalvást vetett - pillantásom is felfedte a teljes igazságot. Akárhogy volt is, nem lepődtem meg; mintha csak kezdettől fogva azt vártam volna, hogy amikor arrafelé fordítom szememet, az ablakfüggöny szárnyai közt, mint valami életnagyságú képet, Zenobiát látom majd meg! S ugyanabban a pillanatban arra is rájöttem, kit láttam a budoárban. Csak Priscilla lehetett.

Zenobia elegáns ruhát viselt, nem azt a szinte falusias öltözetet, amelyben Derűvölgyben járt. Egy ismerős vonást azonban mégis felfedeztem rajta. Hajában szokása szerint virág ékeskedett, remek, ritka fajtájú virág, hisz másként nem lett volna Zenobia. Pár pillanat múltán elfordult az ablaktól, s eltűnt a szemem elől, de már ez a néhány lépés is híven tükrözte előkelő, gyönyörű - és egyéni bájára annyira jellemző - járását. Ebben ezer nő közt sem akadt Zenobiának párja. Sok nő kecsesen ül, némelyek kecsesen állnak, s egy-kettő tán sokféle kecses testtartást is felvesz. De a természetes járás az ember egész lényének kisugárzása és kifejezője, s csak akkor szép és előkelő, ha valamilyen jellembeli tulajdonsággal van összhangban. Nemegyszer úgy éreztem, hogy Zenobia lépteit - változó hangulatainak megfelelően - könnyed és légies, vad és szenvedélyes vagy méltóságteljes indulók harmóniáját sugalló zenének kellene kísérnie.

Vártam, hogy visszatérjen az ablakhoz. Zenobiát az a nőknél ritka tulajdonság jellemezte, hogy jó kedélyállapota végett sok testmozgásra volt szüksége, s erről sosem mondott le. Derűvölgyben nem lehetett olyan zord az ég vagy sáros a föld, hogy ne ment volna naponta sétálni. Itt, a városban bizonyára inkább a két szalon hosszát járta, negyven lábnyi fordulókkal mérve ki a mérőledek, semmint hogy a latyakos járdán besározza szoknyáját. Így aztán körülbelül annyi idő múlva, amíg a tolóajtók boltíve alatt eljutott az utcai ablakhoz s onnét visszatért, ott is állt újból a karmazsinvörös függöny szárnyai közt. Most azonban még valaki megjelent a színen. Zenobia mögött feltűnt az az arc, amelyet először az erdei ösvényen láttam meg; az a férfi, aki annak idején az indákkal függőnyözött remetelakom alatt Zenobia oldalán oly rejtelmesen, meghitten és mégis idegenként elhaladt. Westervelt volt. S noha szorosan Zenobia mögött állt, s a vállá fölött nézett ki az ablakon, most is, mint az előző alkalommal, az volt az érzésem, hogy Zenobia viszolyog tőle, vagy hogy tán életszférájuk összeférhetetlensége miatt kölcsönösen taszítják egymást.

De lehet, hogy ez a benyomás pusztán képzeletem és elfogultságom szüleménye volt. A nagy távolság miatt nem láthattam arcjátékukat, amelyből máskülönben kiolvashattam volna szándékaikat.

Most már csak Hollingsworth meg az öreg Moodie hiányzott, hogy együtt legyenek mindazok, akiket az események összefonódása - s az a hatékony módszerem, hogy ismerőseimet minden más emberi kapcsolatukból kiszakítsam -, miként egy dráma szereplőit már régen fantáziám színpadára állított. Önmagában talán nem is volt meglepő, hogy újból beléjük ütköztem, amikor már szabadnak képzeltem magamat. Zenobia, ezt tudtam, megtartotta városi lakását, ahová Derűvölgyből nemegyszer rövid időre visszatért, s egy alkalommal Priscillát is magával vitte. Mégis úgy éreztem, van abban valami végzetszerű, hogy a véletlen ebben a nagyvárosban az összes helyek közül éppen ide kergetett, ide szögezett, s arra kényszerített, hogy a már amúgy is elapadt rokonszenvedet afféle ügyekre vesztegessen, amelyekhez semmi közöm, s olyan emberekre, akik engem nem nagyon szeretnek. Ez idegesített, elcsüggesztett. Nagy erőfeszítés árán sikerült őket leráznom magamról, azt hittem, elmenekültem hús-vér koboldok elől, megpróbáltam új erőre kapni egyet-kettőt szippantva abból a levegőből, amely őket nem is illeti, s íme, legnagyobb elkeseredésemre azt kellett látnom, hogy megint ugyanezek az

emberek sorakoznak fel előttem, s úgy tárják elém régi problémájukat, hogy most még megoldhatatlanabb, mint annak előtte volt.

Hovatovább azt sem bántam volna, ha valamilyen katasztrófa történik. Ha Hollingsworth nemes lelki alkata arra volt kárhozható, hogy épp a legnemesebb vonásaiból kisarjadt túlonúl állhatatos szándéka rontsa meg; ha Zenobiát csodás, nagylelkű női tulajdonságai sem menthetik meg; ha Priscillának naiv, odaadó gyengédsége és hite miatt el kell pusztulnia - ám legyen! Jöjjön, aminek jönnie kell! Ami pedig engem illet, én majd csak elnézem őket, ahogy ez számomra, úgy látszik, elrendeltetett, elnézem őket megértőn, ha ugyan ésszel felérem sorsuk értelmét és tanulságát, de mindenképpen áhítatosan és szomorúan. És ha majd lehull a függöny, folytatom sivár életemet, amelynek valódi tartalmát a körülmények annyira felhígították, olyan sok idegen érdek szolgálatába állították.

Időközben Zenobia és Westervelt visszahúzódott az ablaktól. Rövid szünet következett, ezalatt én a budoárban ülő alak felé fordítottam tekintetemet. Kétségtelenül Priscilla volt, csak valamilyen szokatlan, cifra és elegáns ruhát viselt. Messziről nézve, halvány körvonalai azt a benyomást keltették bennem, hogy bábalkáját levetve, egyszerre szárnyat bontott. Most nem szorgoskodott, kézimunkáját ölébe ejtette, fejét hátrahajtotta, abban a pózban, amelyben már többször is láttam, mintha egy alig-alig hallható hangra figyelne.

Aztán a szalonban újból felbukkant a két alak. Most kissé távolabb álltak az ablaktól, szemtől szembe egymással, és - ahogy ezt Zenobia nyomatékos kézmozdulataiból láttam - olyasmiről beszéltek, ami, legalábbis benne, szenvedélyt, indulatokat keltett. Kisvártatva Zenobia odábblépett, és eltűnt szemem elől. Westervelt az ablakhoz jött, homlokát az üveghez támasztotta, és csinos arcán az a mosoly suhant végig, amely - midőn előző alkalommal láttam őt - aranyba foglalt fogsora titkába beavatott. Minden emberi lényen, aki eladta magát az ördögnek, egy vagy más formában látható valamilyen mágikus jel. Azt képzeltem, hogy a professzornak ez a sajátságosan árulkodó mosolya az ördög kézjegye.

E férfi, ahogyan azt hamarosan tapasztaltam, szemfüles volt, akár a macska; ez ugyan legkevésbé sem intellektuális tulajdonság, de számára, valahányszor fel akart valamit deríteni, csaknem ugyanolyan hatásos fegyverül szolgált, mint az éleslátás. És ezt most is bebizonyította, mert legkínosabb meglepetésemre felfedezett és felismert őrhelyemen. Talán el kellett volna pirulnom, hogy Westervelt professzor rajtakapott, amint iránta és ügyei iránt ilyen leplezetlenül szaglászom. Lehet, hogy el is pirultam. De akárhogy volt is, eléggé megőriztem lélekjelenlétemet, nem követtem el ráadásul még azt a pipogyaságot, hogy visszahúzódjam az ablaktól.

Westervelt a szalon felé pillantott, és hívogatóan intett. Rögtön ez után Zenobia jelent meg az ablaknál, erősen kipirulva, s a szeme, ahogy azt bensőm megsúgta nekem, a köztünk levő térségen át gúny mérgébe mártott, fényes nyilakat repített felém, úriember voltomat célozta meg velük. Mi tagadás: bármilyen messziről nyilazott is rám, célba talált. Felismerésének jeléül egy kis mozdulatot tett a fejével és kezével, amely üdvözlés volt és egyben elbocsátás. A következő pillanatban már könyörtelenül rendre utasított - ennek módját az asszonyok minden őket ért sérelemnél megtalálják, s megfelelő alkalommal nem is takarékoskodnak vele -, leeresztve a damaszt drapéria szárnyai közt levő fehér vászonfüggönyt. Úgy hullt alá, mint a színházban egy-egy felvonás végén a függöny.

Priscilla eltűnt a budoárból. A galamb azonban még továbbra is ott gubbasztott szomorúan a padlásablak tetején.

XIX. ZENOBIA SZALONJA

A nap hátralevő órái, legalábbis részemről, a legutóbbi események feletti töprengésben teltek el. Zenobia és Priscilla felbukkanására, Westervelthez fűződő kapcsolatukra számtalan magyarázatot eszeltem ki és vettem sorra el. Mi tagadás, heves bosszúvágyat éreztem a sértés: Zenobia gúnyos pillantása miatt, s kiváltképpen azért, hogy leeresztette a függönyt, mintha személye és megfigyelőképességem közé mindenáron valamiféle válaszfalat kellett volna állítania. Talán azt képzelem, hogy engem csak az otromba kíváncsiság sarkall?! Zenobiának jobban kellene ismernie engem, semhogy ezt feltételezze rólam. Méltányolnia kellene elmémnek-szívemnek azt a hajlamát, amely (gyakran akaratom ellenére és nyugalmam rovására) arra kényszerít, hogy mások életét éljem, s hogy igyekezzem - mély rokonszenvvvel, finom ösztönnel, feljegyzésre alig érdemes dolgok megfigyelésével, átfogó szellemi harmónia kialakításával kiismerni az Isten által számomra kijelölt sorstársaimnak még önmaguk előtt is rejtve maradt titkait.

Úgy éreztem, egy olyan nőnek, mint Zenobia és egy olyan férfinak, mint Hollingsworth, életük összes lehetséges szemlélője közül engem kellett volna választania. Most is, amikor ez a történet már réges-rég a múlté, az a véleményem, hogy erre a szerepre én lettem volna a legalkalmasabb. Igaz, lehet, hogy elmarasztaltam volna őket. Ha egy személyben bíró és tanú vagyok. Ítéletem esetleg éppoly szigorú lett volna, mint a végzeté. De eredendően nemes jellemük minden vonását, a kísértés elleni küzdelmüket, a vasakarat szükségességét, s ugyanígy a szenvedélyből és kétségbeesésből fakadó minden enyhítő körülményt, s a tévedéssel együtt járó minden lelkifurdalást, még ha nem tudta is a bajt megakadályozni, minden megbánást, amely jutalmul büntetésre tart igényt, figyelembe vettem volna. Persze, az is igaz, hogy bizonyára fenntartás nélkül jóváhagytam volna az elkerülhetetlen büntetést. De legalább szomorúan, csorbítatlan szeretettel szabtam volna ki. És amikor már minden lezáródott, elmentem volna mintegy összegyűjteni a máglyahalált haltak fehér hamvait, s miután már megbűnhődtek vétkeikért, elmondtam volna a világnak, micsoda emberi érték pusztult itt el, aminek sosem zengte el dicséretét.

Hintaszékemben ültem, jó messze az ablaktól, nehogy megint ugyanolyan rendreutasításnak tegyem ki magamat, mint amilyenben egyszer már részesültem. Pillantásom mégis a szemközti házra tévedt, de semmi újat nem fedeztem fel. Késő délután a templomtorony szélkakasa jelezte, hogy a szél megfordult; előbújt a nap, de csak halványan, mintha sugarainak aranyborához ugyanannyi vizet keverték volna. S fénye mégis elárasztotta az egész épületsort, ott ragyogott az ablakokon, megcsillant a nedves tetőkön, majd lassan felfelé kúszva a kéményfejekre ült. Innen aztán még magasabbra szárnyalt, egy pillanatra megpihent a torony csúcsán, s ezzel a derűs ragyogás utolsó menedékhelyévé tette ezen az egész komor környéken. A következő másodpercben már eltűnt. Mindenre félhomály borult, mintha sötét hózápor hullt volna alá; s mielőtt még teljesen besötétedett, a szálloda gongja teára invitált.

Amikor visszatértem szobámba, Zenobia szalonjának fehér függönyén egy petróleumlámpa fénye szűrődött át. Néha-néha egy elsuhanó alak árnyéka hullott a függönyre, körvonalai azonban annyira elmosódottak voltak, hogy ezt a hieroglifát még a legmerészebb feltevésekkel sem tudtam megfejteni.

És ekkor rádöbbsentem, micsoda képtelenség, hogy ostoba feltevésekkel gyötöröm magamat. Így akarom kiokumlálni, mi történik a szalonban, holott csak rajtam múlik, hogy odamenjek.

Zenobiához fűződő, ez ideig még változatlan kapcsolatam, mint jó barátot, mint társát egy életre szóló vállalkozásban, feljogosított rá, hogy meglátogassam - sőt, az udvariasság egyenesen ezt követelte tőlem. Csak azért nem ismertem fel már korábban ezt a kötelességemet, mert mi ott Derűvölgyben a társadalmi illemszabályokat semmibe vettük. De most már semmiképp sem vonhatom ki magamat alóla.

Ennek a hirtelen támadt ösztönző erőnek engedelmeskedve, csakhamar abban a házban találtam magamat, amelyet hátulról az elmúlt két napon át olyan odaadón figyeltem. Egy szolgáltnévjegyet, néhány pillanat múltán visszatért, és felfeztetett a lépcsőn. Felfelé menet hangos, szinte diadalmasan felharsanó zongoraszó ütötte meg a fületem. Úgy éreztem, Zenobia lényé csendül ki belőle, noha eddig fogalmam sem volt róla, hogy zongorázik. Két-három kanári e hangorkán hallatára izgatottan füttyörészni kezdett - mindent elkövettek, hogy a zongoraszóhoz hasonló melódiát csaljanak elő torkukból. Az utcára néző szalon ajtaján át ragyogó fény áradt; s alig léptem át a küszöbön, Zenobia máris nevetve, kezét nyújtva jött elélem.

- Ó, Mr. Coverdale - mondta mosolyogva, de e mosoly, úgy láttam, gúnnal vegyes haragot rejteget -, jólesik, hogy továbbra is ilyen nagy érdeklődést tanúsít az ügyeim iránt! Már régóta tudom, hogy maga amolyan transzcendentális jenki, megvan magában honfitársainak az a velük született hajlama, hogy közel s távolban mindent tüzetesen megvizsgáljon. De a maga esetében ez a hajlam csaknem poétikus, hisz kielégítésére igen kifinomult eszközöket vesz igénybe. Ilyen körülmények közt megbocsáthatatlan eljárás volt részemről, hogy leeresztettem a függőnyt, ugye?

- Nem mondhatnám, hogy nagyon okosan csinálta - válaszoltam, igyekezve leplezni keserűségemet, amit azonban Zenobia bizonyára mégis kiértzett hangomból. - Valójában úgysem lehet semmit elrejtteni ebben a világban, hogy a másvilágról ne is beszéljek. Ezért be kellene érünk azzal, hogy magatartásunk tanúit, indítékaink vizsgálóit az adott körülmények közt lehetséges legnemesebb szempontok vezérlik. Engem, amennyiben efelől biztos lehetnék, nagyon boldoggá tenne, ha kimeríthetetlen emberi rokonszenv kísérne végig életutamon.

- A megértő rokonszenvet őrangyalunkra kell bízunk, ha egyáltalán van őrangyalunk - jegyezte meg Zenobia. - Ameddig szálnalmas sorsom egyetlen szemlélője egy szálloda ablakában álló fiatalember, addig fenntartom magamnak a jogot, hogy leeresszem a függőnyömet.

E beszélgetés közben Zenobia egyre nyújtotta felém a kezét, s így gyengéden megérintettem ujjammal. Magatartása, fesztelensége ellenére is ráébresztett, hogy nincs köztünk igazi bizalom. Felötlött bennem az az elszomorító gondolat, milyen nagy a különbség mostani beszélgetésünk és az első találkozásunk között. Annak idején a falusi kandalló meleg fényében Zenobia vidáman, reménnyel eltelve köszöntött, erős nővéri kézszorítása ugyanannyi szeretetet és kedvességet fejezett ki, mintha más nő átölelte volna nyakamat, vagy testvéri csókra nyújtotta volna az arcát. Ez a különbség éppoly éles volt, mint akkori külseje - egyszerű ruhája s egyetlen ékessége: a hajába tűzött csodás virág - és a mostani közt. Szépségét az öltözködés és az ékszerek, amennyire csak lehetett, kiemelték. S felettébb kiemelték. Nem mintha bármi újat nyújthattak vagy bármit hozzátehetek volna azokhoz az adományokhoz, amelyekkel a természet Zenobiát olyan bőkezűen felruházta. De a rajta levő drága holmik és a nyakán csillogó ékszerek mintegy lámpásul szolgáltak, feltárták szépségének azokat a vonásait, amelyeknek éppen ilyen megvilágításra volt szükségük, hogy igazában láthatók legyenek. Még elmaradhatatlan virága is, noha úgy látszott, most is ugyanazt a fajtát viseli, hideg és fényes átalakuláson ment át: most ugyanis egy remek ékszerben öltött alakot, s mintegy az utolsó simítás volt, amely Zenobiát tökéletes művészi alkotássá avatta.

- Szinte az az érzésem - kíváncszott ki belőlem -, mintha sosem találkoztunk volna. Hány esztendővel ezelőtt volt, kérdeztem magamtól, hogy utoljára ott ültünk Eliot szószéke alatt, ahol Hollingsworth elheveredett az avaron, s Priscilla a lábához kuporodott?! Igaz volna, Zenobia, hogy maga egykor közénk: a komoly, töprengő, emberbaráti munkások kis csapatába tartozónak tekintette magát?

- Azoknak az eszméknek megvan a maguk helye és ideje - válaszolta hűvösen. - És szerintem nagyon korlátolt az az elme, amely csak efféle eszméket képes befogadni.

Magatartása meghökkentett. Mi több: a szoba ragyogása a szó szoros értelmében elvakított. Középen csillár lógott, ki tudja, hány lánggal, s ezenkívül két-három asztali lámpa és márvány falikar is fokozta fehér fényével a csillár ragyogását. A berendezés rendkívül fényűző volt. Öreg tanyaházunk után, ahol egy egyszerű asztal meg néhány pad állt az ebédlőben s egy-két nádszék a tisztaszobában, úgy éreztem, itt megvalósult a képzelet minden szeszélye, amely a költséges vágyak kielégítésének és a pompás kényelemnek változatos módjaiban leli örömét. Képek, márványszobrok, vázák - egyszóval a fényűzés annyiféle formája, hogy legfeljebb egy árverési hirdetményben volna célja felsorolni valamennyit -, s mindezt még megismételte és megkettőzte az a nagy tükör, amelyben Zenobia büszke alakját és önmagamat láttam. Mi tagadás, keserű szégyen fogott el a látványra, ahogy minden erőmmel igyekeztem ellenállni a hatásnak, amelyet Zenobia rám akart kényszeríteni. Szívem mélyén tiltakoztam ellene. Így próbáltam megőrizni lelki egyensúlyomat. Az őt övező pompában - ékszereinek túlzott bőségében, amely tökéletesen illett dús természetéhez és érett szépségéhez -, én rosszindulatúan az igazi jellemét akartam felfedezni: a szenvedélyes, fényűző, az egyszerűség híján levő nőt, aki nem igazán kifinomult, akinek nincs csiszolt, tökéletes ízlése.

De a következő pillanatban Zenobia minden ellenérzésemet félresöpörte. Beláttam, megilleti, hogy tetszése szerint bármekkora pompával övezze magát, hogy ezer és ezer olyan dolgot művelhet, ami más, szegényesebb, gyatrább, gyengébb alkatú nőknél nevetséges volna. De ma sem tudom, vajon akkor láttam-e Zenobia igazi lényét, vagy pedig a derűvölgyi volt-e az igazi. Mindkettőben ott rejtett valami abból a csalóka látszathoz, amellyel a nagy színésznők körülveszik magukat.

- Végleg eljött Derűvölgyből? - tudakoltam.

- Miért gondolja? - kérdezte.

- Nem is tudom - válaszoltam -, talán csak azért, mert ma már szinte álomnak látszik, hogy ott valaha együtt voltunk.

- Nekem nem - mondta Zenobia. - Szerintem szegényes, fantáziátlan az olyan ember, aki csak egyetlenegy alakban képes megjelenni, s akinek az egész múltat álommá kell átformálnia, ha a jelen történetesen nem hasonlít hozzá. Miért kellene beérnünk az elmúlt néhány hónap egyszerű életével, és kizárni minden más életformát? Jó élet volt, ám vannak ugyanolyan jók, sőt jobbak is. De azért ne gondolja, hogy elitélem azokat, akik annak az életnek teljesebben adják át magukat, mint ahogy én a magam személyét illetően helyesnek tartom.

Bosszantott, hogy ilyen önelégült, leereszkedő, fenntartásokkal tele elismeréssel és bírálattal illeti azt a rendszert, amelynek sokan - talán ugyanolyan kiváló tulajdonságokkal megáldott emberek, mint a mi fenséges Zenobiánk minden földi törekvésüket, legmagasztosabb becsvágyukat szentelték. Elhatároztam, megbizonyosodom róla, nem üzhetem-e ki valamiféle varázslattal abból a szerepből, amit játszott. Kényszeríteni akartam, hogy bepillantást engedjen való lényébe, hadd lássam meg valamilyen vonását, valamilyen szenvedélyét, mindegy, hogy jó vagy rossz, csak az a fő, hogy őszinte legyen.

- Az imént olyan korlátolt gondolkodású emberekre célzott, akik csak egyetlen életmódot ismernek - jegyeztem meg hűvösen. - Erről a mi szegény Hollingsworth barátunk jut eszembe. Lehet, hogy maga is rá gondolt, amikor ezt a megjegyzést tette. Szerencsétlen flótás! Nagy kár, hogy szerény műveltsége következtében egyetlenegy eszmének áldozza fel magát; különösen amikor nem sok józan ész kell ahhoz, hogy valaki belássa, eszméje teljességgel megvalósíthatatlan. Most, hogy visszatértem a nagyvilágba, és megfelelő távlatból nézem a tervét, minden őszinte tiszteletemre szükségem van ez iránt a derék, jó szándékú ember iránt, nehogy én is éppúgy kinevessem, mint ahogy tapasztalatom szerint mindenki más a társadalmi életben.

Zenobia elpirult, szeme szikrákat szórt, és arckifejezése olyan szenvedélyessé vált, mintha egész lényén hirtelen forró láng áradt volna szét. Kísérletem tehát sikerrel járt. Zenobia akaratlanul is kimutatta szívét, való lényét, midőn ennyire rossz néven vette tőlem, hogy lekicsinylőn, szánakozón, félig nyájasan, félig gúnyosan emlegettem azt a férfit, aki neki mindene. Ezt, úgy látszik, ő is érezte, mert csakhamar leküzdötte zihálását, ugyanolyan büszke és magabiztos lett, mint annak előtte.

- Azt hiszem - jegyezte meg nyugodt hangon -, maga nem méltányolja eléggé Mr. Hollingsworth valódi értékeit. A vak lelkesedés, egyetlen eszmének szemellenzős hajszolása többnyire valóban nevetséges, s egy közönséges ember jó hírét feltétlenül tönkreteszi; ezt csak nagyon fennkölt és erős egyéniség kerülheti el. De a nagy emberek... ezt maga, úgy látszik, nem tudja... csakis egy nagy eszme ihlető hatására jutnak el a számukra normális állapotba. És én, mint Mr. Hollingsworth barátja, s mint elfogulatlan szemlélő, azt mondom magának, hogy szerintem ő ezek közé az emberek közé tartozik. Az viszont megbocsátható, hogy maga nevetségesnek látja őt. Az is - a maga szemében! Nincs a nemes, bátor egyéniségnek biztosabb próbaköve annál a képességnél, mennyire tudja megkülönböztetni a bátorságot a vakmerőségtől.

Zenobia velős megállapításának nem mertem ellentmondani. És őszintén szólva csodáltam hűségét. Hollingsworth delejes erejének újabb bizonyítékát tárta elém az a felfedezés, hogy a gyönyörű nőre tett hatása ugyanolyan erős volt itt, ebben a mesterkelt környezetben, mint annak idején a szürke szikla lábánál és a vad nyírfák közt az erdei ösvényen, ahol Zenobia olyan szenvedélyesen szorította kebléhez a férfi kezét. Ez a nagy, nyers, bozontos, sötét bőrű férfi! És Zenobia szerelmes belé!

- Priscillát is magával hozta? - kérdeztem. - Már többször is megfordult a fejemben, hogy nagyon is érzékeny vérmérséklete miatt nem egészen biztonságos számára, hogy állandóan egy Hollingsworthhoz hasonló férfi környezetében legyen. Az ilyen gyengéd és finom lelkületű nők, gondolom, gyakran nagyon is értékelik a férfiak heroikus tulajdonságait. De feltételezem, hogy ők is, ugyanúgy, mint bármely nő, hatni tudnak a férfiakra. Hollingsworth aligha ajándékozna meg vonzalmával valakit, akinek önálló nézetei vannak, csakis olyat, akit teljesen feloldhat magában. És Priscilla iránt szemmel láthatóan nagy gyengédséget tanúsít.

Zenobia elfordult. De megláttam arcát a tükörben, nagyon sápadt volt; olyan sápadt volt pompás öltözkéiben, mintha halotti lepelbe burkolózott volna.

- Igen, Priscilla is itt van - mondta a szokottnál kissé halkabban. - Hát ezt nem kémlelte ki a szobája ablakából? Akar vele beszélni?

Néhány lépést tett a hátsó szalon felé, majd bekialtott:

- Priscilla, Priscilla drágám!

XX. ELTŰNNEK

Priscilla azonnal jelentkezett a hívásra, s a budoár ajtaján bejött a szobába.

Azt hittem, Zenobia valamilyen módon megakadályozza majd, hogy beszéljek azzal a lánnyal, akinek szívbeli érdekei annyira keresztezik az ő érdekeit, hogy ebből Priscillára vagy őrá csak nagy bánat, sőt katasztrófa származhat. Most rájöttem, milyen ostoba feltételezés volt ez. Hisz Priscilla csupán az események sötét árján sodródó levél, akarata vagy tervei nem befolyásolhatják az eseményeket - valószínűleg nem is sejtí, merre hajtja az ár, tán nem is érzi ellenállhatatlan sodrását -, s így nem áll fenn az a veszély, hogy Zenobia szándékairól bármit is eláruljon nekem.

Amikor meglátott, az érzelmek minden különösebb jele nélkül jött felém. Kezet nyújtottam, mire ő olyanformán viszonzta mozdulatomat, mintha egészen gyenge delejes erőre reagálna.

- Örülök, hogy látom magát, kedves Priscillám - üdvözöltem, s megfogtam a kezét -, de manapság, ha bármit látok, azon tűnődöm, vajon ébren vagyok-e? Magát meg mindig is amolyan álombéli lénynek láttam, s most még inkább, mint valaha.

- Ó, az ujjaim valóságosak - válaszolta, s épp csak viszonzva kézszorításomat, máris elengedte a kezemet. - De miért nevez álombéli lénynek? Zenobia nálam sokkal álomszerűbb, hisz olyan gyönyörű, olyan gyönyörű! És azt hiszem - tette hozzá, mintha hangosan gondolkodna -, ezt mindenki látja.

Ami engem illet, én e pillanatban Priscilla és nem Zenobia szépségén tűnődtem. Priscilla ahhoz a típushoz tartozott, amelynek szépségét a meg nem felelő öltözet teljesen elhomályosítja. Bája nem volt eléggé határozott és szembeszökő, hogy például egy rosszul megválasztott színt vagy szabást kiállt volna. Az ő esetében az volt a legbiztonságosabb, ha nem is próbálkozik semmiféle cicomával, mert igazán hozzáillő dísz csak tökéletes ízlés vagy szerencsés véletlen nyújthatott neki. Ezúttal tiszta fehérbe volt öltözve, valamilyen fátyolszerű anyaggal ékesítve, amely - ahogy most, a tovatűnt hosszú évek után emlékezetembe idézem alakját, sötét haja halvány csillogását, szemérmesen rám emelt fekete szemét - mint valami köd lengedezett körülötte. Azon töprengtem, vajon mi indította arra Zenobiát, hogy ezt a szegény lányt ilyen gyönyörűvé varázsolja? Ilyesmit csak kevés nő engedhet meg magának, hisz ahogy az egyikről a másikra pillantottam, Zenobia tündöklő fénye egyáltalán nem csökkentette Priscilla szelídebb varázslatát, sőt talán még inkább fokozta.

- Hogy tetszik magának? - kérdezte Zenobia.

Nem értettem azt a szomorkásán nyájas pillantást, amelyet Priscillára vetett. Egy lépést tett előre, magához intette a lányt, megcsókolta arcát, majd egy kis elbocsátó mozdulattal a szoba másik felébe ment. Követtem.

- Csodálatos teremtés - válaszoltam. - Mióta közénk jött, halványan mindig is éreztem épp azt a bájt, amit most maga kihozott belőle. De eddig sosem volt ilyen szembeszökő. Olyan gyönyörű, mint egy virágszál!

- Hasonlítsa virághoz, ha úgy tetszik - mondta Zenobia. - Maga költő, vagy legalábbis manapság költőszámba megy, s így joga van rá, hogy képzeletben mintegy színházi látcsővel nézegesse a nőket. Csodálom, hogy a szerelemnek abban a nemrégiben élvezett árkádiai szabadságában nem jutott eszébe, hogy Priscillába szeressen. A társasági életben egy ízig-vérig

amerikai persze álmában se gondolna rá, hogy átlépje azt a láthatatlan határt, amely az egyik társadalmi osztályt a másiktól elválasztja. De mit érdekelte a társadalmi rang a derűvölgyi telepeseket?

- Nem azért követtem volna el nagy számárságot, ha beleszeretek Priscillába - jegyeztem meg.
- Egyébként Hollingsworth látta már ebben a ruhában?

- Miért emlegeti őt unos-untalan? - kérdezte Zenobia halkán, és rosszalló pillantása arcomról Priscillára vándorolt. - Maga nem tudja, mit cselekszik! Higgye el nekem, uram, veszélyes dolog pusztá léhaságból és szórakozásból így játszogatni komoly emberi érzelmekkel. Ezt nem tűröm tovább! Ilyesmi többé ne forduljon elő! Figyelmeztetem!

- Igazságtalan, sőt nagyon igazságtalan velem - válaszoltam. - Valamilyen meghatározhatatlan kötelességérzet kényszerít rá, hogy gondolataim, és ezért a szavaim is, minduntalan erre a témára térjenek vissza.

- Ó, ez az elcsépeelt hivatkozás a kötelességre! - suttogta Zenobia gúnyos hangon, amely akár a kígyó sziszegése mart belém. - Számtalanszor hallottam ezt már olyanoktól, akik bele akartak avatkozni ügyeimbe, s így pontosan tudom, mit jelent. Bigottságot, önhittséget, pimasz kíváncsiságot, tolakodást, félig felfogott dolgok sekélyes értelmezésére alapított, hidegvérű kritikát, szörnyű szkepticizmust mindenki más lelkiismeretessége vagy bölcsessége iránt, kivéve a saját magáét, tiszteletlen hajlamot, hogy a gondviselést semmibe vegye, s e szentség helyébe önmagát ültesse - ezekből és ezekhez hasonló hitvány indítékokból ered a maga kötelességérzete! De vigyázzon, uram! Minden képzelt éleslátása ellenére is vakon avatkozik bele ezekbe az ügyekbe. És beavatkozásának minden káros következményéért magát fogom felelőssé tenni!

Ez a nőstény oroszlán, mint láttam, olyan kedélyállapotban van, hogy ha tovább bősziem, vagy talán már anélkül is -, menten rám veti magát. Meghajoltam, s mivel nemigen tudtam, mi egyebet tehetnék, indulni készülődtem. De ekkor újból Priscillára pillantottam, aki közben egy sarokba húzódott, mire szívemen elviselhetetlen csüggedés vett erőt, nem tudtam, miért, csak azt éreztem, Priscillával van valamilyen kapcsolatban. Hozzáléptem, kezemet nyújtottam, ő azonban nem mozdult. Mindig is sajátságai közé tartozott, hogy még a legbarátibb érintéstől is viszolygott, kivéve ha Zenobiáról vagy Hollingsworthról volt szó. Zenobia egész idő alatt figyelt minket, de olyan közömbös arckifejezéssel, mintha nem is érdekelné, mit beszélünk.

- Priscilla - kérdeztem lehalkítva hangomat -, mikor megy vissza Derűvölgybe?

- Ha majd visszavisznek - válaszolta.

- Saját akaratából jött el onnan? - faggattam.

- Én csak sodródom, mint a levél - felelte -, nincs szabad akaratom.

- Hollingsworth tudja, hogy itt van? - kérdeztem.

- Ő mondta, hogy jöjjenek ide - válaszolta Priscilla.

Meglepetten nézett rám, mintha egyenesen elképzelhetetlen lett volna, hogy Hollingsworth beleegyezése nélkül ilyen lépésre szánja el magát.

- Micsoda hatalma van ennek az embernek Priscilla egész lénye felett - dűnyögtem a fogaim között. - Nos, ahogy Zenobia olyan nyájasan tudomásomra hozta, itt nincs több keresnivalóm. Mosom kezeimet. A következmények szálljanak Hollingsworth fejére! Priscilla - tettem hozzá fennhangon -, nem tudom, találkozunk-e még valaha. Isten áldja!

E szavaim közben egy kocsi dübörgött végig az utcán, és megállt a ház előtt. Megszólalt az utcai csengő, s rögtön ezután a lépcsőn léptek hangzottak. Zenobia egy kendőt dobott magára.

- Mr. Coverdale - mondta hűvös udvariassággal -, bocsásson meg nekünk. Programunk van, elmegyünk hazulról.

- Hová? - kérdeztem.

- Nem gondolja, hogy ez már kissé illetlen kérdés? - jegyezte meg mosolyogva. - De akárhogy is van, választ nem kap rá.

Nyílt a szalon ajtaja, s Westervelt jelent meg. Választékosan volt öltözve, mint aki előkelő társaságba indul. Végtelen ellenszenvet éreztem iránta. Ellenszenvem ezúttal abban nyilvánult meg, hogy a hátam borsódzott, mintha egy sötét helyen tapogatózva valamilyen hideg és nyálkás dolgot érintettem volna meg; s azt kérdezném magamtól, mi ez a titokzatos utálatosság. Azt azonban el kellett ismernem, hogy szépség, csiszolt modor, úriemberhez illő külsőségek dolgában Westerveltnek aligha akadhatott párja. Miután meghajolt Zenobia előtt, és elegáns mozdulattal üdvözölte a sarokba húzódott Priscillát, egy könnyed, de udvarias főhajtással engem is köszöntött.

- Jöjjön, Priscilla - mondta Zenobia -, ideje, hogy induljunk. Jó estét, Mr. Coverdale.

Priscilla lassan megindult, de a szalon közepén megállítottam.

- Priscilla - kérdeztem a többiek füle hallatára -, tudja, hová megy?

- Nem tudom - válaszolta.

- Jól teszi, hogy elmegy? - faggattam. - És saját jószántából megy? Ha nem, mondja meg nekem, én a maga barátja vagyok és Hollingsworth barátja. Feleljen, kérem, azonnal.

- Priscilla valószínűleg régebbi barátjának tart engem, mint akár Mr. Coverdale-t, akár Mr. Hollingsworth-t - jegyezte meg mosolyogva Westervelt. - De a magam részéről átengedem neki a döntést.

E szavak közben nyájasan magához intette Priscillát, aki könnyedén, mint egy tündér, elsuhant mellettem, s a férfi feléje nyújtott karjába karolt. Másik karját Westervelt Zenobiának nyújtotta, aki azonban büszke, szépséges arcát félrefordítva olyan pillantást vetett rá, amely - Zenobia profiljából ítélve - halálra sújtotta volna a férfit, ha lett volna szíve, vagy ha e pillantás elért volna odáig. De így csak visszapattant udvarias ábrázatáról, akár a nyíl a sima acélról. Hármasan lementek a lépcsőn, s mire én a kapuhoz értem, a kocsijuk már elindult.

XXI. EGY RÉGI ISMERŐS

Így hát mindenki megvonta tőlem a bizalmat, s mivel bárhogy törtem a fejemet, csak addig a ködös érzésig jutottam el, hogy valamit rejtegetnek előlem, ezért a legjózanabb dolog az lett volna, ha e nem rám tartozó, kusza ügyek terhét ledobom magamról. És a leghelyesebb eljárásnak nyilvánvalóan azt látszott, hogy máshová költözzem. Itt betolakodó voltam. Másutt talán olyan körülményekre talállok, amelyek kielégítik egyéni érdeklődésemet, s olyan emberekre, akik ugyanannyi rokonszenvet tanúsítanak irántam, mint én öirántuk.

Ekkor azonban eszembe jutott, hogy van még egy elintéznivalóm. Moodie és Priscilla kapcsolatán töprengve elhatároztam, hogy beszélek az öregemberrel, meggyőződöm róla, vajon ez a bonyodalmas ügy nála is éppoly kibogozhatatlan, mint másutt mindenütt. Nagyjából ismertem Moodie vadászterületét. Így aztán másnap elmentem az egyik vendéglő söntésébe, amelynek környékén ólálkodni szokott. Elég jó hírű hely volt, étel, ital és szívnivaló dolgában minden igényt kielégített; fiatal és léha koromban, amikor még nem nőtt be a fejem lágya, sok éjt és napot töltöttem itt: elszórakoztam a körülöttem üldögélő szomjas lelkek komoly hangulatán és józan vigadozásán.

Beléptem a helyiségbe, de az öreg Moodie-t sehol sem láttam. Hogy gyorsabban teljen az idő, szivarra gyújtottam, s egy sarokba húzódva csendes - rokonszenvből kissé pityókos - élvezettel szemléltem az itteni szokásos sürgő-forgó életet. A söntést ízlésesen rendezték be, a falakat képek díszítették. Az egyik olajfestmény csodálatosan ízletesnek és porhanyósnak látszó bifszteket ábrázolt; az ember sóhajtvá vette tudomásul, hogy csak képzelet szülte, és sose kerülhet rostélyra. Egy másik nagyszerű műalkotás pompás vesepecsenye élethű képe volt, a harmadik egy szarvas hátsó fertályát ábrázolta patáival és rótszínű bundájával egyetemben, a negyedik egy lazac fejét és hátát, s végül a legtokéletesebb képen egy falka amerikai vadkacsát láttam; pettyes tollaikat a művész daguerrotipet megszégyenítő hűséggel pingálta le. Ezeket a csendéleteket, gondolom, nagyon éhes piktor festette, fantáziáját az étvágy sarkallta, s remélhetőleg megszerezte velük azt a jogot, hogy mindennapi ebédjéül a lefestett ételek közül a neki legkedvesebbet válassza. Aztán volt ott egy finom, érett sajt, úgyszólván a kukacokat is látni lehetett benne; meg egy kistányéron néhány. Ízlésesen feldíszített szardínia, szinte csepegett róluk az olaj, amelyben előzőleg álltak. Mindezek az ingyencsúcsok annyira élethűek voltak, hogy az ember azt hihette, valódiak, s mégis valamilyen leírhatatlan eszményi szépség jellemezte őket, letisztított róluk minden húsos és zsíros vaskosságot, s ilyen módon az emberi élet még e legprózaibb tevékenységének is dísz és nemességet, sőt melegséget, vidámságot és tartalmat kölcsönzött. Egyes festmények régi korok derék - valószínűleg flamand - borisszáit ábrázolták, zekében, hasított ingujjal; fantasztikusan hosszú szárú talpas poharakból iszogattak, vidáman kortyoltak, örökkévalóságig tartó hangtalan nevetés és danászás közepette, bajszuk alatt az idők végéig pezsgő bugyborékkolt, vagy burgundi vörös árja futott le szakadatlanul a torkukon.

De a söntés egyik sötét sarkában még egy kitűnő kis kép lógott; rongyos, puffadt képű, új-angliai duhajt ábrázolt, ahogy egy padon elnyúlva alszik, nehéz, öntudatlan mámorban. A festmény túlságosan is híven ábrázolta az élőhalottat. Szinte az orromban éreztem a borgőzt, amely emberünket kábulatba ejtette. Az egyetlen vigasz abban a kényszerű megfontolásban rejlett, hogy a szerencsétlen flótás, bármilyen valóságosnak látszott is, mégiscsak a képzelet szüleménye volt, festett vászondarab, amelyre nem vár sem delirium tremens, sem a másnapos macskajaj undora.

Mivel addigra már tizenegy óra is elmúlt, a söntés két csaposa jóformán megállás nélkül dolgozott. Az egyik fiatalember páratlan ügyességet tanúsított a ginkoktél készítésében. Lenyűgöző látvány volt, ahogy két kezében egy-egy pohárral a tartalmukat az egyikből a másikba loccsantotta. Sose öntötte mellé, sose lötytyentette ki egyetlen cseppjét sem, szinte kényszerítette a habzó folyadékot, hogy az egyik pohárból kifröccsenve a másikba csurranjon, meghatározott, kiszámított, nagy parabolaívben, akár egy bolygó keringési pályája. A fiatalembernek szép homloka volt, közvetlenül a szemöldöke felett jókora domborulattal; kétségkívül kiváló szellemi képességekkel rendelkezett, amelyeket e hasznos hajtó célnak szentelt; csakis a ginkoktéljáról volt híres, de ezt az egyetlen képességét jól kamatoztatta. E koktél és a többi mesterséges italkeverék (legalább húszféle akadt belőlük, bár azt gyanítom, többnyire csak képzeletbeli különbség volt köztük) a fiatalabb vendégek körében, akik még az iszákosságnak legfeljebb csak a második stációjáig jutottak el, nagy népszerűségnek örvendett. Ezzel szemben a megrögzött vén korhelyek - akiknek, ha csapra ütnék őket, vér helyett vörös szeszes ital folyna ereikből - általában beérték az egyszerű szódavizes pálinkával, ginnel vagy nyugat-indiai rummal, s mielőtt hörpintettek belőle, bevezetésképpen gyakran tettek egy-egy szakszerű megjegyzést az ital gyógyhatására, gyomorerősítő tulajdonságaira. Két-három vendégnek saját palackja volt a pult mögött, s ha vérvörös szemmel a csaposra kacsintottak, menten előkerült ez a bizonyos finom szíverősítő, amely iránt ismerőseik nagy érdeklődést tanúsítottak, s különleges kegynek tartották, hogyha egyet-egyet kortyinthattak belőle.

Ezek a jóemberek, öregek és fiatalok egyaránt, Jenki szokás szerint minden körülmények közt illendően, a lehető legkifogástalanabban viselkedtek. Minél többet ittak, annál józanabbak lettek; se zavaros locsogást, se hangos röhögést nem lehetett itt hallani. Szopogatták borosflaskáik örömet osztó tüzeit, bensőjükben őrizgették, csak a szívük, amelyet melengetett és vigasztalt, tudta, milyen boldogsággal ajándékozza meg őket. Igaz, szemük kissé hunyorgott, minden pohár után nagyot krákogtak, gyomorszájukat simogatták, mintha az ottani kellemes bizsergés élvezetük kitapintható eleme volna. Az ital hatása kétségkívül ott s nem az agyban tetőzött. Ám az ivászat igazi célja - s ez, míg csak a világ világ lesz, mindig ivásra vagy valami hasonlóra fogja csábítani az embereket -, az igazi élvezet az ifjúság és az életerő megújulása volt, a jelen és a jövő friss, vidám érzete, amellyel az ital körülbelül egy negyedórára elárasztotta szervezetüket. És ha mi, bornemisszák ezeket a negyedórákat az emberi élet summájára nézve kevésbé káros módon - de a csiklandósabb ízek kedvéért mégis némi illetlenséggel fűszerezve - meg tudjuk szerezni magunknak, akkor jogosan megkondíthatjuk a győzelmi harangokat!

A söntés legfőbb ékessége egy apró szökőkút volt, a pulton át lövellte fel legyezőszerű sugarát, majd szikrázva egy ovális medencébe, egy tavacskába hullajtotta, ahol aranyhalak úszkáltak. A medence alját korállal és mesterséges sziklával díszített fényes homok borította; a halak csillogva siklottak erre-arra, hol felfelé fordították aranyos fényű oldalukat, hol eltűntek a víz árnyékai közt, miként a költőkkel álmukban kacérkodó, szeszélyes gondolatok. Úgy éreztem, soha, sehol sem létezhetnek vízivó lények, amelyeket kevésbé fertőzött meg a környezet rossz példája; akaratlanul is azon töprengtem, vajon nem fordult-e még elő, hogy egyik-másik hóbotos korhely egy pohár italt a tavacskájukba ürített. Micsoda mámorító ötlet! Ki ne kívánna hal lenni, ha elengedhetetlen lételemével együtt jókedvet lélegezhet be?!

Már-már feladtam a reményt, hogy találkozhatom az öreg Moodie-val, amikor egyszerre megpillantottam a karját. Egy spanyolfal mögül nyújtotta ki, amelyet a szegénylősebb borisszák kedvéért állítottak fel. Priscilla egyik kis erszényét tartotta kezében, és csendesen ajánlgatta valamelyik, közelben álló vendég figyelmébe. Az öreg Moodie-nak ez megrögzött szokása volt. Az ember nem is igen látta őt közeledni, csak egyszerre észrevette, hogy ott van, s nem is sejtette, honnan bukkant elő. Mint valami szellem suhant erre-arra, közvetlen közelünkben

öltött hirtelen alakot, kínálgatta szegényes portékáját, kellő ideig várakozott, hogy megvásárolhassuk, ha kedvünk szottyan rá, aztán mintegy két lélegzet közt eltűnt, miközben nekünk már egészen máson járt az eszünk.

Valami ösztönös együttérzés, amely akkori, fogékonyabb életkoromban gyakran irányította cselekedeteimet, arra készítetett, hogy ezúttal én is minden feltűnés nélkül közeledjem ehhez az öregemberhez. Így aztán, amikor szokása szerint valószínűleg már eltűnni készülődött, ott álltam szorosan mellette.

- Ó - mondta, tőle szokatlan nyomatékkal -, hisz ez Mr. Coverdale!

- Igen, Mr. Moodie, a maga régi ismerőse - válaszoltam. - Már régen volt, ugye, hogy Derűvölgyben együtt falatoztunk, s még sokkal régebben, hogy az utcasarkon beszélgettünk.

- Bizony, jó ideje volt - mondta az öregember.

Úgy láttam, ennél többet nem is akar mondani. Lénye annyira fakó és petyhüdt volt, olyan halványan rajzolódott ki a valóság vásznán -, hogy szinte attól tartottam, már azalatt eltűnik, amíg szememet alakjára függesztem. Mi tagadás, a világ legnyomorúságosabb öreg szelleme volt, kopott kalapjával, nyaka körül piszkos kendővel, elnyűtt, szürke ruhájával, s különösen azzal a kötéssel a jobb szemén, amely mögé mintegy elrejtőzött. De azért annak is megvolt a módja, hogy kissé kézzelfoghatóbban állítsam magam elé. Már egy pohár pálinka, sőt, talán egy pohár enyhébb hatású vörös bor is elég volt hozzá. És attól sem kellett félnem, hogy a tetteinket nyilvántartó angyal terhemre írja, ha ezt az öregembert kihűlt vére, jéggel borított szíve felett érzett szánalomból egy kis bor nyárias melegével, ha csak órára is, felolvasztom dermedtségéből. Mi egyebet tehettem volna érte? Hogyan lehetett volna másként lelket önteni beléje, hogy a jobb jövőben reménykedjék? Vagy hogyan lehetett volna rábírní, hogy imádkozzék? Hisz bizonyos kedélyállapotokban életerőnk olyan halványan, olyan gyengén lüktet, hogy minden vallásos áhítat kihal belőlünk.

- Mr. Moodie - kérdeztem -, meghívhatnám ebédre? Meg egy pohár borra?

Fél szeme felragyogott. Meghajolt; s az az érzésem támadt, hogy egyszeriben - vagy a bor reményében, vagy hálás viszonzásként a szíves gesztusra, amellyel az itókát felajánlottam -, férfiasabb külsőt öltött.

- Örömet - válaszolta.

Kérésemre a csapos különterembe vezetett minket, s kisvártatva egy tál sült osztrigát meg egy palack vörös bort tett az asztalra. Láttam, hogy az öregember kíváncsian nézegeti a címkéjét, mintha az agyába akarná vésni, milyen fajta.

- Jó bornak kell lennie - jegyeztem meg -, ha méltó a címkéjére.

- Csak nem gondolja, uram - kérdezte Moodie felsóhajtva -, hogy egy magamfajta szerencsétlen ördög különbséget tud tenni bor és bor közt?

De abból, ahogy a poharát kézbe vette, előbb csak szimatolgatta a bor aromáját, majd óvatosan kortyintott egyet, s ingyenre valló ügyességgel öblögetve élvezte jó ízeit, lehetetlen volt fel nem ismerni a borszakértőt.

- Azt hiszem, Mr. Moodie - mondtam -, maga nálam sokkal jobban ért a borokhoz. Mondja meg őszintén, ivott már ebből ott, ahol a szőlője terem?

- Hogy ittam volna, Mr. Coverdale? - kérdezte szemérmesen az öreg Moodie, de aztán felbátorodva halk kis nevetést hallatott. - Ennek a bornak zamata - tette hozzá - meg az illata, még inkább, mint az íze, arra emlékeztet, hogy én is voltam egyszer fiatal.

- Szeretném, Mr. Moodie - kértem, nem mintha az ifjúkora nagyon érdekelt volna, de úgy akartam irányítani a beszélgetést, hogy Priscillára és Zenobiára terelődjek a szó -, szeretném, ha borozgatás közben elmondana nekem egyet s mást ifjúkori emlékeiből.

- Ó! - mondta s a fejét csóválta. - Nem is hinné, milyen érdekes dolgokat tudnék mesélni. De hallgatni arany, Mr. Coverdale. Ez a jó borocska... bár a vörös bor, gondolom, nemigen képes ilyen csalafintaságra... esetleg úgy megoldja a nyelvemet, hogy soha többé nem nézhetek majd az ön szemébe.

- De hisz soha nem nézett még a szemembe, Mr. Moodie -, válaszoltam -, soha életében.

- Ó! - sóhajtott az öreg Moodie.

Ámde a könnyű szőlőlé csodálatos hatással volt rá. Nem is annyira a borban rejlett a csoda, mint inkább azokban az emlékekben, amelyeket az ital felidézett. Ez a hitvány, görnyedt, alamuszi, velejéig elkeseredett, vén városi csavargó, aki leginkább még egy szürke csatornapatkányhoz hasonlított, egyszeriben amolyan lecsúszott úriemberré vedlett át. Most - különösen, miután jómagam is felhajtottam egy-két pohárkával - még a ruházata sem látszott annyira elnyűttnek, mint amikor leültünk. Mozdulataiban és modorában hovatovább lendületet és csiszoltságot fedeztem fel, furcsa ellentétben mindazzal, ami eddig jellemezte. És az öreg Moodie csakhamar - jóformán anélkül, hogy noszogatnom kellett volna - beszélni kezdett. Mondókája csakis a messzi múlt, életének szerencsésebb korszakára vonatkozott, legfeljebb egy-két elkerülhetetlen célzást tett azokra a körülményekre, amelyek mostani keserves sorsára juttatták. De mihelyt kezembe adta titka kulcsát, további vizsgálódásom már fényt derített az itt következő elbeszélés legfontosabb tényeire; bár lehetséges, hogy tollam, miközben e tényekről beszámolok, némileg romantikus és regényes - inkább fűzfapoétához, mint komoly életrajzíróhoz illő - fordulatokra vetemedett.

XXII. FAUNTLEROY

Huszonöt esztendővel ezelőtt, e történettel egyidőben élt az egyik középső államban egy ember - nevezzük Fauntleroynak -, vagyonos, fényűző hajlamú, tékozló férfi. Otthona palotájának is beillett volna, szokásai, a szó köznapi értelmében, fejedelmiek voltak. Egész lénye külső pompában kristályosodott ki, ezt csillogtatta a világ szeme előtt, életét ez a ríkító felszín jellemezte. Gyönyörű asszonyt vett feleségül, önmagánál értékesebb nőt. De a felesége iránti szeretete látszatra ugyan mély volt, valójában éppoly felszínes, mint minden más megnyilvánulása és cselekedete; nem is annyira szívében őrizte ezt a nemes teremtetést, mint inkább a szépségével kérkedett, nagyvilági élete legragyogóbb ékszerének tekintette. Egy gyermekük született, egy gyönyörű kislány, akit azonban nem őszinte érzéssel, halhatatlan értéként vett át Isten jóságos kezéből, hanem csak úgy, mint a drágakövekben dúskáló ember, aki újabb ékszert kapott. Csupán azért szerette, mert ragyogott.

Miután Fauntleroy így, állandó természetellenes fényben csillogva eltöltött néhány tartalmatlan évet, a fény forrása - vagyis kizárólag az arany - halványulni kezdett, s végül kihunyott. Fauntleroyt az a veszély fenyegette, hogy mindazt elveszíti, ami eddig embertársai fölé emelte; s nem lévén semmilyen vele született erénye, hogy megkapaszkodjék benne, úgy rettegett ettől a szerencsétlenségtől, mint ahogy a lélek ösztönösen visszariad a megsemmisüléstől. Hogy elkerülje, hogy csak egy hónapig, egy napig halogassa, vagy hogy legalább lélegzetnyi időt nyerjen abban a hamis csillogásban, amelyet most még kevésbé mondhatott magáénak, mint annak előtte, ez a szerencsétlen ember bűnös cselekedetre ragadtatta magát. Éppen afféle - ebből a természetellenes helyzetből eredő - bűnre, amit a társadalom (hacsak ennek az érdemtelen embernek kedvéért meg nem változtatja egész jellegét) nem tud és nem is akar megbocsátani. Még talán a gyilkosság felett is könnyebben hunyna szemet. Fauntleroy bűnét leleplezték. Ő megszökött, de a felesége belepusztult, vele született nemessége nem bírta elviselni, hogy ilyen nemtelen emberrel élt együtt, s a lányuk, anyja halála és apja gyalázata miatt, még az árvaságnál is rosszabb helyzetbe került.

Fauntleroyt a törvény nem vette üldözőbe. Dúsgazdag rokonsága kiegyezett a kárvallottakkal, s így Fauntleroy megszabadult attól a büntetéstől, amely egy baráttalan bűnözőt elért volna. Vagyonának roncsain hitelezői osztozkodtak. Nevét egykettőre elfeledték mindazok, akik korábban olyan szorgosan adták szájáról szájra. Még legközelebbi ismerőseinek is csak nagy ritkán jutott eszébe. És ezen nem is lehetett csodálkozni, hisz ez a férfi valójában senki emberfiának nem nyerte el a szeretetét. Pusztá képzet, csalóka látszat volt, amelyet csak a gazdagság fénye villantott fel, s ezért az első felbukkanó felhő árnyékában törvényszerűen el kellett tűnnie. Őrt nem hagyott maga után, s ez a tény - sok egyébbel együtt, ami rövid pályafutását kísérte - beszédesen bizonyította léte csalékony voltát.

De Fauntleroy testi mivoltában persze nem párolgott el. Északra szökött, az új-angliai metropoliszba, s ott álnéven a város egyik régebbi kerületének valamelyik mocskos utcájában vagy sikátorában bújt meg. Nincstelen nyomorultak, bűnözők, eltévelyedett jó emberek. Írek közt élt, a legszűkölködőbbek közt. Itt minden házban tömérdek család zsúfolódott össze, az alsó és felső emeleteken, a keskeny padlásszobácskáknak, sőt még a homályos pincékben is. A ház, ahol Fauntleroy heti bérért egy szobát meg egy kamrát vett ki, valaha jobb napokat látott. Egy öreg gyarmati kormányzó építette réges-régen, itt élt, itt tartotta a fogadásokat egy nagy teremben, ahol most húsz ír ágyrajáró aludt. Fauntleroy szobájában halt meg, hímzett ruhába öltözött, fehér parókás szelleme még egyre ott kísértett. Rongyos drapériák, repedezett,

töredezett márvány kandalló, dúsan faragott, de jórészt immár tüzelőnek felhasogatott tölgyfa kandallópárkány, stukkós mennyezet, amely alól nagy, csúnya foltokban kikukucsált a csupasz lécezés - ilyenformán festett ez a szoba, mintha megkopott pompájának roncsaival és rongyaival gúnyt akarna űzni ebből a szegény, tönkrement látszatemberből.

Kezdetben rokonai még hébe-hóba juttattak neki egy kis könyöradományt, hogy éhen ne haljon. Talán nem is annyira szeretetből támogatták, mint inkább azért, nehogy a szegénység újabb bűnökre kényszerítse, s még tetézzé a szégyent, amit rájuk hozott. De Fauntleroy a jelek szerint nem akart többé bűnbe keveredni. Jellemét a nyomorúságos sors gyökeresen megváltoztatta (nem csoda, hisz lénye olyan sekélyes volt), de az is lehet, hogy mostani vonásai voltaképpen ugyanannak az egyéniségnek más vetületben megnyilvánuló elemei voltak. Nem kívánt többé a világ szeme előtt élni, éppen ellenkezőleg: ösztönösen a tökéletes ismeretlenségbe húzódott vissza, s még akkor is láthatatlan szeretett volna maradni, amikor emberek elé került. A büszkeség kihalt belőle; a sors porba tiporta. S ugyanígy kihalt belőle a hivalkodás is - ugyan, mivel hivalkodhatott volna, amikor számára csak a nyomor és a szégyen maradt? Még a járása is arról tanúskodott, hogy szívesen eltűnt volna a világból; láthatatlanul lopakodott erre-arra, hogy elkerülje a kellemetlen pillantásokat. Akik most ismerték, azt mondogatták, nem emlékeznek rá, hogy valaha is nyíltan szembe mert volna nézni a környező világgal. Sarkokban lapult meg, mindig egyfajta nappali félhomályban sompolygott, kóborolt, a nap minden órájában szürkeségbe, ködbe burkolózott, mintha a napfény beteges félelemmel töltené el. De zsidbadt kétségbeesésében valamire mégis elszánta magát, olyasmire, amit ez a lelkiállapot, úgy látszik, éppúgy kíválthat, mint a jólét és a remény. Fauntleroy újból megnősült. Egy reményvesztett, szelíd lelkű, törékeny, fiatal nőt, egy varrónőt vett feleségül, aki a hajdani kormányzói rezidencia egyik szomszédos szobájában lakott az anyjával. Ez a szegény árnyalak - éppúgy, mint Fauntleroy néhai gyönyörű, nemes élettársa - egy lányt szült neki. Fauntleroy akkori rút környezetéből néha-néha a múltbeli pompába tekintett vissza, mintha egyik álomból a másikba bámulna, s ilyenkor azt kérdezte magától, vajon a tegnapi nagyúr vagy a mai nincstelen a valóságos? De szerintem az egyik éppoly valószerűtlen volt, mint a másik. Voltaképpen a végzet azt szabta ki rá, hogy amihez hozzáért, szertefoszlott. Második felesége néhány esztendő múlva végleg tovatűnt e világból (ahol egyébként is csak halvány árnyékéletet élt), s így Fauntleroyra hárult a feladat, hogy sápadt, ideges gyermekükről, ahogy tud, gondoskodjék. És addigra már távoli rokonai, akiknek szemében csak nyűg és tapadós szégyen volt, amelytől amúgy is igyekeztek szabadulni - őt szintén halottnak tartották.

A fiatalabbik gyermek éppúgy, mint az idősebb, szülőire ütött, lelki alkatuk hű mása volt. Ez a remegő kis teremtes ösztönösen félrehúzódott az emberektől, de nem keserű undorból, hanem félénkségből. És mintha nem is húsból-vérből való lett volna, mintha a napsugarak, ha elébük állna, egyenesen átsiklanának rajta, s a megrepedt, poros ablaküvegek körvonalait a csupasz padlóra rajzolnák ki. De ennek a szegény gyermeknek mégis volt szíve, gyengéd lelkületű anyjától mélységes, szóltan vonzalmakra való képességet örökölt. Így hát életét a szeretet töltötte ki. Imádta apját, de mindenekfölött egy eszmét bálványozott.

Fauntleroy ugyanis, ahogy a nyomorúságos kandallónál üldögéltek - a valóságban nem is kandallónál, csak egy rozsdás kályha mellett -, gyakran mesélt kislányának korábbi gazdagságáról, első felesége nemes szépségéről és a gyönyörű gyermekről, akivel megajándékozta. A szokásos tündérmesék helyett ezekről mesélt Priscillának. És Priscilla magányos, szomorú kis életéből szeretet sarjadt ki, a magasba igyekezett, állhatatosan ráfonódott sose látott nővérére; miként a szőlőinda a sziklák közti homályos üregből kifelé kúszva igyekszik átölelni a facsemetét, amely felette sütkérezik a napfényben. Valósággal imádta, őszintén, alázatosan, s imádatát nem tette kevésbé alázatossá, legfeljebb még őszintébbé - az a tudat, hogy az odaadóan szeretett lényt rokonának mondhatta. És ez a vonzalom, ugyanúgy, mint Isten imádata,

lelkében a tiszta levegő üdítő érzetét ébresztette. E különös, mélabús és mégis gyönyörű érzelem nélkül a lányka talán nem is maradt volna életben, vagy ha mégis, összezsugorodott volna a szíve, mert nem volt, ami kitöltse, s így meddő, nyomorúságos sorsának adva át magát, jellegtelen és értéktelen nő lett volna belőle. Most azonban apja és önnön életének sivár, nyomasztó körülményei közepette Priscilla magasztosabb, képzeletdúsabb lelki életet élt - halvány fénye gyakran felcsillant az arcán. Mintha tündöklő nővérénél tett képzeletbeli látogatásai során egy-egy fénysugár a mi sápadt Priscillánkra hullt volna, s még hazatérése után is egy ideig ott játszadozott körülötte, szelíd fénybe vonva a vigasztalan szobát.

Ahogy ez a sápadt, törékeny és megmagyarázhatatlanul félénk gyermek növekedett, és csecsemőkori elhanyagoltságából eredő gyengeségei még egyre kísértettek, a közönséges, primitív szomszédok különös dolgokat kezdtek suttozni róla. A természetes, vörös ír családanyák, akiknek számtalan ivadéka csak úgy rajzott kifelé a szomszédos ajtókon, gyakran gúnyolódtak a halvány, nyugati kislánynon. Azt hitték, vagy legalábbis félig tréfásan, félig komolyan azt mondogatták, hogy nem ugyanolyan igazi húsból-vérből való, mint a többi gyerek; testébe valamilyen, ennél sokkal ritkásabb elem vegyült. Szellemgyereknek nevezték, s azt állították róla, hogy tetszése szerint bármikor el tud tűnni, de soha, még amikor a legtömörebb, akkor sem képes magát egészen láthatóvá tenni. A déli nap keresztülsüt rajta; körvonalai szürkületkor elmosódnak; s ha valaki ezt a homályos árnyat egy sötét sarokig követi, egyszerre csak azt látja, hogy nincs is ott. Tény és való, hogy Priscillának furcsa szokásai voltak, furcsa szokásai és még furcsább mondatai, ha nagy néha megszólalt. Noha sosem mozdult ki a hajdani kormányzó sötét házából, mégis olykor távoli helyekről, ragyogó termekről mesélt, mintha épp most tért volna vissza onnan. A rejtett dolgok láthatók voltak számára (legalábbis a száján akaratlanul kiszaladt, homályos célzásából erre következtek az emberek), a csend pedig beszédes. S azok, akiknek valamilyen rejtegetni való, sötét titkuk volt, semmit sem tudtak nehezebben elviselni, mint Priscilla félénk, bánatos szeme pillantását.

Különös tulajdonságai miatt a kormányzói palota többi lakója szüntelenül rajta köszörülte a nyelvét, s a pletyka szélesebb körben is elterjedt. Akik ismerték az öreg Moodie-t - mert most így nevezte magát -, az utcasarkokon gyakran csúfolták lánya telepátikus és profetikus képességei miatt. Ez idő tájt a tudomány (bár elsősorban sarlatán professzorok jóvoltából) tömérdek olyan tényt és tökéletlen elméletet elevenített fel, amelyeknek valaha több-kevesebb hitelt adtak, de a modern szkepticizmus valamennyit ostobaságnak nyilvánította, elvetette. Most azonban az emberi gondolat és tapasztalat háborgó óceánjából ismét felmerültek. Így aztán Priscilla természetfeletti megnyilvánulásainak története rendkívüli figyelmet keltett; ilyen figyelemre még néhány évvel korábban teljesen érdemtelennek tartották volna. Egy szép napon egy úriember kapaszkodott fel a recsegő-ropogó lépcsőn, s azt tudakolta, hol lakik az öreg Moodie. És aztán többször is eljött. Bámulatosan jóképű férfi volt, s emellett fiatalos is és piperkőc. Ezek a látogatások bizonyára mindenféle botrányos pletykának adtak volna tápot, csakhogy Priscilla annak idején még nem volt szép, s lankasztó életkörülményei miatt még nem virult ki nővé. Mert a látogatások kétségkívül neki szóltak, jóllehet ilyen alkalmakkor állítólag az apja is mindig jelen volt. De azt is hozzátehetjük, hogy lényében volt valami, amit semmiféle rágalom nem kezdhetett ki; legalább ennyit köszönhetett a testi-lelki mivoltán uralkodó szellemiségnek vagy híg és vizenyős vérének, amely arcát olyan halvánnyá tette.

Ám ha a pletykás nyelvű szomszédok ebben a tekintetben meg is kímélték, más szempontból újabb és még vadabb locsogással kárpótolták magukat. Most azt híresztelték, hogy ez az idegen úriember varázsló, aki kihasználva Priscilla anyagtalanságát, alattvalójává, kísérő szellemévé tette őt, s ilyen módon közvetítésével tudomást szerez mindarról, ami közel s távolban történik. Hatalmának határa egyfelől a Tartarus poklának mezsgyéje, másfelől a mennyország harmadik szférája. És annak a gyanújuknak is hangot adtak, hogy a varázsló - látszólagos

férfiúi szépsége ellenére - a valóságban töpörödött aggastyán, vagy hogy az emberéhez hasonló teste csupán mágikus, esetleg mechanikus gépezet, amelyben egy démon lakozik. Ám ennek bizonyítékaul csak arra hivatkozhattak, hogy felső fogsorát aranylemez borítja; ezt ugyanis meglátta egyszer néhány öregasszony, amikor a férfi a kormányzó lépcsőjének tetejéről lemosolygott rájuk. Persze, mindez egészében vagy legalábbis jó részben merő képtelenség volt. De ha a mendemondáktól eltekintünk is, annyi bizonyos, hogy az idegen egyéniségének számos, igen-igen rejtelmes vonása volt, s rejtelmes volt Priscillával teremtett kapcsolata is. E dolgok jellegét annak idején még kevésbé értették, mint manapság, amikor az efféle csodák már annyira megkoptak, hogy ha az igazság nem kényszerítene rá, az egész ügyet legszívesebben kihagynám elbeszélésemből.

Most azonban visszapillantva, meg kell keresnünk Fauntleroy - tündöklése idején született - gyönyörű lányát. Mi történt vele? Fauntleroy egyetlen testvére, egy aggleány, akinek nem volt közelebbi rokona, örökbe fogadta az elhagyatott lányt. Jólétben nőtt fel, vele született bájai csodálatos bőségben bontakoztak ki. Ahogy diadalmasan nővé érlelődött, a természet a tökély minden ékességével felruházta. De az anyai gondoskodás hiányát megsínylette. Jellemét kellő ellenőrzés nélkül (mert még a legszigorúbb és legokosabb férfi sem tud egy lánygyereket nevelni és irányítani) önerejéből kellett kialakítania. És jellemében akadt jó is és rossz is. Szenvedélyes, önféjű és dölyfös volt, de melegszívű és nemes lelkű. Ám a talaj gazdagságáról elsősorban az elburjánzott gaz tanúskodott, amely a rutát elfojtotta. Még fiatal lány volt, amikor nagybátyja meghalt. Mivel Fauntleroyt is halottnak vélték, s a nagybácsinak nem volt más ismert örököse, így az egész vagyon a lányra maradt, noha a férfi hirtelen, végrendelet hátrahagyása nélkül halt meg. Zenobia történetének ezt követő szakaszait homály takarja. Egyesek azt suttozták, hogy egy lenyűgöző, kiváló, de elvtelen fiatalemberbe szeretett bele, sőt, hogy titokban házasságot kötött vele. De mindazok a mozzanatok és jelek melyek ehhez a feltevéshez vezettek, habár lassan semmivé foszlottak, feledésbe merültek.

A szóbeszéd nem kezdte ki komolyan jó hírét. Vele született tehetsége és tekintélye olyan nagy volt, lénye olyan szeplőtlenül tisztának látszott, hogy bármit tett, a közvélemény mindig jóváhagyta. A világ sosem ítélte meg olyan szigorúan, mint általában azokat a nőket, akik megszegik törvényeit. Sőt, szinte helyeselte, hogy elhagyja a kiszabott ösvényt, s a nőknek - mind elméletben, mind tetteivel - szélesebb körű jogokat követel. Úgy vélekedett, a női nem mindennapos tevékenységi köre szűkebb annál, mint amit Zenobia lelki alkata megkíván.

Életének legutóbbi szakaszáról az előző lapokon már beszámoltam. Zenobia részben komolyan, részben pedig, úgy gondolom, büszke természetére jellemző tréfából vagy talán valamilyen rejtett bánat miatt a lényén elhatalmasodott nyughatatlanságból pártfogolta a jobb társadalmi rend megteremtésére irányuló kísérletünket, s ehhez bőkezű anyagi segítséget is ígért. És Priscilla követte Derűvölgybe, hisz már régóta csak egyetlen boldogsága volt: az álmodozás gyönyörű nővéréről, aki még csak nem is tudott róla. De addigra a szegény lány rettenetes, bűvöletes rabságba került, amelyből vagy kiszabadítja magát, vagy elpusztul. Azt hitte, a legnagyobb biztonságban Zenobia mellett lesz, akinek nagy szívében, remélte, oltalomra talál.

Egy este, néhány hónappal Priscilla távozása után, az öreg Moodie (vagy nevezzük őt Fauntleroy-nak?) egyedül üldögélt a hajdani kormányzó szobájában, amikor egyszerre valaki felfelé jött a lépcsőn. Az emeletre érve a lépések elhallgattak. Aztán Moodie hallotta, ahogy egy hölgy dallamos, bár dölyfös hangon kérdez valamit a ház valamelyik lakójától, aki kidugta fejét az egyik szomszédos szobából. Majd pedig kopogtattak az ajtaján.

- Tessék! - mondta Moodie.

Mire belépett Zenobia. Az itt következő beszélgetés részleteit ugyan nem ismerem, de ezt a megörökítésre méltó jelenetet sajnálnám kihagyni elbeszélésemből, ezért felvázolom, elsősorban képzeletből, amihez azonban az öregember feltételezhető érzései némi alapot nyújtanak.

Zenobia csodálkozva nézett körül a nyomorúságos szobában. Az ő szemében is sivár volt, noha csak néhány pillanatig látta, mennyivel sivárabb lehetett hát Moodie számára, akinek agyába, a hosszú-hosszú, nehéz esztendőik során a mennyezet minden egyes csupasz foltja, a tapéta minden egyes elrongyolódott darabkája, a kandallópárkány valamennyi megrepedezett faragása mindörökre bevésődött! E kezdettől fogva gyűlölt tárgyak ilyen alapos ismerete kifejezhetetlen kínokat okozott neki.

- Különös üzenetet kaptam - szólalt meg kisvártatva Zenobia. - Küldője arra kért, sőt utasított, hogy jöjjenek ide. Eleget tettem a kívánságnak, elsősorban pusztán kíváncsiságból, no meg azért is, mert nő létemre cseppet sem vagyok félénk. Ön hívatott, uram?

- Igen - felelte Moodie.

- És miért? - kérdezte Zenobia. - Talán alamizsnát akar kérni tőlem? Ha igen, akkor szebben is fogalmazhatta volna az üzenetét. De ön öreg és szegény, s az öregségnek és szegénységnek megvannak a jogai. Mondja hát meg nekem, miféle segítségre van szüksége?

- Tegye el az erszényét - mondta a vélt koldus rejtélyes mosollyal. - Tartsa meg... tartsa meg az egész vagyonát, amíg eldöntöm, mit kívánok, mindent vagy semmit! Nem emiatt üzentem. Azt mondták nekem, maga gyönyörű szép, és saját szememmel szerettem volna látni.

Kezébe vette az egyetlen lámpást, amely megvilágította kényelmetlen, mocskos lakását, és Zenobiához lépve felemelte, hogy tetőtől talpig alaposan végignézze. A sötét szobában látni lehetett, amint Zenobia gyémántjai megcsillannak a piszkos falon, s hullámló leégését követve fel-felszikkannak. Nem is annyira a homályos, sárga lámpafény, mint inkább a Zenobia nyakán ragyogó ékszer - megannyi égő lámpás egy csodálatos templom előtt - meg a hajában villogó virágékszer tárta fel Moodie előtt Zenobia szépségét. Most végre láthatta; mire szívébe büszkeség költözött, s külseje, rongyos öltözéke ellenére, egyszeriben méltóságteljes, pompázatos lett.

- Jól van! - kiáltott fel az öreg Moodie. - Tartsa meg a vagyonát. Méltó rá. Tartsa meg hát, de egy feltétellel.

Zenobia azt hitte, az öregember megháborodott, és szájalom fogta el.

- Hát nincs senkije, aki törődnék magával? - kérdezte. - Nincs lánya vagy egy jószívű szomszédja? Magának gondozásra van szüksége. Nincs pénze rá? Hadd kérdezzem meg újból, tehetek magáért valamit?

- Nem, semmit - válaszolta Moodie. - Láttam, amit látni akartam. Most menjen. Egy percre se maradjon itt tovább, mert még kísértésbe esem, és olyasmit mondok, amitől befelhősödnék királynői homloka. Tartsa meg egész vagyonát, de egy feltétellel: legyen kedves... olyan kedves, mintha a nővére volna... az én szegény Priscillámhoz!

Zenobia távozása után Fauntleroy bizonyára sokáig járkált fel-alá a sivár szobában, s így morfondírozott magában - vagy legalábbis szerintem csak ezek a szavak érzékeltethetik talányos lényét.

„Nem változtam, ugyanaz vagyok, aki voltam!” - mondta. „Igaz, a testvérem vagyona, mivel ő végrendeletet nem hagyott hátra, jogilag engem illetne. Így van, s mégis önszántamból koldusként élek, rongyokban járok, s elfelejtett gyalázat mögé rejtőzöm. Vajon ez is csak hivatkozás? Ó! De Zenobiában újra élek! Olyan gyönyörű, méltó rá, hogy minden elképzelhető

pompával ékeskedjék, s láttára az az átkozott hiúság, amely fél emberöltővel ezelőtt, mint valami elrongyolódott cicomás öltözék hullt le megalázott, tönkretett lényemről, most újraéled. Ha én előbukkannék az ismeretlenségből, szégyenem napvilágra kerülne. Zenobia viszont tündöklök, őreá nem tapad szégyen. Hadd csodálja a világ, hadd kápráztassa el az embereket egykori gazdagságom tündöklő gyermeke! Hisz most is csak Fauntleroy ragyog általa!”

De aztán gondolatai talán más irányba tértek.

„Szegény Priscillám! Igazságosan bánok-e vele, ha mindent a gyönyörű szép Zenobiának engedek át? Priscilla! Őt jobban szeretem, csak őt szeretem! De szégyenkezve, nem büszkeséggel. Milyen halvány, milyen sápadt, milyen félénk ez az én hosszú-hosszú balsorsom gyermeke! Priscilla kezében a vagyon csak nevetség volna. Mert mire jó a vagyon, ha nem arra, hogy aranyos fénybe öltöztesse azokat, akik megragadják? De vigyázz, Zenobia! Priscillának ne essen bántódása!”

Ám, mialatt a látszatember így töprengett, épp ezen az estén - már amennyire ezeknek a furcsa eseményeknek időrendjét ki tudom bogozni - Priscillát, ezt a szegény, halvány virágot vagy kiragadták nővére kezéből, vagy pedig Zenobia szándékosan eltaszította magától.

XXIII. EGY FALUSI ELŐADÓTEREM

Hát útra keltem, erre-arra bolyongtam, mint valami szellem, amelyet kemény tusában kiűztek ősi tanyájáról. Semmi sem kezd úgy ki a magányos ember büszkeségét, mint az a felismerés, hogy terhessé vált vonzalmaitól nem képes megszabadulni. Az egykor selyemből hurkolt kötelékek, mihelyt le akarjuk vetni őket, egyszeriben vasbéklyókká válnak. Hisz a lelkünk végeredményben nem a miénk. Benne rejlő javaink egy részét azokra ruházzuk át, akikhez vonzódunk; de hogy mennyit ruháztunk rájuk, azt csak akkor ismerjük fel, amikor vergődve, gyötrődve, meddő erőfeszítéssel iparkodunk visszanyerni az önmagunk feletti uralmat. Így hát távollétem hosszú hetei alatt gondolataim szüntelenül a múlt felé fordultak, a tovatűnt hónapok felett töprengtem, szinte már nyomtalanul elmúlt eseményeket elevenítettem fel emlékezetemben. Kínos órákon át idézgettem ezeket a semmiségeket, de mindattól, amit hosszas töprengéseim során hozzájuk vegyítettem, csak még ködösebbek, jelentéktelenebbek lettek. Hollingsworth, Zenobia, Priscilla! Ők hárman kisajátították életemet. Kimondhatatlanul vágyódtam rá, hogy megtudjam, mi lett velük, ám ugyanakkor kínjaim miatt betegesen nehezteltem rájuk, s konokul óvakodtam, nehogy újra összeakadjak velük.

Ezért aztán csak az újságokban olvastam róluk, néhány afféle rövid, maró szatírárt, mint amilyenekkel a mi szocialista vállalkozásunkat annak idején általában illették. Az egyik cikkeske, ha helyesen értelmeztem, Zenobiára vonatkozott, bár homályos célzásaiból még ezt sem lehetett bizonyossággal megállapítani. Emberbaráti tervével Hollingsworth is anyagot szolgáltatott az egyik firkásznak néhány durva, rosszindulatú élchez; s legnagyobb meglepetésemre azon kaptam rajta magamat, hogy ez az élcelődés olyan felháborodással tölt el, mintha még most is barátok volnánk.

Hetek múltak el így; elegendő idő ahhoz, hogy munkában megkérgesedett, barna kezem újból hozzászokjon a kesztyűhöz. Régi, pusztán külsőségekre irányuló szokásaimat csodálatos gyorsasággal vettem újra fel. És felszínes beszélgetéseim során most megint nagyvilági hangot használtam. Ha régi ismerősökkel találkoztam, akik kedvtelve gúnyolódtak rajtam, amiért olyan hősies áldozatkészséggel szolgáltam az emberiség boldogulásának ügyét, életem legutóbbi szakaszát magam is úgy emlegettem, mintha valóban megérdemelné, hogy szórakozzanak rajta. De ugyanakkor azt is értésükre adtam, hogy ez legjobb esetben is csak kísérlet volt, amelyhez nem fogtam sem túl sok reménnyel, sem túl nagy félelemmel. Csak lehetővé tette, hogy a nyarat eredeti, kellemes módon töltsen el, egy-két mesterkéltén egyszerű, groteszk emberpéldánnyal ismertetett meg, s így, ami engem illet, ez a kísérlet nem végződött kudarccal. De három barátomról önszántamból sose beszéltem. Ők sokkal mélyebb régiókban lakoztak. Minél többet töprengek akkori lényemen, annál világosabbá válik előttem, hogy hármukhoz fűződő kapcsolatom igen-igen nagy hatással volt egész valómra.

Abban a korban a távolságok már összezsugorodtak, a Derűvölgyből való távollétem ideje alatt akár Angliába is átruccanhattam volna, s még vissza is térhettem volna onnan. Ámde bolyongásomat igen szűk területre korlátoztam. Úgy szökdécseltem és röpködtem, mint valami madár, amely lábán zsineggel kis körívben nyughatatlanul és céltalanul egyre csak forgolódik. Ezért az az esemény, amelyről most be kell számolnom, ugyancsak a mi meghitt Massachusettsünkben - és annak is egy fehér falujában - játszódott le.

Színhelye egy népőiskolai előadóterem volt - manapság már úgyszólván minden faluban van ilyen terem -, amely a téleesti szórakozás józan, színtelen, jobban mondva szürke formáját:

ismeretterjesztő előadások célját szolgálta. Ezek az előadások az utóbbi esztendőben furcsa módon divatba jöttek, holott a természetes folyamat épp az volna, hogy a nyilvánossággal való érintkezésben az írott betű kiszorítsa az élőszót. De egy ilyen előadóteremben a téli ismeretterjesztő előadásokon kívül, változatos, gazdag program keretében még sok másfajta előadást is tartanak. Itt lép fel a hasbeszélő rejtelmes produkcióival, meg a bűvész, aki - csodák csodája! - tányérokat, galambokat és gyűrűket varázsol át, forró palacsintát húz elő a nézők kalapjából, s a legfinomabb italok választékát egyetlen kis palackban kínálgatja. Itt oktatja a vándorprofesszor is fiziológiára az urakat és hölgyeket, külön-külön csoportokban, s fejtegetéseit valódi csontvázak és párizsi viaszbabuk bemutatásával kíséri. Itt hallható az etiópiai énekkar, s itt látható Moszkva és Bunker Hill dioráma-képe vagy a kínai fal mozgó panorámája. Itt rendeznek panoptikumot, amely az evilági hírnév egyetemes voltát illusztrálja, hisz itt egymás mellett sorakoznak a hősök és államférfiak, a pápa és a mormon próféta, királyok, királynők, gyilkosok és gyönyörű szép hölgyek; egyszóval minden rendű és rangú ember, kivéve az írókat, mert ezek közül még a legnevesebbeket sem láttam soha viaszba formálva. És itt, ebben a sokféle célt szolgáló teremben (hacsak a tanácstagokat történetesen nem itatja át átlagosnál megrögzöttebb puritanizmus, amely a későbbiekben eléggé tarka képet nyújtott, de még ma is meghatározza Új-Anglia jelleget) állítja fel kis dobogóját a vándor szintársulat, hogy az irodalmi értékű dráma részére pártfogókat toborozzon.

De az említett őszi estén faluszerte osztogatott s mindenfelé - a söntésben, a szálloda cégérének póznáján, az imaház tornácán - kifüggesztett, nyomtatott röpcédulák azt ígérték a lakosságnak, hogy végre szemtől szembe láthatja a híres és mind ez ideig kifürkészhetetlen fenomént, a Fátyolos Hölgyet!

A terem körben felállított, lépcsőzetes széksorai egy dobogóra néztek, azon egy asztal állt, két lámpa, egy zsámoly és egy öblös karosszék. A nézőtérén általában derék, tisztességes emberek ültek: vasárnapi feketébe öltözött öreg gazdák, okos, kemény, naptól szikkadt arccal és többnyire cinikus humortól csillogó szemmel; tarka ruhás, csinos lányok; jóképű fiatal emberek - a tanító, az ügyvéd vagy az ügyvédbojtár, a boltos -, mindannyian inkább egy kertváros, mint egy falu lakóinak látszottak. Napjainkban már nincs igazi falusi életforma, emlékéit legfeljebb azok őrizték meg, akiken a nehéz földműves munka eltörölhetetlen nyomot hagyott. S volt itt szép számban fiatal és középkorú nő is, jórészt szigorú arcvonású, boltozatos homlokú, felettébb ívelt szemöldökű asszonyok; ahhoz a típushoz tartoztak, amelynek lendületes szellemi fejlődése mintegy lépést tart szervezetük egyre fokozódó kifinomodásával. Szokásom szerint először ezeket a különféle embereket vettem szemügyre. De menten félbeszakítottam nézelődésemet, mihelyt két-három sorral lejjebb megpillantottam egy férfit - mozdulatlanul ült, látszólag mély gondolatokba merülve, persze háttal nekem, s arcát állhatatosan a dobogó felé fordította.

Egy ideig töprengve nézegettem a férfi ismerős körvonalait, aztán ellenállhatatlan vágytól hajtva átléptem a köztünk levő padokon, kezemet a vállára tettem, és síri, melodramatikus hangon a fülébe súgtam:

- Hollingsworth, hol hagyta Zenobiát?

De az idegei állták ezt a támadást. Hátrafordult, arcomra függesztette nagy, szomorú szemét, nem villant benne sem nyájasság, sem neheztelés, sem pedig észrevehető meglepetés.

- Zenobiát - válaszolta - utoljára Derűvölgyben láttam.

Csak ennyit mondott. Közben nem messze tőlem csoportba verődve néhány ember buzgón tereferélt; e különös korszak miszticizmusának vagy inkább misztikus szenzualizmusának képviselői lehettek. Valószínűleg a rövidesen kezdődő előadás jellege szabta meg beszélgetésük tárgyát.

Egy kék szemüveges, sápadt fiatalember különös dolgokról mesélt; történeteinek még romantikus regényekben sem lehetett volna párját találni. Tetejébe száraz, fantázia nélküli, ellentmondást nem tűrő beszédmódja a maga ijesztő hatásosságával arra kényszerítette hallgatóságát, hogy történeteit cáfolhatatlan ténynek fogadják el. Példákat említett; előfordul, bizonygatta, hogy valaki mások akarata és érzelmei felett csodás hatalommal bír, olyannyira, hogy az efféle képességgel rendelkező ember hatása alatt a mélységes bánat pusztá emlékké sápad, az életre szóló, erős szeretet pedig egyszeriben elpárolog. E varázslók parancsára a leányzó, akinek még ajkán ég szerelmese csókja, jeges könnyel fordul el az ifjútól; az alig pár hónapos özvegy visszalopja fiatal férje mellé temetett szívét, mielőtt még a fű kisarjad a síron; a menyecske, anyatejjel emlőjében, eltaszítja magától csecsemőjét. Az emberi egyéniség viasz az ilyen varázsló kezében: vétek és erény csak öntőforma, amelyben tetszése szerint alakíthatja a jellemeket. A vallásos érzelmek láng, amit lélegzetével feléleszthet, vagy szikra, amit kiolthat. Kimondhatatlan borzalommal és undorral hallgattam elbeszélését, mert tudtam, ha igaznak kellene elfogadnunk, ez valójában az egyéni lélek megsemmisülését jelentené, megrontaná mostani életünk minden szépségét és tisztaságát, nevetségessé tenné az ember örök felelősségének eszméjét, a lélek halhatatlansága egyszeriben lehetetlenné válna, s értéktelenné a belé vetett hit. Én, mondtam magamban, inkább itt helyben elpusztulok, semmint ezt elhiggyem.

A kopogtató szellemeknek s a nyomukban járó csodáknak - a láthatatlan lények által felborított asztaloknak, a temetéseken önmaguktól megkonduló harangoknak s a dorombon felcsendülő kísérteties muzsikának - korszaka akkor még nem jött el. Sajnos, honfitársaim, úgy gondolom, gonosz korban élünk! Ha e jelenségek mélyén nem szemfényvesztés rejlik, annál rosszabb. Mert ami szellemi létünket illeti, mi mást jelentenének, mint hogy a testbe költözött emberi lélek sosem tapasztalt mélységekbe süllyedt? Mindörökre lefelé ívelő pályát követünk, s így azoknak az élőlényeknek körébe kerülünk, amelyeket a halál - ocsmány, gonosz életük megtorlásaként - emberi mivoltuktól megfosztott! Hogy efféle szellemekkel érintkezzünk, a föld poránál is hitványabb elemekben kell, magunkat megalázva, csúsznunk-másznunk. Ezek a gonosz szellemek, ha egyáltalán léteznek, elhalt lények árnyai, kiközösített, gyarlónál is gyarlóbb alakzatok, amelyeket az öröklétre érdemtelennek ítélték, s most, a legkedvezőbbet feltételezve, fokozatosan semmivé foszlanak. Minél kevesebbet közösködünk velük, annál jobb - mert még mi is az ő sorsukra jutunk!

A nézőközönség most már türelmetlenkedni kezdett, botjukkal kopogtatva, cipősarkukkal dobogva jutatták kifejezésre óhajukat, hogy kezdődjék már az előadás. Válaszul követelésükre kisvártatva csakugyan meg is jelent a színpadon egy napkeleti öltözetű, szakállas férfiú, olyan volt, mint egy ezeregyéjszakabeli varázsló. Egy oldalajtón át lépett a színpadra, nem *salaam*-mal, hanem meghajlással üdvözölte a közönséget, megállt az asztalnál, majd fehér zsebkendőbe kifújva orrát, beszédhez készülődött. A falusi előadóterem egyszerűsége meg a korábbi előadások során alkalmazott, színpadi hatást kiváltó leleményes berendezések hiánya még csak hangsúlyozta e férfiú fortélyos lényét. Mihelyt megpillantottam a szakállas varázslót, ismét megérintettem Hollingsworth vállát, és a fülébe súgtam:

- Ismeri ezt az embert?

- Sose láttam - mormolta anélkül, hogy felém fordult volna.

Én azonban már háromszor is láttam. Egyszer, amikor először voltam a Fátyolos Hölgy előadásán, aztán a derűvölgyi erdei ösvényen, s végül Zenobia szalonjában. Westervelt volt. Gondolataim egymást kergették - egész testemen borzongás futott végig. S ekkor újból, mint valami rossz szellem, amely felidézi az ember bűneit, Hollingsworth fülébe suttogtam:

- Mit csinált Priscillával?

Görcsösen megrázkódott, mintha kést döftem volna belé, vonagló testtel hátrafordult, vadul rám meredt, de egy szót sem szólt.

A professzor most nekifogott, hogy megmagyarázza azokat az, ő kifejezésével élve, pszichológiai jelenségeket, amelyeket a nézőknek be akart mutatni. Előadásáról csak igen halvány benyomásokat őriztem meg emlékezetemben. Ékesszólón, szellemesen és meggyőzően beszélt, megtévesztő spiritualizmussal, de mondókáját valójában elejétől végig hideg és holt materializmus szőtte át. Megborzongtam, mintha egy kriptá hűvös légárama csapott volna meg, a rothadás bűzét hordva magával. Westervelt egy világra köszöntő új korszakról szónokolt, egy korszakról, amely olyan szorosan fűzi majd egymáshoz a lelkeket, az evilágít a túlviláginak nevezetthez, hogy a két világ végül is egyetlen nagy, kölcsönösen tudatos testvériséggé forr össze. Leírta (különös, filozófiai szakkifejezések mögé bújtatva, mintha valamilyen vegytani felfedezésről szólna) azt a szert, amelynek segítségével e nagyszerű eredmény elérhető lesz; és szavai hallatára az sem lepett volna meg, ha egy fiolában a magasba emeli ennek az - állítása szerint - egyetemes hatású folyadéknak néhány cseppjét.

Bevezető beszédének végére érve a professzor egyszer, kétszer, háromszor hívogatón intett, mire egy hosszú ezüstfehér fátyolba burkolt alak suhant be a színpadra. Fátyla akár egy nyári felhő omlott végig rajta, kissé határozatlanul, úgyhogy az alakját nem is lehetett pontosan látni alatta. De a Fátyolos Hölgy mozdulatai kecsesek, könnyedek és fesztelének voltak, mint olyasvalakié, aki megszokta, hogy ezrek és ezrek nézik. Ám az is lehet, hogy mint e sötét, evilági varázsló bűvös körének bekötött szemű foglya, nem is volt tudatában annak, hogy a teremben minden szem rámered.

A nőalak a varázsló túlzottan udvarias, de egyszersmind feltűnően határozott kézmozdulatának engedelmessé leült az öblös karosszékbe. Úgy ült ott, láthatóan és rejtelmesen, mint egy testetlen szellem, s mégis olyan valóságosnak tetszett, hogy ehhez hasonlót semmiféle színpadi fortéllyal nem lehetett volna felidézni. A nézők elfojtott lélegzete arról tanúskodott, mennyire felajzva várják a csodákat, amelyeket a varázsló e felfoghatatlan teremtes közreműködésével fog művelni. Rajtam is lázas izgalom vett erőt, de egészen más, meglepő események előérzetében.

- Íme, a Fátyolos Hölgy - mondta a szakállas professzor a dobogó szélére lépve. - Az említett szer jóvoltából most épp bensőséges kapcsolatban van a szellemvilággal. Az ezüstös fátyol bizonyos értelemben varázseszköz, mert bűverőmmel mintegy megmártottam a szellemek fluidumában, s teljesen átíttam vele. Bár leheletkönnyűnek látszik, de redőzete közt térnek és időnek nincs korlátja. A Hölgy számára ez a terem, e száz és száz arc, amely ebben a szűk amfiteátrumban körülveszi, a felhők párájánál is könnyebb matéria. Az Abszolútumot látja maga előtt!

Ezek után a varázsló felszólította hallgatóságát, hogy később sorra kerülő, sokkal csodásabb pszichológiai kísérletek bevezetéseként egy-ketten a teremből próbálják meg a Fátyolos Hölgy figyelmét bármilyen általuk célszerűnek ítélt módon - de persze anélkül, hogy a Hölgyet megérintenék - magukra vonni. Erre aztán néhány jó tüdejű falusi legény, aki, gondolom, könnyűszerrel el tudta volna fűjni ezt a szellemalakot, felment a dobogóra. Egymást buzdítva egészen közletről rikoltoztak a fülébe, úgyhogy a fátyol akár egy foszladozó ködgomolyag

lengedezett; a padlót verték husángjukkal s oly pokoli lármát csaptak, hogy az szerintem az örök szférának legalább a külső köréig elhallatszott. Végül a professzor hozzájárulásával megragadták az öblös széket, amely szemmel látható meglepetésükre úgy emelkedett a magasba, mintha a levegőnél is könnyebb lett volna. De a Fátyolos Hölgy csak ült mozdulatlanul, önuralma szinte félelmetes volt, mert azt a látszatot keltette, mintha közte és durva zaklatói közt mérhetetlen távolság volna.

- Minden erőfeszítésük teljesen hiábavaló - jegyezte meg a professzor, fenséges közönnyel figyelve a jelenetet. - A Fátyolos Hölgy most még az ágyúdörgést sem hallaná meg. De ha akarnám, itt a teremben ülve meghallaná a távoli Arábia homokján száguldó sivatagi szél süvöltését, a sarki tengeren összetorlódó jéghegyek ropogását, a levél zizzzenését a kelet-indiai rengetegben, a legszemérmesebb lány leghalkabb suttogását a világon, első szerelmi vallomása közben. De nincs olyan lelki hajtóerő... hacsak nem tőlem ered... amely rábírhatná, hogy fellebbentse ezüstös fátylát, vagy felkeljen ebből a székből.

Ám a Fátyolos Hölgy, a professzor legnagyobb megrökönyödésére, éppen e szavaknál felállt helyéről. A bűvös fátyol rejtelmesen meglebegett. A nézők már-már azt hitték, a Hölgy menten felreppen a láthatatlan szférába, azoknak a merőben szellemi lényeknek társaságába, amelyeknek, úgy gondolták, olyan közeli rokona. Hollingsworth, aki egy másodperccel ezelőtt lépett fel a színpadra, most a nőalakra nézett, szomorú, feszült figyelemmel, amely nagy, szigorú s mégis gyengéd lelkének egész erejét mintegy a pillantásába sűrítette.

- Jöjjön - mondta, s intett a Hölgynek. - Biztonságban van!

A Hölgy ledobta fátylát - sápadtan, reszketve, félénken állt a nézősereg előtt, mintha csak most eszmélne, hogy ezer szem mered rá. Szegény lány! Milyen különös ármánynak esett áldozatul! Világra szóló csodának kiáltották ki, sokak hite szerint csodatevő, látnok és próféta volt, a szigorúbban ítélkezők csalónak bélyegezték, de ő maga, ez az őszinte meggyőződés, mindvégig megőrizte szűzies tartózkodását és makulátlan lelkét. Ez az elhagyatott lány ott a fátyol alatt, noha gonosz kéz dobta rá, mélységesen magába zárkózott, minthogyha mindvégig a derűvölgyi erdőben, Eliot szószékének árnyékában annak a férfinak lábánál ült volna, aki most védő karjaiba hívta. És a szerelmes lány hű szívének dobbanásával szemben a hókuszpókusz, amelynek eddig rabja volt, tehetetlennek bizonyult. Priscilla felsikoltott, Hollingsworthhoz futott, mint aki halálos ellensége elől menekül, s íme, mindörökre biztos révbe ért!

XXIV. A MASKARÁSOK

Két éjszaka múlt el az itt vázolt események óta, amikor egy szeles szeptemberi délelőtt gyalog-szerrel elindultam Derűvölgybe.

Tökéletes kirándulói idő volt, néha egy kis pezsdítően fagyos fuvalattal, de az élénk testmozgástól csakhamar nem is éreztem már a hideget, izmaim viszont megőrizték rugalmasságukat. A levegő tele volt elevenséggel, szikrázással. Minden egyes lélegzetnél úgy éreztem, mintha mennyei borból kortyintottam volna, amit, mint említettem, jégkristály darabokkal hűtöttek. Felettébb komor hangulatban indultam el erre a kirándulásra, mint az olyan emberhez illik, aki hazafelé tart, de jól tudja, hogy otthon senki sem fogadja túlságosan nagy örömmel. Ám alig hagytam el a kövezett utat, ezt a beteges érzést máris elkergette a levegő és a testmozgás üdítő hatása. S nem is jutottam messzire a két oldalt még zöldellő mezők közt, amikor már fürgén és könnyedén lépkedtem. Mintha Derűvölgyben Hollingsworth baráti kézszerítással, Zenobia és Priscilla pedig tárt karokkal várna rám, a hazatérő vándorra. Már más, hasonló alkalmakkor is tapasztaltam, hogy a fizikai jóllét még a legnagyobb lelki gyötrelmek közepette is örömmel tölti el az embert.

Az ösvény, amelyet követtem, ma is napfényes frissességben él emlékezetemben. Nem tudom, miért. De lelki szememmel még most is látom e kellemes utat szegélyező szeptemberi fűvet: frissebb zöld színben ragyogott, mint amikor a nyári hő perzselte, s a fák is még többnyire zöldek voltak, bár itt-ott egy ág vagy egy bokor társait egy-két héttel megelőzve, már bíborvörösbe vagy aranyba öltözött. Látom a bóbítás borbolyacserjék apró fűrtökben lógó skarlátvörös termését, a hol makulátlanul fehér, hol sárga vagy vörös kalaposgombákat, e rejtelmes növényeket, amelyek nem gyökérből s nem is magból szökkennek ki, és senki sem tudja, hogyan s miért tenyésznek. Ebből a szempontból a szívemben dúló érzelmekhez hasonlítottak. S még látom a hűvös, tiszta, csillogó, mormoló kis patakokat, az út mentén föld alatti sziklákon csordogáltak át, mohos tavacskákká mélyültek, apró halak siklottak bennük erre-arra, s a vízben remeterákok leselkedtek. Semmiféle magyarázatot nem tudok adni rá, miért nézegettem mindezt, mint valami békés természetbúvár, amikor csakis attól a mardosó kíváncsiságtól vezettetve indultam vissza Derűvölgybe, hogy kifürkésszem történetem fejleményeit. S azt sem tudom, hogy vonzalmaim és félelmeim közepette miért töltötte el olykor vad ujjongás testemet-lelkemet.

Így bandukoltam tovább a Paul Dudley építette régi kőfal mentén, fehér fálvakon át, almától pirosló gyümölcsöskertek, érlelődő kukoricaföldek mellett, ligeteken és mindazokon a nyájas vidéki tájakon keresztül, amelyek épp néhány lépésnyire a városok peremétől a legcsodásabbak. Hollingsworth, Zenobia, Priscilla! Elmosódott alakjuk előtttem suhant. Magányosságomban néha kesernyés öngúnnal felnevettem, eszembe jutott, milyen őszintén, mennyire szívvel-lélekkel szolgáltam mások érdekét. Mert mi közöm volt hozzájuk? S miért veszem most, amikor szabad vagyok, újból magamra ezt az igát? Csak bánattal és veszéllyel jár, suttogtam magamban, túlzott közösséget vállalni olyanok szenvedélyeivel, tévedéseivel és balsorsával, akik a maguk zárt világában élnek, ahol én, ha egyáltalán beléphetek oda, csak betolakodó volnék, s ahol előre nem látható veszélyek leselkednének rám.

Ahogy közeledtem Derűvölgyhöz, felváltva hol rossz kedv kerített hatalmába, hol megindokolatlan derűlátás. Száz és száz furcsa, szertelen gondolattal játszadoztam. Hogy nincs és nem is létezett soha Derűvölgynek nevezett hely, sem az az emlékezetembe idézett bölcselkedő

munkásközösség, vagy ha mégis létezik, távollétem alatt akkor is megváltozott. Csak álmokké vált és varázslat. Hiába keresem majd az öreg tanyaházat, a rétet, a krumpliföldet, a cukorrépat, a kukoricatáblákat s a vidéknek képzeletemben élő ábrázatát. Más, ismeretlen tájat találok majd ott.

Az efféle bolondságok ilyen kísérteties sokaságban csakis nyugtalan szívből lopakodnak elő. De mihelyt elértem arra a helyre, ahonnan a fák közt már egy-egy pillantást vethettem a derűvölgyi gazdaságra, dőre gondolataim többé nemigen kísértettek. Hisz e táj kétségtelenül valóságos volt. E földeken alig akadt talpalatnyi hely, amelyet egy s más verejtékes munka közben nehéz léptekkel be ne jártam volna. Ádám ivadékainak átka - átok vagy áldás, ez tölti meg tartalommal körülöttünk az életet - itt nehezedett rám először. Arcom verítékével kerestem itt a kenyeremet, jogot szerezve rá, hogy a földön éljek, s hogy minden munkásembert bajtársamnak tekintsek. Szerettem volna letérdelni s a földhöz szorítani mellemet. A vörös agyag, amelyből testem formáltatott, úgy éreztem, közelebbi rokonságban van ezekkel az omladozó barázdákkal, mint a világ bármely más tájának porával. Itt volt az otthonom, s talán itt domborodik majd a sírom.

S mégis leküzdhetetlen viszolygással gondoltam rá, hogy régi társaim elé álljak, mielőtt még megtudnám, milyen körülmények közt élnek. Megnevezhetetlen balsejtelem szorította össze szívemet. Talán, gondoltam, ha az időközben itt lejátszódott eseményekről tudomást szerzek, okosabbnak tartom majd visszafordulni, felismeretlenül, látatlanul, és soha többé nem jönni Derűvölgybe. Ha este volna, morfondíroztam, halkan odalopakodnék a régi tanyaház valamelyik világos ablakához, s a sötétség leple alatt bekémlelnék, hogy újra lássam a vacsorára terített asztal körül a jól ismert arcokat. És ha látnék ott egy üres széket, nesztelenül kinyitnám az ajtót, besurrannék, és szó nélkül leülnék közéjük. Halk léptem, ismerős arcom elfeledtetné velük, milyen sokáig távol voltam, egyszerűen beleolvadnék az összképbe, akár a lengedező pára egy nagy felhőbe. Irtóztam a lármás fogadtatástól. Zenobia, mihelyt meglátna az asztalnál, persze, töltene nekem egy csésze teát, Hollingsworth a nagy tából almafelfűjtat rakna a tányéromra, Priscilla a maga csendeskés módján tejszínnel kínálna, a többiek pedig vajás kenyérrel. Ha megint közéjük tartoznék, nem döbbennék meg a történetek hallatára. Mert bármit idézett is fel képzeletem, attól a gondolattól nem szabadulhattam, hogy valamilyen szörnyű szerencsétlenség csapott le vagy készül lecsapni ránk.

E baljós képzetnek engedve behúzódtam az erdőbe, s elhatároztam, hogy olyan fortélyosan fürkészem ki közösségünk helyzetét, mint támadás előtt a vad indián. Bejárom majd a gazdaság határát, hátha meglátok egy magányosan ballagó ismerőst, akit a fák sötét árnyékában (milyen alkalmas hely volna a magamfajta elköltözőt, de hazajáró szellem számára), akit tehát a fák sötét árnyékában megközelítenék, és megkérném, mondja el, hogyan állnak a dolgok.

Az első, utamba akadt élőlény egy fogoly volt; lábam mellől szökkent fel és surrant tova; aztán meg egy mókus, amely egy kiugró faágról pörölt velem. Végigmentem a sötét, lomha folyó partján, s emlékszem, hogy egyszer megálltam az egyik legfeketébb és legcsendesebb szakasza felett (még ma is élénken él emlékezetemben ez a hely, ahol egy kéreg nélküli fatörzs hajolt a habok fölé), s azt kérdeztem magamtól, vajon milyen mély lehet itt a víz, s megesett-e már valaha, hogy egy meggyötört lélek itt a folyóba vetette halandó testét, s hogy ezáltal megszabadult-e gyötrelmeitől, vagy csak még nyomasztóbbá tette őket? S hogy talán ennek a vízbe fűlt szerencsétlen teremtesnek csontváza még most is itt fekszik a kifürkészhetetlen mélyben, s kétségbeesetten kapaszkodik egy lesüllyedt, s a folyó fenekén heverő fatörzsbe. De nem sokáig időztem ezeknél a borongós gondolatoknál, hamarosan megfellebbeztem róluk egy vadkacsaraj láttán; a folyón úszkáltak, majd hirtelen felröppentek, fényes csíkot hagyva maguk mögött a víz

fekete felszínén. Egy idő múlva elérkeztem remetelakomhoz, felkapaszkodtam a sima fenyő szívébe, s ott leültem, hogy megpihenjek. A szőlő, amelyet egész nyáron át nézegettem, most sötét, bíborvörös fürtökben lógott mindenfelé körülöttem, csodálatosan édes volt, s bár vad, mégis mentes attól a kesernyés íztől, amely jóformán valamennyi vadon termő szőlőnket jellemzi. Átfutott agyamon a gondolat, hogy talán tüzes zamatú és újfajta részegítő hatású bort lehetne préselni belőle, s ez az ital mindenkit olyan féktelen eksztázisba hozna, amelyhez hasonlót Madeira, Franciaország s a Rajna-vidék szőlői sosem tudnának felidézni. Bárcsak, sóvárogtam, kortyanthatnék most egy jó pohárral belőle!

Miközben mohón faltam a szőlőt, remetelakom kémlelőnyílásain minden irányba széttekintve elnéztem a tanyaházat, végigpillantottam a földeken, birodalmunknak úgyszólván egész területén - de sehol egy teremtet lélek! A ház egyik-másik ablaka tárva-nyitva állt, ám az életnek éppoly csekély jelét mutatta, mint egy halott nyitott szeme. A pajta ajtaja is nyitva volt, ide-oda lengett a szélben. Nagy, öreg kutyánk - a tanya régi tulajdonosa hagyta ránk - csak nagy ritkán mozdult ki az udvarból, most azonban sehol sem láttam. Mi lett hát testvéri közösségünkől? Kíváncsiságtól űzve, hogy felfedjem a rejtélyt, leereszkedtem a fáról, s az erdő széléig mentem, ahol aztán legnagyobb örömömre megpillantottam tehéncsordánkat, amint nem messze onnan kérődzik vagy legelészik. Magatartásukból ítélve ketten-hárman felismertek (így is illett, hisz számtalan alkalommal fejtem meg és szolgáltam ki őket); de épp csak az arcomba bámultak, aztán egykedvűen újból nekiláttak a legelészésnek meg a kérődzésnek. A hűvös fogadtatás láttán ostoba felháborodás fogott el, s egy öreg farönk korhadt darabkáival megdobáltam e szenvtelen állatokat.

A legelő szélén továbbhaladva az erdő mélyéből egyszerre hangokat, harsány nevetést hallottam. Férfi és női hangokat; s nemcsak friss, fiatal torkokból feltörő kacagást, hanem idősebbek mély hangú nevetését, mintha ünnepélyes orgonasípokból vidám dallam szállt volna fel. Nem egy hangot jobban ismertem, mint a magamét, nem egy nevetés csengett ismerősen. A környező erdőt mulatozás zaja töltötte meg, minthogyha máskor elhagyatott tisztásain most Comus és bandája tivornyázna. Olyan közel lopakodtam hozzájuk, amennyire csak a felfedezés veszélye nélkül tehettem, s ekkor a lombok árnyékában furcsa figurák sokaságát pillantottam meg. Hol felbukkantak, hol eltűntek, hol újból előbújtak nagy összevisszaságban a csillogó napfényben.

Volt köztük egy indián törzsfő, jellegzetes öltözkéiben, tollasan, harcra kifestve, felemelt tomahawkkal; s nem messze tőle, mintha erdei menyasszonya volna, megláttam Diana istennőt, fején holdsarlóval, kíséretében - fűgőbb vadászkutya híján - nagy, lusta házörző ebünkkel. Tegzéből kihúzott egy nyilat, vaktában elrepítette, s pontosan azt a fát találta el vele, amely mögött rejtőzködtem. Egy másik csoportban egy bajor parasztleányt, egy négert, egy-két középkori erdészt, egy cifra vadászinges és szarvasbőr lábszárvédős kentucky-i favágót pillantottam meg, s egy furcsa, komoly shaker⁴ presbiteri, széles karimájú kalappal, szögletes kabátszárnyakkal. Meglepő módon árkádiai⁵ pásztorok és a Tündérkirálynő⁶ allegorikus figurái vegyültek közéjük. Kart karba öltve vagy összebújva, fura együttesben álltak itt komor puritánok, vidám Gavallérok, és háromszögletű kalapos forradalmár tisztek, kardjuknál is hosszabb copffal. Egy világos arcbőrű, fekete hajú, vidám cigánylányka, fején vörös kendővel járkált a csoportok közt, tenyéből jósolt. Moll Pitcher, a híres, vén lynni boszorka, seprővel

⁴ *Shaker* - vallási szekta, amely a papi nőtlenység, a közös vagyon és a kommuna-élet elveit követi.

⁵ „*Arcadia*” - Sir Philip Sidney (1554-86) prózában írott románca.

⁶ „*Tündérkirálynő*” - Edmund Spencer (1552?-99) legnagyobb alkotása.

kezében, a csoportok kellős közepén mutogatta magát, mintha mindezeknek a szellemalakoknak tudtára akarná adni, hogy csak az ő varázslásának szüleményei. De Silas Foster, aki ismerős kék kabátjában egy közeli fának támaszkodva szitta kurta pipáját, ravaszdi, csípős, fürkésző jenki tekintetével olyan józan hatást keltett, hogy azt még húsz boszorka és varázsló se tudta volna bizarrá és fantasztikussá tenni.

Valamivel arrább néhány iszonytatón borvirágos orrú, ódivatú jelmezes pohárnok és csapos lakomára terített az avaron; közben meg egy szarvakkal ékesített, hosszú ördögfarkú úriember (arra az ördögi muzsikusra ismertem benne, akivel Tam O'Shanter találkozott valaha) hegedűjét cincogtatta, s az egész tarkabarka társaságot az ünnepi eszem-izsom előtt táncra hívta. Így aztán kéz a kézben kört alkottak, s a sátáni muzsika ütemére, dallamára olyan sebesen, olyan eszeveszetten és olyan vidáman forogtak, hogy az egész szedett-vedett banda egyetlen kusza tömeggé olvadt össze - az ember már a pusztá nézésétől is szinte szédelgett. De a táncosok egyszerre megálltak, s egymásra bámulva harsogó nevetésbe törtek ki, úgyhogy a szeptemberi levelek (amelyek már egész nap tétováztak, lehulljanak-e vagy sem) a légáramlattól most meglibbentek, s kavarogva záporoztak le a mulatozókra.

Ekkor aztán kifulladásra mindannyian elhallgattak. És épp, amikor legmélyebb volt a csend, nem bírtam ellenállni a bizsergető kísértésnek, hogy máskor oly komoly társaimat, most hogy maskarába bújtak, meg ne lepjem, és hangosan felnevettem.

- Pszt! - mondta a csinos jövendőmondó cigánylány. - Ki nevetett?

- Biztosan egy szentségtelen betolakodó! - válaszolta Diana istennő. - Menten nyilat repítek a szívébe, vagy mint Actaeont, szarvasbikává változtatom, ha a fák mögül kukucskál!

- Én majd megskápolom! - kiáltotta az indián törzsfő, és tomahawkját meglegetve nagyot szökkent a levegőbe.

- Földbe gyökereztetem a lábát. Már a nyelvem hegyén van a varázsige! - sipította Moll Pitcher. - Belepi a zöld moha, mielőtt még kiszabadíthatná magát!

- Miles Coverdale hangja volt - mondta a muzsikos, ördögfarkát lengetve, szarvával a levegőbe bökve. - A muzsikám csalta ide. Mindig is szívesen táncolt az ördög muzsikájára!

Így útbaigazítva, mindannyian egyszerre felismerték a hangomat, és egy emberként felkiáltottak: - Miles! Miles! Miles Coverdale! Hol bujkál? Zenobia! Zenobia királynő! Az egyik vazallusa itt leskelődik az erdőben. Parancsolja meg neki, hogy jöjjön elő, és rója le adóját!

S ekkor ez az egész fantasztikus, szedett-vedett tömeg nekiiramodott, hogy felkutasson. Úgy éreztem magamat, mint egy örült költő, akit kimérák üldöznek. Mivel jókora előnnyel indultam, sikerült egérutat nyernem, s a dáridózó, lármás társaságot csakhamar messze magam mögött hagytam. Hangjuk előbb gyászosra halkult, majd elveszett az erdő ünnepélyes csendjében. Sietségemben elbotlottam egy öl, tüzelőnek felvágott fatuskóban és gallyban, amelyet e föld valamelyik régi tulajdonosa rakott egykor halomba, hogy majd szekérrel vagy szánnal a tanyaházba fuvarozza. De úgy látszik, megfélekeztek róla, s most itt álltak immár ötven esztendeje vagy még hosszabb ideje, mígnem ellepte a moha, s az őszi ősre lepergett és elrothadt levelek zöld takaróval borították, ám alatta a farakás immár lágy körvonalai még kivehetők voltak. Bensőmonó úrrá lett szeszélyes hangulataimban ez a jelentéktelen eset mély hatást tett rám, magam elé képzeltem a réges-rég halott favágót, réges-rég halott feleségét és gyermekeit, amint kilépnek hideg sírjukból, és nekilátnak, hogy a mohos gallyakból tüzet rakjanak!

Tovább bolyongtam, álmodozásba merülve, nem tudtam és nem is törődtem vele, merre megyek, mígnem a közelben megszólalt egy halk, lágy, jól ismert hang:

- Itt van Mr. Coverdale!

- Miles Coverdale! - mondta egy másik, sokkal szigorúbb hang. - Jöjjön csak elő!

- Igen, Mr. Coverdale - kiáltotta egy tiszta, dallamos női hang, amely akkor ugyan kissé természetellenesen csengett. - Isten hozta! Kár, hogy egy fél órát késett, olyan jelenetnek lehetett volna tanúja, amelyet nagyon élvezett volna.

Felpillantottam, s Eliot szószékének közelében találtam magamat. Alatta Hollingsworth ült, lábánál Priscillával. Előttük pedig Zenobia állt.

XXV. HÁRMAN EGYÜTT

Hollingsworth szokott munkaruhájában volt, Priscilla csinos, egyszerű ruhát viselt, nyakán kendő, karimás főkötője hátravetve szalagján lógott. Zenobia viszont (aki a maskarások közt persze főszerepet játszott) fantáziadús, remek jelmezben volt, fején levélkoronával vagy diadémmal - közepén virágékszere díszelgett. Azt a napkeleti királynőt testesítette meg, akinek nevét viselte. Ám büszke, méltóságteljes, királynői magatartása nem a győzedelmes, hanem a trónjától megfosztott, tetteiért bírái elé állított, vagy talán már el is ítelt királynő magatartására emlékeztetett. De sorsának, úgy látszott, nem adta meg magát: szeme lángolt, két orcáján mély bíborvörös folt égett, éles körvonalai láttára az első pillanatban azt hittem, kifestette magát. Ezt a gondolatot azonban egykettőre el kellett vetnem, mert máris elsápadt, a vér kifutott arcából. Zenobia most olyan volt, mintha márványból faragták volna.

Az ember azonnal megérzi, ha a szenvedély - szerelem vagy gyűlölet - olyan válságos pillanataiban tör rá másokra, amely a maguk világába zárja őket, ahol rajtuk kívül senki sem érezheti magát otthonosan. Zavarodottság, sőt rettegés fogott el, szerettem volna elfutni onnan. Szenvedélyes érzelmeik mintegy kisajátították ezt a földet és levegőt, engem pedig attól a jogomtól is megfosztottak, hogy ott maradjak és ezt a levegőt szívjam.

- Hollingsworth... Zenobia... - mondtam - most érkeztem vissza Derűvölgybe, s egy pillanatig sem gondoltam, hogy itt találom magukat. Máris megyek, majd a házban találkozunk.

- Magának is joga van itt lenni - jegyezte meg Hollingsworth.

- Ugyanannyi, mint nekünk - tette hozzá Zenobia. - Maga már úgyis régóta folytatja ezt a játékot: próbálja kifürkészni a szív sötét mélységeiben rejtőző emberi érzelmeket. Ha valamivel korábban érkezik, kitergetve láthatta volna őket. Voltaképpen szívesen megismételném ezt az egész tárgyalást, a maga jelenlétében, legalább gondoskodnék róla, hogy igazságos ítéletet kapjak. Tudja-e, Mr. Coverdale, hogy életem-halálom felett döntöttek?

Beszéd közben felnevetett. Ahogy pillantásom az egyik arcra a másikra vándorolt, mindazt felfedeztem bennük, amit egy festőművész témául kívánhatna magának: Hollingsworthben a komor, puritán bírót, aki egy boszorkányperben élet-halál felől ítél; Zenobiában magát a boszorkányt, nem valamilyen vén, ráncos és töpörödött, hanem szép boszorkát, aki a sátánt sátáni bűverővel kísérti meg; Priscillában pedig a sápadt áldozatot, akinek testét-lelkét varázslatával megrontotta. Ha a szikla mellett máglyarakás állt volna, az elkerülhetetlen ítélet előrevetett árnyéka teljessé tette volna ezt a hatásos jelenetet.

- Nem igazság - folytatta Zenobia Hollingsworthhoz fordulva -, hogy egy személyben bírám, vádlóm és esküdtszéki ülnök legyen. Panasszal élek a törvényszéknél; az ügyvédek, azt hiszem, így mondják. Üljön fel a bölcs Coverdale bíró úr a szikla tetejére, maga meg én álljunk itt lent egymás mellett elébe, s adjuk elő ügyünket! Mert úgy legalább két vádlott volna, nem pedig egy.

- Maga kényszerített engem ebbe a dologba - válaszolta Hollingsworth, szigorú pillantást vetve Zenobiára. - Vagy talán én hívtam magát ide a maskarások köréből? Én akartam bíraskodni maga fölött? Nem - legfeljebb annyiban, hogy elvitathatatlan jogom ítéletet alkotni, miképpen viselkedjem azokkal, akikkel életkörülményeim összehoznak. Igaz, én már ítélkeztem maga fölött, de nem a világ nevében, s nem is szándékozom kihirdetni az ítéletet!

- Ó, nagyszerű! - mondta erre Zenobia mosolyogva. - Maguk férfiak különös lények, nemde, Mr. Coverdale? Nincs egyszerűbb dolog a világon, mint titkos törvényszékük elé idézni egy nőt, meghallgatása nélkül ítélni felette, s aztán ítélethirdetés nélkül szabadon bocsátani. Csak az a baj, hogy ez a titkos törvényszék történetesen az egyetlen ítélőszék, amelytől egy igazi nő fél, s ahol minden ítélet, hacsak nem felmentő, halálos ítéletet jelent!

Minél tovább néztem őket, minél többet hallottam, annál határozottabban éreztem, hogy a válság pár pillanattal ezelőtt érte el csúcspontját. Hollingsworth homlokára annak a megmásíthatatlan végzetnek bélyegét ütötte, amelynek eszköze önnön akarata volt. Zenobia egész lényét, ahogy ezt most megfigyeltem, lázas izgalom töltötte el, szinte eszelős izgalma egy nagy csatának, amelynek végén a legyőzött még elég erőt, bátorságot és vágyat érez magában, hogy a küzdelmet újrakezdje. Engem meg olyan érzés fogott el, mintha csataterre értem volna, ahol még nem oszlott el a füst.

Miről folyt itt a vita? Kétségkívül mindarról, ami szívemet és képzeletemet immár hosszú hónapok óta hiábavaló lázban tartotta. Zenobia egész egyéniségéről és élettörténetéről; Westervelthez fűződő rejtelmes viszonyának valódi jellegéről; Hollingsworthszel kapcsolatos szándékairól és a férfinak rá vonatkozó terveiről; s végül arról, tudomása volt-e Zenobiának a Priscilla elleni cselszövésről, s mi volt végeredményben ennek a mesterkedésnek igazi célja. Mindezekben a kérdésekben most is csak feltevésekre voltam utalva. Csupán egyetlen dologban voltam biztos: Zenobia és Hollingsworth közt vége a barátságnak. Ha szívük húrjai egyáltalán valaha is összefonódtak, most ezt a kapcsolatot, mint valami gubancos köteléket, erőszakkal szétszakították.

Csakhogy Zenobia nem bírt beletörődni ebbe a fordulatba.

- Ó, hát így válunk el? - tört fel belőle, látván, hogy Hollingsworth távozni készül.

- Miért ne? - vágta rá a férfi már-már gorombán. - Mi egyéb mondanivalónk lehet még egymás számára?

- Talán valóban semmi - válaszolta Zenobia, és mosolyogva Hollingsworth szemébe nézett. - De sokszor ellátogattunk ehhez a szürke sziklához, s a nyírfák susogása közepette nem egy halk szót váltottunk egymással. Szép órák voltak! Szeretném, ha ez az utolsó, ha nem is olyan kellemes, minél lassabban múlna el. S amellet ennek a beszélgetésnek során, amelyet maga utolsó beszélgetésünknek szán, sok kérdést tett fel nekem, és én... bevallom, sarokba szorítva... mindenre lehetőleg őszintén válaszoltam. Most azonban, szíves engedelmeivel, én is szeretnék néhány kérdést feltenni magának.

- Nekem nincs titkolnivalóm - mondta Hollingsworth.

- Majd meglátjuk - vágott vissza Zenobia.

- Először is azt kérdezném meg, maga gazdagnak tartott engem?

- Ebből a szempontból - jegyezte meg Hollingsworth - véleményem megegyezett a világéval.

- Az enyém is - mondta Zenobia. - Ha nem így lett volna, Isten a tanúm rá, maga is éppúgy tudott volna róla, mint én. Csak három nappal ezelőtt szereztem tudomást arról a furcsa tényről, amely most szegénységgel fenyeget; maga, azt gyanítom, legalább ennyi idő óta tud erről a dologról. Gazdagnak tartottam magamat. S maga azt is tudja, mit szándékoztam tenni képzelt vagyonom nagyobbik részével, sőt, ha az egészből lett volna szó, akkor se haboztam volna. És hadd kérdezzem meg magától, említettem-e vagy szabtam-e valaha is bármilyen feltételt, amelytől ezt, a világ véleménye szerint igen nagy áldozatot függővé tettem volna?

- Nem tagadom, ilyesmit sose mondott - válaszolta Hollingsworth.

- És nem is gondoltam rá - tette hozzá Zenobia. - Hajlandó lettem volna megvalósítani a maga álmát, feltételek nélkül, nagylelkűen, ahogy ezt egyesek neveznék, de mindenképpen teljes egészében, azzal sem törődve, hogy ez esetleg anyagi romlásomat okozza. Ha gondolatban bármilyen feltételt fűzött ehhez a szándékomhoz, akkor maga felelős mindazért, ami alantas és méltatlan benne. És most; még egy kérdést. Szereti ezt a lányt?

- Ó, Zenobia - kiáltott fel Priscilla hátrahőkölve, mintha azt kívánná, bárcsak a szikla leomlana, és maga alá temetné.

- Szereti? - ismételte meg Zenobia.

- Ha csak néhány nappal ezelőtt tette volna fel nekem ezt a kérdést - válaszolta Hollingsworth rövid szünet után, miközben, úgy tetszett nekem, még a nyírfák is visszatartják susogó lélegzetüket -, azt feleltem volna: nem! Olyasféle érzelmekkel viseltettem Priscilla iránt, mint a fivér, aki gyengéden figyeli az Isten által gondjaira bízott, szeretett hűgát.

- S most mit válaszol? - nógatta Zenobia.

- Szeretem! - felelte Hollingsworth inkább magában mormolva, mint fennhangon kimondva a szavakat. - Akár így is megvallhatom, éppúgy, mint bármely más módon. Szeretem!

- Hát akkor döntse el az Isten - tört ki szenvedélyes hangba csapva át Zenobia -, vajon kettőnk közül melyikünk követett el megbocsáthatatlanabb vétket ellene! Én legalább nő vagyok, talán mindazon hibával, ami egy nőt jellemezhet: gyenge vagyok, hiú, elvtelen (mint a legtöbb nő, mert erényeink, ha egyáltalán vannak, önkényesek és ösztönösek) és szenvedélyes is; s miként örökletes rabszolganőhöz illik, ravasz, de abszurd kerülő utakon igyekszem megvalósítani a magam, ostoba és elérhetetlen céljait. Amellett a mindent átölelő jóság is hiányzik belőlem, mert csak az iránt a csöpp jóság iránt viseltetem odaadó hűséggel, amit magam előtt látok. És mégis nő vagyok! Egy szerencsés sorsfordulat, egy valamivel kedvesebb mosoly Tőle, aki ide küldött, egyetlen hű szív, amely bátorítana és vezetne, talán tökéletes nővé tehetett volna! De maga? Maga férfi? Nem! Maga szörnyeteg: hideg, szívtelen, önmagában kezdődő és végződő gépezet!

- De hát mivel vádol? - kérdezte Hollingsworth e támadástól megdöbbenve, rendkívül felindultan. - Mondjon csak egyetlen önző célt a törekvéseimben, és késsel metszheti ki a szívemből!

- Az egész csupa önzés! - vágta rá Zenobia még mélységesebb keserűséggel. - Semmi más, csak önzés, önzés, önzés! Az ördögnek bizonyára felséges szórakozást szerzett az elmúlt hét esztendőben s különösen ezen az örült nyáron, amit együtt töltöttünk. Most már látom! Felébredtem, kiábrándultam, kijózanodtam! Önzés, önzés, önzés! Maga egy tervben öltött testet. Jobb maskarát visel, mint ott azok a boszorkányok és cigányok, mert a maga álarca az önámítás. És hallja csak, mire vette rá magát. Először is halálos és tetejébe alattomos csapást akart mérni erre a tisztább és magasabb rendű életet célzó tervre, amelyet annyi nemes elme gondolt ki. Aztán, mert Coverdale nem volt hajlandó a rabszolgája lenni, könyörtelenül félrelökte. És engem is mindaddig bevont a tervébe, amíg remélte, hogy hasznára leszek, most meg sutba dob, mint valami ócska szerszámat! De a legnagyobb és legsötétebb bűne az volt, hogy elhallgattatta lelkiismeretét! Halálos vétket követett el önnön szíve ellen! Feláldozná ezt a lányt, akit Isten, ha valaha felfedte előttünk szándékait, a maga gondjaira bízott; aki által meg akarta váltani magát!

- Ez afféle női gondolkodás - mondta Hollingsworth halálsápadtan -, olyan nőé, akinek minden cselekedetét a szíve diktálja, aki nem ismer se magasabb rendű, se átfogóbb célokat!

- Hallgasson! - kiáltotta parancsoló hangon Zenobia. - Maga se férfit, se nőt nem ismer! Csak egy mentsége lehet... s én, mivel nem akarok végképp megundorodni önmagamtól eltékozolt érzelmeimért, s hogy ne kelljen mindent csalóka képzetnek neveznem, hát hadd mondjam el... hogy nagy és nemes szív vészett el magában. De most menjen. Maga végzett velem, én végeztem magával. Isten vele!

- Priscilla - mondta Hollingsworth -, jöjjön.

Zenobia elmosolyodott, s valószínűleg én is. Az emberi életben csak ritkán adatik meg valakinek, hogy az igazságtalanság mardosó érzetére édesebb elégtételt kapjon, mint amelyet az a hang, amelyen Hollingsworth ezt a két szót kiejtette, Zenobiának adott. A megalázott férfi remegő hangja volt, azé a férfié, akinek önbizalma megrendült, s aki legalább egyetlen lény vonzalmában szeretett volna megkapaszkodni. Igen, ez az erős férfi meghajlította derekát, és szegény kis Priscillára támaszkodott! Ó, ha csalódnék benne, micsoda diadal volna ez a szemtanúk számára!

S kezdetben már-már azt hittem, csalódni fog benne. Priscilla felállt, remegve, akár feje felett a nyírfalevelek, majd lassan, szinte botorkálva megindult Zenobia felé. Odaérve lábaihoz rogyott, pontosan úgy, mint első találkozásukkor az öreg tanyaház konyhájában. Zenobiát is erre emlékeztette.

- Ó, Priscilla - mondta fejét csóválva. - Mennyi minden megváltozott azóta! Most trónjától megfosztott királynő előtt térdel. Maga, a győztes! De Hollingsworth várja magát. Mondja el, amit akar, s aztán menjen.

- Nővérek vagyunk! - zihálta Priscilla.

Azt hiszem, értettem, amit tett és mondott. Önmagát és minden földi vagyonát Zenobiának ajánlotta fel. Csakhogy Zenobia nem akarta így érteni.

- Igaz, nővérek vagyunk - válaszolta, s az édes szótól meghatva lehajolt és megcsókolta Priscillát. De nem szeretettel, mert szíve mélyén bizonyára úgy érezte, hogy Priscilla miatt végzetes csapás érte. - Egy apánk volt! Maga ezt kezdettől fogva tudta, én csak nemrég szereztem tudomást róla, máskülönben egyet s mást, ami történt, elkerülhetett volna. Én sose akartam rosszat magának. Elállta az utat, amely a célomhoz vezetett, s én szabaddá akartam tenni azt. De mit számít, hogy mit akartam. Ez már a múlté. Megbocsát nekem?

- Ó, Zenobia - zokogott Priscilla -, én vagyok a bűnös.

- Nem, dehogy, szegény kis teremtés - mondta Zenobia egyfajta megvetéssel. - Bár maga a végzetem, de talán még egy újszülött csecsemő se lehet ártatlanabb magánál. Szegény gyerek! Félek, szomorú sorsnak néz elébe, magányosan üldögél majd abban a tágas, örömtelen szívben, ahol... mint tudhatja, mert én, sajnos, előre látom... a tűz, amit felszított, hamarosan ki fog aludni. Már a puszta gondolatra reszketek magáért. Mit tesz majd, Priscilla, ha nem talál parazsat a hamuban?

- Meghalok! - felelte.

- Jól mondja - jegyezte meg Zenobia helyeslő mosollyal. - A maga kis lényében igazi nő lakozik, szegény húgocskám. De most menjen vele, és éljen!

Királynői mozdulattal elbocsátotta, ő maga pedig arccal a szikla felé fordult. Kíváncsian figyeltem, vajon kit választ Priscilla, Zenobiát vagy Hollingswortht; mivel magyarázza az utóbbi viselkedését; mit gondol, őszinte volt-e nővéréhez és hozzá; hogyan fogja Hollingsworth iránti szerelmét összeegyeztetni a testvéri szeretettel? De valójában Priscillának nem voltak efféle kételyei. A lángoló szerelem minden más érzést elnémított. Hollingsworthnek nem lehettek

hibái. Ez az igazság állt a világegyetem központjában. Sem a bűn gyanúja, sem mások esetleges becsületessége, sem látszat, sem kétségtelen tény, sem érzékszerveinek tanúsága, sőt még Hollingsworth önvádoló szava, ha ilyet kiejtene, nem nyomhatott volna egy porszemnyit a mérleg másik serpenyőjében. Priscilla annyira hitt Hollingsworth igazában, hogy eszébe sem jutott összemérni mások bűneivel; az utóbbiak egyszerűen nem érdekelték.

Hollingsworth belekarolt, és csakhamar eltűnt vele a fák közt. Fogalmam sincs róla. Zenobia honnan tudhatta, hogy elmentek, mert egyetlen pillantást sem vetett többé feléjük. Büszke magatartását mindaddig megőrizte, amíg még távozóban visszanézhettek volna rá, de mihelyt eltávoztak - végleg eltávoztak -, lassan-lassan a földre roskadt. Mintha valamilyen nagy, láthatatlan, ellenállhatatlan erő nehezedett volna rá. Térden állva homlokát a sziklára hajtotta, s görcsösen felzokogott: de száraz szemmel, könnytelen zokogással.

XXVI. ZENOBIA ÉS COVERDALE

Zenobia teljében megfedkezett rólam. Úgy érezte, egyedül van nagy bánatával. S ha egyszerűen csak szánalmat éreztem volna iránta - a szánalmat büszke lénye úgy utasította volna vissza, mint a legnagyobb rosszat, amit a világ még tartogat számára -, ennek az érzelmi válságnak szentsége és félelmessége arra készítetett volna, hogy nesztelen elosonjak, még egy száraz levél se zizzenjen a lábam alatt. Magára hagytam volna Zenobiát tusakodásában, egyedül hagytam volna, hogy csak az Isten tekintsen le rá. De miért, miért nem, most egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy jogom van ott maradni, nem úgy, mint az imént, amikor heves vitájuk közepette váratlanul rájuk törtem. Nincs ínyemre magyarázgatni, miféle hasonlatosságot láttam vagy képzeltem látni Zenobia és a magam helyzete közt; s az olvasó ezt az egyetlen titkomat a megannyi feltárt, de számomra kevésbé érdekes tény mögött, azt hiszem, nem is fogja felfedezni. S mégis az az igazság, hogy midőn Zenobia könnytelen kintől remegve homlokát a sziklára fektette, úgy éreztem, mintha szívének fájdalmára az én szívem is szinte ugyanolyan gyötrelmesen felsajgott volna. Helytelenül cselekedtem-e, hogy ilyen együttérzéstől vezettetve felszentelt papnak éreztem magamat, akinek kötelessége e szenvedő nőnek - már amennyire ez halandótól telik - vigaszt nyújtani?

De mit tehet egy halandó Zenobiáért? Semmit! Minden próbálkozás csak gúnyolódásnak látszana, csak gyötrelmet okozna. Igaz, az idő enyhíti majd fájdalmát, szívének legnemesebb érzelmeivel együtt sírba temeti. De a sors, gondoltam, még legkegyesebb hangulatában sem lehetne jobb hozzá, nem oszthatná el gyorsabban kínjait, minthogyha ezt a kiugró sziklát egy kissé megbillentené és rádöntené. Így hát egy fának támaszkodva néma csendben hallgattam zokogását. Zenobia, feltérdre hullva, homlokát még mindig a sziklához szorította. Csak a zokogását hallottam; nem nyöszörgött, és semmilyen más módon nem adott kifejezést bánatának. Minden cselekedete akaratlan volt.

Végül felült, hátrasimította haját, és zavarodottan körülnézett, mintha nem is igen emlékeznék a történetekre, s helyzetének sem volna teljesen tudatában. Arcába szökött a vér, még a homlokát is bíborvörösre festette. De aztán lassanként elhalványult, s egy ideig ilyen halásápadt maradt. Kezét homlokához emelte, mozdulata azt a határozott benyomást keltette bennem, hogy heves fájdalom gyötri.

Vadul ide-oda kóborló pillantása többször is végigsiklott rajtam anélkül, hogy tudomást vett volna rólam. De végül felvillant szemében a felismerés fénye.

- Maga az, Miles Coverdale? - kérdezte mosolyogva. - Ó, sejtem, miben sántikál! Balladát akar írni erről az ügyről. Mondja el, kérem, ami már elkészült belőle.

- Hallgasson, Zenobia! - szóltam. - Isten a tanúm, hogy sajog a szívem!

- Igazi tragédia, ugye? - kérdezte Zenobia élesen, könnyedén felnevetve. - S azt is elismeri talán, hogy alaposan kijutott nekem a jóból. De hát ez a nők sorsa, s mint nő megérdemeltem sorsomat; hát ne szánakozzék rajtam, én meg nem fogok panaszkodni. Már minden rendben van, vagy legalábbis hamarosan rendben lesz. De feltétlenül írja meg azt a balladát, Mr. Coverdale, öntse bele szíve sajgását, használja ki jól az együttérzését, ahogy ezt a többi költő teszi, s köteles is tenni, hacsak tüzes sorok helyett nem csillogó jégdarabokkal akar traktálni minket. Ami pedig az erkölcsi tanulságot illeti, cseppentsen az utolsó strófába egy kis keserű mézet.

- S mi legyen az erkölcsi tanulság, Zenobia? - kérdeztem, igyekezve hasonló könnyed hangot megütni.

- Ó, nagyon régi is megfelel majd a célnak - válaszolta. - Nincsenek új igazságok, bármennyire kérkedünk is vele, hogy jó néhányat felfedeztünk. Erkölcsi tanulságot kíván? Íme: az élet csataterén minden kardvágás, amely a férfinak csupán az acélsisakján csattan, a nőnek szívét találja, ahol nem visel páncélt. Ezért a nő okosan teszi, ha kerüli a harcot. Mert ha mégis azt választja, az egész világegyetem, nők és férfiak, s tetejébe még a gondviselés vagy a végzet is összefognak az ellen a nő ellen, aki csak hajszálnyira letér a kitaposott ösvényről. Igen, s tegye hozzá, (mert most már ezt is bevallhatom), hogy ha egyetlen hajszálnyira letér róla, máris végképpen eltévelyedik, s nem látja többé a világ igazi arculatát!

- Nagyon könyörtelen tanulság - jegyeztem meg. - Nem tudnánk kissé enyhíteni rajta?

- Megteheti, de saját veszélyére, nem az én felelősségemre - válaszolta Zenobia. Aztán hirtelen témát változtatva így folytatta: - Végül is Hollingsworth olyasvalakit hagyott faképnél, aki többet adhatott volna neki, mint az a szegény, sápadt virágszál, akit választott. Mit adhat Priscilla neki? Tán szenvedélyével felforrósítja majd a szívét, ha reményeiben csalatkozva jéggé dermed? Erőt önt bele, ha kimerül a tömérdek eredménytelen fáradozásban? Nem! Csak vak, ösztönös szerelmével közeledik hozzá, s kicsiny, vézna, gyenge lényével teherként akasz kodik majd a karjára! Még szóra érdemes együttérzést sem adhat neki. Mert a sötétség hosszú óráiban nem fog-e Hollingsworth arra a büszke, intellektuális együttérzésre sóvárogni, amit tőlem megkaphatott volna? Együttérzésre, amely fényt derített volna pályájára, vezette és buzdította volna őt? Szegény Hollingsworth! Most hol fogja ezt megtalálni?

- Hollingsworthnek jég van a szíve helyén! - törtem ki keserűen. - Nyomorult fráter!

- Ne mondjon rosszat róla - ripakodott rám gőgösen Zenobia. - Nincs joga bírni egy ilyen férfit. Minden az én hibám volt, nem az övé. Most már belátom! Nem ő futott utánam. Miért futott volna? Mit adhattam én neki? Egy nyomorúságos, sebzett, hányatott szívét, amely össze-tört, mielőtt még találkoztunk. Meg egy gazember életével reménytelenül összegubancolódott életet! Jól tette, hogy faképnél hagyott. Istennek hála érte! S mégis, ha bízott volna bennem, ha csak egy rövid ideig megtúrt volna még maga mellett, mindettől a bajtól megóvtam volna.

Elhallgatott, szemét a földre szegezte. Aztán újból felpillantott, megenyhülten, nyugodtabban.

- Miles Covardale! - mondta.

- Tessék, Zenobia - válaszoltam. - Lehetek valamivel szolgálatára?

- Aligha - mondta erre. - Bizonyára sejti, hogy el akarok menni Derűvölgyből, s valószínűleg sosem találkozom többé Hollingsworthszel. Az én helyzetemben egy nő nemigen érezheti jól magát régi barátai közt, ezt megérti, ugye? Csak új arcokat, ismeretlen tekinteteket bír elviselni. Ismerős környezetben sorvadozna; s pirulna azok előtt, akik ismerik titkát; szíve sajgón dobogna; bizonyára halálra gyötörné magát azzal az ostoba gondolattal, hogy női becsületét egy büszke, felfuvalkodott férfi lábához dobta. Szegény nők, a maguk erényeivel és hibáival! Milyen kitűnő új téma előadásaimhoz, amelyeknek ötletén maga, Mr. Coverdale, egy-két hónappal ezelőtt még mosolygott. De mivel magának valóban együttérző szíve van, amennyire ez egyáltalán lehetséges, s mivel úgy távozom innét, hogy Hollingsworthszel nem találkozhatom, megkérném magát, adjon át neki egy üzenetet.

- Szívesen - mondtam, csodálkozva, milyen furcsamód repkednek gondolatai; hol egészen komoly dolgokról, hol meg puszta léhaságokról beszél. - Mit akar üzeni neki?

- Igaz, mit is? - kiáltott fel. - Voltaképpen nem is tudom. Ha jobban meggondolom, nincs is mit üzennem. Mondja meg neki... mondjon neki valami szépet, emelkedettet, ami édes-gyönyörűen illeszkedik majd be a balladájába... bármit, csak gyengéd és alázatos legyen. Mondja meg neki, hogy meggyilkolt! Mondja, hogy örökké kísérteni fogom! - E szavak vad energiával törtek ki belőle. - És adja ezt oda neki... nem, adja Priscillának!

Ezzel kivette hajából virágékszerét. Királynői gesztus volt, úgy éreztem, csatát veszített királynőé, aki most leveszi fejéről a koronát, mintha minden büszkeségét odadobva, meg-alázkodva megkönnyebbülhetne.

- Mondja meg neki, viselje ezt Zenobia kedvéért - folytatta. - Priscilla csinos kis teremtés, s egy valódi kékszakáll se kívánhatna nála engedelmesebb, gyengédebb feleséget. Kár, hogy olyan gyorsan el fog hervadni. Ezek a törékeny, vézna lányok mindig hamar elhervadnak. Nézze csak meg Hollingsworth tíz év múlva az én arcomat és Priscilláét, s akkor válasszon köztünk. Vagy ha úgy tetszik, válasszon most!

Milyen fenséges volt e szavaknál Zenobia! Hatását még csak fokozta szépségének nagyon is biztos tudata és az az önfelismerés, amelybe, gondolom, a Hollingsworthtól elszenvedett sérelem taszította. Észrevette az arcomra kiült bámulatot, s ez - mivel mindvégig hű maradt önmagához - még most is gyönyörrel töltötte el.

- Nagyon nagy kár - mondta -, hogy nem a maga, hanem Hollingsworth szívének meghódítására pályáztam, Mr. Coverdale. Az, azt hiszem, sikerült volna, és sok nő úgy vélekednék, hogy magát lett volna érdekesebb meghódítani. Kettőjük közül maga jóval csinosabb, annyi bizonyos. De ezekbe a dolgokba a sorsnak is van beleszólása. Amellett a férfiaknál sose adtam sokat a szépségre, mióta egyszer, lánykoromban valaki a szépségével elcsavarta a fejemet. Most hát, isten vele!

- Zenobia - kérdeztem -, hová megy?

- Mindegy, hogy hová - válaszolta. - De ebből a helyből elegendem van, s halálosan unom ezt a filantrópiával és haladással való játszadozást. Abbeli igyekezetünkben, hogy az egyetlen helyes rendszert megteremtjük, az összes lehetséges hamis életforma közt kétségtelenül a legisleg-nagyobb csúfságba botlottunk bele. Ezzel végeztem, Derűvölgynek most mást kell keresnie, aki felügyel a mosásra, magának meg, Mr. Coverdale, más ápolónőt, aki elkészíti a zabkását, ha ismét megbetegednék. Bolond álom volt! De legalább néhány kellemes nyári napot töltöttünk itt, s nagy reményeket tápláltunk, amíg szét nem foszlottak. Derűvölgy többet már nem adhat nekünk, s annak sincs értelme, hogy egy szétpattant buborék miatt könnyet ejtsünk. Itt a kezem. Isten áldja!

Kezet nyújtott, ugyanolyan fesztelenül és szívélyesen, mint első találkozásunkkor. Én pedig megindultságomban nem találtam jobb módot mély együttérzésem kifejezésére, mint hogy kezét az ajkamhoz emeljem. S eközben éreztem, hogy ez a fehér kéz - amely, midőn öt hónappal ezelőtt megérintettem, vendégszeretően meleg volt - most jéghideg.

- Milyen hideg! - tört ki belőlem. Kezét két kezembe fogtam azzal a hiú szándékkal, hogy megmelegítsem. - Mi ennek az oka? Hideg, mint egy halotté!

- Azt mondják, a végtagok halnak el először - felelte Zenobia nevetve. - Hát megcsókolja azt a szegény, megvetett, elutasított kezét?! Köszönöm, kedves barátom. Elbukottnak tartogatta hódolatát. Férfi ajka nem érinti többé a kezemet. Áttérek a katolikus hitre, és zárdába, vonulok. Ha legközelebb hall majd Zenobiáról, arcát fekete fátyol fogja takarni; hát nézze meg, most utoljára, mert mindennek vége! Még egyszer, isten vele!

Elhúzta kezét, de még sokáig úgy éreztem, mintha a magaméban tartanám. Mivel meghitt viszonyban voltam talán az egyetlen férfival, akihez őszintén vonzódott, hát úgy tekintett rám, mintha a múltat képviselném, s mikor istenhozzádot mondott nekem, egyben végső búcsút vett Hollingsworthtól is, meg életének ettől az egész szakaszától. Szépsége sosem ragyogott fényesebben, mint most, hogy utoljára láttam őt. Elindult, s hamarosan eltűnt a fák között.

Talán az iménti megrázó jelenet hatására, talán valamilyen más okból, de azt képzeltem, Zenobia valójában nem ment el, itt bolyong a környéken, akár egy kísértet. Úgy éreztem, mintha rám függesztené szemét, vagy mintha színes egyénisége fényes nyomot hagyott volna a levegőben. De aztán ez az érzésem lassanként elhalványult. Eliot szószéke lábánál az avarra vettem magamat. A napfény felfelé kúszott a fatörzseken, a legmagasabb ágakon villogott; az erdőre szürke félhomály borult; feljöttek a csillagok; a lecsüggő ágakra hideg őszi harmat hullt. De én mindezzel mit sem törődtem, a magam sorsa feletti bánat és a mások iránti együttérzés kimentett, s nem volt lelkierőm itthagyni a szikla alatti kényelmetlen fekhelyemet.

Úgy látszik, elaludtam, s álmot láttam, amelynek mozzanatai valamilyen szörnyű katasztrófába torkolltak, de erre egyszeriben tovatűntek, mert túlságosan erősek lévén, mintegy szétszakították a szunnyadozás könnyű leplét. Felijedve láttam, hogy a kelő hold fényében fürdeti a repedezett sziklafalat, s éreztem, hogy egész testemben reszketek.

XXVII. ÉJFÉL

Nem sokkal éjfél előtt lehetett, amikor Hollingsworth ablaka alá értem, s mivel nyitva találtam, egy fücsomót a gyökerére tapadt földdel együtt bedobtam rajta. Hallottam, ahogy odabent a padlóra puffan. Hollingsworth vagy fent volt még, vagy igen éberén aludt, mert kisvártatva kinézett az ablakon, s meglátott odalent a holdfényben.

- Maga az, Coverdale? - kérdezte. - Mi baj?

- Jöjjön le, Hollingsworth - feleltem. - Beszélmem kell magával.

Magam is meglepődtem hangom különös csengésén, s ő bizonyára nem kevésbé. Nem vesztegette az időt, egykettőre kilépett a ház kapuján, magára kapkodott öltözkékében.

- Mi baj? - ismételte türelmetlenül.

- Láttá azóta Zenobiát, hogy elváltak Eliot szószékénél? - kérdeztem.

- Nem - válaszolta -, de nem is számítottam rá.

Mély hangja kissé remegett. Alig ejtette ki e szavakat, egy másik ablakból kidugta kendővel bekötött fejét Silas Foster, és - szavajárásával élve, ami ezúttal meg is felelt a valóságnak - sanda pillantást vetett ránk.

- Mit keresnek itt, jóemberek? - tudakolta. - Nocsak, maga az, Miles Coverdale? Úgy látszik, mióta elment tőlünk, az éjt is nappallá teszi; s így aztán egészen természetesnek találja, hogy éjnek idején itt ólálkodjék a ház körül, halálra rémítse az anyjukomat, s ezzel egy fáradt embert legszebb álmából felverjen. Jöjjön be, maga csavargó, s feküdjön le!

- Öltözzön fel minél csendesebben, Foster - mondtam. - A segítségére van szükségünk.

Ha agyonütnek sem tudtam volna változtatni furcsa hanghordozásomon. Silas Foster, bár nem volt éppenséggel érzékeny lélek, úgy látszik, ugyanúgy megérezte, milyen halálos komolyan beszélek, mint Hollingsworth. Tüstént visszakapta fejét, s hallottam, amint ásít egyet, valamit motyog a feleségének, majd még egy nagyot ásít, amíg magára kapkodja ruháit. Eközben én odamutattam Hollingsworthnek egy jól ismert monogramos, finom zsebkendőt, megmondtam, hol találtam, s egyéb körülményeket is említettem, amelyek olyan szörnyű gyanút ébresztettek bennem, hogy kimondani sem bírtam, csak rábízтам Hollingsworthre, találja ki magától, ha meri. Mire végeztem ezzel a rövid magyarázattal, csatlakozott hozzánk Silas Foster, kék gyapjúkabátjában.

- Nos, fiúk - kérdezte zsémbesen -, miről van szó?

- Mondja el maga, Hollingsworth - szóltam.

Hollingsworth láthatóan megborzongott, s fogait összeszorítva mély lélegzetet vett. De aztán összeszedte magát, s nálam sokkal bátrabban szembenézve a dolgokkal elmondta Fosternek, mire gyanakszom és miért - én az imént semmiképp sem tudtam ilyen nyílt beszédre rászanni magamat. Az erős idegzetű gazda, megjegyzésével aztán még pontot is tett rá, teljes rémségében feltárta a szörnyű gondolatot, mintha egy halott arcáról levette volna a leplet.

- Tehát azt hiszi, vízbe fojtotta magát? - kiáltotta.

Félrefordultam.

- Mi az ördögért tett volna ilyet ez a fiatal nő? - mondta Silas, a csodálkozástól kidülledt szemmel. - Hisz majd felveti a pénz, s a boldogsághoz legfeljebb egy férj hiányzik neki, azt meg bármikor könnyűszerrel találhat. Azt mondom, valami tévedés lesz ebben a dologban.

- Gyerünk - mondtam megborzongva -, győződjünk meg róla.

- Jól van, jól van - válaszolta Silas Foster -, ahogy akarja. Viszünk magunkkal egy kampós végű póznát; a vödröt szoktuk vele kihúzni a kútból, ha elszakad a kötele. Azzal meg egypár hosszú nyelű szénagereblyével megtalálom, ha van mit megtalálni, arra mérget vehet. Fura dolog! Zenobia vízbe fojtotta magát! Nem, nem, ezt nem hiszem. Ennél több esze volt és több pénze, s nagyon is élvezte az életet.

Pár percnyi előkészület után sietve elindultunk. A szokásosnál rövidebb utat választva átvágtunk a földeken, legelőkön s a rét egyik szögletén, mígnem eljutottunk arra a helyre a folyóparton, ahol délután bolyongásom közben megálltam s eltöprengettem. Kimondhatatlanul baljós előérzet hajtott aztán újra ide Eliot szószékétől. Megmutattam társaimnak, hol találtam a zsebkendőt, s felhívtam figyelmüket kéthárom lábnyomra is, amely az agyagos parton a víz felé vezetett. Az alacsony part alatt a hínár közt további nyomokat láttunk, még nem mosta el őket az ehelyütt szinte mozdulatlan, lomha ár. Silas Foster egészen közel dugta képét a lábnyomokhoz, s felemelt egy cipőt. Ezt én korábban nem vettem észre, mert félig ellepte az iszap.

- Ez a kecskebőr cipő nem jenki kaptafán készült - jegyezte meg. - Értek annyit a suszterséghez, hogy ezt megmondhassam. Francia gyártmány. Látják, milyen magas rüszkje van? És Zenobia mégis milyen könnyedén lépkedett benne. Nincs a kerek földön nő, akinek szebb járása volna. Nem akarja emlékebe eltenni? - kérdezte Hollingsworthhoz fordulva.

Hollingsworth hátrahőkölt.

- Adja ide, Foster - mondtam.

Megmártottam a vízben, leöblítettem róla az iszapot, s azóta is őrzöm ezt a cipőt. Nem messze ettől a helytől a folyó sáros partjára kihúzva egy öreg, repedezett ladik feküdt; többnyire félig tele volt vízzel. A horgászok ezen mentek csukázni, a vadászok ezzel hozták be a vadkacsákat. Vízre taszítottam a rozzant bárkát, s egy lapáttal a farába ültem. Hollingsworth az orrban foglalt helyet a kampós póznával, Silas Foster meg középen egy szénagereblyével.

- Az ifjúkorom jut eszembe - jegyezte meg Silas -, amikor kilopakodtam az ágyból, s elmentem gilisztával csukára meg angolnára horgászni. Hajaj! Élet-halál szomorú dolog. Akkor még fiatal fiú voltam, aki gilisztával horgászott, most meg már öregszen, s íme, itt ülök, s egy hullát keresgetek! Ide figyeljenek, fiúk, ha elhinném, hogy igazán történt valami Zenobiával, nagyon szomorú volnék.

- Inkább tartaná a száját - dünnyögtem.

Aznap éjjel a hold, noha már fogyóban volt, még nagy, kerekded képpel ragyogott. Nyolc és kilenc közt kelt fel, s most rézsút küldte át sugarait a folyó felett; a túlsó magas partot meg az erdőt sűrű árnyék borította, az innenső azonban még eléggé világos volt. Magára a vízre egyetlen fénysugár sem terült. A folyó szinte észrevehetetlenül csordogált, széles, fekete, kifürkészhetetlen medre éppoly féltékenyen őrizze titkait az emberi szem elől, mint az óceánok kellős közepe.

- Nos, Miles Coverdale - mondta Foster -, maga a kormányos. Hogy akar nekifogni a dolognak?

- Hagyom a ladikot oldalvást elsodródni a mellett a fárönk mellett - feleltem. - Tudom, milyen mély ott a víz, halászás közben kitapasztaltam. A part ezen az oldalon egy-két lépés után már

igen meredek, s közvetlenül a farönknél van egy körülbelül tizenkét-tizenhárom láb mély medence. Ami egyszer lemerült oda, azt a folyó árja akkor sem bírja magával sodorni, ha részben a víz felszínén lebeg.

- Hát akkor gyerünk - mondta Silas -, bár hogyha valóban olyan mély ott a víz, mint ahogy mondja, nem hinném, hogy ezzel a szénagereblyével elérjem a fenekét. Ez a szerencse, ha annak nevezhetem, ma éjjel Mr. Hollingsworthre vár.

A ladik elúszott a farök mellett. Silas Foster derekasan munkálkodott a gereblyével, olyan mélyre merítette, amilyenre csak tudta, még a karját is vállig a vízbe dugta. Hollingsworth eleinte mozdulatlanul ült, a kampós póznát a levegőbe emelve. De egy idő után ideges, rángatózó mozdulatokkal bele-belemerítette az odalenti sötétségbe, s összeszorítva fogait olyanformán dőfte lefelé a póznát, mintha halálos ellenséggel viaskodnék. Kihajoltam a ladikból. De a sötét ár olyan áthatolhatatlan, olyan félelmetesen rejtelmes volt, hogy - s erre a gondolatra megremegtem, akár a falevél - ugyanúgy próbálhattam volna a másvilág titkait kifürkészni, megtudni, mi lett Zenobia lelkével, mint ahogy most itt azzal próbálkoztam, hogy a folyó mélyén megtaláljam a holttestét. S talán mégis itt feküdt, felfelé fordított arccal, miközben a ladik árnyéka s az én lefelé kémlelő, sápadt arcom elsuhant közte és az ég között!

Egyszer, kétszer, háromszor visszafordítottam a ladikot, hogy aztán a folyó gyászosan lassú áráján újból leeresszem. Silas Foster felgereblyézett valami nagyobb kuszaságot; a víz alól előbukkanva lebegő ruhához hasonlított, de aztán kiderült róla, hogy csak hatalmas hínárcsomó. Hollingsworth roppant erőfeszítés árán egy lesüllyedt fatörzset halászott ki. Amikor elszabadult a fenéktől s hínárral, iszappal borítva félig kiemelkedett a vízből, valamiféle szörnyűségnek látszott, amit fél évszázad óta nem világított meg a hold. Majd megint lemerült, mogorván visszatért régi fekhelyére, hogy az évszázad hátralevő részét is ott a mélyben töltsé.

- Hű, de ronda! - kiáltott fel Silas. - Már már azt hittem, maga az ördög, s őt is ugyanaz a szándék vezeti, mint minket: Zenobiát keresi.

- Sose fogja megkaparintani - jegyeztem meg, s nagyot taszítottam a ladikon.

- Ezt maga nem tudhatja, fiam - replikázott a gazda. - Kérjük Istent, hogy ne lelje meg, se most, se máskor. Hű, de lassú munka ez! Bárcsak találnánk már valamit! Eh! Mit nem mondok, hisz az volna a jó, ha reggelig itt evezgetnénk, sodródnánk, böködnénk és piszkálnánk a folyót, s az egész kárba vesztett fáradság volna. Ami engem illet, nem csodálkoznék rajta, ha Zenobia csak a cipőjét vesztette volna el az iszapban, a lelkét meg épségben megőrizte. Nagy ég! Hogy mulat majd rajtunk holnap reggel!

Le se tudom írni, Silas Fosternek ez a feltevése milyen élénken elébem idézte Zenobia alakját, ahogy étellel eltelve, jókedvűen ül a reggelinél. Halálának szörnyű rémképe most egyszeriben a távoli homályba tűnt, s éppoly valószínűtlenné vált, mint valami mítosz.

- Igen, Silas - kiáltottam fel -, lehet, hogy magának van igaza!

A folyó sodrása megint kissé túlhajtott minket a farönkön, s ekkor éreztem - igen, éreztem, mintha a vaskampó a mellemben szúrt volna -, hogy Hollingsworth a póznával beleütközik valamibe a folyó fenekén! Felugrott, és csaknem felborította a ladikot.

- Állj! - kiáltotta Foster. - Megvan!

Hollingsworth iszonyatos erővel megemelte a póznát, mire fehér hullám öntötte el a víz felszínét. Egy lebegő női ruha volt. Hollingsworth kissé feljebb emelte, s ekkor megláttuk Zenobia fekete haját, ahogy az áram lefelé sodorja. Te halál sötét folyója! Hát kiadtad áldozatodat! Megtaláltuk Zenobiát!

Silas Foster átfogta a testet, s Hollingsworth is megragadta. A part felé kormányoztam a ladikot, s az egész idő alatt Zenobiát bámultam: végtagjai a ladik oldala mellett ide-oda lebegtek az áramban. Amikor a part közelébe értünk, mind a hárman a vízbe léptünk, kivittük a holttestet, s egy fa alatt a földre fektettük.

- Szegénykém! - mondta Foster, s megkérgesedett öreg szíve bizonyára egy könnyet is engedélyezett neki. - De sajnálom!

Ha megpróbálnám leírni a maga szörnyű valóságában ezt a jelenetet, az olvasó joggal szememre vethetné, hogy bűnös és szégyenletes dolgot művelek. Több, mint tizenkét hosszú éve kísért emlékezetemben, s most is olyan híven le tudnám írni, mintha magam előtt látnám. Az összes halálnemek közt szerintem ez a legborzasztóbb. Zenobia vizes ruhája rettenetesen merev tagjaira tapadt. A haláltusa márványba faragott szobra volt. Karja tusakodás közben merevedett meg, kezét ökölbe szorítva tartotta maga előtt; térdét is meghajlította Istennek hála érte, imádkozó pózban. Ó, az a merevség! Lehetetlen a rémséget elviselni. Úgy látszott, testének ugyanebben a tartásban kell koporsóba kerülnie, s hogy csontváza a sírban is így fog feküdni. Ítéletnapján pedig ugyanígy támad majd fel.

Egyetlen remény éltetett, de még ehhez is egy csepp félelem vegyült. Zenobia imádkozó pózban térdelt. Lelkét, amely utolsó tudatos pillanatában fulladozva bugyborékkolt ki ajkán, talán megbékélve és bűnbánóan Istennek ajánlotta. De a karját meghajlítva maga előtt tartotta, mintha soha véget nem érő küzdelemben viaskodnék a gondviseléssel. És kezét engesztelhetetlen daccal szorította ökölbe! Féltre, rémséges gondolatok! Az a múltó pillanat, amikor Zenobia lemerült a mélybe - lélegzete elakadt, és lelke elszállt -, az Isten végtelen kegyelmének elnyerésére éppoly hosszú volt, mint az örökkévalóság!

Foster a holttest fölé hajolt, és tüzetesen megvizsgálta.

- Megsebezte a szegény teremtés keblét - szólt oda Hollingsworthnek -, s épp a szíve táján!

- Úristen! - kiáltott fel Hollingsworth összerezzenve.

És valóban ezt tette vele, halála előtt is meg után is!

- Látják! - mondta Foster. - Itt szaladt bele a vas. Csúnya seb, de hát ezt már nem érezte!

Iparkodott Zenobia karját szépen az oldala mellé fektetni. Nagy erőfeszítés árán sikerült is úgyahogy leszorítania, de a kar már a következő pillanatban dacosan megint felemelkedett. Foster még egy kísérletet tett, éppoly eredménytelenül.

- Isten szerelmére, Silas Foster - kiáltottam keserű felháborodással -, hagyja már ezt a szegény halottat!

- De miért, ember, hisz ez így gyalázat! - válaszolta, és csodálkozva bámult rám. - Borzasztó így látni! Na, jól van - tette hozzá a harmadik próbálkozás után -, látom már, hiába vesződöm. A fehérnépekre kell bízunk, csináljanak vele, amit tudnak, majd ha hazavisszük. S minél hamarabb hozzáfognak, annál jobb.

Az egyik közeli kerítésből kiszedtünk két vasrudat, s a ladikból egy-két fenékdeszkát keresztbe fektetve rajtuk, halottvivő saroglyát csináltunk. Így vittük haza Zenobiát. Hat órával ezelőtt még milyen gyönyörű volt, s most, éjfélkor milyen borzalmas! Felötlött bennem egy gondolat - így leírva talán nevetségesnek tetszhetik, de mert tagadhatatlan igazság, mégis le kell írnom. Ha Zenobia, ez a büszke nő előre látta volna halálának mindezeket a szörnyű körülményeit - ezt a hozzá nem illő, csúnya látványt, s kiváltképpen az öreg Silas Foster próbálkozását, hogy valamilyen módon megszépítse -, éppoly kevéssé követte volna el ezt a rémséges tettet, mint ahogy nyilvánosság elé sem lépett volna rosszul szabott ruhában! Zenobia halála, erre a

gondolatra vissza-visszatértem, nem volt egészen mesterkéletlen. Bizonyára nem egy képet látott vízbefültakról, amint könnyed, kecses pózban fekszenek. És szépnek, illőnek tartotta, hogy úgy haljon meg, mint azok a falusi lányok, akik első szerelmükben megcsalva, az öreg, kedves folyó keblén keresnek békességet - abban a kedves folyóban, amelytől hogyan is félnének, hisz gyermekkorukban ebben mártották meg lábacskaikat, ebbe gázoltak bele térdig, mit sem törődve azzal, hogy vizes lesz a szoknyájuk. Ám Zenobia esetében mindebben volt egy csepp árkádiai szenvelgés, amely az utóbbi néhány hónap során mindannyiunk életét jellemezte.

Ez azonban szerintem korántsem enyhíti a tragédiát. Mert nem lett-e úrrá az egész világon olyan rettentő mesterkéeltség, hogy - miután már többé-kevésbé megismertük - még megölni sem tudjuk magunkat őszintén egyszerű formában?

Lassan-lassan, szomorú pihenőkkel - miközben a saroglyát hol egy sziklára raktuk, hol meg egy mohos fatörzsön egyensúlyozgattuk, majd pedig újból befogtuk magunkat - vittük haza felé terhünket a holdfényes éjszakában, s aztán letettük az öreg tanyaház padlójára. Kisvártatva bejött három-négy töpörödött öregasszony, suttogva körülállták a holttestet, okulárjukon át nézegették, aszott kezüket az égre emelték, csóválták főkötős fejüket, s a teendőkre vonatkozóan kicserélték tapasztalataikat.

Ezeknek a halottöltöztető nőknek gondjaira bíztuk Zenobiát!

XXVIII. A DERŰVÖLGYI RÉT

Derűvölgynek eddig még nem volt szüksége temetőre. Meg kellett hát beszélünk, hová temethetnénk illő módon Zenobiát. Én azt szerettem volna, hogy Eliot szószékének lábánál aludja örök álmát, s hogy a repedezett sziklafalba véssük be mélyen azt a nevet, amelyen ismertük őt, csak ezt az egy szót: Zenobia, s bízzuk a mohára és a zuzmókra, hogy a maguk lassúdad módján belepják a sírt. De Hollingsworth (akinek erre vonatkozó kívánságát tiszteletben kellett tartanunk) azt kérte, ássuk meg a sírt a széles réten, annak a dombnak enyhe lejtőjén, ahol - miként ezt valaha feltételeztük - ő és Zenobia a házukat akarták felépíteni. És így is tettünk.

Temetése nem sokban különbözött attól, ahogy száz és száz esztendő óta temetkeznek. Mi, derűvölgyi telepeseink, néha, arra gondolva, hogy valaki meghal közülünk, szabadjára eresztettük képzeletünket, s olyan temetési szertartást akartunk bevezetni, amely jelképesen kifejezné spirituális meggyőződésünket és örök reményeinket. Ezzel akartuk helyettesíteni azokat az eredetileg kísérteties homályból szőtt szokásokat, amelyek hosszú évszázadok során, mint ódivatú bársony szemfedők, mindinkább átitatódtak a halál illatával. De amikor itt volt az alkalom, mégis azt találtuk a legegyszerűbbnek és legőszintébbnek, ha átvesszük e régi szokásokat, elhagyjuk belőlük azt, amit lehet, de nem próbálkozunk semmi újjal, s különösképpen kerülünk minden virágdísz és derűs szimbólumot. A halottasmenet a tanyaházból indult el. Közvetlenül a halott után egy mély gyászba öltözött öregember haladt; arcát többnyire fehér zsebkendőjével takarta el, karjára Priscilla támaszkodott. Mögöttük Hollingsworth és én mentünk. Mindannyian körülálltuk a hideg földbe ásott, keskeny üreget, mindannyian végignéztük, ahogy leeresztik a koporsót, mindannyian hallottuk, ahogy dübörögve omlik fedelére a máladozó föld - hallgattuk ezt a végső hangot, amit a halandók testi létük legeslegutolsó pillanatában hallatnak, talán abban a hiú reményben, hogy a túlvilágról válasz érkezik rá.

Megláttam egy idegent - a jelenlevők többsége számára idegent, akit azonban én ismertem. Ahogy leeresztették a koporsót, felvett egy marék földet, és elsőként dobta a sírba. Elengedtem Hollingsworth karját, s a férfi mellé léptem.

- Ez oktalan, ostoba dolog volt tőle - mondta. - Nincs a kerek földön nő, akinek nála kevesebb oka lett volna a halálra. Micsoda képtelenség! Megáll az ember esze.

- De miért? - kérdeztem. Elfojtottam e hűvös szavak feletti megdöbbenésem, mert furdalt a kíváncsiság, hátha most fényt deríthetek Zenobiához fűződő kapcsolatára. - Hát akadhat-e erre az önmaga ellen elkövetett, szánalmas vétekre elfogadhatóbb indok annál a szerencsétlenségnél, amely érte? Mindenben csalatkozott: az anyagi értelemben vett gazdagságban, hisz vagyonát elvesztette, s ugyanúgy a szívbeli gazdagságban is, a szerelemben. Amellett lelkét olyan titkos gond emésztette, amelynek jellegét maga ismeri legjobban. Fiatalsága ellenére az élet minden megpróbáltatásából kijutott neki, nem volt miben reménykednie, viszont tán volt félnivalója. Ha a gondviselés ezt a szerencsétlen teremtetést szent akaratával magához szólítja, akkor részesítette volna szerintem a legkegyesebb feloldozásban.

- Teljesen félreérti a dolgot - jegyezte meg Westervelt.

- Miért, magának mi a véleménye? - tudakoltam.

- Tevékeny szellemű, a legkülönfélébb képességekkel megáldott nő volt - felelte. - Szíve sokfelé vonzotta, alkatát határtalan lendület jellemezte, s így élete (ha csak egy kis türelme van kivárni, amíg gondjai csitulnak) még legalább húsz esztendeig csupa diadal lehetett volna. Szépsége ez idő alatt nem hervadt volna el... legfeljebb alig észrevehetően, de semmiképp sem annyira, hogy egy kis mesterkedéssel ne nyerhette volna vissza. Életének nyara még előtte állt, százféle ragyogó sikerrel kecsegtetve. Milyen remek színésznő lehetett volna Zenobiából! Pedig ez még a legkevésbé értékes tulajdonságai közé tartozott. Milyen sokra vitte volna a világban, akár közvetlenül, saját személyében, akár pedig egy lángelméjű férfira vagy a férfiak hosszú sorára tett hatásával! Megkaphatott volna minden rangot, dicsőséget, amire nők vágnak, s még sok egyebet, amiről más nők még álmodni sem mernek.

- De mindez - vettem közbe - nem elégítette volna ki a szívét.

- A szívét! - fortyant fel megvetően Westervelt. - Ha ezt a szervet, amelynek rakoncátlanságát már tapasztalta, kordában tartja, minden jogos igényét kielégíthette volna. Egykettőre uralma alá hajthatta volna. Csalatkozott a szerelemben, azt mondja? Hát korábban még sose csalatkozott? És mégis túlélte, s újból szerelmes lett, talán nem is egyszer vagy kétszer. S most ezért az álmodozó filantrópért vízbe fojtotta magát!

- Ki maga - kérdeztem felháborodva -, hogy így merészel beszélni a halotról? Látszólag dicshimnusz zeng róla, de legnemesebb tulajdonságairól hallgat, és magasztalva befeketíti őt. Már régóta gyanítom, hogy maga volt Zenobia rossz szelleme. Nézetei csak megerősítenek ebben, bár azt még most sem tudom, milyen módon befolyásolta Zenobia sorsát. Talán olyan kapcsolatban voltak egymással, amit csak a halál bonthatott fel. Ha ez így van, akkor természetesen Isten végtelen irgalmában bizakodva... azt mondom, nem nagy szerencsétlenség, hogy Zenobia itt a sírban fekszik!

- Mindegy, milyen kapcsolatban voltam vele - válaszolta Westervelt borúsan, de őszinte érzés nélkül. - Ennek már úgylis vége. Ha nem dobta volna el az életét, s ha hallgatott volna tanácsaimra, jó szolgálatokat tehetünk volna egymásnak. De most itt fekszik ebben a sírveremben, sivar föld borítja. Húsz ragyogó év ment veszendőbe egy női szeszély miatt.

Bánjon az ég Westervelttel jelleme szerint, ahogy megérdemli, vagyis pusztítsa el! Anyagi, nagyvilági ember volt, a múlt idő és a sekélyes célok embere, aki egyetlen spirituális eszmét sem tudott magáévá tenni, legfeljebb mások gondolatainak homályos visszfényeként. Ha Zenobia jellemén folt esett, ezért Westervelt volt felelős: hisz gyakran megtörténik, hogy egy kiváló tulajdonságokkal megáldott személy elveszti a jobb létre való jogát, mert éltető légkörét megmérgezi egy afféle lélegzet, mint amelyet ez a férfi Zenobiára lehelt. De Westervelt megjegyzéseiben mégis rejlett valami igazság. Elszomorító gondolat volt, hogy egy olyan sokoldalú nő, mint Zenobia, az élet széles csataterén végképp legyőzöttnek tekintse magát, ne találjon más menedéket, mint hogy önnön kardjába dől, csak azért, mert szerelmében csalatkozott. Értelmetlen dolog, szörnyű igazságtalanság - és sok egyébhez hasonlóan ez is a férfionzés következménye -, hogy egy nő jó vagy rossz sorsa pusztán az érzelmektől, s ráadásul egyetlen érzelemtől függjön, holott a férfinak annyi más lehetősége van, hogy ez az egy csak mellékesnek látszik. A világnak, ha másért nem, saját érdekében, meg kellene nyitnia minden utat a nő vérző szíve előtt.

Ahogy körülálltuk a sírt, többször is Priscillára pillantottam. Attól féltem, bánattól megtörve fogom viszontlátni, s valóban lerítt róla a bánat. De egy olyan egyszerű lélekben, mint az övé, csupán egyetlen uralkodó vonzalom számára akadhat hely. Semmiféle más érzés nem tölthette el szívét, s nem is okozhatott ott semmiféle végzetes bajt. Ezért, bár azt látjuk, hogy egy ilyen lény a legenyhébb fuvallatra is megremeg, s azt hisszük, hogy az első erősebb szélroham

feltétlenül magával sodorja, később mégis kiderül, hogy még az olyan megrázkódtatások közt is megőrzi egyensúlyát, amelyek nála erősebb alkatúakat összeroppantanának. Így volt ez Priscillával is - csak egyetlen szerencsétlenség érthette; hogy elveszti Hollingsworth szerelmét; ez a veszély pedig a sors rendeléséből sosem - eddig legalább sosem - fenyegette, hisz Priscilla még él!

De Hollingsworth! A sok gonoszság után, ami lelkét terheli, így váljunk el tőle, e hű szív rajongásától övezve, vagyon birtokában, úgyhogy végre megvalósíthatja azt a régi tervét, amely rossz útra térítette? Miféle igazságszolgáltatás ez? Épp ez - csakis ez - a nyugtalanító kérdés készített néhány évvel ezelőtt arra, hogy felkerekedjek, még egy utolsó pillantást vessek Hollingsworthre, és tulajdon szememmel lássam, vajon boldog-e vagy sem. Megtudtam, hogy egy kis házban lakik, rendkívül visszavonult életet él, s vele vagy Priscillával csakis egy félreeső ösvényen találkozhatom, ahol késő délután sétálni szoktak. S valóban találkoztam velük. Ahogy közeledtek felém, észrevettem, hogy Hollingsworth arcán eltörölhetetlennek látszó csüggedt, mélabús kifejezés ül - az erős testalkatú férfi tartása megrendült önbizalomról, ebből eredő gyengeségről s arról a gyermeteg vagy gyermeki hajlamról tanúskodott, hogy közel, egyre közelebb húzódjon a karcsú nőhöz, akinek karjába kapaszkodik. Priscilla magatartásában volt valami gyámolító, éber vonás, mintha társa oltalmazójának tekintette volna magát; de emellett szép és nyugodt arcán mély, alázatos, feltétlen hódolat s palástolt boldogság tükröződött.

Amikor közelebb értek, Priscilla felismert, s nyájasan rám mosolygott, de egy kis mozdulatot is tett a kezével, amit csakis kérdésnek értelmezhettem, hogy ne fedjem fel kilétemet Hollingsworth előtt. Én azonban, ellenállhatatlan kényszernek engedelmeskedve, mégis megszólítottam.

- Azért jöttem, Hollingsworth - mondtam -, hogy megnézzem azt a bűnözők megreformálásának szentelt nagyszerű épületet. Elkészült már?

- Nem, sőt még el sem kezdtem építeni - válaszolta, anélkül hogy rám nézett volna. - Céljaimnak ma már egy igen kicsiny épület is megfelel.

Priscilla rosszálló pillantást vetett rám. De én folytattam, keserűn, bosszúsomjasan, mintha arra készülődnék, hogy mérgezett nyilat repítsek Hollingsworth szívébe.

- Idáig hány bűnözőt térített már jó útra? - tudakoltam.

- Egyet sem - felelte, tekintetét még most is a földre szegezve. - Azóta, hogy utoljára találkoztunk, csak egyetlenegy gyilkos foglalkoztatott.

Ezekre a szavakra könnyek szöktek szemembe, s megbocsátottam neki. Mert visszaemlékeztem, milyen vad energiával, milyen szenvedélyesen kiáltotta Zenobia: „Mondja meg neki, hogy meggyilkolt! Mondja, hogy örökké kísérteni fogom!”, s tudtam, Hollingsworth milyen gyilkosra gondol, s kinek a bosszúálló árnya követi őt azon az oldalon, ahol Priscilla nem oltalmazhatja.

Hollingsworth jelleméből és hibáiból elmélkedéseim során ezt az egyszerű tanulságot szűrtem le: elismerem, hogy a hivatásszerűen üzőtt filantrópia a maga ösztönző erejével a társadalom egésze szempontjából hasznos lehet, ámde az egyénre, ha egyoldalú, uralkodó szenvedéllyé válik, nagy veszélyt jelent. Megmérgezi, vagy legalábbis szörnyű valószínűséggel megmérgezheti szívünket, amelynek dús nedvét Isten nem arra szánta, hogy erőszakosan kipréseljük, és természetellenes eljárással szeszessitallá pároljuk. Hanem hogy széppé, édessé, üdvössé tegyük vele az életet, s hogy általa más szíveket és sorsokat ugyane boldogságos cél felé irányítsunk. Hollingsworthben Bunyan könyve legrettentőbb igazságának példázatát látom: még a mennyeknek kapujából is vezet egy ösvény a pokolba!

De most vegyük fel újra Zenobia sírjánál az elbeszélés fonalát. Azóta nem láttam, s mégis bizonyos vagyok benne, hogy a rétnek azon a kis négyszögletes darabkáján dúsabban sarjad a fű, hisz az alatta fekvő gyönyörű nő haló porából táplálkozik. Hogy szeret minket a természet! S ennek ellenére egyetlen sóhaj vagy zokszó nélkül alacsonyabb rendű célokra használ fel bennünket, ha magasabb rendű - tudatos szellemi és érzelmi életre irányuló - céljait idő előtt megghiúsítjuk! Amíg Zenobia élt, a természet büszkélkedett vele, s pillantásunkat erre a ragyogó lényre: legszebb alkotására irányította. Zenobia elpusztult. Vajon a természet egyetlen könnyet sem ejtett érte? Ó, nem! Ezt a tragédiát tüstént örök rendjéhez igazította, s most éppoly elégedett, már amennyire ezt mi megítélhetjük, a Zenobia szívéből sarjadó buja növényzettel, mint egykor mindazzal a szépséggel, amely más földi képviselőt nem hagyott ránk, csak ezt a fücsomót. A lélek felbecsülhetetlen kincs, épp ezért van olyan csekély értéke az élettelen testnek.

XXIX. MILES COVERDALE VALLOMÁSA

Most már csak önmagamról kell néhány szót szólnom. Az olvasó, gondolom, szívesen megkímélne ettől a fáradtságtól, hisz én elbeszélésemnek jelentőség nélküli, halvány és saját személyemben érdektelen szereplője voltam, akinek színtelen élete csak másoktól kapott némi fényt. De az ember önmagának is tartozik valamivel, s így ezt az utolsó két-három oldalt a magam egyéni igényeinek kielégítésére tartottam fent.

De hát végül is mi mondanivalóm van? Semmi, semmi, semmi! Zenobia halála után egy héten belül eljöttem Derűvölgyből, és soha többé nem tértem oda vissza. Mert szememben az egész gazdaság s minden röge hosszú ideig csupán az a füvel benőtt föld volt, amely Zenobia sírját borította. Nem bírtam ott tovább dolgozni, sem a termékeiből táplálkozni. De ezeknek az immár alkonyuló éveknek során nemegyszer visszagondoltam a nemes és önzetlen élet megvalósítását célzó gyönyörű tervünkre. Milyen nagy reményeket tápláltunk azon az első nyáron; azt reméltük, tervünk hosszú nemzedékeken át fennmarad, s az évek múlásával egy nép és a világ egyre tökéletesebb rendjévé válik! Néha azt gondolom, ha régi társaim még ott volnának - ha azok közül az igaz szívű emberek közül csak hárman-négyen ott dolgoznának a napsütésben -, fáradt lépteimet arrafelé fordítanám, s megkérném az ottaniakat, hogy a régi barátság kedvéért fogadjanak be maguk közé. Egyre inkább úgy érzem, hogy olyasmire bukkantunk rá, ami közel jár az igazsághoz. Amit az utókor kiáshat, amiből okulhat. A kísérlet, ami eredeti tervezőit illeti, réges-rég kudarcnak bizonyult; előbb fourierizmusba süllyedt, majd elhalt, ahogy megérdemelte, hisz hűtlenné vált magasztos céljaihoz. Ahol mi egykor bizakodó szívvel fáradoztunk, most öreg, tehetetlen és vigasztalan városi szegények csoszognak lomhán a földeken. Milyen erős hitre volna szükség ahhoz, hogy nemes erőfeszítéseink ily sovány eredményeit elviseljük?!

Életem azóta - azt akartam mondani: - boldogan, de legalábbis tűrhetően telt-múlt. Immár középkorú férfi vagyok, jó, jó, talán egy-két lépéssel túljutottam a delelőponton, de mit bánom én, ki tudja s ki nem! Agglegény vagyok, s nincs is elhatározott szándékom, hogy ezen változtassak. Kétszer jártam Európában, mindkét alkalommal egy-két kellemes évet töltöttem ott. Anyagi helyzetem kedvező, s mivel senkiről sem kell gondoskodnom, kényelmesen élek, fejedelmi lakomákat csapok. Ami a költészetet illeti, felhagytam vele, noha doktor Griswold - ahogy ezt az olvasó bizonyára tudja - tíz évvel ezelőtt megjelent szép kötetecském alapján kisebb dalnokaink körében eléggé tisztos helyet jelölt ki nekem. Ami pedig az emberi haladást illeti (bár leküzdhetetlen sóvárgással gondolok vissza Derűvölgyre), azt mondom, higgyen benne, aki tud, nyújtson hozzá segítséget, akinek úgy tetszik. Lelki nyugalmam szempontjából talán jobb volna, ha én is tudnék hinni vagy segíteni. De, amint ezt Hollingsworth rám olvasta, nekem nincsenek életcéljaim. Milyen furcsa! Hollingsworth erkölcsi katasztrófáját épp annak a lelki alkotóelemnek túlburjánzása okozta, amelynek hiánya az én életemet, néha azt gyanítom, üressé tette. Nem, nem vágyom meghalni. De ha az emberiség zűrzavaros tusakodása közt akadna olyan ügy, amelyért egy épelméjű embernek érdemes volna meghalni, s az én halálom előrevinné ezt az ügyet, akkor - persze, csak ha ez az erőfeszítés nem járna túlságosan sok gonddal-bajjal - akkor, azt hiszem, szívesen felajánlanám életemet. Ha például Kossuth a magyar szabadságért vívott harcában úgy ütne tábor, hogy lakásomtól könnyűszerrel odalovagolhatnék, s ha a csatára egy enyhe, napsütéses délelőttöt választana, reggelizés után, akkor Miles Coverdale boldogan csatlakoznék hozzá, egyetlen bátor roham erejéig a nekiszegezett szuronyok ellenében. Ennél többre azonban nem szívesen kötelezném el magamat.

Eltúlzom hibáimat. Az olvasó ne higgyen szavamnak, ne gondolja, hogy nincs már bennem semmi abból a fiatalemberből, aki valaha olyan szenvedélyesen reménykedett, s nem is rossz ügyért harcolt. Az enyémnél deresebb fejeknek is kijutott a világi dicsőségből; hidegebb szívek is felforrósodtak, s újból boldogan dobogtak. De az én életem, mi tagadás, meglehetősen céltalanná vált. Akarják tudni, barátaim, miért? Van egy titkom - mind ez ideig rejtegettem, még halvány célzást sem akartam tenni rá -, egy ostoba kis titkom, amelynek talán van némi köze férfikorom tétlen éveihöz, agglegény voltomhoz, múltam elégedetlen idézgetéséhez, s jövőm nemtörődöm mérlegeléséhez. Fedjem fel? Egy öregedő férfi számára - ezzel a három ősz szállal bajszában, mélyülő szarkalábakkal a szeme körül -, mi több: egy világfi számára felettébb nevetséges dolog, hogy ilyesmi valaha is megtörténhetett vele, s még nevetségesebb, hogy a magamfajta agglegény ilyesmiről beszéljen. De kikívánczik belőlem, hát hadd mondjam el.

Amellett azt hiszem, ez a vallomás, bármilyen rövid is, fényt fog deríteni az elmondott események során tanúsított magatartásomra, sőt történetem teljes megértéséhez elengedhetetlenül szükséges. Ezért az olvasónak, ha már ennyit elárultam, joga van erre az egy mondatra. De elnézőn tételezze fel rólam, hogy írás közben elpirulok, s elfordítom a fejemet.

Én... igen én... szerelmes voltam... Priscillába!

.oOo.